

SPRAWOZDANIE

z działalności Państwowej Komisji do spraw przeciwdziałania
wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15
za okres od 1 lipca 2022 do 31 grudnia 2023 roku

PAŃSTWOWA KOMISJA
do spraw przeciwdziałania
wykorzystaniu seksualnemu
małoletnich poniżej lat 15

SPRAWOZDANIE

z działalności Państwowej Komisji do spraw przeciwdziałania
wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15

za okres od 1 lipca 2022 do 31 grudnia 2023 roku

PAŃSTWOWA KOMISJA

ul. Twarda 18, 00-105 Warszawa

tel. 22 699 60 52

fax 22 699 60 48

zgloszenie@pkdp.gov.pl (dla zgłaszających)

komisja@pkdp.gov.pl

media@pkdp.gov.pl (dla mediów)

www.pkdp.gov.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów i używanych zwrotów	6
I. Słowo wstępne	7
II. Działania Państwowej Komisji w sprawach indywidualnych	8
1. Informacje ogólne	8
1.1. Przekazanie zgłoszenia do prokuratury	8
1.2. Monitorowanie działań innych organów, organizacji i podmiotów	9
1.3. Monitorowanie postępowań prowadzonych na podstawie ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich	10
1.4. Monitorowanie postępowań karnych	11
1.5. Badanie akt spraw zakończonych	12
1.6. Państwowa Komisja na prawach oskarżyciela posiłkowego	13
1.7. Wnioski do Prokuratora Generalnego	13
2. Uprawnienia Państwowej Komisji w postępowaniach karnych	13
2.1. Postępowania przygotowawcze	13
2.2. Udział na prawach oskarżyciela posiłkowego w sądowym procesie karnym	16
2.2.1. Opis przypadków	17
2.3. Wnioski dotyczące nadzwyczajnych środków zaskarżenia	22
3. Nieprawidłowości stwierdzone przez Państwową Komisję w toku badania akt postępowań przygotowawczych	30
3.1. Nieprawidłowości w zakresie reprezentacji małoletniego pokrzywdzonego w postępowaniu karnym	30
3.2. Nieprawidłowości w zakresie inicjatywy dowodowej w postępowaniu przygotowawczym	35
3.3. Nieprawidłowości w zakresie kwalifikacji prawnej czynu zabronionego	40
3.4. Nieprawidłowości w zakresie przyczyn lub doboru podstaw prawnych umorzenia postępowania przygotowawczego	42
3.5. Nieprawidłowości w zakresie przestrzegania standardów przesłuchania małoletnich pokrzywdzonych	48
4. Działania Państwowej Komisji w sprawach dotyczących przestępstw popełnionych za pośrednictwem systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej	50
5. Opiniowanie projektów aktów normatywnych z zakresu właściwości Państwowej Komisji	53
5.1. Rządowy projekt Ustawy o zmianie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz niektórych innych ustaw (druk nr 2429)	53
5.2. Projekt Ustawy o zmianie ustawy o Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletnich poniżej lat 15 oraz niektórych innych ustaw (druk nr 2528)	55

5.3.	Propozycje zmian do Ustawy z dnia 25 czerwca 2010 r. o sporcie (Dz.U. z 2020 r. poz. 1133)	55
5.4.	Rządowy projekt Ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (druk nr 2933)	56
5.5.	Poselski projekt Ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (druk nr 3309)	59
III. Postępowania wyjaśniające prowadzone przez Państwową Komisję do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15		63
1.	Wstęp	63
2.	Stan spraw	63
3.	Proces przygotowania do prowadzenia postępowań wyjaśniających	63
4.	Dokumentacja	65
IV. Działania edukacyjne, prewencyjne i badawcze Państwowej Komisji		66
1.	Prowadzenie działań uświadamiających w zakresie wykorzystania seksualnego dzieci (WSD) poniżej 15 roku życia oraz sposobów reagowania na nie	67
1.1.	Udział członków Państwowej Komisji w 47. Zjeździe Psychiatrów Polskich „Gdy nauka spotyka się z praktyką”	67
1.2.	Czynny udział w konferencji Safer Internet	67
1.3.	Przeprowadzenie szkolenia dla liderów społeczności lokalnych z województwa świętokrzyskiego	69
1.4.	Udział członków Państwowej Komisji w posiedzeniu Sekcji Pedagogiki Specjalnej KNP PAN	70
1.5.	Udział członków Państwowej Komisji w 27. Konferencji Szkoleniowo-Naukowej „Farmakoterapia, psychoterapia, rehabilitacja zaburzeń afektywnych”	71
1.6.	Pierwsza Debata Państwowej Komisji z okazji obchodów Europejskiego Dnia Ochrony Dzieci przed Wykorzystywaniem Seksualnym i Niegodziwym Traktowaniem w Celach Seksualnych	71
1.7.	Udział członków Państwowej Komisji w posiedzeniu Komisji Kultury Fizycznej, Sportu i Turystyki Sejmu RP	74
1.8.	Konkursu Plastyczny „Bezpieczny Internet w Komiksie”	74
1.9.	Dyżury telefoniczne pracowników Departamentu Edukacji i Prewencji	76
1.10.	Przeprowadzenie szkolenia dla dyrektorów szkół podstawowych z terenu województwa warmińsko-mazurskiego	77
1.11.	Udział Państwowej Komisji w konferencji organizowanej przez World Health Organization (WHO) i Uniwersytet Warszawski	77
1.12.	Udział członków Państwowej Komisji w Kongresie Psychiatrii Sądowej	78
1.13.	Przeprowadzenie szkolenia dla nauczycieli we współpracy z Regionalnym Ośrodkiem Doskonalenia Nauczycieli i Informacji Pedagogicznej w Rybniku	78
1.14.	Wykład otwarty Państwowej Komisji na Uniwersytecie Medycznym w Lublinie na temat zasad komunikacji z dzieckiem wykorzystanym seksualnie	78
1.15.	Udział członków Państwowej Komisji w konferencji dotyczącej bezpieczeństwa uczniów	79
1.16.	Udział członków Państwowej Komisji w Europejskim Kongresie Sportu i Turystyki	80

1.17.	Przygotowanie i przeprowadzenie szkolenia dla liderów społeczności lokalnych z województwa podlaskiego	80
1.18.	Druga Debata Państwowej Komisji z okazji obchodów Europejskiego Dnia Ochrony Dzieci przed Wykorzystywaniem Seksualnym i Niegodziwym Traktowaniem w Celach Seksualnych	81
1.19.	Udział członków Państwowej Komisji w 5. Konferencji Psychologii Klinicznej	82
1.20.	Udział członków Państwowej Komisji w II Forum „Obecni w Kościele”	82
1.21.	Działanie profilaktyczne „Młodzież dzieciom”	82
2.	Wspieranie przedsięwzięć społecznych mających na celu promowanie właściwych postaw społecznych w zakresie zgłaszania organom ścigania przypadków WSD, w tym prowadzenie kampanii informacyjnych	84
2.1.	Kampania „Bezpieczne wakacje”. Edycja zimowa – „Bezpieczne ferie”	84
2.2.	Kolejne odsłony kampanii edukacyjnej „#RozmawiajReaguj”	85
2.3.	Kampania społeczna „#RozmawiajReaguj” w Librusie	88
2.4.	Udział Państwowej Komisji w akcjach profilaktycznych	90
2.5.	Rozsyłanie materiałów z kampanii „#RozmawiajReaguj” do Komend Policji	90
2.6.	Kampania profilaktyczna Państwowej Komisji pod hasłem: „Bezpieczne wakacje”	91
2.7.	Profilaktyczna kampania świąteczna pod hasłem: „Uwaga nie tylko od święta”	93
3.	Współdziałanie z organami państwa, ośrodkami naukowymi, ośrodkami akademickimi i innymi podmiotami w zakresie przeciwdziałania WSD	94
3. 1.	Współpraca z Parlamentem RP	94
3.2.	Współpraca z Ministerstwem Sprawiedliwości – Zespół do spraw przeciwdziałania przestępczości przeciwko wolności seksualnej i obyczajności na szkodę osób małoletnich	95
3.3.	Kontynuacja współpracy z Ministerstwem Sportu i Turystyki	97
3.4.	Współpraca z Ośrodkiem Rozwoju Edukacji	97
3.5.	Współpraca z Sekcją Pedagogiki Specjalnej Komitetu Nauk Pedagogicznych Polskiej Akademii Nauk	98
3.6.	Współpraca z Instytutem Sportu i WHO	98
3.7.	Współpraca z Uniwersytetem Medycznym w Lublinie	99
3.8.	Współpraca z Młodzieżowymi Ośrodkami Wychowawczymi	99
4.	Prowadzenie badań nad zjawiskiem WSD	100
V.	Rekomendacje Państwowej Komisji do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15	102

WYKAZ SKRÓTÓW I UŻYWANYCH ZWROTÓW

DEP	Departament Edukacji i Prewencji Urzędu Państwowej Komisji do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15
k.c.	Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny
k.k.	Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny
k.k.w.	Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy
k.p.c.	Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego
k.p.k.	Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego
k.r.o.	Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy
MOW	Młodzieżowe Ośrodki Wychowawcze
Państwowa Komisja	Państwowa Komisja do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15
PKDP	Państwowa Komisja do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15
Przewodniczący	Przewodniczący Państwowej Komisji do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15
Rejestr	Baza danych w Rejestrze Sprawców Przepływów na Tle Seksualnym składająca się na Rejestr osób, w stosunku do których Państwowa Komisja do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15 wydała postanowienie o wpisie w Rejestrze
UKDP	Urząd Państwowej Komisji do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15
Urząd	Urząd Państwowej Komisji do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15
Ustawa	Ustawa z dnia 30 sierpnia 2019 r. o Państwowej Komisji do spraw przeciwdziałania wykorzystywaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15
Ustawa o Państwowej Komisji	Ustawa z dnia 30 sierpnia 2019 r. o Państwowej Komisji do spraw przeciwdziałania wykorzystywaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15
WSD	wykorzystanie seksualne dziecka

I. SŁOWO WSTĘPNE

Szanowni Państwo,

w imieniu Państwowej Komisji do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu poniżej lat 15 przedstawiam Państwu sprawozdanie z działalności Państwowej Komisji za okres od lipca 2022 do 31 grudnia 2023 roku.

Był to czas wielu istotnych zmian – począwszy od nowelizacji Ustawy o Państwowej Komisji po zmiany w strukturze osobowej Państwowej Komisji. Niezależnie od tego Państwowa Komisja cały czas działała na rzecz ochrony dzieci przed wykorzystaniem seksualnym.

W części II dokumentu zaprezentowane zostały informacje dotyczące monitorowania aktualnie toczących się spraw, występowania na prawach oskarżyciela posiłkowego oraz opis spraw dotyczących przestępstw niezawiadomienia o podejrzeniu przestępstwa wykorzystania seksualnego dzieci.

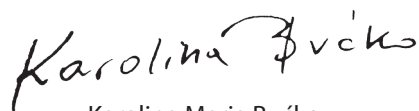
Część III dotyczy wyjątkowego w skali światowej na tle podobnych instytucji uprawnienia Państwowej Komisji, a mianowicie możliwości procedowania spraw, w których doszło do przedawnienia karalności czynu. Mowa tutaj o postępowaniach wyjaśniających, których finałem może być wpisanie osoby wskazanej w aktach prokuratury jako sprawcy w Rejestrze Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym.

W części IV przeczytają Państwo o działaniach edukacyjnych, prewencyjnych i badawczych zmierzających do zwiększenia ochrony dzieci przed wykorzystaniem seksualnym.

Dokument zawiera także **wnioski i rekomendacje** dla organów państwa oraz organizacji i podmiotów w zakresie przeciwdziałania przestępstwom wykorzystania seksualnego.

W imieniu zespołu Państwowej Komisji chciałabym bardzo podziękować wszystkim osobom pokrzywdzonym, które zdecydowały się na przyjście do Państwowej Komisji. Dzięki Państwa świadectwu nasza instytucja może skuteczniej działać na rzecz osób z doświadczeniem wykorzystania seksualnego.

Przewodnicząca Państwowej Komisji

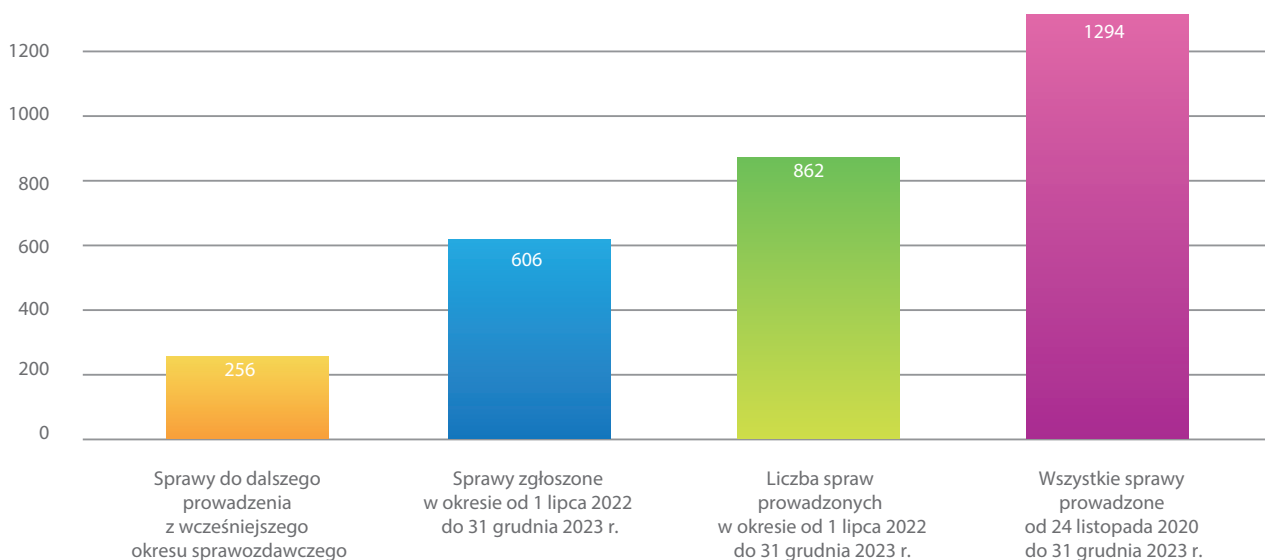
Karolina Maria Bućko

II. DZIAŁANIA PAŃSTWOWEJ KOMISJI W SPRAWACH INDYWIDUALNYCH

1. Informacje ogólne

W okresie objętym sprawozdaniem, tj. od 1 lipca 2022 do 31 grudnia 2023 r.¹ Państwowa Komisja prowadziła łącznie 862 sprawy. Ta liczba obejmuje zarówno nowe sprawy, które w tym okresie wpłynęły do Państwowej Komisji (606 spraw) oraz te, które przeszły do dalszego prowadzenia z wcześniejszego okresu sprawozdawczego (256 spraw).

Wykres 1. Liczba spraw zgłoszonych Państwowej Komisji

Państwowa Komisja podejmowała następujące działania:

1. przekazywała właściwemu prokuratorowi zgłoszenia dotyczące podejrzenia
 - popełnienia przestępstw o charakterze seksualnym na szkodę małoletnich poniżej lat 15,
 - niezawiadomienia o popełnieniu przestępstw o charakterze seksualnym na szkodę małoletnich poniżej lat 15;
2. monitorowała postępowania karne – na etapie postępowania przygotowawczego oraz sądowego;
3. badała sprawy zakończone na mocy postanowienia prokuratora oraz prawomocnego wyroku sądu;
4. występowała w postępowaniach sądowych na prawach oskarżyciela posiłkowego;
5. kierowała do Prokuratora Generalnego wnioski o wniesienie nadzwyczajnych środków zaskarżenia;
6. monitorowała postępowania w sprawach nieletnich.

1.1. Przekazanie zgłoszenia do prokuratury

Zgodnie z art. 22 ust. 1 Ustawy każde zgłoszenie o popełnieniu przestępstwa Państwowa Komisja ma obowiązek przekazać właściwemu prokuratorowi. Po przekazaniu, które inicjuje działania prokuratury, Państwowa Komisja monitoruje

¹ Sprawozdanie roczne z działalności Państwowej Komisji do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15 za rok 2023 obejmuje także informację o działalności Państwowej Komisji za okres od dnia 1 lipca 2022 do 31 grudnia 2023 r.

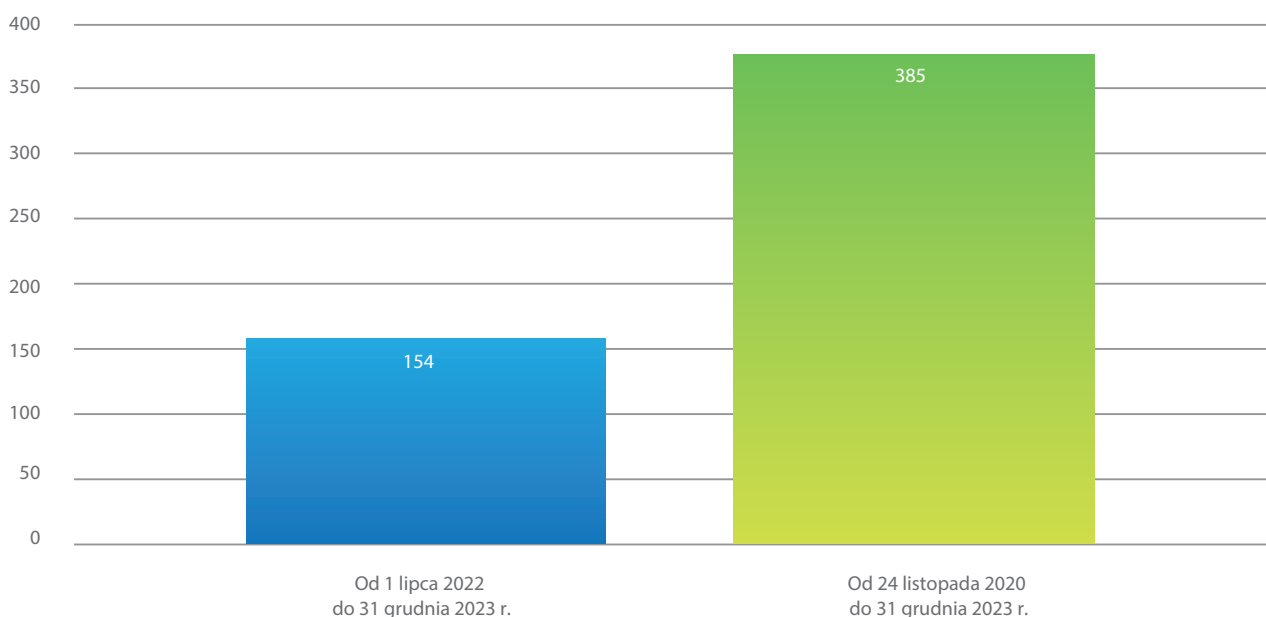
czynności podejmowane w toku postępowania przygotowawczego. Podkreślenia wymaga, że zgłoszenie dokonane za pośrednictwem Państwowej Komisji jest równoznaczne z zawiadomieniem organu powołanego do ścigania przestępstw².

W okresie objętym sprawozdaniem rocznym Państwowa Komisja przekazała właściwemu prokuratorowi łącznie **154** zgłoszenia, w tym:

- 149 dotyczących podejrzenia popełnienia przestępstwa wykorzystania seksualnego małoletniego poniżej lat 15,
- 5 dotyczących niezawiadomienia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa wykorzystania seksualnego małoletniego poniżej lat 15.

Ogółem od początku przyjmowania zgłoszeń, tj. od 24 listopada 2020 r., Państwowa Komisja przekazała prokuraturze **385** zawiadomień o możliwości popełnienia przestępstwa.

Wykres 2. Zawiadomienia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa przekazane prokuraturze

1.2. Monitorowanie działań innych organów, organizacji i podmiotów

Państwowa Komisja monitorowała działania innych organów i podmiotów w sytuacjach, gdy okoliczności sprawy zobowiązywały ten organ do podjęcia czynności z zakresu jego kompetencji. Dotyczyło to głównie postępowań, w których zachodziła potrzeba, poza dokonaniem oceny prawnokarnej, zbadania sytuacji małoletniego w środowisku rodzinnym lub szkolnym. W zależności od poczynionych ustaleń Państwowa Komisja występowała do organu uprawnionego do podjęcia działań na rzecz dziecka w danym obszarze (Rzecznik Praw Dziecka, kuratoria oświaty, pomoc społeczna).

W okresie sprawozdawczym Państwowa Komisja zwracała się więc do tych wszystkich podmiotów, które z racji wykonywanych zadań były zobowiązane do reagowania w sytuacji powzięcia informacji o jakimkolwiek zagrożeniu dla małoletniego, zwłaszcza o podejrzeniu popełnienia na jego szkodę przestępstwa seksualnego (placówki oświatowe, związki sportowe, organizacje).

² Art. 22 ust. 2 Ustawy z dnia 30 sierpnia 2019 r. o Państwowej Komisji do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15, Dz.U. z 2024 r. poz. 94.

1.3. Monitorowanie postępowań prowadzonych na podstawie ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich

W prawie karnym i na gruncie ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich³ sprawca, który w czasie popełnienia czynu nie ukończył 17 lat, nazywany jest **nieletnim**.

Od pojęcia „nieletni” odróżnić należy termin „**małoletni**”, którym określa się osobę, która nie ukończyła lat 18 albo nie uzyskała pełnoletności na podstawie przepisów szczególnych⁴. W prawie karnym terminu „małoletni” używa się na określenie pokrzywdzonego, który nie ukończył lat 18, nigdy zaś w stosunku do sprawcy.

Zasadą jest, że odpowiedzialność karną ponosi sprawca, który w czasie czynu miał ukończone **17 lat**. Nieletniość jest bowiem okolicznością wyłączającą winę. Co do zasady nieletni sprawca nie będzie odpowiadał za popełniony czyn na zasadach przewidzianych przez Kodeks karny.

Podstawą odpowiedzialności skierowaną do osób nieletnich jest ustawa o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich. Przewidziane w ustawie działania podejmuje się w wypadkach, gdy nieletni wykazuje przejawy demoralizacji lub dopuścił się czynu karalnego.

Od powyższej zasady ustawodawca przewidział dwie modyfikacje: pierwsza polega na obniżeniu wieku odpowiedzialności karnej, a druga na tym, że pomimo osiągnięcia owego wieku odpowiedzialności karnej sprawca może zostać potraktowany, jakby był nieletni.

W przypadkach ściśle określonych w Kodeksie karnym odpowiedzialność może ponieść także osoba, która nie ukończyła wprawdzie lat 17, ale po ukończeniu 15 roku życia popełniła jedno z przestępstw wymienionych w art. 10 § 2 k.k. W tym katalogu znalazły się najpoważniejsze czyny (np. zbrodnie zabójstwa czy zamach na życie prezydenta). Jednym z czynów, za które ustawodawca przewidział wyjątek od zasady zdolności wiekowej do ponoszenia odpowiedzialności karnej (ukończone 17 lat), jest przestępstwo **zgwałcenia** opisane w art. 197 § 1, 3, 4 lub 5 k.k.

W stosunku do nieletniego, który wykazuje przejawy demoralizacji lub dopuścił się czynu karalnego, stosuje się przepisy Ustawy z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich.

Przepisy tej ustawy stosuje się w zakresie:

- postępowań w sprawach o demoralizację – wobec osób, które ukończyły 10 lat i nie są pełnoletnie;
- postępowań w sprawach o czyny karalne – wobec osób, które dopuściły się takiego czynu po ukończeniu 13 lat, ale przed ukończeniem 17 lat;
- wykonywania środków wychowawczych, środka leczniczego lub środka poprawczego – wobec osób, względem których środki te zostały orzeczone, nie dłużej jednak niż do ukończenia przez te osoby 21 lat, chyba że ta ustawa stanowi inaczej.

Wobec nieletniego mogą być stosowane środki wychowawcze, środek leczniczy oraz środek poprawczy. Kara może być orzeczona tylko w przypadkach określonych w ustawie, jeżeli inne środki nie są w stanie zapewnić resocjalizacji nieletniego.

³ Dz.U. z 2022 r. poz. 1700 z późn. zm.

⁴ Art. 10 § 1 k.o.

W okresie sprawozdawczym Państwowa Komisja monitorowała **8** postępowań toczących się w sprawach nieletnich.

Sprawy te dotyczyły m.in. czynów polegających na doprowadzeniu małoletniego poniżej lat 15 do innej czynności seksualnej, obcowania płciowego z takim małoletnim czy uzyskania oraz dostępu do treści pornograficznych z udziałem małoletniej, a także prezentowania treści pornograficznych z udziałem osoby małoletniej poniżej 15 lat.

Jedno z tych postępowań zostało nieprawomocnie zakończone postanowieniem sądu o uznaniu, że nieletni wykazywał przejawy demoralizacji poprzez to, że dopuścił się czynów seksualnych wobec innego małoletniego. W związku z tym sąd zastosował wobec nieletniego środek wychowawczy w postaci nadzoru odpowiedzialnego rodziców oraz zobowiązał nieletniego do przeproszenia pokrzywdzonego. W tej sprawie sąd uznał także, że zachodzi potrzeba, by nieletni poddał się terapii lub oddziaływaniom edukacyjnym prowadzonym przez lekarza lub psychologa w zakresie sfery seksualnej.

W innej monitorowanej sprawie sąd uznał, że nieletni sprawca uzyskał dostęp do materiałów pornograficznych z udziałem osoby małoletniej i zastosował wobec niego środek wychowawczy w postaci nadzoru odpowiedzialnego rodziców, których zobowiązał do składania sprawozdań raz na trzy miesiące.

Państwowa Komisja monitorowała także postępowanie, które nadal toczy się przed jednym z sądów rodzinnych. Z uwagi na ujawnioną przewlekłość w procedowaniu Państwowa Komisja zwróciła się w tej sprawie z interwencją do Prezesa sądu, co skutkowało zintensyfikowaniem czynności dowodowych. Sąd po okresie niemalże rocznej bezczynności dopuścił dowód z opinii psychologiczno-seksuologicznej. Postępowanie pozostaje w toku.

1.4. Monitorowanie postępowań karnych

Państwowa Komisja monitorowała czynności podejmowane w postępowaniach karnych, zarówno na etapie postępowania przygotowawczego, jak i postępowania sądowego⁵. Prawo to jest w praktyce realizowane poprzez uprawnienie do wglądu w akta toczącego się postępowania, uzyskiwania informacji o jego przebiegu oraz terminach podjętych czynności.

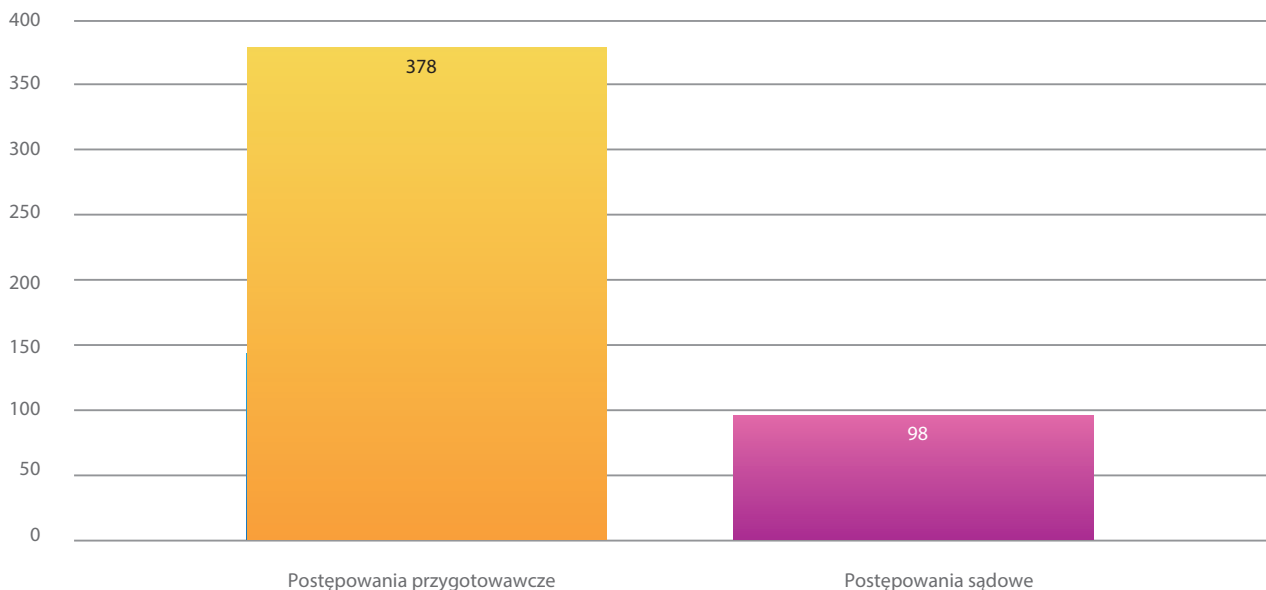
Państwowa Komisja prowadziła także czynności monitorujące w sprawach, w których postępowanie przygotowawcze zostało zapoczątkowane przekazaniem przez nią zawiadomienia prokuraturze. Łącznie postępowania monitorowane (będące w toku) stanowiły ponad **2/3** ogółu spraw prowadzonych przez Państwową Komisję w bieżącym okresie sprawozdawczym.

Państwowa Komisja monitorowała ogółem 476 toczących się postępowań karnych⁶, w tym 98 na etapie postępowania sądowego.

⁵ Art. 24 i art. 25 Ustawy.

⁶ Sprawy nowe zgłoszone w tym okresie oraz sprawy nadal prowadzone zarejestrowane przed 1 lipca 2022 r.

Wykres 3. Sprawy monitorowane w okresie sprawozdawczym

1.5. Badanie akt spraw zakończonych

Kompetencją Państwowej Komisji jest także badanie prawidłowości sposobu procedowania w zakończonych postępowaniach przygotowawczych, a także weryfikacja wydanych w nich decyzji merytorycznych⁷.

W praktyce działania Państwowej Komisji w każdej sprawie karnej dotyczącej przestępstwa o charakterze seksualnym wobec dziecka dokonywana jest analiza akt tej sprawy. Zakres wniosków, jakie Państwowa Komisja może sformułować, uzależniony jest od etapu, na którym sprawa została merytorycznie zakończona.

Badania akt pozwalają również na identyfikację problemów pojawiających się w praktyce prowadzonych postępowań karnych.

W okresie sprawozdawczym sprawy badane przez Państwową Komisję po zakończeniu postępowania stanowiły blisko **1/3** wszystkich spraw zgłoszonych i prowadzonych z urzędu.

Wykres 4. Status postępowań badanych przez Państwową Komisję

⁷ Postanowienie o odmowie wszczęcia lub umorzenie postępowania.

1.6. Państwowa Komisja na prawach oskarżyciela posiłkowego

Zarówno z punktu widzenia pokrzywdzonego, jak i uprawnień procesowych, najistotniejszym i najszerszym jest prawo Państwowej Komisji do uczestniczenia w postępowaniu sądowym na prawach oskarżyciela posiłkowego. Możliwość działania Państwowej Komisji w tej roli stanowi wsparcie i realną pomoc dla osób pokrzywdzonych przestępstwami na tle seksualnym.

Jako strona postępowania Państwowa Komisja posiada inicjatywę dowodową, prawo do zajmowania stanowiska procesowego, a także zaskarżania orzeczeń wydanych przez sąd.

Uczestnictwo na prawach oskarżyciela posiłkowego wynika z art. 3 ust. 2 pkt 2 oraz art. 25 pkt 2 Ustawy.

W bieżącym okresie sprawozdawczym Państwowa Komisja występowała na prawach oskarżyciela posiłkowego w **16** procesach w sprawach karnych.

1.7. Wnioski do Prokuratora Generalnego

Państwowa Komisja analizuje akta prawomocnie zakończonych postępowań sądowych pod kątem zasadności skierowania do Prokuratora Generalnego wniosku o wniesienie do Sądu Najwyższego skargi nadzwyczajnej albo kasacji od prawomocnego orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie w zakresie przestępstwa wykorzystania seksualnego dziecka do 15 roku życia. Zgodnie bowiem z art. 3 ust. 2 pkt 4 Ustawy Państwowa Komisja nie ma samodzielnej kompetencji w tym zakresie. Posiada natomiast uprawnienie do skierowania wniosku w tym przedmiocie do Prokuratora Generalnego.

W bieżącym okresie sprawozdawczym Państwowa Komisja skierowała 12 wniosków o wniesienie kasacji od prawomocnych orzeczeń sądowych na niekorzyść oskarżonych. Dotychczas 11 z nich zostało uwzględnionych przez Prokuratora Generalnego, który w tych sprawach wniósł kasację do Sądu Najwyższego.

2. Uprawnienia Państwowej Komisji w postępowaniach karnych

W myśl przepisów Ustawy Państwowa Komisja posiada kompetencje do podejmowania konkretnych działań na każdym etapie postępowania karnego, które jest prowadzone w sprawie dotyczącej przestępstwa o charakterze seksualnym wobec osoby małoletniej poniżej 15 lat.

2.1. Postępowania przygotowawcze

W postępowaniu przygotowawczym Państwowa Komisja nie ma uprawnień strony, posiada natomiast kompetencje do monitorowania działań podejmowanych przez organy procesowe.

Składając zawiadomienie o możliwości popełnienia przestępstwa, Państwowa Komisja posiada status zawiadamiającego i w związku z tym ma uprawnienie do zaskarżenia wydanej w toku postępowania przygotowawczego decyzji zarówno

o odmowie wszczęcia postępowania, jak i o umorzeniu postępowania. Po zakończeniu śledztwa lub dochodzenia, które pozostawało w zainteresowaniu Państwowej Komisji, kierowany jest wniosek o udostępnienie akt tej sprawy.

W sytuacji gdy przeprowadzona analiza wykaże nieprawidłowości w postępowaniu przygotowawczym, zgodnie z Ustawą, Komisja ma obowiązek skierowania wystąpienia do organu sprawującego nadzór nad organem prowadzącym to postępowanie⁸. W praktyce oznacza to zawiadomienie prokuratora nadzrędnego o stwierdzonych nieprawidłowościach, które w ocenie Państwowej Komisji powinny być zbadane w trybie zwierzchniego nadzoru służbowego. W każdej sprawie, w której Państwowa Komisja sygnalizuje jakiegokolwiek uchybienia, prokurator nadzrędny dokonuje analizy akt sprawy toczącej się lub zakończonej w podległej jednostce. Badanie akt przez prokuratora nadzrędnego, czyli w trybie zwierzchniego nadzoru służbowego, przeprowadzane jest niezależnie od zakresu wniosku zawartego w wystąpieniu Państwowej Komisji.

Reakcja Państwowej Komisji na uchybienia ujawnione podczas badania akt:

- skierowanie wniosku o podjęcie i kontynuowanie postępowania lub jego wszczęcie (w przypadku odmowy wszczęcia postępowania),
- wskazanie nieprawidłowości bez wniosku o podjęcie postępowania na nowo,
- skierowanie wniosku o objęcie postępowania zwierzchnim nadzorem służbowym.

Łącznie w **81** sprawach Państwowa Komisja wystąpiła do prokuratorów nadzrędných⁹, zawiadamiając ich o stwierdzonych przez siebie nieprawidłowościach, co skutkowało sformułowaniem wniosków w ww. zakresach.

W **55 z 81** wniosków Państwowa Komisja zwróciła się wprost o podjęcie na nowo zakończonych postępowań, a w **22** wskazała jedynie na nieprawidłowości. Natomiast w **4** sprawach Państwowa Komisja zwróciła się o objęcie toczącego się postępowania zwierzchnim nadzorem służbowym.

Dotychczas prokuratura udzieliła odpowiedzi w **69** sprawach, przy czym w **44** z nich wnioski Państwowej Komisji zostały uwzględnione. W **26** sprawach postępowania zostały podjęte do dalszego prowadzenia, a w **3** innych prokurator nadzrędny wydał wytyczne dla podległych prokuratorów w celu wyeliminowania podobnych nieprawidłowości w przyszłych postępowaniach. W **2** sprawach, po rozpoznaniu wniosków Państwowej Komisji, wdrożony został zwierzchni nadzór służbowy.

Państwowa Komisja oczekuje na zajęcie pisemnego stanowiska w kolejnych sprawach.

Odrębną grupę stanowią postępowania przygotowawcze, w których prokurator podjął z własnej inicjatywy działania polegające na weryfikacji uprzednio wydanych decyzji merytorycznych. W tych sprawach Państwowa Komisja zwróciła się o udostępnienie akt głównych i już na tym etapie otrzymała informacje, że decyzją prokuratora sprawa została podjęta do dalszego prowadzenia. Takie sytuacje wskazują, że sam wniosek Państwowej Komisji dotyczący przesłania akt powodował zbadanie sprawy w prokuraturze w ramach nadzoru służbowego. Jeśli wówczas zapadła decyzja o kontynuowaniu postępowania przygotowawczego, to można mówić o tzw. pośrednim skutku działań Państwowej Komisji. W praktyce oznacza to dokonanie przez prokuratorów ponownej oceny podjętych uprzednio decyzji merytorycznych, zanim wniosek Państwowej Komisji dotyczący przesłania akt zostanie zrealizowany.

⁸ Art. 24 ust. 3 Ustawy.

⁹ Prokuratora nadzrędnego oraz Prokuratora Krajowego.

W przypadku postępowań podjętych do dalszego prowadzenia Państwowa Komisja monitoruje działania prokuratury do czasu wydania kolejnej decyzji merytorycznej. Po ponownym zakończeniu postępowania na etapie prokuratury Państwowa Komisja ponawia wnioski o udostępnienie akt głównych celem przeprowadzenia ich analizy.

W 53 sprawach, po skierowaniu przez Państwową Komisję wniosku o udostępnienie akt, prokuratorzy podjęli decyzję o uzupełnieniu zakończonych uprzednio postępowań.

Przykładem sprawy, w której prokurator podjął wprowadzić działania z własnej inicjatywy, ale po przekazaniu przez Państwową Komisję wniosków o udostępnienie akt, jest postępowanie, które zostało objęte monitorowaniem na etapie sądowym. W toku zapoznawania się z aktami sprawy toczącej się przeciwko księdzu oskarżonemu o rozpowszechnianie materiałów pornograficznych z udziałem małoletnich Państwowa Komisja ustaliła, że w 2013 r. prokuratura wyłączyła materiały w zakresie dotyczącym innych potencjalnych sprawców. Na tej podstawie zarejestrowano w różnych prokuraturach 15 odrębnych postępowań. W tej sytuacji Państwowa Komisja zdecydowała o zbadaniu tychże spraw. Zachodziło bowiem podejrzenie, że wszystkie te postępowania zostały zakończone umorzeniem. To by oznaczało, że poza oskarżonym w głównej sprawie prokuratura nie ustaliła żadnego innego sprawcy.

Wnioski o udostępnienie akt nie były realizowane przez wiele miesięcy, gdyż – jak później ustalono – prokuratura przed przekazaniem akt Państwowej Komisji weryfikowała każde wyłączone postępowanie w trybie nadzoru służbowego. W rezultacie Państwowa Komisja została poinformowana o skutkach badania aktowego przeprowadzonego w łącznie 15 postępowaniach. Tym samym potwierdzono, że wszystkie wyłączone postępowania zostały umorzone. Z odpowiedzi, które wpłynęły do Państwowej Komisji, wynikało, że realizacja wniosków o udostępnienie akt była poprzedzona kontrolą przeprowadzoną przez właściwe prokuratury okręgowe oraz Prokuraturę Krajową.

W 2 z 15 ww. spraw prokuratura zdecydowała o ich podjęciu i przeprowadzeniu dalszych czynności procesowych. W pozostałych sprawach badanie aktowe przeprowadzone na skutek wniosków Państwowej Komisji wykazało nieprawidłowości w postępowaniu dowodowym. Jak ustalono, prokuratura nie zabezpieczyła komputerów, a więc również żadnego nie przebadła. W kontekście okoliczności czynu, który został zarzucony oskarżonemu w głównej sprawie (rozpowszechnianie materiałów pornograficznych), takie działania wydawały się konieczne.

W piśmie skierowanym do Państwowej Komisji prokuratura przyznała, iż w 12 sprawach znaczny upływ czasu (8 lat) spowodował, że usunięcie nieprawidłowości w zakresie postępowania dowodowego nie było już możliwe. Natomiast akta jednego postępowania zostały przekazane na makulaturę zgodnie z zezwoleniem Archiwum Państwowego.

Dwie wyłączone sprawy, które prokuratura podjęła z umorzenia na skutek wniosków Państwowej Komisji o udostępnienie akt, zakończyły się ustaleniem sprawców. Jednym z nich okazał się nieletni i o jego odpowiedzialności decydował sąd rodziny, który uznał, że nieletni dopuścił się zarzucanego mu czynu karalnego. Sąd zastosował wobec niego środek wychowawczy w postaci upomnienia. W drugim postępowaniu materiał dowodowy uzupełniony po podjęciu postępowania dostarczył podstaw do postawienia ustalonego dorosłego sprawcy w stan oskarżenia. Sąd uznał go za winnego popełnienia zarzucanego mu czynu polegającego na posiadaniu treści pornograficznych z udziałem małoletnich. Skazał go za to na karę pozbawienia wolności w wymiarze 10 miesięcy, z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na okres 2 lat, i grzywnę.

Opisany przykład w praktyce ilustruje rolę i znaczenie kompetencji przyznanych Państwowej Komisji. Wyłącznie na skutek wniosków złożonych w tej sprawie przez Państwową Komisję prokuratura zweryfikowała swoje wcześniejsze decyzje o umorzeniu 15 postępowań. To z kolei doprowadziło do prawomocnego skazania kolejnego sprawcy przestępstwa o charakterze seksualnym. Ściganie innych ewentualnych sprawców zostało udaremnione przez błędy prokuratury podczas gromadzenia dowodów. W przypadku wielu przestępstw, zwłaszcza popełnionych za pośrednictwem sieci

teleinformatycznej, zabezpieczenie sprzętów komputerowych, które mogły służyć do popełnienia przestępstwa, należy uznać jako niezbędne.

2.2. Udział na prawach oskarżyciela posiłkowego w sądowym procesie karnym

Na etapie postępowania sądowego Państwowa Komisja ma możliwość realizacji swojego najszerszego uprawnienia w aspekcie procesowym, tj. wzięcia udziału w procesie na prawach oskarżyciela posiłkowego. W tej roli członek Państwowej Komisji Barbara Chrobak reprezentowała Państwową Komisję na prawach strony i aktywnie wspierała pokrzywdzonych.

Uwzględnienie prawnie chronionych interesów pokrzywdzonego jest jednym z głównych celów postępowania karnego¹⁰. Ustawodawca wprowadził wiele instytucji mających służyć ochronie tych praw. Jedną z nich jest udział Państwowej Komisji w postępowaniu sądowym.

Legitymację do udziału Państwowej Komisji w procesie karnym przyznaje art. 25 ust. 1 pkt 2 Ustawy. Zgodnie z obowiązującymi przepisami oświadczenie o wstąpieniu do postępowania na prawach oskarżyciela posiłkowego Komisja może złożyć na każdym jego etapie, aż do zakończenia przewodu sądowego w drugiej instancji. Złożenie takiego oświadczenia wymaga pisemnej zgody pokrzywdzonego, który może jej udzielić również ustnie do protokołu na rozprawie głównej¹¹.

Państwowa Komisja jest szczególną stroną postępowania karnego, bowiem przystępuje do sprawy na prawach oskarżyciela posiłkowego, a nie w jego charakterze. Komisja nie jest zatem *stricte* ani pokrzywdzonym, ani oskarżycielem posiłkowym w danej sprawie, lecz jedynie wykonuje prawa tego ostatniego. Nie występuje więc w postępowaniu zamiast strony, ale niezależnie od niej. Przesłanką działania Państwowej Komisji nie jest interes indywidualny (własny), ale interes publiczny, który polega na dążeniu do ochrony określonych wartości, którym szczególne znaczenie nadaje ustawodawca, tj. w przypadku Państwowej Komisji – godności osób pokrzywdzonych, które w chwili popełnienia czynów zabronionych skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności nie ukończyły lat 15. Ustawodawca uznał, że właśnie ta grupa podmiotów wymaga szczególnej ochrony, gdyż krzywdy i szkody wyrządzone w dzieciństwie mają często charakter nieodwracalny, a ze skutkami doznanej traumy osoby pokrzywdzone borykają się przez całe życie.

Nowelizacja Ustawy¹² obligująca prokuratora do zawiadomienia Państwowej Komisji o skierowaniu aktu oskarżenia¹³ w każdej sprawie, która dotyczy przestępstwa seksualnego popełnionego na szkodę dziecka, stanowi dla Państwowej Komisji ułatwienie w realizacji zadania związanego ze wsparciem pokrzywdzonych na etapie postępowania sądowego. Ta regulacja pozwala Państwowej Komisji szybciej uzyskiwać wiedzę na temat dotyczących przestępstw seksualnych wobec dzieci spraw, które zostały skierowane do sądu oraz ocenić, czy jest potrzebny udział Państwowej Komisji w danym postępowaniu. Powiadomienie Państwowej Komisji o przesłaniu aktu oskarżenia wymaga aprobaty pokrzywdzonego.

W bieżącym okresie sprawozdawczym, a jednocześnie przed dniem 26 lutego 2023 r., tj. wejściem w życie nowelizacji Ustawy, Państwowa Komisja odnotowała cztery sprawy, w których sądy odmówiły udziału Państwowej Komisji, powo-

¹⁰ Art. 2 § 1 pkt 3 k.p.k.

¹¹ Art. 25 ust. 2 i 3 Ustawy.

¹² Ustawa z dnia 13 stycznia 2023 r. o zmianie ustawy o Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15 oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r. poz. 181).

¹³ A także wniosku w trybie art. 335 albo art. 336 k.p.k.

lując się na przekroczenie terminu złożenia oświadczenia w tym zakresie, wynikającego z art. 54§ 1 k.p.k.

W tamtym czasie (przed nowelizacją) przepisy Ustawy nie określały terminu złożenia oświadczenia o działaniu na prawach oskarżyciela posiłkowego. W praktyce oznaczało to niejednoznaczne stanowisko sądów co do czasu, w którym Państwowa Komisja mogła skutecznie wstąpić do postępowania.

W **2** sprawach spośród **4** ww., po odmowie dopuszczenia Państwowej Komisji do działania na prawach oskarżyciela posiłkowego przez sąd I instancji, sąd odwoławczy działający na skutek złożonego zażalenia także odmówił Państwowej Komisji udziału z uwagi na przekroczenie terminu wskazanego w Kodeksie postępowania karnego. W **pozostałych 2** sprawach Państwowa Komisja złożyła oświadczenia o wstąpieniu do postępowania na etapie II instancji i nie została dopuszczona do działania na prawach oskarżyciela posiłkowego. Na tym etapie przepisy procedury karnej nie przewidują możliwości wniesienia zażalenia na postanowienie o odmowie udziału w postępowaniu.

Poza **4** omówionymi przypadkami niedopuszczenia Państwowej Komisji do działania na prawach oskarżyciela posiłkowego w bieżącym okresie sprawozdawczym Państwowa Komisja była stroną **16** postępowań sądowych.

Opisane poniżej przykłady spraw najlepiej ilustrują, w jaki sposób aktywny udział Państwowej Komisji wpłynął zarówno na przebieg postępowania, jak i jego wynik, a także jaką to stanowiło pomoc dla pokrzywdzonego.

2.2.1. Opis przypadków

Na skutek doniesień medialnych Państwowa Komisja podjęła z urzędu sprawę dotyczącą duchownego, który stanął pod zarzutem popełnienia czynów seksualnych wobec kilku małoletnich poniżej lat 15, czynów polegających na obcowaniu płciowym oraz doprowadzeniu do poddania się innym czynnościom seksualnym.

Zgromadzony w tej sprawie materiał dowodowy wykazał, że oskarżony ksiądz nadużywał zaufania małoletnich, używał również wobec nich przemocy w postaci przytrzymywania za ręce oraz stosował podstęp w postaci wmawiania wizji „odebrania komunii”. Większości pokrzywdzonych udostępniał alkohol i nakłaniał ich do jego spożycia. Pokrzywdzeni brali udział w wyjazdach organizowanych przez oskarżonego jako opiekuna grupy ministrantów. Z aktu oskarżenia wynikało, że oskarżony działał w warunkach czynu ciągłego, w wykonaniu z góry powziętego zamiaru i w krótkich odstępach czasu.

Po zamknięciu przewodu sądowego przedstawiciel Państwowej Komisji złożył na rozprawie wnioski o uznanie oskarżonego za winnego popełnienia zarzucanych mu czynów i wymierzenie mu maksymalnej kary 12 lat pozbawienia wolności, orzeczenie środków karnych w postaci zakazu zajmowania wszelkich stanowisk, wykonywania wszelkich zawodów i wszelkiej działalności związanej z wychowywaniem, edukacją, leczeniem małoletnich lub opieką nad nimi oraz zakazu kontaktowania się z pokrzywdzonymi i zbliżania się do nich na odległość mniejszą niż 30 metrów na okres 15 lat. Wniósł także o zasądzenie na rzecz osób pokrzywdzonych nawiązek w wysokości po 50 tys. zł.

Sąd I instancji uznał oskarżonego za winnego popełnienia zarzucanych mu czynów i wymierzył mu karę łączną 12 lat pozbawienia wolności. Orzekł wobec oskarżonego środki karne w postaci zakazów, o które wnosił przedstawiciel Państwowej Komisji, oraz określił czas ich obowiązywania na 10 lat.

Odnosząc się do zakazu kontaktowania się i zbliżania do pokrzywdzonych, sąd określił odległość na nie mniejszą niż 50 metrów. Wymierzając oskarżonemu ww. środki karne, sąd wskazał w uzasadnieniu na wagę popełnionych przez niego przestępstw oraz na wykonywaną przez niego posługę kapłańską. Jako rekompensatę za wyrządzone przez oskarżonego krzywdy sąd zasądził od oskarżonego na rzecz wszystkich pokrzywdzonych nawiązki w zindywidualizowanych

kwotach od 35 tys. do 75 tys. zł. Wysokość nawiązek sąd ocenił przez pryzmat wpływu popełnionych przez oskarżonego przestępstw na stan psychiczny pokrzywdzonych i ich dalsze życie.

Analizując wyrok i jego uzasadnienie, Państwowa Komisja stwierdziła, że sąd, po pierwsze, nie określił w wyroku czasu obowiązywania orzeczonego środka karnego w postaci zakazu zbliżania się i kontaktowania z pokrzywdzonymi, po drugie – nie wskazał, jakich czynów jednostkowych dotyczy środek karny w postaci zakazu zajmowania stanowisk, wykonywania zawodów albo działalności związanych z wychowywaniem, edukacją, leczeniem małoletnich lub opieką nad nimi. W związku z ujawnionym uchybieniem Państwowa Komisja zaskarżyła wydany w tej sprawie wyrok na niekorzyść oskarżonego.

Sąd odwoławczy uwzględnił apelację wniesioną przez Państwową Komisję i zmienił wyrok w ten sposób, że określił czas obowiązywania środka karnego w postaci zakazu kontaktowania się i zbliżania do pokrzywdzonych na okres 15 lat. Wskazał też, jakich czynów jednostkowych dotyczy środek karny polegający na zakazie zajmowania stanowisk, wykonywania zawodów albo działalności związanych z wychowywaniem, edukacją, leczeniem małoletnich lub opieką nad nimi.

Obrońca oskarżonego wniósł kasację od prawomocnego wyroku w tej sprawie na korzyść swojego klienta. Państwowa Komisja w odpowiedzi na kasację wniosła o uznanie jej za bezzasadną i jej oddalenie. Dotychczas sprawa nie została rozpoznana przez Sąd Najwyższy.

W dwóch kolejnych poniżej opisanych sprawach Państwowa Komisja działająca na prawach oskarżyciela posiłkowego złożyła wnioski o dopuszczenie dowodów z pisemnych opinii z zakresu seksuologii dotyczących oskarżonych.

Pierwsza ze spraw podjęta została na skutek zgłoszenia skierowanego do Państwowej Komisji przez opiekuna prawnego jednego z pokrzywdzonych dzieci. Jako sprawca wskazany został mężczyzna wykonujący zadania konserwatora w szkole, do której uczęszczały pokrzywdzone dzieci. Państwowa Komisja niezwłocznie przekazała powyższe zawiadomienie do prokuratury i na bieżąco monitorowała postępowanie w tej sprawie. Po zakończeniu śledztwa i skierowaniu aktu oskarżenia do sądu Państwowa Komisja, po uzyskaniu zgody rodziców jednego z dzieci, wstąpiła do postępowania na prawach oskarżyciela posiłkowego. W toku dalszego procesu przedstawiciel Państwowej Komisji obecny na rozprawie uzyskał zgodę rodziców dwojga kolejnych pokrzywdzonych dzieci.

Po ustaleniu, że na etapie śledztwa nie został dopuszczony dowód z opinii biegłego seksuologa dotyczący oskarżonego, Państwowa Komisja złożyła wniosek o przeprowadzenie opinii w powyższym zakresie. Uznała bowiem, że bezwzględnie należy przebadać oskarżonego pod kątem stwierdzenia zaburzeń seksualnych zarówno w kontekście okoliczności zarzucanych mu czynów, jak i określenia warunków odbycia przyszłej kary. W tym miejscu zaznaczyć należy, że wobec oskarżonego stosowany był izolacyjny środek zapobiegawczy zarówno na etapie śledztwa, jak i przewodu sądowego.

Zgodnie z wnioskiem dowodowym Państwowej Komisji sąd zarządził przebadanie oskarżonego, u którego biegły rozpoznał zaburzenia preferencji seksualnych o typie pedofilii. Ponadto uznał, że bezwzględnie wymaga on podjęcia terapii seksuologicznej, zaś w przypadku skazania powinien odbywać karę pozbawienia wolności w warunkach terapeutycznych zakładu penitencjarnego dla osób popełniających przestępstwa w związku z zaburzeniem preferencji seksualnych.

W stanowisku końcowym Państwowa Komisja wniosła o uznanie oskarżonego za winnego popełnienia wszystkich czynów opisanych w akcie oskarżenia i wymierzenia mu kary łącznej 10 lat pozbawienia wolności, która odbywana będzie w systemie terapeutycznym. Ponadto – o orzeczenie wobec oskarżonego środka zabezpieczającego w postaci

poddania się terapii związanej ze stwierdzonymi zaburzeniami, a także zakazu przebywania, kontaktowania się z pokrzywdzonymi w każdy możliwy sposób, jak też zakazu zbliżenia się do nich na odległość nie mniejszą niż 50 metrów oraz zakazu wykonywania działalności związanej z wychowaniem i edukacją małoletnich, a także opieką nad nimi. Państwowa Komisja wniosła o orzeczenie środków karnych na okres 15 lat. Co więcej, zawnioskowała o zasądzenie od oskarżonego nawiązek na rzecz każdego z pokrzywdzonych w zróżnicowanej wysokości w przedziale od 5 tys. do 35 tys. zł.

Sąd Rejonowy skazał oskarżonego i wymierzył mu karę łączną dziewięciu lat pozbawienia wolności, którą oskarżony ma odbywać, zgodnie z wnioskiem Komisji, w systemie terapeutycznym dla sprawców przestępstw na tle seksualnym. Sąd orzekł także środki karne oraz nawiązki w kwotach zawnioskowanych przez Państwową Komisję.

Po zapoznaniu się z pisemnym uzasadnieniem wyroku Państwowa Komisja nie znalazła podstaw do wniesienia apelacji. Wyrok został natomiast zaskarżony przez obrońcę oskarżonego. W postępowaniu odwoławczym sąd uniewinnił oskarżonego od popełnienia jednego z zarzucanych mu przestępstw. Państwowa Komisja nie reprezentowała małoletniej pokrzywdzonej tym czynem, bowiem nie uzyskała uprzednio zgody jej rodziców. Sąd okręgowy uchylił rozstrzygnięcie o karze i wymierzył oskarżonemu karę siedmiu lat pozbawienia wolności. W pozostałym zakresie zaskarżony przez obrońcę wyrok utrzymał w mocy.

W drugiej z omawianych spraw Państwowa Komisja również dostrzegła konieczność przebadania oskarżonego, który stanął pod zarzutem doprowadzenia małoletniej powinowatej do innych czynności seksualnych. Państwowa Komisja zważyła bowiem na charakter czynu zarzucanego oskarżonemu, a także wiek pokrzywdzonej, wobec której skierował on swoje czynności. Małoletnia w czasie jej pokrzywdzenia seksualnymi zachowaniami miała ukończone zaledwie sześć lat i była spokrewniona z żoną oskarżonego.

Zdaniem Państwowej Komisji tło rodzinne omawianej sprawy nie pomagało w ustaleniu motywów działania oskarżonego, przeciwnie – mogło komplikować ustalenie wszystkich okoliczności czynu z uwagi na silnie emocjonalny stosunek stron i świadków.

Po przeprowadzonym badaniu biegła seksuolog nie stwierdziła wprawdzie występowania u oskarżonego zaburzeń preferencji seksualnych, wskazała jednak na jego nieprawidłowy rozwój psychoseksualny, co może mieć swoje źródło w pornografii i związanej z tym hiperseksualności. Państwowa Komisja po przeanalizowaniu treści sporządzonej opinii zawnioskowała, podobnie jak inne strony tego postępowania, o dopuszczenie dowodu z ustnej opinii uzupełniającej. Przewód sądowy pozostaje w toku.

O kolejnej opisywanej w tej części sprawie Państwowa Komisja dowiedziała się na skutek zawiadomienia w trybie art. 24 ust. 5 Ustawy. Prokurator, za zgodą pokrzywdzonej, poinformował Państwową Komisję o skierowaniu do sądu rejonowego aktu oskarżenia przeciwko mężczyźnie, który dopuścił się m.in. wykorzystania seksualnego córki swojej konkubiny.

Państwowa Komisja po przeanalizowaniu akt sprawy zgłosiła w niej udział na prawach oskarżyciela posiłkowego.

Sprawca przestępstwa został oskarżony m.in. o to, że kilkakrotnie doprowadził małoletnią poniżej lat 15 do obcowania płciowego oraz do wykonania innej czynności seksualnej, a także o znęcanie się fizyczne i psychiczne nad osobami najbliższymi, tj. pozostającą z nim we wspólnym pożyciu partnerką – matką małoletniej pokrzywdzonej oraz ich wspólnym małoletnim synem. Według aktu oskarżenia sprawca wykorzystywał fakt wspólnego zamieszkiwania oraz pozostawiania pokrzywdzonych na jego utrzymaniu, jak również przekonanie małoletniej, że jest jej ojcem.

Znajdując się pod wpływem alkoholu, wielokrotnie wszczynał awantury, w toku których wyzywał pokrzywdzonych słowami wulgarnymi, powszechnie uznanymi za obelżywe, obniżał poczucie ich wartości, krytykował ich, poniżał, popychał i szarpał.

W stanowisku końcowym Państwowa Komisja podniosła przed sądem, że jej zdaniem zebrany w sprawie materiał dowodowy, zwłaszcza zeznania pokrzywdzonej czynami seksualnymi, jej młodszego brata oraz matki, wykazał sprawstwo oskarżonego w zakresie czynów objętych aktem oskarżenia.

Co istotne, zgodnie z opinią sądowo-psychologiczną dotyczącą małoletniej pokrzywdzonej, jej zeznania noszą wszelkie cechy wiarygodności psychologicznej. W ocenie biegłej, która uczestniczyła w przesłuchaniu pokrzywdzonej przestępstwami seksualnymi, nie ma ona skłonności do konfabulacji czy tworzenia treści urojeniowych. Prezentuje natomiast duże poczucie winy i głębokiego wstydu, biorąc na siebie odpowiedzialność za wyrządzone jej krzywdy.

Badaniom przez biegłych poddany został również oskarżony. Sąd dopuścił dowód z pisemnej opinii biegłych psychiatrów na wniosek obrońców. Z treści sporządzonej opinii wynika, że oskarżony nie prezentuje objawów choroby psychicznej czy upośledzenia umysłowego ani jakichkolwiek innych zaburzeń czynności funkcji psychicznych. W ocenie biegłych w czasie dokonywania zarzucanych mu czynów miał pełną zdolność do rozumienia ich znaczenia i kierowania swoim postępowaniem. Jednocześnie biegłe nie znalazły dostatecznych przesłanek do stwierdzenia, że u oskarżonego występują zaburzenia preferencji seksualnych.

Po zamknięciu przewodu sądowego przedstawiciel Państwowej Komisji wniósł o uznanie oskarżonego za winnego i skazanie go na karę łączną pozbawienia wolności w maksymalnym wymiarze. Ponadto, kierując się potrzebą zadośćuczynienia za krzywdy, jakich doznała pokrzywdzona, zarówno przedstawiciel Państwowej Komisji, jak i oskarżyciel publiczny wnieśli o zapłatę przez oskarżonego na rzecz pokrzywdzonej 200 tys. zł.

Na mocy wydanego w tej sprawie wyroku sąd uznał, że oskarżony jest winny popełnienia wszystkich zarzucanych mu przestępstw seksualnych i skazał go na karę łączną siedmiu lat pozbawienia wolności. Orzekł także środki karne w postaci zakazu zbliżania się do pokrzywdzonej na odległość 15 metrów i kontaktowania się z nią w sposób pośredni i bezpośredni, w tym również za pośrednictwem środków masowego komunikowania się przez okres 15 lat. Sąd orzekł również zakaz zajmowania przez oskarżonego wszelkich stanowisk, wykonywania wszelkich zawodów albo działalności związanych z wychowaniem, edukacją, leczeniem małoletnich lub z opieką nad nimi na okres 15 lat. Co istotne, tytułem zadośćuczynienia sąd orzekł na rzecz pokrzywdzonej kwotę 100 tys. zł.

Wyrok jest nieprawomocny. Państwowa Komisja złożyła apelację w tej sprawie. Jej zdaniem orzeczona kara jest niewspółmiernie niska do popełnionych czynów.

Kolejna opisywana w tej części sprawa toczyła przed sądem I instancji niemalże trzy lata. Państwowa Komisja została o niej poinformowana na etapie po rozpoczęciu przewodu sądowego przez matkę małoletniej pokrzywdzonej, która zwróciła się o udzielenie jej pomocy w toku procesu. Zgłaszająca poinformowała Państwową Komisję, że reprezentuje córkę i jednocześnie występuje w charakterze oskarżyciela posiłkowego, jednak oczekuje od Państwowej Komisji wsparcia w tej roli.

Oskarżony w tej sprawie to osoba obca dla małoletniej. Pokrzywdzona nawiązała z nim znajomość z własnej inicjatywy, rozpoczynając rozmowę podczas przypadkowego spotkania nieopodal jej miejsca zamieszkania. Oskarżony wykonujący zawód zawodowego kierowcy korzystał z parkingu w pobliżu domu pokrzywdzonej. Jak ustalono, małoletnia już w czasie pierwszej rozmowy opowiedziała mężczyźnie wiele szczegółów ze swojego życia rodzinnego. Przypadkowa

znajomość szybko przerodziła się w niewłaściwą relację. W tamtym czasie pokrzywdzona miała bowiem ukończone zaledwie 13 lat, natomiast oskarżony blisko 50.

Zgodnie z poczynionymi w tej sprawie ustaleniami, małoletnia wykazuje deficyty, które sprawiają, że nie jest w stanie przewidzieć konsekwencji swoich czynów. Z informacji uzyskanych od matki małoletniej wynika, że u córki zdiagnozowano zaburzenia afektywne. Powyższe okoliczności dotyczące stanu zdrowia małoletniej, zwłaszcza w kontekście jej wieku, w żaden sposób nie mogły jednak usprawiedliwiać nawiązania relacji intymnej pomiędzy dojrzałym mężczyzną a dzieckiem poniżej 15 roku życia.

Zgromadzony materiał dowodowy pozwolił na postawienie sprawcy zarzutów obejmujących prezentowanie treści pornograficznych oraz wykonanie innych czynności seksualne, w tym m.in. wzajemne dotykanie okolic intymnych czy całowanie w usta. W okresie objętym zarzutami małoletnia spędzała z oskarżonym wiele czasu, buntując się przeciwko nakazom matki, by zakończyła tę znajomość. W związku z niepokojącymi zachowaniami małoletniej, która notorycznie uciekała z domu na spotkania z oskarżonym, wszczęte zostało postępowanie przed sądem opiekuńczym. Z opinii biegłych, która została dopuszczona w toku tej sprawy, wynikało, że małoletnia uległa manipulacji ze strony dorosłego mężczyzny. Zdaniem biegłych przyczyną jej niewłaściwych zachowań są wcześniej zdiagnozowane zaburzenia, które w znacznym stopniu ograniczyły jej możliwość rozumienia zasad współżycia społecznego. Biegły seksuolog badający oskarżonego nie rozpoznał wprawdzie zaburzeń o charakterze parafilii, ale opisane w zarzutach zachowania ocenił jako mające charakter pedofilii. Wskazał, we wnioskach, że oskarżony przejawia cechy osobowości nieprawidłowej.

Państwowa Komisja, działająca w omawianym postępowaniu na prawach oskarżyciela posiłkowego, dostrzegła brak sprawności w procedowaniu sądu polegających na wyznaczaniu licznych terminów rozpraw, na których nie były przeprowadzane żadne dowody. Państwowa Komisja zwróciła uwagę, że sąd nie reagował na nieusprawiedliwione niestawiennictwa świadków, nie dyscyplinował ich i nie weryfikował, czy wezwania zostały prawidłowo doręczone.

W związku z tą sytuacją Państwowa Komisja wystąpiła do prezesa sądu rejonowego o zbadanie, w ramach wewnętrznego nadzoru administracyjnego, sprawności postępowania toczącego się w opisywanej sprawie. Państwowa Komisja wskazała, że akt oskarżenia został sporządzony we wrześniu 2020 r. Do czasu skierowania wniosku do prezesa sądu (maj 2022 r.) wyznaczonych zostało aż 16 terminów rozpraw. Ich wielość nie przełożyła się jednak bezpośrednio na sprawność postępowania sądowego. W piśmie do prezesa sądu Państwowa Komisja podniosła, że organy procesowe są wyposażone w odpowiednie środki prawne, najczęściej o cechach przymusu, pozwalające usprawnić przebieg postępowania. W reakcji na stanowisko Państwowej Komisji sprawa została objęta nadzorem prezesa sądu. Ostatecznie, po przeprowadzeniu 25 rozpraw, sąd wydał wyrok, na mocy którego uznał oskarżonego za winnego popełnienia przestępstw wykorzystania seksualnego małoletniej oraz prezentowania jej materiałów pornograficznych i za to skazał go na karę łączną 2 lat i 10 miesięcy pozbawienia wolności. Sąd orzekł także wobec oskarżonego środek karny w postaci zakazu kontaktowania się i zbliżania do pokrzywdzonej na odległość nie mniejszą niż 80 metrów na okres 5 lat oraz nawiązkę w wysokości 20 tys. zł na rzecz małoletniej.

Po przanalizowaniu wydanego w tej sprawie wyroku oraz jego uzasadnienia Państwowa Komisja co do zasady pozytywnie oceniła zawarte w nim rozstrzygnięcia. Z uwagi jednak na dostrzeżone uchybienie w postaci braku orzeczenia obligatoryjnego środka karnego z art. 41 § 1a k.k.¹⁴ wniosła apelację od wyroku sądu I instancji, który w jej ocenie zapadł z rażącym naruszeniem przepisów prawa materialnego. Postępowanie nie zostało zakończone.

¹⁴ Sąd orzeka zakaz zajmowania wszelkich lub określonych stanowisk, wykonywania wszelkich lub określonych zawodów albo działalności związanych z wychowaniem, edukacją, leczeniem małoletnich lub z opieką nad nimi na czas określony albo dożywotnio w razie skazania: 1) na karę pozbawienia wolności za umyślne przestępstwo przeciwko życiu lub zdrowiu na szkodę małoletniego; 2) za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności na szkodę małoletniego.

Powyższe przykłady spraw ilustrują rolę Państwowej Komisji działającej na prawach oskarżyciela posiłkowego. Realizacja ustawowych kompetencji pozwala Państwowej Komisji nie tylko aktywnie uczestniczyć w procesie i wspierać osobę pokrzywdzoną, ale również reagować w sytuacji dostrzeżenia nieprawidłowości proceduralnych w toku postępowania.

2.3. Wnioski dotyczące nadzwyczajnych środków zaskarżenia

Zgodnie z Ustawą Państwowa Komisja może kierować do Prokuratora Generalnego wnioski o wniesienie skargi nadzwyczajnej albo kasacji od prawomocnego orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie w zakresie przestępstw skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności małoletnich poniżej lat 15¹⁵.

Artykuł 89 § 2 Ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym¹⁶ stanowi, że skargę nadzwyczajną może wnieść Prokurator Generalny, Rzecznik Praw Obywatelskich oraz, w zakresie swojej właściwości, Prezes Prokuratury Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, Rzecznik Praw Dziecka, Rzecznik Praw Pacjenta, Przewodniczący Komisji Nadzoru Finansowego, Rzecznik Finansowy, Rzecznik Małych i Średnich Przedsiębiorców i Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów.

Do wniesienia kasacji, zgodnie z art. 521 § 1 i 2 k.p.k., od każdego prawomocnego orzeczenia sądu kończącego postępowanie uprawnieni są Prokurator Generalny oraz Rzecznik Praw Obywatelskich, a także Rzecznik Praw Dziecka, jeżeli przez wydanie orzeczenia doszło do naruszenia praw dziecka.

Wymienione wyżej podmioty decydują o wniesieniu skargi nadzwyczajnej albo kasacji w sposób samodzielny i autonomiczny, jakkolwiek mogą to uczynić także w związku ze stosownym skierowanym do nich wnioskiem. Ustawa stanowi, że Państwowa Komisja może kierować takie wnioski do Prokuratora Generalnego.

Podkreślić należy, że zarówno skarga nadzwyczajna, jak i kasacja nie stanowią trzeciej instancji rozpoznawania spraw karnych, lecz są nadzwyczajnymi środkami odwoławczymi, które służą eliminowaniu z obrotu prawnego orzeczeń dotkniętych poważnymi wadami prawnymi. Celem skargi nadzwyczajnej jest zapewnienie możliwości wyeliminowania z obrotu prawnego orzeczeń w sposób oczywisty wadliwych, które nie powinny zapaść w demokratycznym państwie prawnym urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej: naruszających prawa i wolności człowieka i obywatela określone w Konstytucji RP, rażąco naruszających inne niż Konstytucja RP przepisy prawa lub opierających się na istotnych ustaleniach faktycznych oczywiście sprzecznych z zebraniem w sprawie materiałem dowodowym¹⁷.

Kasacja ma z kolei służyć eliminowaniu z obrotu prawnego orzeczeń dotkniętych tzw. bezwzględными przyczynami odwoławczymi albo innymi rażącymi uchybieniami, przy czym konieczne jest wykazanie, że te rażące uchybienia mogły mieć istotny wpływ na treść zaskarżonego wyroku. Podkreślić należy, że nie każde uchybienie prawu (o ile nie jest bezwzględną przyczyną odwoławczą) kwalifikuje się do uznania za skuteczną podstawę kasacji. Przede wszystkim musi być ono „rażące”, a więc jaskrawe, rzucające się wręcz w oczy, oczywiste, a przy tym takie, że mogło mieć wpływ – i to nie jakkolwiek, ale istotny – na treść zaskarżonego orzeczenia¹⁸.

Możliwość wniesienia skutecznej skargi nadzwyczajnej lub kasacji jest czasowo ograniczona. Niedopuszczalne jest uwzględnienie kasacji lub skargi nadzwyczajnej na niekorzyść oskarżonego wniesionej po upływie roku od dnia uprawomocnienia się orzeczenia, a jeżeli od orzeczenia została wniesiona kasacja albo skarga kasacyjna – po upływie sześciu miesięcy od dnia jej rozpoznania.

¹⁵ Art. 3 ust. 2 pkt 4.

¹⁶ Dz.U. z 2023 r. poz. 1093.

¹⁷ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22 marca 2023 r., II NSNc 28/23, LEX nr 3512736.

¹⁸ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 marca 2010 r., IV KK 33/10, OSNWSK 2010, nr 1, poz. 547.

Wszystkie prawomocnie zakończone sprawy, które pozostają w zainteresowaniu Państwowej Komisji, zgłoszone, jak i podjęte z urzędu, podlegają analizie pod kątem zasadności skierowania wniosku o wniesienie nadzwyczajnego środka zaskarżenia. Łącznie takich spraw było ponad 150. Ta liczba obejmuje również sprawy, które zostały zbadane przez Państwową Komisję na skutek decyzji podjętej w styczniu 2023 r. o wystąpieniu do poszczególnych prezesów sądów apelacyjnych o przesłanie akt wszystkich spraw, które spełniały podane przez Państwową Komisję kryteria. Dotychczas Państwowa Komisja przeanalizowała akta prawomocnie zakończonych postępowań sądowych z dwóch apelacji: krakowskiej i wrocławskiej. Te działania będą kontynuowane i obejmą kolejne apelacje.

Łącznie od chwili rozpoczęcia działań w tym obszarze Państwowa Komisja skierowała do Prokuratora Generalnego:

- **17 wniosków o wniesienie kasacji**, w tym:
 - w 2021 r. – 5 wniosków (3 wnioski zostały uwzględnione przez Prokuratora Generalnego, w 2 sprawach Sąd Najwyższy uwzględnił kasację, 1 kasacja została oddalona),
 - w 2023 r. – 12 wniosków (11 wniosków zostało uwzględnionych przez Prokuratora Generalnego, w 11 sprawach Sąd Najwyższy uwzględnił kasację);
- **2 wnioski o wniesienie skargi nadzwyczajnej** (oba wnioski zostały skierowane do Prokuratora Generalnego w 2022 r.):
 - 1 wniosek został uwzględniony przez Prokuratora Generalnego, ale Sąd Najwyższy pozostawił skargę bez rozpoznania.

W omawianym okresie sprawozdawczym, poza działaniami podjętymi z urzędu, Państwowa Komisja otrzymała jeszcze dwie prośby o skierowanie do Prokuratora Generalnego wniosku o wniesienie kasacji. Obie dotyczyły spraw zakończonych wyrokami uniewinniającymi, które zostały utrzymane w mocy przez sądy odwoławcze. Po wnikliwej analizie akt tych spraw Państwowa Komisja nie znalazła podstaw do wystąpienia do Prokuratora Generalnego.

Skierowane w 2023 r. do Prokuratora Generalnego wnioski o wniesienie kasacji dotyczyły następujących zarzutów:

- zaniechania orzeczenia obligatoryjnego środka karnego, o którym mowa w art. 41 § 1a k.k., w postaci zakazu zajmowania wszelkich lub określonych stanowisk, wykonywania wszelkich lub określonych zawodów albo działalności związanych z wychowaniem, edukacją, leczeniem małoletnich lub z opieką nad nimi na czas określony albo dożywotnio;
- nieuwzględnienia prawnie chronionych interesów pokrzywdzonego na skutek zaniechania zawiadomienia opiekuna prawnego małoletniego pokrzywdzonego o przesłaniu do sądu aktu oskarżenia oraz o prawie do złożenia oświadczenia o działaniu w charakterze oskarżyciela posiłkowego;
- wymierzenia oskarżonemu kary pozbawienia wolności poniżej dolnego ustawowego zagrożenia;
- dokonania na etapie postępowania odwoławczego sprzecznej z zasadami prawidłowego rozumowania oraz wskazaniami wiedzy i doświadczenia życiowego oceny zgromadzonych w sprawie dowodów, ze szczególnym uwzględnieniem dowodu z opinii biegłego z zakresu antropologii i profilowania kryminalnego;
- przypisania oskarżonemu w ramach jednego czynu ciągłego zachowań polegających na prezentowaniu dwóm małoletnim pokrzywdzonym treści pornograficznych oraz składania im propozycji obcowania płciowego i poddania się lub wykonania innej czynności seksualnej, mimo że nie wystąpiła tożsamość pokrzywdzonego konieczna wówczas, gdy przedmiotem zamachu jest dobro osobiste.

Aż w **9** sprawach skierowanych do Prokuratora Generalnego doszło do naruszenia art. 41 § 1a zd. 2 k.k. W stosunku do oskarżonych, mimo że zostali uznani za winnych popełnienia przestępstwa przeciwko wolności seksualnej na szkodę osoby małoletniej, nie orzeczono zakazu pracy z dziećmi. Tym samym, pomimo ustawowego nakazu wynikającego z Kodeksu karnego, nie zostali wyłączeni z możliwości podjęcia szeroko pojętej działalności, w której mieliby nieograniczony kontakt z dziećmi. Brak orzeczenia środka karnego powoduje, że w istotnym stopniu wadliwe jest orzeczenie w zakresie rozstrzygnięcia o karze.

Powyższe sprawy dotyczyły następujących przestępstw:

- dopuszczenia się zgwałcenia małoletniego poniżej lat 15 oraz dopuszczenia się wobec małoletniego poniżej lat 15 innej czynności seksualnej (tj. czynu z art. 197 § 3 pkt 2 k.k. oraz z art. 200 § 1 k.k.);
- obcowania płciowego z osobą małoletnią poniżej lat 15 (tj. czynu z art. 200 § 1 k.k.);
- obcowania płciowego z osobą małoletnią poniżej lat 15, prezentowanie małoletniemu poniżej lat 15 za pośrednictwem systemu teleinformatycznego treści pornograficznych oraz składanie mu propozycji obcowania płciowego (tj. czynu z art. 200 § 1 k.k. oraz z art. 200 § 3 k.k. w zw. z art. 200a § 2 k.k.);
- dopuszczenia się wobec osoby małoletniej poniżej lat 15 innej czynności seksualnej (tj. czynu z art. 200 § 1 k.k.);
- prezentowania osobom małoletnim poniżej lat 15 za pośrednictwem systemu teleinformatycznego treści pornograficznych oraz składanie pokrzywdzonym propozycji obcowania płciowego i poddania się lub wykonania innej czynności seksualnej (tj. czynu art. 200 § 3 k.k. w zw. z art. 200a § 2 k.k.);
- składania za pośrednictwem sieci telekomunikacyjnej małoletnim poniżej lat 15 propozycji poddania się lub wykonania innej czynności seksualnej (tj. czynu z art. 200a § 2 k.k.);
- posiadania treści pornograficznych z udziałem małoletnich poniżej lat 15 oraz składania za pośrednictwem systemu teleinformatycznego małoletniemu poniżej lat 15 propozycji obcowania płciowego (tj. czynu z art. 202 § 4a k.k. oraz z art. 202a § 2 k.k.);
- rozpowszechniania treści pornograficznych z udziałem małoletniego (art. 202 § 3 k.k.).

Zgodnie z art. 41 § 1a zd. 2 k.k. sąd orzeka zakaz zajmowania wszelkich lub określonych stanowisk, wykonywania wszelkich lub określonych zawodów albo działalności związanych z wychowaniem, edukacją, leczeniem małoletnich lub z opieką nad nimi na czas określony albo dożywotnio w razie skazania za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności na szkodę małoletniego.

Powyższy przepis opiera się na założeniu, że przestępstwa, za które orzekany jest wskazany środek karny, odznaczają się na tyle wysokim stopniem społecznej szkodliwości czynu, że zarówno w płaszczyźnie represyjnej, jak i płaszczyźnie prewencyjnej konieczne jest wyłączenie na określony czas w stosunku do sprawcy możliwości podejmowania określonej aktywności zawodowej lub społecznej. Celem tego środka karnego jest ochrona przed kontynuowaniem działalności przestępczej przez osoby, które z pobudek seksualnych dopuszczają się groźnych przestępstw.

Podkreślić należy, że w każdej sytuacji procesowej skazania za przestępstwo o charakterze seksualnym na szkodę dziecka konieczne jest orzeczenie w przedmiocie wskazanego środka karnego, niezależnie od rodzaju orzeczonej kary (a nawet odstąpienia od jej orzeczenia).

Nie zawsze jednak przestępstwa seksualne godzą bezpośrednio w dobro małoletniego. Stan faktyczny ustalony w jednej z badanych przez Państwową Komisję spraw wyłonił zagadnienie budzące poważne wątpliwości, a dotyczące zakresu znaczeniowego określenia „na szkodę małoletniego”, który to zakres nie został przez ustawodawcę sprecyzowany. Niewątpliwie powyższe określenie odnosi się do sytuacji, w której małoletni został bezpośrednio pokrzywdzony przestępstwem. Takie rozumienie określenia „na szkodę małoletniego” jest jednak zbyt wąskie, gdyż pomija swoim zakresem chociażby usiłowanie popełnienia przestępstwa, które co do zasady szkody nie powoduje. W literaturze wskazuje się, że posłużenie się przez ustawodawcę zwrotem „na szkodę małoletniego” oznacza, że chodzi tu o przestępstwo, w którym małoletni był przedmiotem czynności wykonawczej, jak i wtedy, gdy przedmiotem czynności wykonawczej była osoba pełnoletnia, ale czyn został popełniony w obecności małoletniego lub nosił znamiona zachowania podjętego na szkodę małoletniego¹⁹.

W ocenie Państwowej Komisji zwrot „na szkodę małoletniego” należy rozumieć szeroko i odnosić go nie tylko do zdarzeń, w których małoletni został bezpośrednio pokrzywdzony popełnionym przestępstwem (dokonanym lub usiłowanym),

¹⁹ M. Melezini, A. Sakowicz, *Środek karny w postaci obowiązku*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” rok XII: 2008, z. 2, s. 201–202.

ale również do sytuacji, w których przestępstwo skierowane przeciwko wolności seksualnej tylko pośrednio godzi w dobro małoletniego (np. propagowanie pedofilii).

W jednej z tych spraw oskarżony został prawomocnie skazany za rozpowszechnianie w sieci internetowej treści pornograficznych z udziałem małoletniego (tj. za czyn z art. 202 § 3 k.k.).

Artykuł 202 § 3 k.k. w obecnym brzmieniu został ustalony Ustawą z dnia 4 kwietnia 2014 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw²⁰, której celem było wdrożenie dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/93/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie zwalczania niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci oraz pornografii dziecięcej, zastępującej decyzję ramową Rady 2004/68/WSiSW²¹.

W uzasadnieniu projektu do powyższej ustawy²² wskazano, że wykorzystywanie seksualne małoletnich, a zwłaszcza pornografia i prostytucja dziecięca, nabiera cech przestępczości globalnej i zorganizowanej. Przestępczość ta wpływa w sposób głęboko destrukcyjny na zdrowie dziecka i jego rozwój psychofizyczny oraz społeczny. Artykuł 202 § 3 k.k. ma na celu ochronę rozwoju psychoseksualnego małoletniego poniżej 15 lat. Rozwojowi takiemu zagrażają zarówno kontakty seksualne – objęte zakresem regulacji art. 200 § 1 k.k., jak i narażenie małoletniego na odbiór treści pornograficznych – objęte zakresem regulacji art. 202 § 3 k.k.

Państwowa Komisja zdecydowanie popiera ocenę ustawodawcy w zakresie konieczności penalizacji wszelkiego rodzaju zachowań związanych z pozostawianiem w obiegu treści pornograficznych w postaci m.in. pornografii dziecięcej.

Art. 202 § 3 k.k. stanowi wprawdzie przykład przestępstwa abstrakcyjnego narażenia na niebezpieczeństwo dobro prawne w postaci wolności seksualnej osób małoletnich, jednak słusznie przyjmuje się, że pobocznym przedmiotem ochrony jest dobro prawne w postaci prawidłowego rozwoju psychofizycznego i społecznego osób małoletnich. Zatem w przypadku skazania sprawcy za wyżej opisane przestępstwo należy – w ocenie Państwowej Komisji – bezwzględnie stosować zakaz wynikający z art. 41 § 1a k.k. (wszelka praca z dziećmi).

W drugiej sprawie oskarżony usiłował nieudolnie złożyć, za pośrednictwem sieci teleinformatycznej, małoletniej poniżej lat 15 propozycję obcowania płciowego, poddania się i wykonania innej czynności seksualnej, a następnie zmierzał do jej realizacji poprzez propozycję spotkania, nie uświadamiając sobie, że koresponduje z osobą pełnoletnią, a w konsekwencji zamierzonego celu nie osiągnął z uwagi na brak osoby nadającej się do popełnienia na niej czynu zabronionego.

Czyn oskarżonego nosił znamiona zachowania podjętego na szkodę małoletniego. W uzasadnieniu wyroku skazującego sąd rejonowy wskazał, że czyn, którego usiłował dokonać oskarżony, narusza dobro w postaci prawidłowości rozwoju osób małoletnich poniżej lat 15. Pobudki oskarżonego sprowadzały się do motywacji o charakterze erotycznym, której oskarżony chciał uczynić zadość kosztem osoby małoletniej. Zachowanie oskarżonego mogło spowodować poważne zagrożenie dla dziecka, gdyby faktycznie prowadził on rozmowę z osobą w tym wieku.

Z uwagi na sposób zachowania oskarżonego, który działał umyślnie, w zamiarze bezpośrednim, pomimo przekonania, że jego rozmówczyni jest osobą w wieku poniżej lat 15, należy uznać, że generalnie może on stanowić zagrożenie dla małoletnich.

²⁰ Dz.U. z 2014 r. poz. 538.

²¹ Dz.Urz. UE L 335 z 17.12.2011, s. 1 oraz L 18 z 21.01.2012, s. 7.

²² Redakcja „Cz. PKiNP”, *Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych 2013/4/43-116.

W obu powyższych sprawach, kierując do Prokuratora Generalnego wnioski o wniesienie kasacji, Państwowa Komisja zwróciła uwagę na założenia, jakie legły u podstaw przyjęcia środka karnego, o którym mowa w art. 41 § 1a k.k. *Ratio legis* wprowadzenia powyższego przepisu było wzmocnienie ochrony małoletnich przed kontynuowaniem działalności przestępczej przez osoby, które z pobudek seksualnych dopuszczają się groźnych przestępstw²³. Gdyby przyjąć interpretację, że art. 41 § 1a k.k. może mieć zastosowanie tylko w sytuacji, w której małoletni został bezpośrednio pokrzywdzony popełnionym przestępstwem, to zakres jego zastosowania byłby znacznie ograniczony. Biorąc pod uwagę prewencyjny charakter tego środka karnego oraz to, że jego celem jest zminimalizowanie możliwości kontaktu sprawcy z potencjalnymi przyszłymi ofiarami, w ocenie Państwowej Komisji zakres znaczeniowy zwrotu „na szkodę małoletniego” należy interpretować szeroko.

Pozbawienie możliwości orzeczenia omawianego środka karnego stanowiłoby krzywdzące ograniczenie w jego stosowaniu i stałoby w sprzeczności z funkcjami przypisywanymi prawu karnemu.

Sąd Najwyższy w jednym z wyroków²⁴ w pełni podzielił argumentację Państwowej Komisji, że przesłanka zastosowania zakazu przewidzianego w art. 41 § 1a k.k. wchodzi w grę w razie skazania za którekolwiek z przestępstw określonych w rozdziale XXV – *Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności, również za przestępstwo pornografii* (art. 202 k.k.). Wyżej wskazane orzeczenie Sądu Najwyższego zapadło w sprawie, w której Państwowa Komisja skierowała uprzednio wniosek do Prokuratora Generalnego o wniesienie kasacji.

W kolejnych sprawach skierowanych do Prokuratora Generalnego, oprócz braku rozstrzygnięcia o obligatoryjnym środku karnym, doszło do naruszenia prawnie chronionych interesów małoletniego pokrzywdzonego.

W postępowaniu przygotowawczym poprzedzającym wniesienie sprawy do sądu pokrzywdzony jest stroną procesową, natomiast w postępowaniu sądowym może być stroną (oskarżycielem posiłkowym), jeżeli tego oświadczenia do czasu rozpoczęcia przewodu sądowego.

Pokrzywdzonego²⁵ należy więc zawiadomić o przesłaniu do sądu aktu oskarżenia oraz o prawie do złożenia oświadczenia o działaniu w tym charakterze. Takie zawiadomienie nie zostało skutecznie doręczone opiekunom prawnym małoletnich pokrzywdzonych w dwóch sprawach analizowanych przez Państwową Komisję. Zostali więc pozbawieni możliwości zdecydowania, czy chcą zrealizować uprawnienie do występowania jako strona w postępowaniu przed sądem.

W pierwszej sprawie, z uwagi na śmierć opiekuna prawnego małoletniej pokrzywdzonej, nieprawidłowe było uznanie, że została ona właściwie zawiadomiona o skierowaniu aktu oskarżenia oraz terminie rozprawy, co w konsekwencji doprowadziło do zaniechania wyznaczenia kuratora procesowego dla małoletniej pokrzywdzonej, zaniechania pouczenia jej o możliwości uzyskania statusu strony i związanych z tym uprawnień.

W drugiej zaś zawiadomienie o przesłaniu aktu oskarżenia zostało przesłane Powiatowemu Centrum Pomocy Rodzinie zamiast opiekunowi prawnemu małoletniej pokrzywdzonej. Organy procesowe nie przedsięwzięły żadnych czynności zmierzających do zagwarantowania pokrzywdzonej możliwości realizacji jej uprawnień na tym etapie postępowania. Powyższe uchybienia zamknęły pokrzywdzonym w obu ww. sprawach drogę do złożenia oświadczenia o działaniu w cha-

²³ Z. Sienkiewicz [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. II, red. O. Górniok, Warszawa 2006, art. 41.

²⁴ Z dnia 25 października 2023 r., I KK 270/23, LEX nr 3620639.

²⁵ Zgodnie z art. 51 § 2 k.p.k., jeżeli pokrzywdzonym jest małoletni albo ubezwłasnowolniony całkowicie lub częściowo, prawa jego wykonuje przedstawiciel ustawowy albo osoba, pod której stałą pieczęć pokrzywdzony pozostaje.

rakterze oskarżyciela posiłkowego i w konsekwencji również do złożenia wniosku o orzeczenie środka kompensacyjnego. Poza tym w obu sprawach zaniechano orzeczenia obligatoryjnego środka karnego, o którym mowa w art. 41 § 1a k.k.

Kolejne trzy wnioski do Prokuratora Generalnego dotyczyły zarzutów innych niż obligatoryjne orzeczenie środka karnego. W jednej z pośród tych spraw Państwowa Komisja stwierdziła po badaniu akt, że sąd wymierzył oskarżonemu karę pozbawienia wolności poniżej dolnego ustawowego zagrożenia. Oskarżony został skazany na karę dwóch lat pozbawienia wolności za przestępstwo określone w art. 200 § 1 k.k., popełnienie w warunkach czynu ciągłego.

Zgodnie zaś z art. 57b k.k., skazując za przestępstwo w warunkach czynu ciągłego, sąd wymierza karę przewidzianą za przypisane sprawcy przestępstwo w wysokości powyżej dolnej granicy ustawowego zagrożenia do podwójnej wysokości górnej granicy ustawowego zagrożenia. Powyższy przepis zaostża każdy wymiar kary niezależnie od tego, jaka kara jest przewidziana za dany typ przestępstwa. Sąd w obliczu ustalenia, że sprawca popełnił przestępstwo w warunkach czynu ciągłego, jest obowiązany wymierzyć karę powyżej dolnej granicy (a więc co najmniej o jedną jednostkę wymiaru) i nie jest władny zejść poniżej tego progu.

Przestępstwo z art. 200 § 1 k.k. zagrożone jest karą od 2 do 15 lat pozbawienia wolności. Wystąpienie podstaw do nadzwyczajnego obostrzenia kary z art. 57b k.k. powoduje, że w sprawie skierowanej do Prokuratora Generalnego najniższą możliwą do orzeczenia karą pozbawienia wolności była kara w wymiarze dwóch lat i miesiąca pozbawienia wolności²⁶.

W kolejnej sprawie skierowanej do Prokuratora Generalnego wniosek o wniesienie kasacji opierał się na zarzucie dokonania na etapie postępowania odwoławczego sprzecznej z zasadami prawidłowego rozumowania oraz wskazaniem wiedzy i doświadczenia życiowego oceny zgromadzonych w sprawie dowodów, ze szczególnym uwzględnieniem dowodu z opinii biegłego z zakresu antropologii i profilowania kryminalnego.

W omawianej sprawie zostało ustalone, że oskarżony doprowadził małoletnią poniżej lat 15 do obcowania płciowego oraz do poddania się przez nią innym czynnościom seksualnym. Pokrzywdzona zataiła przed oskarżonym swój faktyczny wiek. W związku z tym, że oskarżony wypierał się, by w dacie czynu był świadomy wieku małoletniej pokrzywdzonej, kluczowe dla rozstrzygnięcia sprawy było ustalenie, czy znał on faktyczny wiek małoletniej, wobec której podejmował czynności seksualne.

Sąd I instancji przypisał oskarżonemu popełnienie przestępstwa z art. 200 § 1 k.k., przyjmując, że nie miał on pewności co do wieku pokrzywdzonej, ale godził się na to, że pokrzywdzona nie ukończyła 15 lat. W oparciu o młodzieńczy wygląd i sposób bycia pokrzywdzonej sąd rejonowy przyjął, że oskarżony musiał nabrać wątpliwości, że wiek przez nią podawany odbiega od wieku faktycznego.

Już na etapie postępowania odwoławczego został dopuszczony dowód z opinii biegłego z zakresu antropologii na okoliczność ustalenia, czy w dacie zaistnienia czynów zarzucanych oskarżonemu cechy morfometryczne pokrzywdzonej, w szczególności jej budowa ciała, waga, wzrost, rozwinięcie poszczególnych narządów ciała mogły wskazywać na fakt, że wygląd pokrzywdzonej jest zbliżony z osobami w wieku powyżej 15 lat, czy też ww. cechy wskazywały ewidentnie, że pokrzywdzona wyglądała na 14 lat.

Przeprowadzone badania antropologiczne wykazały, że wiek metrykalny małoletniej jeszcze nie przekroczył 15 lat. Co prawda biegły przyznał, że nie jest łatwe rozpoznanie konkretnego wieku danej osoby przez przeciętnego człowieka, jednak w ocenie Państwowej Komisji w okolicznościach niniejszej sprawy oskarżony mógł – przy zachowaniu choćby

²⁶ Stosownie do art. 37 k.k. kara pozbawienia wolności trwa najkrócej miesiąc i wymierza się ją miesiącami i latami.

minimum ostrożności – przewidywać, że podawany przez pokrzywdzoną wiek odbiega od wieku faktycznego. Tym bardziej, że małoletnia podawała oskarżonemu różne wersje na temat swojego wieku, a poproszona o pokazanie legitymacji szkolnej oświadczyła, że ją zgubiła. Powyższe okoliczności powinny wzmocnić „czujność” oskarżonego. Ponadto treść zeznań świadków, załączone do akt fotografie pokrzywdzonej oraz opinia antropologiczna wskazują, że pokrzywdzona w dacie czynu była dziewczynką o aparycji odpowiedniej do jej wieku.

Zdaniem Państwowej Komisji oskarżony jako osoba w pełni dojrzała, a do tego z wykształceniem medycznym, na podstawie wyglądu małoletniej potrafił właściwie ocenić jej wiek, a jego ewentualne wątpliwości w tym zakresie nie miały wpływu na zwolnienie oskarżonego z odpowiedzialności. Dla przypisania zachowań z art. 200 § 1 k.k. wystarczające jest bowiem ustalenie, że sprawca przewidywał, że osoba, wobec której podejmuje opisane w tym przepisie czynności, ma mniej niż 15 lat. Oskarżony nie znał daty urodzenia pokrzywdzonej, jednakże w chwili podjęcia decyzji o współżyciu z nią kierował się wyłącznie popędem płciowym. Nawet jeżeli nie był całkowicie pewny jej wieku, to przewidywał i godził się na to, że nie ma ona ukończonych 15 lat. W ocenie Państwowej Komisji wyjaśnienia oskarżonego, jakoby uważał pokrzywdzoną za osobę dojrzałą, są wyłącznie przyjętą przez niego linią obrony.

Sąd okręgowy, uwzględniając apelację oskarżonego od wyroku skazującego, wbrew wywodom i wnioskom opinii biegłego uznał, że oskarżony nie miał obiektywnej możliwości, aby w sposób prawidłowy ocenić wiek pokrzywdzonej i nie obejmował swoją świadomością, że małoletnia może być osobą poniżej lat 15. Stało się tak w sytuacji, gdy z opinii biegłego wynikało, że cechy fizyczne pokrzywdzonej w chwili popełnienia przestępstwa nie odbiegały od cech fizycznych jej rówieśniczek, a cechy psychofizyczne oskarżonego pozwalały na przyjęcie, że miał on możliwość rozpoznania rzeczywistego wieku małoletniej.

Powyższe uchybienia pociągnęły za sobą bezpodstawne przyjęcie, że oskarżonemu nie sposób jest przypisać zawnionego działania, a w konsekwencji doprowadziły do wydania wyroku zmieniającego rozstrzygnięcie sądu I instancji i uniewinnienie oskarżonego od zarzucanego mu czynu.

W tej sprawie Sąd Najwyższy oddalił kasację Prokuratora Generalnego, prokuratora i oskarżyciela posiłkowego jako bezzasadne²⁷.

Ostatni skierowany do Prokuratora Generalnego wniosek o wniesienie kasacji został oparty na zarzucie naruszenia przepisu prawa materialnego, tj. art. 12 § 1 k.k., poprzez jego niewłaściwe zastosowanie. Oskarżonemu przypisano – w ramach jednego czynu ciągłego – szereg zachowań polegających na prezentowaniu dwóm małoletnim pokrzywdzonym treści pornograficznych oraz składaniu im propozycji obcowania płciowego i poddania się lub wykonania innej czynności seksualnej. Skoro w tej sprawie doszło do naruszenia dobra osobistego dwóch pokrzywdzonych, to w ocenie Państwowej Komisji nie było możliwości zastosowania art. 12 § 1 k.k., czyli przyjęcia, że sprawca działał w warunkach czynu ciągłego.

Istotą czynu ciągłego jest przyjęcie przez ustawodawcę, że wielość zachowań podjętych w warunkach opisanych w art. 12 k.k. tworzy jeden czyn zabroniony.

W doktrynie prawa oraz w orzecnictwie sądowym wskazuje się, że jeśli sprawca jednym zachowaniem narusza dobra osobiste, takie jak życie, zdrowie, wolność, nietykalność cielesną różnych osób, to popełnia tyle przestępstw, przeciwko ilu osobom skierował swoje zachowanie.

²⁷ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 października 2023 r. II KK 226/23

W sprawie objętej wnioskiem Państwowej Komisji sąd I instancji w sposób błędny przyjął, że oskarżony dopuścił się jednego czynu ciągłego, mimo że nie wystąpiła tożsamość pokrzywdzonego, konieczna wówczas, gdy przedmiotem zamachu jest dobro osobiste.

W ocenie Państwowej Komisji utrzymanie w mocy wyroku sądu rejonowego byłoby rażąco niesprawiedliwe. Zachowania oskarżonego popełnione na szkodę dwóch małoletnich pokrzywdzonych powinny być poddane indywidualnej ocenie prawnokarnej.

Na dzień sporządzenia sprawozdania Sąd Najwyższy w **11** sprawach wydał wyroki uchylające zaskarżone orzeczenia i przekazał te sprawy, w całości lub w części, do ponownego rozpoznania.

W kolejnych 10 sprawach Państwowa Komisja wystąpiła do Prokuratury Krajowej z wnioskami o zbadanie prawomocnie zakończonych spraw sądowych w celu oceny, czy zachodzą przesłanki do sporządzenia kasacji. Inny niż w wyżej opisanych sprawach tryb był zdeterminowany okolicznością, że od 9 czerwca 2023 r. Państwowa Komisja działa bez Przewodniczącego, co uniemożliwiało skierowanie formalnego wniosku o wniesienie nadzwyczajnego środka zaskarżenia.

W jednej spośród wspomnianych 10 spraw Państwowa Komisja zwróciła się do Prokuratury Krajowej, wskazując, że w omawianej sprawie, po jej przeanalizowaniu, trzykrotnie bezskutecznie zwracała się do sądu rejonowego o przesłanie kserokopii karty karnej oskarżonego. Każdorazowo, pomimo udzielanych odpowiedzi, sąd nie udostępniał Państwowej Komisji wnioskowanej karty karnej. W tej sytuacji Państwowa Komisja powzięła wątpliwości co do stanu faktycznego w tym zakresie. Z dokumentów zgromadzonych w aktach sprawy wynikało bowiem, że oskarżony był wcześniej wielokrotnie karany. Późniejsze czynności Prokuratury Krajowej miały tylko potwierdzić przypuszczenia Państwowej Komisji.

Opierając się na tych okolicznościach, Komisja wskazała, że wyrok mógł zapaść z rażącym i mającym istotny wpływ na treść wyroku naruszeniem przepisu prawa karnego materialnego.

Zgodnie z art. 69 § 1 k.k. sąd może warunkowo zawiesić wykonanie kary pozbawienia wolności orzeczonej w wymiarze nieprzekraczającym roku, jeżeli sprawca w czasie popełnienia przestępstwa nie był skazany na karę pozbawienia wolności i jest to wystarczające dla osiągnięcia wobec niego celów kary, a w szczególności zapobieżenia powrotowi do przestępstwa.

Jednolita linia orzecznicza Sądu Najwyższego wskazuje, że treść powyższego przepisu nie pozostawia przestrzeni dla jego alternatywnych interpretacji, gdyż jednoznacznie wyklucza on możliwość zastosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności w stosunku do oskarżonego, który w czasie popełnienia czynu był już skazany na karę pozbawienia wolności. Ową przesłankę recydywy kryminalnej ogólnej rozumie się szeroko. Tak więc przeszkodą do wymierzenia kary pozbawienia wolności w systemie probacyjnym jest każde skazanie na karę pozbawienia wolności oraz na karę z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na okres próby. Istotne jest, aby do uprzedniego skazania doszło przed popełnieniem czynu, co do którego sąd orzeka lub w trakcie jego popełnienia²⁸.

Jeżeli więc oskarżony był osobą uprzednio skazaną na karę pozbawienia wolności, oznaczałoby to brak prawnej dopuszczalności zastosowania przez sąd rejonowy warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności.

²⁸ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 listopada 2022 r., III KK 370/22, LEX nr 3518500.

Państwowa Komisja została poinformowana, że w tej sprawie Prokurator Generalny wniósł kasację. Zgodnie z przypuszczeniami Państwowej Komisji okazało się bowiem, że sprawca w czasie popełnienia przestępstwa był skazany na karę pozbawienia wolności, a tym samym wymierzenie mu takiej kary z warunkowym jej zawieszeniem było niedopuszczalne. Obecnie sprawa oczekuje na rozpoznanie przez Sąd Najwyższy.

W pozostałych dziewięciu sprawach zastrzeżenia Państwowej Komisji, które legły u podstaw wniosków o zbadanie akt, dotyczyły nieprawidłowości w zakresie orzeczonych środków karnych. Analizując akta tych spraw, Państwowa Komisja dostrzegła, że pomimo obowiązku sądy nie wydały wobec oskarżonych zakazu podejmowania wszelkiej działalności, w której mogliby mieć oni nieograniczony kontakt z osobami małoletnimi – co wynika wprost z art. 41 § 1 a k.k.

Prokuratura Krajowa poinformowała o wniesieniu kasacji do Sądu Najwyższego we wszystkich 10 sprawach skierowanych do zbadania przez Państwową Komisję.

3. Nieprawidłowości stwierdzone przez Państwową Komisję w toku badania akt postępowań przygotowawczych

Analizy akt spraw postępowań przygotowawczych przeprowadzane przez Państwową Komisję w granicach ustawowych kompetencji ujawniły nieprawidłowości, które były każdorazowo zgłaszane do jednostek prokuratury sprawujących zwierzchni nadzór służbowy w trybie art. 24 ust. 3 Ustawy. Najczęściej powtarzające się uchybienia to nieprawidłowości w zakresie:

- reprezentacji małoletniego pokrzywdzonego,
- inicjatywy dowodowej,
- kwalifikacji prawnej czynu zabronionego,
- przyczyn lub doboru podstaw prawnych umorzenia,
- dochowania standardów przesłuchania małoletnich pokrzywdzonych.

Przedstawione poniżej przypadki nieprawidłowości w analizowanych przez Państwową Komisję sprawach mają na celu nakreślenie problemów najczęściej występujących w praktyce. Nie mogą być jednak podstawą do formułowania ogólnych wniosków na temat skali zjawiska.

3.1. Nieprawidłowości w zakresie reprezentacji małoletniego pokrzywdzonego w postępowaniu karnym

Reprezentacja małoletnich pokrzywdzonych w postępowaniu karnym jest zdeterminowana ustaleniami dotyczącymi osoby sprawcy. Zgodnie z Kodeksem postępowania karnego, gdy pokrzywdzonym jest małoletni – co do zasady – reprezentują go rodzice albo osoba, pod której stałą pieczę pozostaje. W szczególnej jednak sytuacji, gdy podejrzanym (oskarżonym) o popełnienie przestępstwa jest jedno z rodziców, dziecko nie może być reprezentowane przez drugiego rodzica. W takim przypadku istnieje obowiązek ustanowienia kuratora dla osoby małoletniej pokrzywdzonej przestępstwem, który od 29 sierpnia 2023 r. nazwany został przez ustawodawcę mianem reprezentanta dziecka.

Zgodnie z art. 98 § 2 pkt 2 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (k.r.o.) *żadne z rodziców nie może reprezentować dziecka przy czynnościach prawnych między dzieckiem a jednym z rodziców lub jego małżonkiem, chyba że czynność prawna polega na bezpłatnym przysporzeniu na rzecz dziecka albo że dotyczy należnych dziecku od drugiego z rodziców środków utrzymania i wychowania.*

W uchwale Sądu Najwyższego podjętej w składzie siedmiu sędziów²⁹ wskazano, że rodzic małoletniego nie może, działając w charakterze przedstawiciela ustawowego, wykonywać praw tego małoletniego jako pokrzywdzonego w postępowaniu karnym, w tym także w postępowaniu z oskarżenia prywatnego, jeżeli oskarżonym jest drugi z rodziców. Zawarty w Kodeksie rodzinnym i opiekuńszym zakaz reprezentacji dziecka przez rodziców obowiązuje przed sądem oraz każdym organem państwowym, odnosi się do każdego postępowania sądowego, a zatem również karnego, w sytuacji gdy stroną przeciwną (sprawca) jest jeden z rodziców. Zakaz reprezentacji małoletniego pokrzywdzonego przez jego rodzica jest uzasadniony nie tylko w tych postępowaniach karnych, w których drugi rodzic jest oskarżonym, ale także na etapie *in rem*, czyli w sytuacji, gdy drugiemu z rodziców nie przedstawiono jeszcze zarzutu popełnienia przestępstwa na szkodę jego dziecka³⁰.

Zdaniem Państwowej Komisji w każdej sprawie karnej, niezależnie od jej etapu, jeśli pokrzywdzonym jest dziecko, prokurator powinien zwrócić się do sądu opiekuńczego z wnioskiem o ustanowienie reprezentanta (dawniej kuratora) niezwłocznie po powzięciu informacji, że potencjalnym sprawcą przestępstwa jest jedno z jego rodziców. Tylko wówczas można zagwarantować małoletniemu pokrzywdzonemu właściwą ochronę jego praw i interesów procesowych.

Z prowadzonych przez Państwową Komisję analiz akt postępowań przygotowawczych wynika, że nadal zdarzają się przypadki braku należytej reprezentacji dzieci w sytuacji, gdy sprawcą przestępstwa jest jedno z rodziców.

W bieżącym okresie sprawozdawczym stwierdzone przez Państwową Komisję nieprawidłowości w reprezentacji małoletnich pokrzywdzonych dotyczyły najczęściej:

- zbyt późnego wystąpienia przez prokuratora z wnioskiem o wyznaczenie reprezentanta, tzn. w końcowej fazie postępowania przygotowawczego, a nawet po jego zakończeniu;
- przyjęcia przez prokuratora środka zaskarżenia złożonego przez osobę nieuprawnioną pomimo tego, że w sprawie był ustanowiony reprezentant małoletniego pokrzywdzonego;
- braku ustanowienia reprezentanta.

Jako przykład wskazać można sprawę, w której analiza akt postępowania przygotowawczego wykazała, że małoletnia pokrzywdzona była nienależycie reprezentowana w postępowaniu, w którym osobą wskazaną jako sprawca był jej ojciec. Sprawa dotyczyła doprowadzenia małoletniej poniżej lat 15 do innej czynności seksualnej. Prokurator skierował do sądu opiekuńczego wniosek o wyznaczenie reprezentanta pięć dni przed wydaniem postanowienia o umorzeniu postępowania. Sąd ustanowił kuratora kolizyjnego po blisko trzech miesiącach od złożenia wniosku. Tak późne wyznaczenie kuratora wyłączyło go z podejmowania czynności w toku całego postępowania przygotowawczego. Nie miał on bowiem realnej możliwości udziału w postępowaniu, nie mógł np. uczestniczyć w czynnościach z udziałem dziecka.

Państwowa Komisja przedstawiła wyżej opisane nieprawidłowości w piśmie skierowanym do prokuratora nadzrędnego. Przedstawiając swoje stanowisko, prokurator okręgowy odniósł się jedynie do czasu, w jakim sąd opiekuńczy rozpoznawał wniosek o ustanowienie reprezentanta. Całkowicie pominął natomiast kwestię dotyczącą opieszałości prokuratora w skierowaniu tegoż wniosku i podkreślił, że prokuratura nie ma wpływu na termin, w jakim sąd proce-

²⁹ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 30 września 2010 r., I KZP 10/10, OSNKW 2010/10/84.

³⁰ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 września 2015 r., I KZP 8/15, OSNKW 2015/12/100.

duje wniosek. Długi czas rozpoznawania przez sądy wniosków o ustanowienie reprezentanta nie zwalnia prokuratora z natychmiastowego działania w sytuacji powzięcia informacji, że sprawcą przestępstwa na szkodę dziecka jest jedno z jego rodziców. W ocenie Państwowej Komisji taki stan faktyczny obliuguje prokuratora do złożenia niezwłocznie wniosku do sądu.

Drugim przykładem postępowania, w którym dostrzeżono uchybienia w omawianym zakresie, jest śledztwo jednej z prokuratur rejonowych prowadzone w sprawie doprowadzenia małoletniego rodzeństwa poniżej lat 15 do innej czynności seksualnej. Osobą zawiadamiającą była kobieta obca dla rodziny, a wiedzę o domniemanych czynach seksualnych powzięła od babci małoletnich. Wprawdzie przeprowadzone śledztwo nie potwierdziło wersji zawiadamiającej i dlatego zostało umorzone, to jednak kwestia braku należytej reprezentacji dzieci pozostaje aktualna.

W tej sprawie jako potencjalni sprawcy wskazani zostali ojciec i dziadek małoletnich. Ta okoliczność winna skłonić prokuratora prowadzącego śledztwo do niezwłocznego złożenia wniosku o ustanowienie reprezentanta dziecka do reprezentowania pokrzywdzonych. Z akt sprawy wynika natomiast, że prokurator zarządził doręczenie końcowej decyzji merytorycznej reprezentantowi, który dopiero miał zostać wyznaczony przez sąd. Oznacza to, że w toku całego śledztwa, niezależnie od oceny końcowej, małoletni pokrzywdzeni nie byli w żaden sposób reprezentowani.

O powyższych nieprawidłowościach Państwowa Komisja poinformowała właściwego prokuratora okręgowego, wskazując, że zbyt późne złożenie wniosku o wyznaczenie kuratora negatywnie wpłynęło na ochronę interesów małoletnich. W reakcji na zarzuty Państwowej Komisji prokurator okręgowy przesłał do podległych prokuratur rejonowych wytyczne dotyczące *kierowania w stosownym terminie wniosków o ustanowienie kuratorów kolizyjnych*.

W kolejnej sprawie analizowanej przez Państwową Komisję prokurator dopiero po kilkunastu miesiącach od wydania postanowienia o odmowie wszczęcia śledztwa zwrócił się do sądu opiekuńczego o ustanowienie dla małoletniej pokrzywdzonej reprezentanta do reprezentowania jej interesów w postępowaniu karnym.

Prokurator okręgowy w odpowiedzi za zarzuty Państwowej Komisji ocenił wyżej opisane postępowanie podległego prokuratora jako błędne. Podzielił również stanowisko Państwowej Komisji o konieczności wnioskowania w tym przedmiocie do właściwego sądu niezwłocznie po powzięciu informacji, że sprawcą przestępstwa na szkodę dziecka może być jedno z jego rodziców.

Na kanwie badanych spraw Państwowa Komisja stwierdza, że problem z reprezentacją małoletniego pokrzywdzonego może ujawnić się także na etapie postępowania odwoławczego.

Państwowa Komisja, analizując akta umorzonego postępowania przygotowawczego w sprawie podejrzenia doprowadzenia dwójki dzieci do poddania się innej czynności seksualnej przez ich ojca, dostrzegła nieprawidłowość polegającą na złożeniu środka odwoławczego przez osobę nieuprawnioną, tj. ich matkę, pomimo tego, że w postępowaniu interesy dzieci reprezentował ustanowiony w tym celu kurator.

Matka małoletnich, działająca przez profesjonalnego pełnomocnika, wniosła zażalenie na postanowienie o umorzeniu śledztwa. Prokurator przyjął zażalenie i przekazał je sądowi celem rozpoznania.

Państwowa Komisja poinformowała o powyższej nieprawidłowości prokuratora okręgowego, który skierował do podległych prokuratur rejonowych wytyczne dotyczące trybu postępowania w sytuacji złożenia przez rodzica małoletnich

pokrzywdzonych środka zaskarżenia. Prokurator podzielił stanowisko Państwowej Komisji i wskazał, że jedynie reprezentant jest uprawniony do ewentualnego zaskarżenia decyzji kończącej postępowanie. Ponadto, prokurator winien odmówić przyjęcia zażalenia wniesionego przez osobę nieuprawnioną.

Problem z zapewnieniem prawidłowej reprezentacji małoletniego pokrzywdzonego w postępowaniu odwoławczym ujawnił się także w innej sprawie, którą analizowała Państwowa Komisja.

Według ustalonego stanu faktycznego prokurator w 2010 r. umorzył śledztwo w sprawie doprowadzenia małoletniej poniżej lat 15 do poddania się innej czynności seksualnej. Postanowienie to zostało uchylone przez sąd rejonowy – na skutek uwzględnienia zażalenia wniesionego przez matkę małoletniej pokrzywdzonej. Sprawę przekazano prokuratorowi do dalszego prowadzenia. Prokurator, nie znajdując podstaw do wniesienia aktu oskarżenia, wydał ponownie postanowienie o umorzeniu śledztwa. Powyższe postanowienie zostało zaskarżone przez matkę małoletniej. Sąd odmówił przyjęcia zażalenia jako niedopuszczalnego z mocy ustawy.

W uzasadnieniu ww. zarządzenia sąd wskazał, że zażalenie na postanowienie o umorzeniu postępowania przysługuje tylko w przypadku, jeśli skarżone postanowienie jest pierwszym zapadłym w sprawie. Jeżeli postanowienie to zostaje wydane na skutek uchylecia wcześniejszego postanowienia, i sprawa była prowadzona dalej, pokrzywdzony nie może wnieść zażalenia na powtórne umorzenie, a jedynie subsydiarny akt oskarżenia.

Państwowa Komisja zwróciła się do prokuratora okręgowego o zbadanie akt ww. sprawy, wskazując, że matka małoletniej nie mogła reprezentować córki w sytuacji, gdy podejrzanym lub osobą podejrzaną był jej ojciec. Interesy małoletniej w takim postępowaniu karnym mógł reprezentować tylko i wyłącznie reprezentant, który nie został ustanowiony. Wbrew przepisom zarówno prawa karnego, jak i rodzinnego, matka małoletniej otrzymała od prokuratora prowadzącego śledztwo status pokrzywdzonej. Natomiast sąd rejonowy rozpoznający zażalenie traktował matkę małoletniej jako przedstawicielkę ustawową uprawnioną do reprezentowania pokrzywdzonej.

W ocenie Państwowej Komisji, postępując zgodnie z przepisami, prokurator powinien był odmówić przyjęcia zażalenia złożonego przez matkę pokrzywdzonej, a sąd rejonowy – jako sąd odwoławczy – w sytuacji niezasadnego jego przyjęcia powinien był pozostawić zażalenie bez rozpoznania, jako niedopuszczalne z mocy ustawy. Zażalenie na postanowienie o umorzeniu śledztwa w imieniu małoletniej powinien więc wnieść kurator (obecnie reprezentant) ustanowiony przez sąd opiekuńczy, nie mogli tego uczynić jej matka lub ustanowiony przez nią pełnomocnik.

W takim przypadku jedynie pokrzywdzony ma prawo wnieść do sądu subsydiarny akt oskarżenia i obowiązuje go termin jednego miesiąca od daty doręczenia zawiadomienia o postanowieniu prokuratora o ponownym umorzeniu śledztwa.

Prawo do skargi inicjującej postępowanie sądowe przysługuje więc tylko uprawnionemu pokrzywdzonemu.

Z uwagi na to, że w omawianej sprawie zaniechano ustanowienia reprezentanta dla małoletniej pokrzywdzonej, nie było podmiotu uprawnionego do wniesienia subsydiarnego aktu oskarżenia. Małoletnia pokrzywdzona, nieposiadająca zdolności do czynności procesowych, nie mogła osobiście wykonywać swoich uprawnień. Jediną osobą uprawnioną do występowania w jej imieniu był reprezentant, który nie został jednak ustanowiony.

Brak rzetelnej reprezentacji małoletniego pokrzywdzonego może prowadzić do poważnych skutków procesowych. W tym przypadku doszło do zamknięcia drogi do wniesienia subsydiarnego aktu oskarżenia, a więc pozbawiono pokrzywdzoną prawa do sądu. W tej sytuacji, w ocenie Państwowej Komisji, zachodziły podstawy do konwalidacji czynności procesowych.

Prokurator okręgowy w odpowiedzi na pismo Państwowej Komisji przyjął stanowisko, że prokurator rejonowy w 2010 r. zastosował prawo procesowe w sposób właściwy. Wskazał też, że żadna norma proceduralna ani też trwałe orzecznictwo sądów powszechnych nie nakazywały mu wówczas ustanowienia kuratora dla małoletniej pokrzywdzonej.

Państwowa Komisja nie zgadza się z powyższym stanowiskiem. W postępowaniu karnym obowiązuje zasada bezkolizyjności, zgodnie z którą w przypadku kolizji interesów małoletniego i jego przedstawiciela ustawowego przedstawiciel nie może reprezentować małoletniego. Powyższy obowiązek wynika z przepisów rangi ustawowej³¹, które to przepisy obowiązywały w dacie prowadzonego śledztwa.

W tej sprawie Państwowa Komisja uznała, że zarówno organ prowadzący postępowanie przygotowawcze, jak i sąd bezzasadnie zaniechały przeprowadzenia czynności procesowych zmierzających do ustanowienia właściwej reprezentacji dziecka. Pokrzywdzona nie otrzymała postanowienia o umorzeniu śledztwa i nie została skutecznie zawiadomiona o ponownym jego umorzeniu. Oba postanowienia zostały bezskutecznie doręczone matce małoletniej – jako tej osobie, która w ocenie organów procesowych była osobą uprawnioną do reprezentowania praw pokrzywdzonej. W ocenie Państwowej Komisji stanowisko to było błędne. Powyższe okoliczności pozbawiły bowiem pokrzywdzoną prawa do wniesienia subsydiarnego aktu oskarżenia, a więc prawa do sądu.

Państwowa Komisja podobnie jak w latach ubiegłych zwraca uwagę na występującą niejednokrotnie kolizję interesów małoletnich pokrzywdzonych i ich przedstawicieli ustawowych.

W sprawie opisanej poniżej jako przykład, potencjalnym sprawcą przestępstwa na szkodę małoletniej był partner jej matki. W takiej sytuacji matka pokrzywdzonej musiała stanąć przed wyborem, czy działać procesowo przeciwko partnerowi, czy też zaniechać reprezentowania córki, ze szkodą dla jej interesów. Zdaniem Państwowej Komisji w tym stanie faktycznym niedopuszczalne było, aby matka małoletniej podejmowała za córkę decyzje procesowe, co do których istniało uzasadnione podejrzenie, że podjęte mogły zostać nie z myślą o ochronie interesów pokrzywdzonej, tylko w obronie partnera.

Należy zwrócić uwagę na celowość zasady prawnej wyrażonej w przywołanej wyżej uchwale Sądu Najwyższego. Skoro rodzic nie może być przedstawicielem małoletniego pokrzywdzonego w sytuacji, w której oskarżonym/podejrzany jest lub miałby być drugi rodzic, to należałoby tę zasadę stosować odpowiednio w sytuacji bliskiej nieformalnej relacji potencjalnego sprawcy z rodzicem niekrzywdzącym. Zakaz reprezentowania małoletniego przez rodzica nie jest przecież uzasadniony istnieniem stosunku rodzinnego między małoletnim pokrzywdzonym a sprawcą, tylko stosunkiem między rodzicem a sprawcą. W przypadku popełnienia przestępstwa na szkodę dziecka swojego partnera między pokrzywdzonym, jego przedstawicielem ustawowym a sprawcą istnieje związek, którego nie da się znieść ani zignorować. Gdy chodzi natomiast o wzajemne stosunki pomiędzy sprawcą a przedstawicielem pokrzywdzonego, wskazana uchwała nakazuje ustalić przedstawicielem procesowym małoletniego taką osobę, która nie ma związku bliskości ze sprawcą przestępstwa.

Pogląd powyższy wynika również z wyroku Trybunału Konstytucyjnego³², który – orzekając o zgodności z Konstytucją RP przepisów procedury karnej oraz Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego – podkreślił, że przy reprezentowaniu dziecka przez rodzica w postępowaniu przeciwko drugiemu rodzicowi istnieje niebezpieczeństwo, że jedno z małżonków, powodowane uczuciem miłości do drugiego, zaniecha podjęcia odpowiednich kroków procesowych przeciwko niemu, czego ofiarą będzie dziecko. Należy zauważyć, że ocena sytuacji jest identyczna, gdy oskarżonym/podejrzany

³¹ Art. 51 § 2 k.p.k. w zw. z art. 98 § 2 k.r.o., art. 98 § 3 k.r.o. i art. 99 k.r.o.

³² Z dnia 21 stycznia 2014 r., sygn. SK 5/12.

w sprawie jest osoba dla rodzica najbliższa, ale inna niż współmałżonek. Może nim być dziadek/babcia, brat lub siostra, czy też, jak to w tym przypadku ma miejsce, partner matki. Wszystkie te osoby są bowiem najbliższymi dla przedstawiciela ustawowego dziecka i mogą być przez niego darzone uczuciem wpływającym na jego postępowanie.

W omawianej wyżej sprawie Państwowa Komisja wystąpiła do prokuratora nadzrędnego o przeprowadzenie badania aktowego umorzonego postępowania. Kwestia dotycząca reprezentacji pokrzywdzonej była jedną z kilku nieprawidłowości ujawnionych przez Państwową Komisję. Pozostałe zastrzeżenia zostaną omówione w innej części sprawozdania.

Prokurator okręgowy – odnosząc się do uwag Państwowej Komisji – podzielił jej stanowisko co do nieprawidłowości w zakresie reprezentacji małoletniej i wskazał, że wydano polecenie, by prokurator wystąpił do sądu z wnioskiem o ustanowienie reprezentanta.

Na kanwie tej i innych uprzednio badanych spraw konieczne jest podniesienie problemu braku przepisów nakazujących ustanowienie reprezentanta dla małoletniego w sytuacji, jak opisana wyżej. W tak ustalonym stanie faktycznym prokurator powinien szczególnie wnikliwie przeanalizować wszystkie okoliczności, by ustalić, czy rodzic może reprezentować dziecko w postępowaniu karnym. Zgodnie z postulatami Państwowej Komisji należy wprowadzić ustawowy obowiązek wyznaczania kuratora procesowego w sprawach, w których wskazanym sprawcą jest osoba z kręgu osób bliskich rodzicom lub dziecku.

Etap postępowania, w którym wyznaczony zostaje reprezentant dla małoletniego pokrzywdzonego, ma istotne znaczenie dla ochrony dobra i interesów dziecka. Wyłącznie ustanowienie reprezentanta w początkowej fazie postępowania gwarantuje małoletniemu należytą ochronę jego praw. W toku postępowania karnego kurator (obecnie reprezentant) korzysta z wszelkich uprawnień procesowych, jakie wykonywałby w imieniu małoletniego jego rodzic. Tym samym jest umocowany do dokonywania wszelkich czynności łączących się ze sprawą. Może np. złożyć zawiadomienie o przestępstwie, wniosek o ściganie, podejmować istotne decyzje dotyczące składania środków zaskarżenia, czy też wniosków dowodowych.

Państwowa Komisja w swoich rekomendacjach przedstawionych w Pierwszym Raporcie wskazała na konieczność niezwłocznego wystąpienia prokuratora z wnioskiem o ustanowienie kuratora procesowego dla małoletniego pokrzywdzonego (rekomendacja nr 6), a także podniosła kwestię konieczności zmian w przepisach, które zagwarantowałyby, że sąd opiekuńczy rozpozna w ciągu trzech dni wniosek prokuratora o ustanowienie kuratora procesowego dla małoletniego pokrzywdzonego (rekomendacja nr 7).

3.2. Nieprawidłowości w zakresie inicjatywy dowodowej w postępowaniu przygotowawczym

Dla osiągnięcia celów postępowania karnego istotne znaczenie ma sprawne i wnikliwe przeprowadzenie postępowania dowodowego. Fachowe zgromadzenie dowodów jest warunkiem prawidłowej realizacji kolejnych etapów każdego postępowania karnego.

Analizy akt dokonane przez Państwową Komisję doprowadziły do wykazania szeregu uchybień w obszarze szeroko pojętego postępowania dowodowego.

Jedna z takich spraw dotyczyła podejrzenia doprowadzenia kilku małoletnich do poddania się innej czynności seksualnej przez wychowawcę na obozie harcerskim. Analiza akt pozwoliła Państwowej Komisji na sformułowanie wniosku, że w tym

postępowaniu doszło do nieprawidłowości. Komisja oceniła, że w śledztwie nie zrealizowano podstawowego zadania postępowania przygotowawczego, czyli nie wyjaśniono wszystkich okoliczności faktycznych sprawy. Prokurator zaniechał bowiem wykonania tak istotnych czynności, jak zabezpieczenie telefonów i korespondencji, którą prowadził wychowawca z uczestnikami obozu. Ponadto, przesłuchana została tylko jedna pokrzywdzona. Sąd nie uwzględnił wniosku o przesłuchanie dwóch kolejnych pokrzywdzonych w trybie art. 185a § 1 k.p.k., uznając, że takie czynności na ówczesnym etapie postępowania byłyby przedwczesne. Wprawdzie po odmownej decyzji sądu prokuratura podjęła szereg dalszych czynności dowodowych i dysponowała nowym materiałem, to jednak nie skierowała ponownego wniosku o przesłuchanie małoletnich. Decyzja o umorzeniu opisywanego śledztwa zapadła bez analizy opinii biegłego psychologa, który uczestniczył w przesłuchaniu pokrzywdzonej, bowiem opinia ta wpłynęła dopiero po wydaniu końcowej decyzji merytorycznej.

Po analizie akt Państwowa Komisja, powołując się na stwierdzone braki w postępowaniu dowodowym, zwróciła się do prokuratora nadzrędnego z wnioskiem o zbadanie tej sprawy i podjęcie jej na nowo. Wniosek Państwowej Komisji został uwzględniony.

W innej sprawie, która również zakończyła się umorzeniem postępowania przygotowawczego, prokurator przedstawił ojczymowi małoletniej pokrzywdzonej zarzut doprowadzenia jej do innej czynności seksualnej w wykonaniu z góry powziętego zamiaru oraz przy użyciu przemocy.

Analiza akt przeprowadzona przez Państwową Komisję wykazała, że w toku postępowania przygotowawczego nie dopuszczono dowodu z opinii biegłego seksuologa na okoliczność ustalenia, czy u podejrzanego występują zaburzenia preferencji seksualnych. Zgodnie z przepisami Kodeksu postępowania karnego³³, *jeżeli stwierdzenie okoliczności mających istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy wymaga wiadomości specjalnych, zasięga się opinii biegłego albo biegłych*. Innymi słowy opinia biegłego jest niezbędna zawsze, gdy patrząc na sprawę przez pryzmat zarzutów stawianych podejrzanemu (oskarżonemu), dla jej prawidłowego rozstrzygnięcia niezbędne jest skorzystanie z wiadomości specjalnych, tj. wykraczających poza wiedzę przeciętnego człowieka. W piśmiennictwie podkreśla się, że chodzi tutaj o wiedzę specjalistyczną, którą nie dysponuje również organ procesowy.

Badanie materiału dowodowego zgromadzonego w omawianym postępowaniu wykazało także, że w mieszkaniu podejrzanego zabezpieczono sprzęt elektroniczny, na którym znajdowały się pliki graficzne prezentujące nagie osoby, których wiek mógł nie przekraczać 15 lat. Okoliczność ta wskazuje, że podejrzany przejawiał wzmożone zainteresowanie sferami intymnymi osób małoletnich, co tym bardziej uzasadniało potrzebę dopuszczenia dowodu z opinii biegłego z zakresu seksuologii.

Państwowa Komisja zwróciła się w tej sprawie do prokuratora nadzrędnego o zbadanie akt umorzonego śledztwa w trybie zwierzchniego nadzoru służbowego i podjęcie go na nowo.

Prokurator okręgowy poinformował, że brak jest podstaw do wzruszenia decyzji końcowej, gdyż nie ujawniły się nowe istotne fakty lub dowody nieznanne w poprzednim postępowaniu. Ponadto, że niemożliwe jest również uchylenie badanej decyzji przez Prokuratora Generalnego, który tym samym miałby działać na niekorzyść podejrzanego, ponieważ upłynął roczny termin zarezerwowany dla decyzji procesowej o tym charakterze.

Przywołując omawianą sprawę, Państwowa Komisja podkreśla, że w każdej sprawie o przestępstwo seksualne dopuszczenie dowodu z opinii eksperta pozwala ustalić rodzaj zaburzenia oraz preferencje seksualne potencjalnego sprawcy. Pozwala także ocenić ryzyko popełnienia podobnych czynów w przyszłości. Z tym wiąże się stosowanie adekwatnych

³³ Art. 193 § 1 k.p.k.

środków karnych i probacyjnych oraz dobór właściwego procesu terapeutycznego. W przypadku osób skazanych na karę pozbawienia wolności diagnoza sądowo-seksuologiczna jest pomocna przy kwalifikowaniu skazanego do odpowiedniego oddziału jednostki penitencjarnej.

Co do zasady brak specjalistycznej opinii poważnie uszczupla możliwości organu procesowego w zakresie oceny zdarzenia i jego sprawcy.

Analizowane przez Państwową Komisję sprawy nie pozostawiają wątpliwości, że sprawcy wykorzystywania seksualnego dzieci powinni być obligatoryjnie badani przez biegłych z zakresu psychiatrii i seksuologii. Stanowisko Państwowej Komisji zostało już wyrażone w rekomendacji nr 14 sformułowanej w jej Pierwszym Raporcie z lipca 2021 r.

W kolejnym badanym przez Państwową Komisję postępowaniu ujawniono braki w materiale dowodowym. W ocenie Państwowej Komisji prokurator nie wyczerpał inicjatywy w tym zakresie.

Czyn będący przedmiotem omawianego postępowania został popełniony za pośrednictwem sieci teleinformatycznej, a konkretnie komunikatora portalu Facebook. Zatem w tym obszarze należało poszukiwać materiału dowodowego.

Prokurator nie podjął jednak próby uzyskania od administratora FB danych kontaktowych małoletnich wskazanych przez zgłaszającą celem ich przesłuchania, a także uzyskania pełnej korespondencji prowadzonej między wszystkimi członkami grupy, do której należał również potencjalny sprawca. Prokurator nie podjął także próby pozyskania takich danych w oparciu o zabezpieczenie i zbadanie urządzeń, z których korzystał podejrzewany. Nie podjęto nawet próby ustalenia jego aktualnego adresu.

Powyższe okoliczności w zestawieniu z treścią materiału dowodowego dostarczonego przez zawiadamiającą obligeowały organy ścigania do wszechstronnego wyjaśnienia zawiadomienia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa. Z materiałów dostarczonych prokuraturze wynikało, że potencjalny sprawca prowadził z małoletnimi korespondencję o tematyce seksualnej oraz próbował uzyskać ich nagie zdjęcia.

W odpowiedzi na pismo Państwowej Komisji w tej sprawie prokuratura okręgowa poinformowała o uwzględnieniu zawartych w nim wniosków. Decyzja o umorzeniu dochodzenia w tej sprawie uznana została za przedwczesną i podjętą bez dostatecznego wyjaśniania wszystkich istotnych okoliczności sprawy. Prokurator okręgowy polecił podjęcie postępowania i uzupełnienie materiału dowodowego w kierunku wskazanym przez Państwową Komisję.

Państwowa Komisja badała także akta śledztwa toczącego się przeciwko matce, jej partnerowi oraz dziadkowi, podejrzanym o stosowanie przemocy seksualnej wobec trzech małoletnich poniżej lat 15. Sprawa ta zakończyła się skierowaniem do sądu okręgowego aktu oskarżenia przeciwko wyżej wymienionym. Następnie sąd uznał winę wszystkich trojga oskarżonych. Jeszcze na etapie śledztwa zaistniało uzasadnione podejrzenie, że również inne osoby mogły dopuszczać się przestępstw seksualnych na szkodę małoletnich. Prokurator rejonowy wyłączył w tym zakresie materiały do odrębnego postępowania. Ostatecznie śledztwo to zostało umorzone wobec braku danych dostatecznie uzasadniających podejrzenie popełnienia czynu.

W uzasadnieniu postanowienia o umorzeniu śledztwa wskazano, że pozyskane w toku postępowania dowody ze źródeł pochodnych nie pozwoliły na stwierdzenie w sposób jednoznaczny udziału innych osób. Pokrzywdzone, przesłuchane w warunkach niebieskiego pokoju³⁴, nie potwierdziły wprost, by oprócz najbliższych ktoś jeszcze przyczynił się do

³⁴ Art. 185a § 1 i 2 k.p.k.

krzywdy, jakiej doznały. Zeznały bowiem, że w ich miejscu zamieszkania pojawiały się wprawdzie inne osoby, głównie jednak w celu spożywania alkoholu. Nie została natomiast potwierdzona okoliczność, że osoby te dopuściły się wobec małoletnich zachowań godzących w ich wolność seksualną.

Zdaniem prokuratora zgromadzony materiał dowodowy potwierdził jedynie, że pewne osoby przebywały okazjonalnie w miejscu zamieszkania dzieci i spożywały tam alkohol, jednak brak jest dostatecznych danych uzasadniających podejrzenie, że ich obecność wiązała się z uczestnictwem w zachowaniach noszących znamiona wykorzystania seksualnego. Ponadto, jak stwierdził prokurator, nie można wykluczyć, że ww. osoby zostały wplecione w relacje pokrzywdzonych jako uczestnicy jedynie libacji alkoholowych i dlatego kojarzyły się dzieciom z traumą, jakiej doznały ze strony matki, jej konkubenta i dziadka.

W ocenie Państwowej Komisji decyzja o zakończeniu postępowania była co najmniej przedwczesna. Prokurator nie wykonał prawie żadnych czynności procesowych celem ustalenia, czy zostało popełnione przestępstwo oraz wyjaśnienia zasadniczych okoliczności jego popełnienia. Śledztwo opierało się wyłącznie na dowodach pośrednich przeprowadzonych w toku postępowania karnego zakończonego wydaniem wyroku skazującego.

Państwowa Komisja zwróciła uwagę, że z zeznań opiekunów małoletnich, psychologa dziecięcego oraz koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej, wynika, że w relacjach pokrzywdzonych pojawiali się „inni panowie”, którzy mieli doprowadzać małoletnie do obcowania płciowego. Na udział w przestępstwach również innych osób poza najbliższymi wskazywały odrębne zapiski małoletnich i sporządzone przez nich rysunki. Dowody zgromadzone w pierwszym śledztwie pozwoliły na ustalenie, że w miejscu zamieszkania rodziny dochodziło do szczególnie drastycznej przemocy wobec dzieci. Również z sentencji wyroku skazującego wynika, że sąd nie miał wątpliwości, że poza matką, jej konkubentem oraz dziadkiem małoletnich również inne osoby dopuszczały się czynów zabronionych wobec pokrzywdzonych.

Zaniechanie podjęcia czynności w celu potwierdzenia tożsamości wszystkich osób wskazanych przez pokrzywdzone i nieprzesłuchanie tych osób na okoliczność zdarzenia są istotnymi brakami postępowania przygotowawczego i miały niewątpliwie wpływ na prawidłowość podjętej decyzji o umorzeniu postępowania.

Podstawowym celem postępowania przygotowawczego jest ustalenie, czy został popełniony czyn zabroniony i czy stanowi on przestępstwo. W omawianej sprawie prokurator nie dopełnił wszystkich wymaganych czynności procesowych zmierzających do ustalenia, czy zaistniało przestępstwo. Zaniechał zgromadzenia materiału dowodowego, który byłby wystarczający do podjęcia prawidłowej decyzji merytorycznej.

Podkreślić należy, że w sprawach przestępstw seksualnych wobec dzieci, także ze względów społecznych, należy wykazać się szczególną zaradnością w procesie wyjaśniania, czy doszło do popełnienia przestępstwa. Tylko po uzupełnieniu postępowania dowodowego i wyczerpaniu wszystkich możliwości ustalenia rzeczywistego przebiegu zdarzeń możliwe jest wnioskowanie, czy zebrany materiał dowodowy pozwala lub nie na przedstawienie określonej osobie zarzutu popełnienia czynu zabronionego.

Prokurator regionalny podzielił prezentowane przez Państwową Komisję stanowisko co do przedwczesności decyzji końcowej, jak również w zakresie oceny, że prokurator – referent nie wykonał w sprawie prawie żadnych czynności celem ustalenia, czy zostało popełnione przestępstwo.

W konsekwencji prokurator regionalny stwierdził konieczność kontynuowania śledztwa, o czym poinformował prokuratora okręgowego. Prokurator rejonowy poinformował Państwową Komisję, że realizowane są systematycznie czynności zmierzające do ustalenia oraz przesłuchania osób mogących posiadać informacje o zdarzeniach z udziałem małoletnich pokrzywdzonych. Postępowanie jest w toku. Sprawa pozostaje w zainteresowaniu Państwowej Komisji.

W kolejnej sprawie Państwowa Komisja po przeanalizowaniu akt umorzonego śledztwa dostrzegła kilka nieprawidłowości, w tym dotyczące postępowania dowodowego. Omawiane śledztwo prowadzone było w sprawie dopuszczenia się wobec małoletniej poniżej lat 15 innych czynności seksualnych. Zawiadamiającą była psycholog, która miała kontakt terapeutyczny z małoletnią. Jako sprawcę wskazywała ówczesnego partnera matki małoletniej.

Kierując do prokuratora okręgowego wnioski o zbadanie przedmiotowej sprawy w trybie zwierzchniego nadzoru służbowego, Państwowa Komisja zwróciła uwagę przede wszystkim na nieścisłości pomiędzy wskazaną w sentencji postanowienia o umorzeniu śledztwa podstawą zakończenia postępowania a uzasadnieniem tej decyzji.

W ocenie Państwowej Komisji, obok powyższej nieprawidłowości, w sprawie tej nie wykonano także wszystkich wymaganych czynności procesowych w celu ustalenia, czy zaistniało przestępstwo. Prokurator zaniechał zgromadzenia szerokiego materiału dowodowego, który byłby wystarczający do podjęcia prawidłowej decyzji merytorycznej.

Na wniosek Państwowej Komisji w prokuraturze okręgowej przeprowadzono badanie aktowe wskazanego śledztwa. Wykazało ono m.in. braki dowodowe postępowania, jak również nieprawidłowo sporządzone pod względem merytorycznym uzasadnienie wydanej w sprawie decyzji kończącej postępowanie.

Prokurator okręgowy podzielił zastrzeżenia wyrażone przez Państwową Komisję i określił decyzję o umorzeniu śledztwa za przedwczesną. Wskazał, że została ona oparta na niepełnym materiale dowodowym. W związku z tym polecił prokuratorowi rejonowemu bezzwłoczne podjęcie śledztwa i uzupełnienie zgromadzonego materiału, w szczególności o przesłuchanie świadków, w tym wychowawcy małoletniej oraz sąsiadów. Poza tym, zgodnie z poleceniem, prokurator prowadzący miał pozyskać pełną dokumentację medyczną oraz psychologiczną dotyczącą pokrzywdzonej oraz przeprowadzić oględziny akt sprawy o wgląd w sytuację dziecka toczącej się przed sądem opiekuńczym. Po uwzględnieniu wniosku Państwowej Komisji sprawa została objęta zwierzchnim nadzorem służbowym.

Prokurator okręgowy poinformował, że postępowanie nadal pozostaje w zainteresowaniu prokuratury okręgowej.

Ostatnia z opisanych w tej części spraw rozpoczęła się od anonimowego zgłoszenia, które wpłynęło do Państwowej Komisji w sprawie podejrzenia popełnienia przez duchownego przestępstw seksualnych na szkodę 15-letniego chłopca i 14-letniej dziewczynki. Z tego zgłoszenia wynikało, że prokuratura rejonowa prowadziła śledztwo w sprawie księdza, które zostało umorzone z braku dowodów. Na prośbę Państwowej Komisji prokuratura udostępniła akta tego postępowania. Na ich podstawie ustalono, że śledztwo zainicjował delegat biskupa ds. ochrony dzieci i młodzieży, który zawiadomił o podejrzeniu popełnienia przez jednego z księży szeregu przestępstw polegających na wykorzystaniu seksualnym osób małoletnich. Co istotne, sprawca przyznał w rozmowie z delegatem, że dopuszczał się niewłaściwych zachowań w stosunku do małoletnich, którzy przebywali na terenie plebanii, w tym wskazał z imienia i nazwiska trzech ministrantów. Zachowań seksualnych wobec dzieci miał dopuszczać się w okresie do 2004 r.

W ocenie Państwowej Komisji prokurator rejonowy zaniechał próby ustalenia wszystkich osób pokrzywdzonych w tej sprawie. W toku śledztwa ograniczono się do przesłuchania jedynie trzech świadków – wymienionych przez duchownego i pozostających z nim w kontakcie. Dwóch z nich zaprzeczyło, jakoby ksiądz miał dopuszczać się wobec nich zachowań o charakterze seksualnym. Prokurator nie podjął próby wyjaśnienia rozbieżności między twierdzeniami samego sprawcy a zeznaniami pokrzywdzonych. Trzeci ze wskazanych przez duchownego mężczyzn przyznał wprawdzie, że czuje się pokrzywdzony, jednak w tej części sprawę należało umorzyć z uwagi na upływ czasu skutkujący przedawnieniem karalności.

W ocenie Państwowej Komisji w sprawie tej wystąpiły braki w ustaleniach dotyczących faktycznej liczby osób pokrzywdzonych. Nie można wykluczyć, że zaniechanie to mogło skutkować uniknięciem przez duchownego odpowiedzialności za czyny popełnione wobec innych nieustalonych w śledztwie pokrzywdzonych.

Państwowa Komisja zwróciła się do prokuratora nadzrędnego o podjęcie postępowania na nowo celem jego kontynuowania i uzupełnienia materiału dowodowego.

Analiza akt na szczeblu prokuratury regionalnej potwierdziła zasadność wzruszenia decyzji o umorzeniu śledztwa w tej sprawie. Zgodnie z poleceniem prokurator rejonowy wydał postanowienie o podjęciu postępowania i jednocześnie wyłączył do odrębnego postępowania materiały w zakresie innych ujawnionych pokrzywdzonych.

Z informacji przekazanej przez prokuraturę wynika, że czynności przeprowadzone po wyłączeniu do odrębnego postępowania doprowadziły do oceny, że karalność czynów objętych zakresem przedmiotowym tego śledztwa uległa przedawnieniu i zostało ono umorzone.

Opisane w tej części zagadnienia dotyczące procesu gromadzenia dowodów stanowią jeden z filarów postępowania karnego, którego celem jest ustalenie, czy został popełniony czyn zabroniony i czy stanowi on przestępstwo. Przeprowadzenie pełnego i rzetelnego postępowania dowodowego gwarantuje dokonanie prawidłowej oceny merytorycznej poczynionych ustaleń.

3.3. Nieprawidłowości w zakresie kwalifikacji prawnej czynu zabronionego

W kilku sprawach analizowanych przez Państwową Komisję ujawniony został problem z zastosowaniem przez organy procesowe prawidłowej kwalifikacji prawnej zachowania przestępczego sprawcy.

Przykładem może być sprawa, w której na mocy postanowienia prokurator odmówił wszczęcia śledztwa dotyczącego tego, że *w nieokreślonym czasie około 1966 r. ustalona osoba dopuściła się względem małoletniej innej czynności seksualnej, czym działała na jej szkodę, tj. o czyn z art. 200 § 1 k.k. – wobec przedawnienia karalności*³⁵.

W uzasadnieniu tego postanowienia organ procesowy wskazał, że to przestępstwo jest zagrożone karą pozbawienia wolności do lat 12, którego okres przedawnienia od dnia popełnienia czynu mija po 15 latach. Powyższy termin jest przedłużony o 5 lat po osiągnięciu pełnoletności przez osobę pokrzywdzoną.

W tej sprawie pokrzywdzona wskazała, że opisywane w zawiadomieniu czyny przestępcze miały miejsce w latach 60. ubiegłego wieku, a więc przeszło 50 lat temu. Powyższe oznacza, że postępowanie należało zakończyć odmową jego wszczęcia na podstawie art. 17 § 1 pkt 6 k.p.k.

Państwowa Komisja zwróciła uwagę, że opisane w zawiadomieniu czyny miały miejsce ok. 1966 r., a więc kiedy obowiązywały przepisy rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 11 lipca 1932 r. – Kodeks karny³⁶.

³⁵ Art. 17 § 1 pkt 6 k.p.k.

³⁶ Dz.U. z 1932 r. poz. 571.

Artykuł 203 k.k. z 1932 r. stanowił, że kto dopuszcza się czynu nierządnego względem osoby poniżej lat 15 albo osoby zupełnie lub częściowo pozbawionej zdolności rozpoznania znaczenia czynu lub kierowania swym postępowaniem, podlega karze więzienia do lat 10. Zgodnie zaś z art. 86 nie można wszcząć postępowania karnego z powodu przestępstwa popełnionego przed laty:

- dwudziestu, jeżeli czyn stanowi zbrodnię, za którą grozi kara śmierci lub dożywotniego więzienia;
- dziesięciu, jeżeli czyn stanowi inną zbrodnię;
- pięciu, jeżeli czyn stanowi występki.

Przedawnienie karalności przestępstwa według stanu na dzień jego popełnienia wynosiło 10 lat. Jeżeli zatem czyny miały miejsce w 1966 r., to ich karalność zgodnie z art. 86 lit. b k.k. z 1932 r. ustała w 1976 r., a zatem przed wejściem w życie przepisów Kodeksu karnego z 1997 r.

Obowiązywanie w chwili orzekania ustawy innej niż w chwili popełnienia czynu wymaga, zgodnie z treścią art. 4 k.k., dokonania analizy treści przepisów obowiązujących w dacie popełnienia czynu oraz obowiązujących obecnie i zbadań, które z nich będą korzystniejsze dla sprawcy.

Jak wykazała analiza przeprowadzona przez Państwową Komisję, organ procesowy przyjął kwalifikację prawną zgłoszonego czynu przy zastosowaniu niewłaściwej ustawy. Tak jak wskazano wyżej, czas popełnienia czynu przyjęto na rok ok. 1966. W tej dacie obowiązywał Kodeks karny z 1932 r. W omawianej sprawie czyn zakwalifikowany został na podstawie przepisu z Kodeksu karnego z 1997 r., czyli nieobowiązującego w chwili popełnienia zgłoszonego przestępstwa. Wobec tego zastosowaną kwalifikacją należy uznać za błędną.

Po wnikliwym przeanalizowaniu akt przedmiotowej sprawy Państwowa Komisja dostrzegła również inne nieprawidłowości w ocenie dokonanej przez organ procesowy. Wśród nich m.in. niewłaściwą podstawę prawną odmowy wszczęcia postępowania.

Jak wynikało bowiem z zawiadomienia o przestępstwie, pokrzywdzona w dacie czynu miała ok. 4–5 lat, a sprawca ok. 15–16 lat. W obecnym stanie prawnym nie ma podstawy do pociągnięcia do odpowiedzialności i karania osoby dorosłej za jej czyny karalne popełnione w okresie nieletniości, o ile nie wyczerpują one znamion przestępstw wymienionych w art. 10 § 2 k.k.³⁷ Ustalenie niemożności przypisania nieletniemu sprawstwa czynu karnego powinno prowadzić do odmowy wszczęcia śledztwa na podstawie art. 17 § 1 pkt 2 k.p.k., który stanowi, że nie wszczyna się postępowania, a wszczęte umarza, gdy czyn nie zawiera znamion czynu zabronionego albo ustawa stanowi, że sprawca nie popełnia przestępstwa. W tej sprawie jako podstawę odmowy wskazano przedawnienie karalności.

W ocenie Państwowej Komisji w przedmiotowej sprawie zachodzi zatem pozorny zbieg negatywnych przesłanek procesowych, ponieważ nie może przedawnić się czyn, który nie jest przestępstwem. Zakończenie postępowania z uwagi na przedawnienie karalności, tak jak w omawianej sprawie, jest przede wszystkim rozstrzygnięciem o charakterze proceduralnym. Oznacza to, że w tej sprawie, tak jak w każdej innej zakończonej z powodu przedawnienia, nie dochodzi do zbadania podstaw odpowiedzialności karnej.

W konsekwencji ujawnionych nieprawidłowości Państwowa Komisja zwróciła się do właściwego prokuratora okręgowego z wnioskiem o zbadanie przedmiotowej sprawy w trybie zwierzchniego nadzoru służbowego.

Zgodnie z otrzymanym stanowiskiem przeprowadzono badanie aktowe wskazanego postępowania na szczeblu prokuratury regionalnej. W wyniku tej czynności, uwzględniając okoliczności przytoczone przez Państwową Komisję,

³⁷ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 stycznia 2020 r., II KK 384/18, LEX nr 3075897.

uznano, że zgromadzony w sprawie materiał dowodowy jest niepełny, przyjęta kwalifikacja czynu nieprawidłowa, a wydana decyzja procesowa przedwczesna i przynajmniej częściowo oparta o niewłaściwą podstawę prawną. Akta sprawy zostały zwrócone do prokuratury rejonowej – ze wskazaniem na nieprawidłowości oraz zaleceniem podjęcia postępowania i wykonania w jego toku czynności zmierzających do konwalidowania stwierdzonych błędów. Prokurator rejonowy poinformował Państwową Komisję o podjęciu i kontynuowaniu postępowania.

Zastrzeżenia Państwowej Komisji co do kwalifikacji prawnej przyjętej przez organ procesowy ujawniły się również w toku analizy innej sprawy. Podobnie jak w opisaney uprzednio, również w tej prokurator odmówił wszczęcia śledztwa w sprawie dwóch zgłoszonych czynów, które miały miejsce w nieustalonym okresie w 1991 r. Pierwszy czyn dotyczył doprowadzenia małoletniej, wówczas poniżej lat 15, do obcowania płciowego, drugi zaś prezentowania treści pornograficznych z udziałem małoletniego. Także w tej sprawie wydana została decyzja o odmowie wszczęcia śledztwa wobec stwierdzenia, że nastąpiło przedawnienie karalności czynów, które prokuratura zakwalifikowała z obecnie obowiązującego Kodeksu karnego³⁸.

Czyny opisane w postanowieniu zostały popełnione w 1991 r., a więc kiedy obowiązywał Kodeks karny z 1969 r. i w ocenie Państwowej Komisji powinny być zakwalifikowane właśnie z tej ustawy. Zgodnie z treścią art. 4 § 1 k.k. jeżeli w czasie orzekania obowiązuje inna ustawa niż w czasie popełnienia przestępstwa, stosuje się ustawę nową, jednakże należy stosować ustawę obowiązującą poprzednio, jeżeli jest ona względniejsza dla sprawcy.

W opisywanej sprawie względniejsza dla sprawcy jest ustawa obowiązująca poprzednio, tj. Kodeks karny z 1969 r. Państwowa Komisja powzięła wątpliwość, czy drugi rozpoznawany czyn w ogóle wyczerpuje znamiona przestępstwa określone w ustawie, która zdaniem Państwowej Komisji ma zastosowanie w tym przypadku, tj. Kodeksie karnym z 1969 r. Należy zwrócić uwagę, że prokurator nie pociągnął w tym zakresie żadnych rozważań.

W tej sytuacji Państwowa Komisja wystąpiła do właściwego prokuratora okręgowego o zbadanie opisaney sprawy w trybie zwierzchniego nadzoru służbowego.

W odpowiedzi na pismo Państwowej Komisji prokurator okręgowy zbadał akta postępowania pod kątem zarzutów sformułowanych przez Komisję. Odnośnie pierwszego z czynów prokurator nadrzędny doszedł do wniosku, że należało zakwalifikować go z Kodeksu karnego z 1969 r. Co do drugiego, prokurator podzielił wątpliwości Państwowej Komisji i również doszedł do wniosku, że czyn ten nie był penalizowany w 1991 r., czyli w czasie obowiązywania dawnego Kodeksu karnego³⁹. Zatem w ocenie prokuratora okręgowego organ procesowy powinien był odmówić wszczęcia śledztwa w tej części z uwagi na brak znamion czynu zabronionego.

Przyjęcie prawidłowej kwalifikacji prawnokarnej, obok skrupulatnie przeprowadzonego postępowania dowodowego, to warunek konieczny do tego, by państwo skutecznie reagowało na ujawnione przestępstwa seksualne wobec dzieci.

3.4. Nieprawidłowości w zakresie przyczyn lub doboru podstaw prawnych umorzenia postępowania przygotowawczego

Z analizy spraw badanych przez Państwową Komisję wynika, że organy procesowe niejednokrotnie mają trudności z przyjęciem prawidłowej podstawy prawnej oraz podaniem przyczyny zakończenia postępowania przygotowawcze-

³⁸ Art. 200 § 1 k.k. i art. 202 § 4a k.k.

³⁹ Kodeks karny z 1969 r.

go. Problem ten nie powinien być bagatelizowany pomimo tego, że często wskazywane przez Państwową Komisję nieprawidłowości mają niewielki wpływ na zasadność decyzji kończących postępowanie.

Prawidłowy dobór podstawy prawnej zakończenia postępowania przygotowawczego jest nie tylko obligatoryjnym elementem każdej poprawnie skonstruowanej decyzji procesowej, ma również istotne znaczenie praktyczne. W przypadku zbiegu materialnych przesłanek procesowych prawidłową przesłanką zakończenia postępowania jest ta najdalej idąca. Przykładowo, jeżeli ustalono, że czynu w ogóle nie popełniono, przyczyną umorzenia postępowania nie może być brak znamion czynu zabronionego. Jeżeli brak jest realizacji znamion czynu zabronionego, nie może z kolei dojść do umorzenia postępowania ze względu na znikomą społeczną szkodliwość czynu⁴⁰.

Kodeks postępowania karnego w art. 17 określa materialne i formalne przesłanki procesowe warunkujące możliwość prowadzenia postępowania karnego. Są one aktualne na wszystkich etapach postępowania, zarówno w fazie postępowania przygotowawczego, jak i postępowania przed sądem. Przesłanki procesowe można podzielić na pozytywne, czyli takie, które muszą wystąpić, aby postępowanie karne mogło być wszczęte i prowadzone, oraz negatywne (ujemne), zwane przeszkodami procesowymi. Ich wystąpienie powoduje niemożność wszczęcia postępowania.

Przykładowo – prokuratura rejonowa nadzorowała postępowanie w sprawie prezentowania małoletniej poniżej lat 15 wykonania innych czynności seksualnych w celu zaspokojenia seksualnego⁴¹. W jego toku poczyniono ustalenia odnośnie sprawy, która była wcześniej prowadzona przez inną prokuraturę i została umorzona wobec stwierdzenia, że brak jest danych dostatecznie uzasadniających podejrzenie popełnienia czynu zabronionego. Prokurator ustalił, że prowadzone przez niego postępowanie jest tożsame w zakresie podmiotowym i przedmiotowym z wcześniej umorzonym śledztwem. Z tego powodu uznał, że zachodzi inna okoliczność wyłączenia ścigania, o której mowa w art. 17 § 1 pkt 11 k.p.k.

W ocenie Państwowej Komisji prokurator rejonowy, który powziął informację, że zachodzi tożsamość pomiędzy prowadzonym wówczas postępowaniem a śledztwem wcześniej umorzonym przez inną jednostkę, winien przekazać sprawę do prokuratury, która prowadziła czynności jako pierwsza. Zawiadomienie o możliwości popełnienia przestępstwa powinno zostać potraktowane jako wniosek o podjęcie śledztwa na nowo. W przeciwnym wypadku, tak jak w omawianej sprawie, zamknięta została droga do rozpatrzenia zawiadomienia, które wpłynęło jako drugie i do jednostki, która nie była właściwa miejscowo.

Państwowa Komisja zwróciła uwagę, że wcześniejsze postępowanie w tej sprawie prowadzone przez prokuraturę rejonową właściwą miejscowo, zakończone umorzeniem wobec braku dowodów, toczyło się w fazie *in rem* (przed przedstawieniem zarzutów konkretnej osobie).

Zgodnie z art. 327 § 1 k.p.k. umorzone postępowanie przygotowawcze może być w każdym czasie podjęte na nowo na mocy postanowienia prokuratora, jeżeli nie będzie się toczyć przeciw osobie, która w poprzednim postępowaniu występowała w charakterze podejrzanego. Przepis ten stosuje się odpowiednio w sprawie, w której odmówiono wszczęcia śledztwa lub dochodzenia.

Podjęcie na nowo postępowania przygotowawczego, o ile nie toczyło się ono przeciwko określonej osobie, możliwe jest w każdym czasie. Ustawodawca nie określił żadnej przesłanki warunkującej podjęcie na nowo umorzonego postępowania. Do podjęcia postępowania wystarcza odmienna ocena prawna czy faktyczna sprawy, nie muszą ujawniać się nowe okoliczności lub dowody.

⁴⁰ M. Grzesik, *Funkcjonowanie art. 17 § 1 punkty 1–4 oraz art. 322 k.p.k. w praktyce prokuratorskiej*, „Prokuratura i Prawo” 2016, nr 3.

⁴¹ Tj. o czyn z art. 200 § 4 k.k.

Przepisy zobowiązują prokuratora do badania z urzędu swojej właściwości miejscowej. Obowiązek ten spoczywa wyłącznie na organie procesowym i jest niezależny od aktywności czy inicjatywy stron postępowania.

Prowadzenie postępowania powinno być więc poprzedzone zbadaniem właściwości miejscowej. Skoro do ewentualnego przestępstwa seksualnego popełnionego na szkodę małoletniej poniżej lat 15 doszło w obszarze właściwości innej prokuratury, to w ocenie Państwowej Komisji należało sprawę przekazać do właściwej miejscowo jednostki, a nie umarzać ją, uznając, że zachodzi inna okoliczność wyłączająca ściganie. Taka bowiem podstawa zakończenia postępowania zamyka drogę do jego kontynuowania. Natomiast przekazanie materiałów do właściwej miejscowo jednostki, która również zakończyła postępowanie, ale na innej podstawie merytorycznej, umożliwiłoby ich analizę pod kątem podjęcia sprawy i jej kontynuowania.

Prokurator okręgowy, wbrew stanowisku wyrażonemu w piśmie Państwowej Komisji, wskazał, że dopiero w końcowej fazie prowadzonego postępowania ustalono miejsce popełnienia czynu. W ocenie prokuratora okręgowego podjęcie umorzonego śledztwa bez ujawnienia nowych dowodów, czyli tylko w celu formalnego przekazania do właściwej miejscowo prokuratury, byłoby niecelowe. Państwowa Komisja po przeanalizowaniu pisma prokuratora okręgowego podtrzymała swoje stanowisko w tej sprawie. Zdaniem Państwowej Komisji błędny jest wniosek prokuratora, który uznał, że okoliczność właściwości miejscowej innej prokuratury ma jedynie charakter formalny.

W kolejnej sprawie Państwowa Komisja badała akta postępowania przygotowawczego, które prokuratura zakończyła odmową wszczęcia śledztwa w sprawie obcowania płciowego z małoletnim poniżej lat 15.

Analiza akt tej sprawy wykazała, że opisany w zawiadomieniu czyn miał miejsce pomiędzy 1986 a 1990 r., a więc kiedy obowiązywał Kodeks karny z 1969 r. (d.k.k.). Przepis, który penalizował wyżej opisane przestępcze zachowania, przewidywał sankcję karną w postaci kary pozbawienia wolności od roku do lat 10, a więc łagodniejszą niż jego odpowiednik w obowiązującej obecnie ustawie karnej⁴².

Dla bytu przestępstwa z art. 176 d.k.k. każde działanie podjęte w celu zaspokojenia popędu płciowego, skierowane w stosunku do osoby poniżej lat 15, niezależnie od jej zgody, powodowało odpowiedzialność za taki czyn⁴³. Wraz z wejściem w życie Kodeksu karnego z 1997 r. nastąpiła istotna zmiana, ponieważ dotychczasową regulację zawartą w art. 176 d.k.k., zastąpiono art. 200 § 1, który w brzmieniu obowiązującym do 1 maja 2004 r.⁴⁴ z pojęcia „doprowadza” wyłączył z penalizacji takie działania, w których sprawca nie doprowadza sam małoletniego do czynności seksualnej, a uczestniczy w niej na skutek zachowania małoletniego.

Artykuł 200 § 1 k.k. w aktualnie obowiązującym brzmieniu penalizuje wszystkie przypadki podjęcia obcowania płciowego lub innej czynności seksualnej z małoletnim poniżej 15 lat, niezależnie od tego, czy sprawca doprowadził do tego pokrzywdzonego, czy też do danej czynności seksualnej doszło przy braku jakichkolwiek form oddziaływania sprawcy w tym kierunku.

Badanie akt przeprowadzone przez Państwową Komisję wykazało, że prokurator zaniechał analizy kwestii intertemporalnych w odniesieniu do przepisów obowiązujących w dacie popełnienia czynu oraz obowiązujących obecnie. Błędnie

⁴² Art. 200 § 1 k.k.

⁴³ Zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 lipca 1988 r., II KR 163/88, OSNKW 1988, nr 11–12, poz. 83.

⁴⁴ Obowiązywał do zmiany wprowadzonej Ustawą z dnia 18 marca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz ustawy – Kodeks wykroczeń, Dz.U. nr 69 poz. 626.

więc wskazał, że czyn przedawnił się po 15 latach, mimo że nowelizacja ustawy Kodeks karny⁴⁵, która wydłużyła okresy przedawnienia, nie może mieć zastosowania w niniejszej sprawie, albowiem wcześniej upłynął już termin przedawnienia karalności czynu (najpóźniej w 2000 r.), liczony według przypisów obowiązujących przed tą zmianą.

Państwowa Komisja, badając akta sprawy, dostrzegła także, że organ prowadzący nie podał podstawy prawnej swojego rozstrzygnięcia.

Prokurator zakończył postępowanie wobec stwierdzenia, że czynu nie popełniono. Uzasadniając swoje stanowisko, prokurator ograniczył się jedynie do stwierdzenia, że zachowania opisane w zgłoszeniu niewątpliwie wypełniają znamiona czynu zabronionego, jednak pewne fakty zgłoszone przez zawiadamiającego obiektywnie wydają się być co najmniej niemożliwe.

Państwowa Komisja zwróciła uwagę, że na organach procesowych ciąży obowiązek wydania jasnego i spójnego orzeczenia – pozbawionego nieścisłości czy wątpliwości merytorycznych. W orzecznictwie ugruntował się pogląd, że uzasadnienie postanowienia, zwłaszcza jeżeli dotyczy ono merytorycznego rozstrzygnięcia w sprawie, powinno wskazywać wszystkie istotne przesłanki, którymi kierował się organ wydający to postanowienie. W konsekwencji powinno więc ono wyczerpująco wyjaśniać przede wszystkim podstawę faktyczną decyzji, a w miarę potrzeby wskazywać także przesłanki prawne.

Niepopęlnienie czynu stanowi najdalej idącą przesłankę procesową, w tym sensie, że oznacza brak wyjściowego elementu oceny prawnokarnej, jaką stanowi czyn. Przesłanka ta odnosi się do sfery faktów i zachodzi zarówno wówczas, gdy zdarzenie, którego dotyczy postępowanie karne, w ogóle nie zaistniało, jak i w sytuacji, gdy wprawdzie miało miejsce, lecz nie stanowiło czynu w rozumieniu prawa karnego. Zachodzi albo zupełny brak zdarzenia, albo brak znamion czynu zabronionego w danym zdarzeniu.

W doktrynie⁴⁶ wskazuje się, że sformułowanie „czynu nie popełniono”⁴⁷ odnosi się do kwestii istnienia czynu, nie zaś do jego sprawcy. Chodzi zatem o stwierdzenie, czy czyn będący przedmiotem postępowania w ogóle miał miejsce. Względnie, czy spełniał kryteria czynu w rozumieniu prawa karnego. Nie zaś o to, czy czyn pochodził lub nie od konkretnej osoby. W sytuacji zaś, gdy zebrane dowody nie potwierdziły zaistnienia czynu, a jedynie wskazały na pewne prawdopodobieństwo, że mógł mieć miejsce, zachodzi przesłanka w postaci braku danych dostatecznie uzasadniających podejrzenie jego popełnienia.

Zdaniem Państwowej Komisji z uzasadnienia postanowienia o odmowie wszczęcia śledztwa nie wynikało jednoznacznie, dlaczego prokurator uznał, że zachodzi „całkowita pewność, że czynu nie popełniono”. Prokurator nie zawarł w uzasadnieniu postanowienia takich argumentów, które przekonałyby pokrzywdzonego o słuszności decyzji o odmowie wszczęcia śledztwa w jego sprawie.

Państwowa Komisja, podnosząc powyższe argumenty, zwróciła się do prokuratury nadrzędnej o zbadanie w trybie zwierzchniego nadzoru służbowego akt tej sprawy.

Z odpowiedzi udzielonej przez właściwego prokuratora regionalnego wynika, że podzielone zostały krytyczne uwagi Państwowej Komisji odnośnie sposobu sporządzenia postanowienia o odmowie wszczęcia śledztwa. Jednocześnie prokurator regionalny wskazał, że Państwową Komisją, że zaistniała bezwzględna przeszkoda procesowa w postaci

⁴⁵ Ustawa z dnia 3 czerwca 2005 r. o zmianie ustawy Kodeks karny, Dz.U. z 2005 r. poz. 1109.

⁴⁶ J. Kosonoga [w:] *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz do art. 1–166*, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, Warszawa 2017, art. 17.

⁴⁷ Art. 17 § 1 pkt 1 k.p.k.

przedawnienia przestępstw objętych przedmiotowym postanowieniem i dlatego nie zachodzi możliwość wzruszenia tejże decyzji. Prokuratura nadrzędna badająca sprawę na wniosek Komisji podważyła podstawę postanowienia wydanego przez prokuratora rejonowego, tj. art. 17 §1 pkt 1 k.p.k., zwłaszcza że – jak oceniono – nie zostały wykonane żadne czynności celem weryfikacji okoliczności zdarzeń podawanych przez pokrzywdzonego.

Co nie mniej istotne, prokuratura regionalna negatywnie oceniła sposób sformułowania uzasadnienia decyzji sporządzonej w tej sprawie, wskazując, że jego *czytelność istotnie pozostawia wiele do życzenia*.

Jednocześnie Państwowa Komisja z satysfakcją przyjęła deklarację prokuratury regionalnej dotyczącą zobowiązania prokuratora okręgowego do podjęcia działań mających na celu wyeliminowanie stwierdzonych w tej sprawie uchybień z bieżącej praktyki prokuratorskiej.

Trzecim przykładem sprawy, w której doszło do nieprawidłowości przy doborze podstawy prawnej jej zakończenia, jest postępowanie podjęte na skutek zgłoszenia pochodzącego od pokrzywdzonego, który zwrócił się bezpośrednio do Państwowej Komisji. Jego zgłoszenie zostało przekazane do prokuratury zgodnie z obowiązkiem ustawowym i to zainicjowało sprawę przed organami powołanymi do ścigania przestępstw.

Zdarzenia objęte zawiadomieniem miały miejsce ok. 20 lat wcześniej, wówczas pokrzywdzony był dzieckiem przed ukończeniem 15 lat, sprawcą była osoba najbliższa.

Postępowanie przygotowawcze w tej sprawie obejmowało trzy czyny, polegające na doprowadzeniu małoletniego przemocą do obcowania płciowego, a także do poddania się innym czynnościom seksualnym oraz prezentowaniu pokrzywdzonemu treści pornograficznych w postaci filmów, zdjęć i stron internetowych.

Decyzją prokuratora śledztwo to zostało umorzone w zakresie dwóch czynów z powodu przedawnienia ich karalności⁴⁸. Odnośnie przestępstwa zgwałcenia prokurator uznał, że brak jest danych dostatecznie uzasadniających jego popełnienie⁴⁹.

Po przeanalizowaniu akt omawianej sprawy Państwowa Komisja wystąpiła do prokuratury nadrzędnej o przeprowadzenie badania aktowego celem oceny prawidłowości podstawy prawnej zastosowanej przy zakończeniu postępowania. Zdaniem Państwowej Komisji wszystkie czyny objęte omawianym postępowaniem uległy przedawnieniu. W tej sytuacji błędna jest decyzja o zakończeniu sprawy w zakresie jednego z nich, którą prokurator oparł na przesłance braku danych dostatecznie uzasadniających jego popełnienie.

W pisemnym wniosku Państwowa Komisja wskazała, że w sytuacji, gdy zachodzi zbieg negatywnych przesłanek procesowych, prawidłową przesłanką zakończenia postępowania jest najdalej idąca z nich. Zgodnie bowiem z art. 27 Ustawy w przypadku wydania prawomocnego postanowienia o odmowie wszczęcia albo o umorzeniu postępowania ze względu na przedawnienie karalności przestępstwa seksualnego na szkodę dziecka poniżej 15 lat, Komisja przeprowadza postępowanie wyjaśniające w przedmiocie wpisu w Rejestrze, który stanowi część Rejestru Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym. Błędne przyjęcie w omawianej sprawie, że w zakresie jednego z czynów zachodzi przesłanka braku danych dostatecznie uzasadniających podejrzenie jego popełnienia, zamiast prawidłowo obliczonego przedawnienia karalności tego czynu pozbawiłoby Państwową Komisję możliwości podjęcia postępowania wyjaśniającego.

⁴⁸ Art. 17 § 1 pkt 6 k.p.k.

⁴⁹ Art. 17 § 1 pkt 2 k.p.k.

Prokurator nadrzędny uwzględnił wniosek Państwowej Komisji i wydał polecenie podjęcia postępowania w celu weryfikacji podstawy prawnej zakończenia śledztwa. Zgodnie z wytycznymi prokuratur rejonowy umorzył przedmiotowe postępowanie w zakresie wszystkich czynów wobec przedawnienia ich karalności. Po uprawomocnieniu się postanowienia o umorzeniu postępowania sprawa została przekazana do Departamentu Postępowań Wyjaśniających w celu wszczęcia postępowania wyjaśniającego przez Państwową Komisję.

Istotne znaczenie praktyczne podstawy prawnej zakończenia sprawy ilustruje przykład opisany poniżej.

Sprawa została zainicjowana przed Państwową Komisją zgłoszeniem pochodzącym od osoby, która w latach 90. ubiegłego wieku pracowała w domu pomocy społecznej i zdecydowała się ujawnić krążące informacje, jakoby jeden z pracowników miał dopuszczać się innych czynności seksualnych wobec osób małoletnich przebywających w tym domu.

Zgodnie z ustawowym obowiązkiem Państwowa Komisja przekazała zgłoszenie prokuraturze. Następnie monitorowała przebieg wszczętego w tej sprawie postępowania. Po jego zakończeniu zwróciła się o udostępnienie akt, które jednak nie zostały przesłane z uwagi na czynności podjęte przez prokuraturę nadrzedną. W wyniku tych działań stwierdzono nieprawidłowości w zakresie doręczenia postanowienia o umorzeniu śledztwa. Jak ustalono, prokurator pierwotnie nie zarządził doręczenia wydanej decyzji komukolwiek, a następnie, w wyniku polecenia prokuratury nadzędnej, zlecił jej doręczenie opiekunowi prawnemu pokrzywdzonego. Po konwalidacji tego uchybienia Prokuratura Krajowa udostępniła Państwowej Komisji akta, które poddano analizie. W jej wyniku Państwowa Komisja wystąpiła z wnioskiem do prokuratora okręgowego o przeprowadzenie badania aktowego i weryfikację przyjętej przez prokuratora podstawy prawnej zakończenia śledztwa w zakresie czynu pozostającego w uprawnionym za interesowaniu Państwowej Komisji.

Państwowa Komisja zauważyła, że w analizowanym postępowaniu organ procesowy wyczerpał inicjatywę dowodową. Zgromadzony materiał nie potwierdził zaistnienia przestępstwa. Zgodnie z orzecznictwem, w razie konkurencji negatywnych przesłanek procesowych, określonych w art. 17 § 1 pkt 1 i 2 k.p.k. oraz w art. 17 § 1 pkt 6 k.p.k., postępowanie karne powinno zostać umorzone z uwagi na niedopuszczalność jego dalszego prowadzenia⁵⁰ wynikającą z przedawnienia karalności. Państwowa Komisja podkreśliła jednak, że zasada ta nie ma zastosowania wówczas, tak jak w tej sprawie, gdy zbieg tych przesłanek został stwierdzony po przeprowadzeniu wszystkich niezbędnych dowodów i wyjaśnieniu wszystkich okoliczności faktycznych.

Państwowa Komisja wskazała, że prawidłowa podstawa umorzenia ma znaczący wpływ na dalsze czynności podejmowane w sprawie. Zgodnie bowiem z przepisami Ustawy – po otrzymaniu prawomocnego orzeczenia kończącego postępowanie przygotowawcze z uwagi na przedawnienie, Państwowa Komisja powinna wszcząć postępowanie wyjaśniające. W realiach opisywanej sprawy, w związku z brakiem dowodów na zaistnienie czynu, kontynuowanie sprawy w ramach postępowania wyjaśniającego nie znajduje uzasadnienia. Tym samym Państwowa Komisja podkreśliła, że dobór właściwej podstawy zakończenia postępowania przygotowawczego ma istotne znaczenie dla podjęcia dalszych ewentualnych czynności w sprawie.

Prokuratura okręgowa w odpowiedzi na pismo Państwowej Komisji poinformowała, że prokuratura rejonowa wydała postanowienie o podjęciu na nowo śledztwa i ponownym umorzeniu na właściwej podstawie prawnej.

Omówione w tej części przykłady wprost ilustrują znaczenie stosowania właściwych przepisów przez prokuratora, zwłaszcza w kontekście przyznanego Państwowej Komisji uprawnienia do wszczynania i prowadzenia postępowań wyjaśniających w przedmiocie wpisu w Rejestrze, który stanowi część Rejestru Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym.

⁵⁰ M.in. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 grudnia 2004 r., sygn. SDI 60/04.

3.5. Nieprawidłowości w zakresie przestrzegania standardów przesłuchania małoletnich pokrzywdzonych

Praktyka Państwowej Komisji wskazuje, że co do zasady organy procesowe przestrzegają standardów przesłuchania małoletnich świadków i pokrzywdzonych w prowadzonych postępowaniach karnych. W bieżącym okresie sprawozdawczym w jednej tylko sprawie ujawniono istotne nieprawidłowości dotyczące tego obszaru.

Do Państwowej Komisji wpłynęło zgłoszenie od rodzica małoletniej pokrzywdzonej z wnioskiem o monitorowanie postępowania w sprawie dotyczącej dziecka. Państwowa Komisja ustaliła, że w tej sprawie prowadzone było wieloletnie postępowanie przygotowawcze, które ostatecznie zostało prawomocnie zakończone. Z tego względu wystąpiła o udostępnienie akt. Badanie przeprowadzone przez Państwową Komisję wykazało błędy w procedurze przesłuchania małoletniej pokrzywdzonej.

Z zarejestrowanego przebiegu tej czynności wynikało, że po zakończeniu zadawania pytań przez sędziego do niebieskiego pokoju wszedł prokurator, który bezpośrednio zadawał pytania dziecku. W protokole ten fakt nie został odnotowany. Państwowa Komisja zwróciła na to uwagę w piśmie do prokuratora okręgowego.

Odpowiedzi na powyższe zarzuty udzielił Państwowej Komisji prokurator rejonowy, który – odnosząc się do kwestii dotyczącej przebiegu przesłuchania – stwierdził, że z protokołu wynika, że *prokurator nie uczestniczył bezpośrednio w (...) przesłuchaniu, a obecny był w osobnym pomieszczeniu technicznym razem z protokolantem*. Wyjaśnił jednocześnie Państwowej Komisji, że *jak jest to zwyczajowo przyjęte podczas przesłuchań małoletnich, pytania prokuratora nie są bezpośrednio przez niego zadawane, a są odbierane i zadawane przez sędziego przeprowadzającego czynności*.

Wobec zanegowania stanowiska Państwowej Komisji dokonano ponownego odtworzenia nagrania z czynności w niebieskim pokoju, które tylko potwierdziło dotychczas ujawnione nieprawidłowości, czyli obecność prokuratora bezpośrednio przy przesłuchiwanym dziecku oraz niezgodność protokołu z zarejestrowanym przebiegiem tej czynności procesowej.

Poza wskazanymi zarzutami merytorycznymi Państwowa Komisja powzięła wątpliwość co do rzetelności cytowanej wyżej odpowiedzi, co znalazło odzwierciedlenie w kolejnym piśmie adresowanym do właściwego prokuratora okręgowego. Państwowa Komisja zwróciła się o wskazanie powodów, dla których jej pismo dotyczące zbadania akt zostało przesłane do podległej jednostki, czyli prokuratury prowadzącej śledztwo. Zgodnie z przepisami Ustawy⁵¹, na zarzuty Państwowej Komisji dotyczące stwierdzonych nieprawidłowości powinien odpowiedzieć organ sprawujący nadzór nad jednostką prowadzącą postępowanie przygotowawcze i o swoim stanowisku niezwłocznie poinformować Państwową Komisję.

Jak wynika z treści odpowiedzi udzielonej przez prokuratora okręgowego na wyżej przedstawione zarzuty, sprawa istotnie nie została zbadana na szczeblu prokuratury okręgowej, gdyż *nie było postaw do ponownego badania sprawy w związku z pismem Państwowej Komisji*.

Prokurator okręgowy podkreślił przy tym, że akta przedmiotowego śledztwa były kilkakrotnie analizowane i badane zarówno w nadzorowanej przez niego prokuraturze, jak i właściwej prokuraturze regionalnej.

⁵¹ Art. 24 ust. 3 i 4.

Odnosząc się natomiast do zastrzeżeń Państwowej Komisji w zakresie sposobu przesłuchania małoletniej, prokurator okręgowy stwierdził, że faktycznie z nagrania tej czynności *jednoznacznie wynika, że po zakończeniu zadawania pytań przez sędziego do tzw. niebieskiego pokoju weszła prokurator i bezpośrednio zadawała dziecku pytania*. Tą okoliczność uzasadnił jednak stanowiskiem sędziego, który miał zwrócić się do prokuratora o kontynuowanie przesłuchania małoletniej, po uprzednim wytłumaczeniu pokrzywdzonej tej zmiany przez biegłego. Zdaniem prokuratora okręgowego przebieg przesłuchania nie wpłynął na treść zeznań małoletniej, bowiem z opinii psychologa obecnego podczas tej czynności nie wynika, by kwestionowana przez Państwową Komisję obecność prokuratora miała negatywny wpływ na dziecko.

Państwowa Komisja po zapoznaniu się z argumentacją przedstawioną w powyższej odpowiedzi prokuratora okręgowego stwierdza, że przesłuchanie małoletniej pokrzywdzonej odbyło się z naruszeniem zasad określonych w art. 185a k.p.k., zaś uzasadnienie tej sytuacji nie jest przekonujące. Skoro przepisy procedury karnej jasno określają, w jakim trybie i przez kogo może być przesłuchiwane dziecko poniżej 15 roku życia, to niedopuszczalne było odstępianie od obowiązujących zasad, nawet jeśli w mniemaniu organu procesowego zmiana miała przysłużyć się postępowaniu.

W tej sytuacji Państwowa Komisja wystąpiła do prezesa właściwego sądu rejonowego z wnioskiem o podjęcie działań w ramach nadzoru administracyjnego. Państwowa Komisja wskazała na nieprawidłowości związane z przeprowadzeniem czynności procesowej przesłuchania małoletniej. Prezes sądu poinformował, że stanowisko Państwowej Komisji przedstawione zostało sędziom orzekającym w pionie karnym celem wyeliminowania podobnych sytuacji w przyszłości.

Jednocześnie Państwowa Komisja poinformowała Prokuratora Generalnego o istotnym naruszeniu procedury karnej, a przede wszystkim praw i dobra małoletniego świadka w tym postępowaniu.

Omawiane wyżej standardy dotyczące przebiegu czynności procesowych z udziałem dzieci wraz z obowiązującą zasadą jednorazowości przesłuchania małoletnich pokrzywdzonych tworzą zbiór gwarancji dla przesłuchiowanych dzieci. Odrębny sposób przeprowadzenia czynności z udziałem dzieci poniżej 15 lat wynika z potrzeby ochrony ich przed wtórną wiktyimizacją, która mogłaby być rezultatem nieprawidłowego przesłuchania lub jego powtarzania.

Na podstawie analiz przeprowadzonych przez Państwową Komisję w bieżącym okresie sprawozdawczym opisany wyżej przykład należy uznać za jednostkowy. Charakter tego naruszenia wymaga jednak, by zostało ono opisane i to w tej w części sprawozdania. Państwowa Komisja zwraca uwagę, że w tej konkretnej sprawie doszło nie tylko do naruszenia standardów przebiegu czynności z udziałem dziecka, ale również wystąpienia niebezpieczeństwa zniekształcenia jego relacji z uwagi na nieuprawnioną obecność prokuratora w niebieskim pokoju.

4. Działania Państwowej Komisji w sprawach dotyczących przestępstw popełnionych za pośrednictwem systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej

Badane przez Państwową Komisję sprawy dotyczące przestępstw internetowych ujawniły problem związany z realizacją praw małoletnich pokrzywdzonych tymi przestępstwami.

Niewątpliwie na organach procesowych ciąży odpowiedzialność za tok postępowania – taki, by sprawy dotyczące przestępstw seksualnych na szkodę małoletnich były prowadzone ze szczególną czujnością i wrażliwością wobec osób pokrzywdzonych. Zjawiska szczególnie naganne, jak rozpowszechnianie pornografii dziecięcej czy grooming, powinny spotkać się ze stanowczą i niezwłoczną reakcją ze strony państwa, w tym przypadku organów powołanych do ścigania przestępstw albo organów ochrony prawnej prowadzących te postępowania.

W ramach realizacji ustawowych zadań Państwowa Komisja przeanalizowała ponad 100 akt postępowania karnych dotyczących cyberprzestępczości wobec małoletnich.

W ocenie Państwowej Komisji znaczna część przeanalizowanych postępowań była niestety prowadzona w sposób mało wnikliwy. W większości spraw nie wykorzystano wszystkich dostępnych środków dowodowych, np. nie zabezpieczono, a więc też nie przebadano dowodów w postaci nośników elektronicznych. W niektórych sprawach upływ czasu uniemożliwił usunięcie tych nieprawidłowości.

Przykładem takiej sprawy jest postępowanie przygotowawcze prowadzone przez jedną z prokuratur rejonowych w okręgu katowickim. Po analizie akt tej sprawy Państwowa Komisja zwróciła się do właściwego prokuratora okręgowego o podjęcie postępowania prowadzonego w sprawie o czyn z art. 200a § 1 k.k.

Przesłuchana w charakterze świadka matka małoletniej pokrzywdzonej zeznała, że w czasie sprawdzania korespondencji córki na komunikatorze Messenger zauważyła, że koresponduje ona z nieznanym mężczyzną za pomocą portalu Facebook. Mężczyzna ten kierował do małoletniej pytania dotyczące sfery seksualnej. W takich okolicznościach kobieta zgłosiła tego mężczyznę jako osobę niepożądaną. Gdy ponownie sprawdziła aktywność internetową córki, przeczytała adresowaną do niej wiadomość, by przenieść korespondencję na podany numer telefonu. Na podstawie bilingów połączeń kobieta ustaliła, że osoba posługująca się wskazanym numerem wielokrotnie kontaktowała się z jej córką za pomocą wiadomości SMS. Świadek zeznała przy tym, że nie zna ich treści, gdyż córka po rozmowie z nią usunęła całą korespondencję. Matka małoletniej dysponowała jednak wydrukami bilingów połączeń z telefonu, którym posługiwała się pokrzywdzona, i dostarczyła je do prokuratury.

Pomimo złożonych dowodów odmówiono wszczęcia dochodzenia, uznając, że czyn nie zawiera znamion czynu zabronionego.

W powyższej sprawie nie przeprowadzono żadnych czynności poza przesłuchaniem matki małoletniej. Organ prowadzący postępowanie zaniechał zabezpieczenia nośników elektronicznych, jakimi posługiwała się pokrzywdzona i poddania ich badaniom przez biegłego z zakresu informatyki celem odzyskania, odczytania i analizy treści korespondencji kierowanej do małoletniej zarówno na portalu społecznościowym, jak i za pośrednictwem wiadomości SMS. Nie podjęto

również próby jakiegokolwiek kontaktu z portalem Facebook, jak również nie ustalono danych personalnych osoby posługującej się numerem telefonu, z którego potencjalny sprawca pisał do małoletniej. Z informacji przedstawionych przez matkę małoletniej wynikało, że łącznie prób kontaktu z dzieckiem było ponad 100.

Na skutek interwencji Państwowej Komisji prokurator okręgowy jako zwierzchnik służbowy zdecydował o podjęciu przedmiotowego postępowania do prowadzenia i objął je zwierzchnim nadzorem służbowym. Czynności przeprowadzone po podjęciu postępowania doprowadziły do ustalenia, że sprawca był osobą nieletnią. Sprawa została następnie przekazana do sądu rodzinnego, który uznał, że nieletni dopuścił się zarzucanego mu czynu.

Kolejna sprawa stanowi przykład działań Państwowej Komisji w ramach monitorowania czynności podejmowanych przez organy procesowe i w tym zakresie została przedstawiona w części *Uprawnienia Państwowej Komisji w postępowaniach karnych*. W związku z tym, że jest również negatywnym przykładem zaniechań organu procesowego w zakresie postępowania dowodowego, powinna zostać opisana także w tej części.

Analizując jedno z postępowań sądowych, Państwowa Komisja ujawniła, że kilka lat wstecz z akt tej sprawy dokonano wyłączenia materiałów, które zainicjowały łącznie 15 nowych postępowań. Wszystkie dotyczyły przestępstw popełnionych za pośrednictwem sieci teleinformatycznej, a konkretnie rozpowszechniania pornografii z udziałem małoletnich.

Czynności podjęte przez Państwową Komisję doprowadziły do ustalenia, że przedmiotowe sprawy zakończyły się decyzjami o umorzeniu. Po weryfikacji przeprowadzonej przez prokuratora nadzrędnego w trybie nadzoru służbowego ustalono, że pierwotne błędy w postępowaniu dowodowym bezpowrotnie uniemożliwiły kontynuowanie większości analizowanych spraw. W znacznej bowiem ich części organy procesowe nie zabezpieczyły i nie zbadały jakichkolwiek sprzętów komputerowych. Po upływie kilku lat, w niektórych sprawach nawet ośmiu, nie było już możliwe uzupełnienie postępowań w tym zakresie.

Zaledwie dwa z wyłączonych postępowań zakończyły się pociągnięciem sprawców do odpowiedzialności.

W kolejnej badanej przez Państwową Komisję sprawie, pomimo pierwotnej decyzji o umorzeniu postępowania wobec niewykrycia sprawcy przestępstwa, na skutek interwencji prokuratury nadzrędnej z powodzeniem uzupełniono materiał dowodowy, co doprowadziło do postawienia sprawcy w stan oskarżenia.

Z analizowanych akt tej sprawy wynikało, że w czasie pierwotnego etapu postępowania nie zabezpieczono modemu, którym posługiwał się potencjalny sprawca. Dopiero po podjęciu sprawy z umorzenia udało się przeprowadzić dodatkowe niezbędne czynności dowodowe i to doprowadziło do sporządzenia aktu oskarżenia przeciwko sprawcy, który posiadał i rozpowszechniał treści pornograficzne z udziałem małoletnich. Po zakończeniu postępowania w tej sprawie sąd uznał oskarżonego za winnego i skazał go na karę trzech lat i sześciu miesięcy pozbawienia wolności.

Kolejnym przykładem sprawy z zakresu przestępstw internetowych jest postępowanie, które było prowadzone i umorzone przez prokuraturę rejonową z okręgu łódzkiego.

Państwowa Komisja po przeanalizowaniu akt opisanej poniżej sprawy, która została umorzona wobec niewykrycia sprawcy, zwróciła się do właściwego prokuratora okręgowego o jej zbadanie w trybie zwierzchniego nadzoru służbowego.

Z udostępnionych akt wynikało, że czyn będący przedmiotem rozpoznania miał zostać popełniony za pośrednictwem sieci teleinformatycznej, a dokładnie poprzez aplikację Snapchat. Zatem w tym obszarze należało poszukiwać materiału

dowodowego. Prokuratura nie podjęła jednak próby uzyskania od administratora aplikacji danych teleadresowych użytkownika, który składał dwóm małoletnim poprzez komunikator propozycje wykonania innej czynności seksualnej. Nie wykorzystano też możliwości pozyskania takich danych w oparciu o zbadanie urządzeń, z których korzystały same pokrzywdzone. W sprawie poprzestano jedynie na informacji z ustaleń w bazie internetowej administratora danych osobowych aplikacji Snapchat. Błędnie też przyjęto, iż z uwagi na lokalizację siedziby na terenie Stanów Zjednoczonych nie ma możliwości ustalenia, przez kogo zostało założone konto.

Zgodnie z umową międzynarodową zawartą między Rzeczpospolitą Polską a Stanami Zjednoczonymi Ameryki o wzajemnej pomocy prawnej w sprawach karnych⁵² polskie organy ścigania mogą wystąpić o pomoc prawną do Stanów Zjednoczonych Ameryki w celu uzyskania dowodów cyfrowych dotyczących nielegalnych działań z wykorzystaniem internetu. Po piśmie Państwowej Komisji prokuratura podjęła umorzone postępowanie, które obecnie jest zawieszone na czas oczekiwania na realizację wniosku o pomoc prawną.

Państwowa Komisja przeanalizowała także akta czterech spraw, które toczyły się przeciwko mężczyznom, którzy w sieci nawiązywali kontakt z 11-latką i składali jej propozycje seksualne. Pomimo skierowania przez prokuraturę aktów oskarżenia we wszystkich czterech omawianych sprawach – dwie z nich zakończyły się uniewinnieniem. Zdaniem sądów orzekających dowody zebrane na etapie śledztw nie dostarczyły podstaw do uznania, że to właśnie oskarżeni byli osobami prowadzącymi rozmowy z małoletnią przez komunikator. Uzyskanie takich danych w trakcie procesu było już niemożliwe z uwagi na roczny okres retencji danych telekomunikacyjnych.

Analizując akta, Państwowa Komisja zwróciła uwagę, że w tych dwóch sprawach sądy wprawdzie podjęły próbę uzupełnienia materiału dowodowego, jednak nastąpiło to zbyt późno, bo dopiero w fazie postępowania sądowego i po upływie czasu, przez jaki przechowywane są istotne dane telekomunikacyjne. Właśnie z uwagi na roczny okres retencji tych danych udowodnienie winy oskarżonym było niemożliwe. W postępowaniach przygotowawczych, w wyniku których skierowano dwa akty oskarżenia, nie dopuszczono żadnej opinii biegłego z zakresu informatyki, a jedynie notatki służbowe z analiz dostępnych danych.

Ten przykład, jak również pozostałe, pokazuje, jak istotne znaczenie ma sprawne i wnikliwe przeprowadzenie postępowania dowodowego, szczególnie w sprawach dotyczących przestępstw popełnionych za pośrednictwem sieci teleinformatycznej. W tego typu postępowaniach czas na właściwe zabezpieczenie dowodów jest bowiem ograniczony. Z jednej strony wyznaczają go reguły procedury karnej, z drugiej natomiast – aspekty techniczne dotyczące gromadzenia i przechowywania danych.

W związku z problemami dostrzeżonymi w toku analizowania akt Państwowa Komisja zdecydowała o skierowaniu wystąpienia⁵³ do Ministra Sprawiedliwości Prokuratora Generalnego. W jego treści zawarła liczne uwagi dotyczące sposobu prowadzenia postępowań przygotowawczych w sprawach dotyczących przestępstw popełnionych za pomocą internetu.

Przede wszystkim Państwowa Komisja zaapelowała o to, by prokuratorzy starannie i wnikliwie poszukiwali dowodów – tak, by uchronić je przed bezpowrotną utratą. Zwróciła także uwagę na okoliczności leżące po stronie pokrzywdzonych, czyli małoletni wiek i charakter dobra, które najczęściej zostaje naruszone w przypadku czynów popełnionych za pośrednictwem sieci teleinformatycznej, tj. wolność seksualną i obyczajność.

⁵² Dz.U. z 1999 r. nr 76 poz. 860.

⁵³ Z dnia 27 marca 2023 r. PRZ 10/2023.

Państwowa Komisja dostrzega, że anonimowość użytkowników internetu oraz ogromna liczba przetwarzanych danych stwarza nowe możliwości rozwoju patologicznych aktywności i form działalności przestępczej. Internet jest więc doskonałym miejscem do przekazywania i pozyskiwania treści pornograficznych z udziałem małoletnich. Od wielu lat sieć jest ulubionym miejscem spotkań dzieci i młodzieży, głównie za sprawą licznych mediów społecznościowych. Dają one możliwość nawiązywania nowych kontaktów i swobodnego dostępu do atrakcyjnych lub „zakazanych” treści. Niesie to za sobą ryzyko różnego rodzaju nadużyć ze strony dorosłych internautów.

Niestety działania przestępcze w sieci to coraz poważniejszy problem, zwłaszcza w kontekście wychowania młodych ludzi, którzy tak chętnie korzystają z wszelkich urządzeń z dostępem do internetu i portali społecznościowych. Są to wyzwania, przed którymi stoją zarówno rodzice, dorośli opiekunowie i wychowawcy, jak i organy państwowe ustawowo powołane do wykrywania i ścigania przestępstw.

5. Opiniowanie projektów aktów normatywnych z zakresu właściwości Państwowej Komisji

5.1. Rządowy projekt Ustawy o zmianie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz niektórych innych ustaw (druk nr 2429)

Państwowa Komisja opiniowała projekt w zakresie zmiany Ustawy z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym (Dz.U. z 2020 r. poz. 152). Projektowane zmiany dotyczyły szczególnych środków ochrony przeciwdziałających zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym, m.in. Rejestru Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym.

Państwowa Komisja podzieliła stanowisko wyrażone w uzasadnieniu projektu, zgodnie z którym dla zapewnienia bezpieczeństwa dzieciom objętym wsparciem jednostek organizacyjnych wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej konieczne jest wprowadzenie dodatkowych instrumentów chroniących dzieci przed przemocą, w tym przemocą seksualną.

W proj. art. 7b ust. 1 dodano osoby, które podlegają sprawdzeniu w Rejestrze Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym z dostępem ograniczonym. Projekt zakłada, że rodziną wspierającą, kandydatem do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, rodziną zastępczą, kandydatem do prowadzenia rodzinnego domu dziecka, osobą prowadzącą rodzinny dom dziecka, rodziną pomocową, kandydatem do przysposobienia dziecka, osobą podejmującą się wspierania działań wychowawczych, o której mowa w art. 96 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, kierownikiem, dyrektorem, osobą zatrudnioną, osobą świadczącą usługi lub wolontariuszem w jednostce organizacyjnej wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, rodzinie zastępczej lub rodzinnym domu dziecka nie może być osoba, która figuruje w bazie danych Rejestru Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym z dostępem ograniczonym.

Wymóg niefigurowania w Rejestrze Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym z dostępem ograniczonym dodano także w odniesieniu do asystenta rodziny (proj. art. 12 ust. 1 pkt 5), kierownika placówki wsparcia dziennego (proj. art. 25 ust. 2 pkt 5), osoby pracującej z dziećmi w placówce wsparcia dziennego (proj. art. 26 ust. 2 pkt 4), osoby zatrud-

nionej w placówce wsparcia dziennego, niebędącej kierownikiem lub osoby pracującej z dziećmi w placówce wsparcia dziennego – pracującej w każdej formie zatrudnienia (proj. art. 27 ust. 1), rodziny wspierającej (proj. art. 30 ust. 1 pkt 2), kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub prowadzącego rodzinne domy dziecka (proj. art. 42 ust. 1 pkt 8), osoby do pomocy przy sprawowaniu opieki nad dziećmi i przy pracach gospodarskich (proj. art. 64 ust. 5 pkt 4), koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej (proj. art. 78 ust. 1 pkt 5), dyrektora placówki opiekuńczo-wychowawczej typu socjalizacyjnego, interwencyjnego lub specjalistyczno-terapeutycznego (proj. art. 97 ust. 3 pkt 5a), osoby pracującej z dziećmi w placówce opiekuńczo-wychowawczej (proj. art. 98 ust. 3 pkt 3a), dyrektora ośrodka adopcyjnego (proj. art. 158 ust. 1 pkt 6), osoby pracującej w ośrodku adopcyjnym, zajmującej się prowadzeniem procedur przysposobienia lub przygotowaniem osób zgłaszających gotowość do przysposobienia dziecka (proj. art. 159 ust. 1 pkt 6) oraz kandydata do przysposobienia dziecka (proj. art. 161 ust. 2 pkt 12). Sprawdzeniu w Rejestrze podlegać będą osoby nowo zatrudniane, zatrudnione na dzień wejścia w życie ustawy w jednostkach systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej oraz każdorazowo po powzięciu informacji o prowadzonym postępowaniu.

W ocenie Państwowej Komisji ograniczenie obowiązku sprawdzenia osób zaangażowanych w działania prowadzone w ramach wsparcia rodziny i systemu pieczy zastępczej jedynie w Rejestrze z dostępem ograniczonym oraz niedopuszczenie osób figurujących w tym Rejestrze do pracy z dziećmi jest niewystarczające.

Państwowa Komisja zajęła następujące stanowisko – obowiązek sprawdzenia i przesłanka wyłączenia osób figurujących w Rejestrze z dostępem ograniczonym z systemu wsparcia i pieczy zastępczej powinny mieć zastosowanie także w odniesieniu do osób figurujących w Rejestrze osób, w stosunku do których Państwowa Komisja wydała postanowienie o wpisie w Rejestrze. Nie można bowiem wykluczyć, że osoby popełniające przestępstwo przeciwko wolności seksualnej i obyczajności na szkodę pokrzywdzonego małoletniego poniżej lat 15, które uniknęły odpowiedzialności karnej z uwagi na przedawnienie karalności, będą chciały podjąć pracę z dziećmi w ramach systemu wsparcia rodziny i pieczy zastępczej.

Zdaniem Komisji, obowiązkiem ustawodawcy jest stworzenie takich narzędzi ochrony dzieci przed przestępczością na tle seksualnym, aby w najwyższym stopniu zapobiec działaniom przestępczym potencjalnych sprawców, a także zagwarantować bezpieczeństwo dzieciom objętym wsparciem jednostek organizacyjnych wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej. Należy mieć na względzie, że wobec tych dzieci już raz konieczna była ingerencja państwa w ich życie rodzinne. Przy działaniach polegających na wspieraniu rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych lub mających na celu zapewnienie dzieciom czasowej opieki i wychowania w przypadkach niemożności sprawowania opieki i wychowania przez rodziców, ingerencja państwa nie tylko musi mieć ściśle określone ramy, ale przede wszystkim gwarantować skuteczną pomoc dla rodziny oraz skuteczną i bezpieczną ochronę dzieci przed każdą formą przemocy, w szczególności przemocy seksualnej oraz pomoc dla nich.

W konkluzji Państwowa Komisja wskazała, że wpis do Rejestru osób, w stosunku do których Państwowa Komisja wydała postanowienie o wpisie w Rejestrze, powinien być tożsamy z zakazem pracy z dziećmi, tak jak ma to miejsce w odniesieniu do projektowanej regulacji dotyczącej osób wpisanych do Rejestru z dostępem ograniczonym. Państwowa Komisja zawnioskowała uzupełnienie projektu w przedmiotowym zakresie.

5.2. Projekt Ustawy o zmianie ustawy o Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletnich poniżej lat 15 oraz niektórych innych ustaw (druk nr 2528)

Projekt ustawy powstał z inicjatywy Państwowej Komisji, która pierwotną wersję projektu złożyła 26 kwietnia 2021 r. na ręce Prezydenta RP, z prośbą o podjęcie inicjatywy ustawodawczej. Wspólne prace nad projektem członków Państwowej Komisji oraz przedstawicieli Kancelarii Prezydenta RP rozpoczęły się w maju 2021 r. i zakończyły w październiku 2021 r., kiedy to została wypracowana ostatnia wersja projektu. Projekt Ustawy o zmianie ustawy o Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletnich poniżej lat 15 oraz niektórych innych ustaw został skierowany do Sejmu przez Prezydenta RP w dniu 22 lipca 2022 r. Pierwsze czytanie projektu odbyło się w Sejmie 16 września 2022 r. Państwowa Komisja uczestniczyła w pracach parlamentarnych na każdym etapie procedowania. Ustawa o zmianie ustawy o Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletnich poniżej lat 15 oraz niektórych innych ustaw została uchwalona przez Sejm w dniu 13 stycznia 2023 r. i weszła w życie w dniu 26 lutego 2023 r.

Celem złożonego przez Państwową Komisję projektu ustawy było uzupełnienie obowiązujących regulacji, w szczególności w zakresie prowadzenia przez Państwową Komisję postępowania wyjaśniającego. Projekt przewidywał m.in. uregulowanie składu Państwowej Komisji w prowadzonych postępowaniach wyjaśniających, określenie rodzaju wydawanych przez nią decyzji, procedury prowadzenia postępowań wyjaśniających, a także trybu odwołania od postanowienia w przedmiocie wpisu w Rejestrze. Obowiązująca w tym czasie ustawa nie określała podstawowych zasad postępowania wyjaśniającego, które powinny być respektowane, by chronić poszkodowanego przed ponowną traumą związaną z jego uczestnictwem w postępowaniu.

Proponowane przez Państwową Komisję zmiany zwiększały także efektywność działań Państwowej Komisji, przy jednoczesnym zapewnieniu osobie poszkodowanej oraz osobie wskazanej jako sprawca konstytucyjnej zasady równości stron i zasady obrony swoich praw.

Dodatkowo, projekt systematyzował pojęcia w obszarze zadań i uprawnień Państwowej Komisji oraz zapewniał poprawność konstrukcyjną przepisów, tak by stały się one czytelne w odbiorze społecznym.

5.3. Propozycje zmian do Ustawy z dnia 25 czerwca 2010 r. o sporcie (Dz.U. z 2020 r. poz. 1133)

Prace nad zmianami do ustawy o sporcie prowadzone były przez Państwową Komisję wspólnie z przedstawicielami Ministerstwa Sportu. Prace dotyczyły wypracowania procedur ochrony dzieci przed przemocą i wykorzystaniem seksualnym, które obowiązywałyby związki sportowe w pracy z małoletnimi zawodniczkami. Zmiany dotyczyły także dodania do ustawy art. 12c nakładającego na władze polskiego związku sportowego obowiązek ustalenia w formie wewnętrznego regulaminu zasad ochrony małoletnich zawodników. Obowiązek ten miałby dotyczyć każdego polskiego związku sportowego. Projekt nadawał obowiązkowi rangę ustawową, a więc regulamin miał się stać prawem powszechnie obowiązującym.

Regulamin polskiego związku sportowego miałby zawierać m.in. zasady etyki oraz reguły postępowania członków władz polskiego związku sportowego, pracowników polskich związków sportowych, osób biorących udział w organizacji współzawodnictwa sportowego, trenerów i zawodników, w szczególności zasady ochrony małoletnich zawodników przed wykorzystaniem seksualnym oraz przemocą i związane z tym zasady postępowania i odpowiedzialności dyscyplinarnej.

Regulamin miałby być udostępniony przez związek sportowy do wiadomości publicznej.

Konsekwencją niewydania regulaminu przez polski związek sportowy miało być wygaśnięcie mandatu członka władz polskiego związku sportowego.

Wyniki prac w zakresie obowiązku opracowania procedur ochrony dzieci przed przemocą zostały uwzględnione w „ustawie Kamilla”⁵⁴, która nowelizowała szereg ustaw mających na celu zwiększenie ochrony małoletnich pokrzywdzonych przemocą i którą wprowadzono m.in. obowiązek wdrożenia Standardów Ochrony Małoletnich.

5.4. Rządowy projekt Ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (druk nr 2933)

Celem projektu, wskazanym w uzasadnieniu, miała być pełna implementacja: dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/93/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie zwalczania niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci oraz pornografii dziecięcej, zastępującej decyzję ramową Rady 2004/68/WSiSW w zakresie wysokości kar za produkcję treści pornograficznych z wykorzystaniem tzw. fantomów, usunięcie wątpliwości związanych z prawidłową implementacją dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/800 z dnia 11 maja 2016 r. w sprawie gwarancji procesowych dla dzieci będących podejrzanymi lub oskarżonymi w postępowaniu karnym oraz wywiązanie się z obowiązku wskazania aktów prawa krajowego implementujących akty prawa Unii Europejskiej.

W kompetencji Państwowej Komisji pozostaje propozycja zmiany art. 202 § 4b k.k. Państwowa Komisja w pełni podziela zasadność projektowanej zmiany (art. 2 pkt 2 projektu).

Państwowa Komisja w opinii podkreśliła jednak fakt, że transpozycja dyrektywy 2011/93/UE następuje z pewnym opóźnieniem – powinna być w pełni implementowana do dnia 18 grudnia 2013 r. (art. 27 ust 1). Komisja stanęła na stanowisku, że obowiązująca w tym zakresie regulacja zawarta w Kodeksie karnym oraz zaproponowana projektem nie jest pełnym wdrożeniem przepisów dyrektywy.

Niegodziwe traktowanie w celach seksualnych i wykorzystywanie seksualne dzieci, w tym pornografia z udziałem dzieci, stanowią poważne pogwałcenie praw podstawowych, w szczególności praw dzieci do ochrony i opieki niezbędnych dla ich dobra, przewidzianych w Konwencji ONZ o prawach dziecka z 1989 r. i w Karcie praw podstawowych Unii Europejskiej 2012/C326/02.

Artykuł 34 Konwencji o prawach dziecka zawiera zobowiązanie każdego państwa – członka Konwencji do szczególnej ochrony dzieci i obowiązek podejmowania wszelkich właściwych kroków dla przeciwdziałania nakłanianiu lub zmuszaniu dziecka do jakichkolwiek nielegalnych działań seksualnych, wykorzystywaniu dzieci, m.in. do nielegalnych praktyk seksualnych czy w pornograficznych przedstawieniach i materiałach.

⁵⁴ Ustawa z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1606).

Poważne przestępstwa, takie jak wykorzystywanie seksualne dzieci i pornografia z ich udziałem, wymagają kompleksowego podejścia, obejmującego ściganie sprawców, ochronę pokrzywdzonych dzieci i zapobieganie powyższemu zjawiskom.

Z tych względów, w ocenie Państwowej Komisji, konieczne byłoby:

- wprowadzenie odpowiednich do proj. art. 202 § 4b k.k. zmian także w art. 200a § 2 k.k. (elektroniczna korupcja małoletniego poniżej lat 15), art. 200b k.k. (propagowanie pedofilii) i art. 202 § 1 k.k. (publiczne prezentowanie treści pornograficznych). Wskazane *in fine* przestępstwa zagrożone są alternatywnymi do kary pozbawienia wolności karami: grzywną albo karą ograniczenia wolności, które w ocenie Państwowej Komisji są niewspółmierne do wagi tych czynów przestępczych. W treści opinii Państwowa Komisja podała uzasadnienie do zaproponowanej zmiany;
- dodanie do obowiązującej regulacji (art. 200a k.k.) karalności nawiązania kontaktu z małoletnim w celu seksualnego wykorzystania dziecka w cyberprzestrzeni. Państwowa Komisja zaproponowała treść przepisu w tym zakresie oraz wskazała możliwe jego umiejscowienie w Kodeksie karnym (art. 200a § 1a). Podała także uzasadnienie do zaproponowanej zmiany.

Państwowa Komisja podniosła, że chociaż projektowane regulacje dotyczące punktowych zmian w Kodeksie postępowania karnego i Kodeksie karnym wykonawczym nie należą bezpośrednio do jej kompetencji, mając na uwadze konieczność dostosowania polskiego prawa karnoprocesowego do dyrektywy 2016/800 oraz wskazując na rekomendacje Państwowej Komisji w zakresie oddziaływań na sprawców przestępstw na tle seksualnym wobec dzieci, uznała także za potrzebne odniesienie się do niektórych kwestii. I tak, Komisja podzieliła treści regulacji dotyczących projektowanych art. 76, art. 76a, art. 299b, art. 300 § 1 i § 1a, art. 360 § 1 pkt 2, art. 607l § 4 i § 5, art. 618 § 1 pkt 12a, art. 618a k.p.k. (oraz projektowanych przepisów dostosowawczych), gdyż zmierzały one do wprowadzenia w polskim porządku prawnym praw dzieci podejrzanych lub oskarżonych, wynikających z postanowień dyrektywy (UE) 2016/800 do poinformowania o uprawnieniach i do towarzyszenia dziecku podczas postępowania karnego przez podmiot odpowiedzialności rodzicielskiej, oraz ochrony prywatności.

W opinii Państwowa Komisja podkreśliła, że prawo do informacji jest jedną z podstawowych gwarancji przestrzegania w procesie karnym praw podejrzanych lub oskarżonych dzieci. Polskie prawo karnoprocesowe wprowadza odrębne unormowania dotyczące informowania o uprawnieniach i obowiązkach procesowych zatrzymanego (art. 244 § 5 k.p.k.), tymczasowo aresztowanego (art. 263 § 8 k.p.k.), podejrzanego (art. 300 § 4 k.p.k.), zatrzymanego na podstawie ENA (art. 607l § 4 k.p.k.). Język, jakim posłużono się we wzorach pouczeń, jest adresowany do osób dorosłych. Nawet w odniesieniu do nich może być niedostatecznie jasny i zrozumiały. Treści te są tym bardziej niezrozumiałe dla podejrzanych lub oskarżonych dzieci. Zdaniem Państwowej Komisji niezbędne jest opracowanie odrębnego wzoru pouczenia kierowanego do dzieci (zarówno w odniesieniu do dzieci pokrzywdzonych przestępstwem i świadków, jak i podejrzanych oraz oskarżonych w postępowaniu karnym). Wydanie rozporządzenia będzie miało na względzie realizację treści zawartych w proj. art. 300 § 1 i § 1a k.p.k.

Państwowa Komisja wskazała także na konieczność wprowadzenia delegacji ustawowej do wydania przez Ministra Sprawiedliwości rozporządzenia w przedmiocie pisemnego wzoru pouczeń o prawach i obowiązkach w postępowaniu karnym, kierowanych do dzieci będących podejrzanymi lub oskarżonymi w postępowaniu karnym, a także pisemnego wzoru pouczeń dla dzieci pokrzywdzonych przestępstwem oraz świadków – dzieci. Delegacja ustawowa powinna zawierać nie tylko element korzystania z pomocy obrońcy lub pełnomocnika, ale także uwzględniania wieku i stopnia dojrzałości osób, do których kierowane jest pouczenie, w celu wprowadzenia i zapewnienia gwarancji procesowych dzieci podejrzanych lub oskarżonych oraz wprowadzenia standardu ochrony procesowej pokrzywdzonego w postępowaniu karnym (art. 300 § 4 k.k.). W ocenie Państwowej Komisji ma to o tyle istotne znaczenie, że zarówno dyrektywa (UE) 2016/800, jak i inne akty prawa międzynarodowego wskazują na konieczność używania wobec dzieci pouczeń formułowanych w jasnym i zrozumiałym dla nich języku.

Państwowa Komisja zwróciła uwagę na fakt, że obowiązujące rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach w postępowaniu karnym (załączniki) zawiera informacje nie tylko o uprawnieniach i obowiązkach w stadium postępowania przygotowawczego, lecz również w postępowaniu sądowym, a zatem wykracza ono poza zakres delegacji ustawowej.

Państwowa Komisja wyraziła również wątpliwości co do zawartej w uzasadnieniu oceny treści projektowanego art. 214 § 2 pkt 1a k.p.k., wskazując, że przepis w stopniu niewystarczającym wychodzi naprzeciw implementacji dyrektywy (UE) 2016/800 w zakresie indywidualnej oceny.

Komisja podniosła także niedostateczność w implementacji dyrektywy (UE) 2016/800 w zakresie prawa do badania lekarskiego dzieci, które są pozbawione wolności. W polskim prawie prawa podejrzanego lub oskarżonego do badania lekarskiego są już regulowane. Przepisy nie przewidują jednak specjalnych unormowań dotyczących zapewnienia badań lekarskich pozbawionym wolności podejrzanym lub oskarżonym dzieciom. Poddawane są one tym samym badaniom i na takich samych zasadach, jakie dotyczą wszystkich podejrzanych i oskarżonych. Jak wynika z treści przepisów, badania te służą zgromadzeniu materiału dowodowego, uzasadnieniu wyboru określonej sankcji karnej, ustaleniu poczytalności podejrzanego lub oskarżonego w chwili popełnienia zarzucanego czynu, jak i aktualnego stanu zdrowia psychicznego, a zwłaszcza wskazania, czy stan ten pozwala na uczestnictwo podejrzanego lub oskarżonego w postępowaniu karnym i na prowadzenie samodzielnej i rozsądnej obrony, w razie potrzeby także stwierdzenie istnienia okoliczności stanowiących przesłanki stosowania środków zabezpieczających albo są prowadzone w zakresie niezbędnym do zapobiegania wzajemnej demoralizacji osadzonych oraz zapewnienia porządku i bezpieczeństwa w jednostce penitencjarnej.

W odniesieniu do dzieci osadzonych w zakładzie karnym poddaje się je odpowiednim badaniom lekarskim i zabiegom sanitarnym w taki sam sposób i na takich samych zasadach, jak skazanych dorosłych (art. 101 k.k.w.). Dodatkowo, wobec wszystkich osób tymczasowo aresztowanych przepisy polskie przewidują możliwość poddania tymczasowo aresztowanego badaniom osobopoznawczym, ale są one prowadzone w zakresie niezbędnym do zapobiegania wzajemnej demoralizacji osadzonych oraz zapewnienia porządku i bezpieczeństwa w jednostce penitencjarnej (art. 212c k.k.w.).

Mając powyższe na uwadze, Państwowa Komisja wskazała, że przepisy polskie dotyczące badania lekarskiego pozbawionych wolności dzieci podejrzanych lub oskarżonych w postępowaniu karnym nie zabezpieczają prawa dzieci pozbawionych wolności do badania lekarskiego, w rozumieniu dyrektywy (UE) 2016/800. Z tego względu dla pełnej implementacji dyrektywy należy je zmienić.

Państwowa Komisja podniosła również, że zgodnie z dyrektywą (UE) 2016/800 dzieci pozbawione wolności wymagają szczególnego traktowania. W pierwszej kolejności, gdy są one tymczasowo aresztowane, należy odseparować je od aresztowanych dorosłych. Zasada ta odnosi się również do dzieci umieszczonych w policyjnej izbie zatrzymań. W przypadku gdy aresztowane dziecko ukończy 18 lat, powinna istnieć możliwość dalszego przetrzymywania go w separacji od innych aresztowanych. Dzieci mogą przebywać w areszcie razem z młodymi dorosłymi (do 24 roku życia), o ile nie jest to sprzeczne z najwyższym ich dobrem. Dla zapewnienia dzieciom przebywającym w areszcie ochrony ich praw, podejmowane środki mają być proporcjonalne i właściwe ze względu na długość aresztowania. Pozbawionym wolności dzieciom należy zapewnić możliwie najszybciej spotkanie z podmiotem odpowiedzialności rodzicielskiej.

W ocenie Państwowej Komisji proj. art. 212 § 1 k.k.w. wprowadzający zdanie drugie do wyliczenia spełnia jedynie częściowo wymogi dyrektywy (UE) 2016/800 w zakresie zagwarantowania pozbawionym wolności dzieciom podejrzanym lub oskarżonym w postępowaniu karnym prawa do szczególnego traktowania w czasie pozbawienia wolności.

Państwowa Komisja odniosła się także do kwestii prawa dzieci podejrzanych lub oskarżonych w postępowaniu karnym do tłumaczenia ustnego i do tłumaczenia pisemnego. Dyrektywa (UE) 2016/800 nie odnosi się do tej problematyki. Prawo to natomiast wyznacza dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/64/UE z dnia 20 października 2010 r. w sprawie praw do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego w postępowaniu karnym. Standard minimalny wyznaczony dyrektywą 2010/64/UE wprawdzie został w terminie implementowany do naszego porządku krajowego, jednakże tylko częściowo (art. 72 i art. 607l § 1a k.p.k.). Państwowa Komisja wskazała w opinii, że polska regulacja wymaga w tym zakresie uzupełnienia.

5.5. Poselski projekt Ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (druk nr 3309)

Projekt ten zakładał podwyższenie standardów uczestnictwa małoletnich w procedurach sądowych, wzmocnienia ich ochrony, w tym systemowej ochrony przed skrzywdzeniem oraz podwyższenie poziomu poszanowania praw osób z niepełnosprawnością. Przewidywał m.in. zmianę terminologii – zamiast obowiązującego terminu „kurator” zaproponowano określenie „reprezentant dziecka”, dookreślał obowiązki reprezentanta dziecka, w tym obowiązki względem dziecka. Przewidywał również wprowadzenie przepisów, które miały na celu skrócenie czasu oczekiwania na wyznaczenie kuratora przez sąd opiekuńczy.

Zaproponowane przez autorów projektu zmiany co do zasady zostały ocenione przez Państwową Komisję pozytywnie, jednakże jej zdaniem nie zabezpieczają dostatecznie praw i dobra małoletniego pokrzywdzonego w postępowaniu karnym.

Powołując się na wystąpienie z dnia 1 lutego 2022 r., skierowane do Ministra Sprawiedliwości Prokuratora Generalnego (znak: PRZ 3/2022), Państwowa Komisja zwróciła uwagę na potrzebę wprowadzenia przepisu, który zobowiązywałby organ procesowy do ustanowienia obligatoryjnej profesjonalnej pomocy adwokata bądź radcy prawnego dla małoletniego pokrzywdzonego przestępstwem seksualnym, niezależnie kto jest sprawcą przestępstwa.

W aktualnym stanie prawnym jedynie w sprawach, w których podejrzanym lub oskarżonym jest jedno z rodziców, pokrzywdzone dziecko obligatoryjnie reprezentowane jest przez kuratora, którym powinien być ustanowiony adwokat lub radca prawny. W pozostałych zaś sprawach małoletni pokrzywdzony reprezentowany jest przez rodziców albo osobę, pod którą stałą pieczę pozostaje.

Zdaniem Państwowej Komisji takie rozwiązanie nie zapewnia odpowiedniego poziomu reprezentacji małoletniego w postępowaniu karnym. Ograniczenie profesjonalnej pomocy wyłącznie do pokrzywdzonych przestępstwami popełnionymi przez rodziców jest nieuzasadnione i jest przejawem nierównego traktowania małoletnich pokrzywdzonych.

Profesjonalny pełnomocnik zapewnia dziecku nie tylko bezstronne i zgodne z prawem działanie, lecz także wsparcie psychiczne oraz dostępność do organów wymiaru sprawiedliwości.

Dlatego też w ocenie Państwowej Komisji kwestia reprezentacji małoletniego pokrzywdzonego w procesie karnym wymaga wprowadzenia nowych rozwiązań, które w sposób pełny zapewniałyby dziecku należytą ochronę. Należy zagwarantować odpowiednie przedstawicielstwo i prawo do bycia reprezentowanym niezależnie od rodziców, szczególnie w postępowaniach, w których domniemanymi sprawcami są rodzice, członkowie rodziny lub opiekunowie. Tymczasem przedstawione w projekcie propozycje zmiany przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńskiego nie prowadzą do stworzenia nowych, odmiennych od tych, które już obowiązują, zasad reprezentacji dziecka pokrzywdzonego

przestępstwem w postępowaniu karnym. Zachowują dotychczasowe przesłanki powołania kuratora, wynikające z art. 51 § 2 k.p.k. w zw. z art. 98 § 2 pkt 2 k.r.o. w zw. z art. 98 § 3 k.r.o. i w zw. z art. 99 k.r.o., a mianowicie: pozostawanie dziecka pod władzą rodzicielską, niemożność reprezentowania dziecka przez żadnego z rodziców, w końcu w szczególnej sytuacji, gdy podejrzanym (oskarżonym) o popełnienie przestępstwa jest jedno z rodziców.

Brak rozwiązań, które zagwarantowałyby każdemu pokrzywdzonemu dziecku właściwą reprezentację jego interesów w postępowaniu karnym, zostały ocenione przez Państwową Komisję negatywnie.

Państwowa Komisja zwróciła również uwagę, że na gruncie obowiązujących przepisów prawnych procedura wyznaczenia kuratora kolizyjnego dla małoletniego pokrzywdzonego jest niejednolita. Powyższe wynika m.in. z tego, że do instytucji kuratora stosuje się unormowania wynikające zarówno z Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, jak i Kodeksu postępowania karnego. Część prokuratorów na gruncie przepisów Kodeksu postępowania karnego w ogóle nie widzi potrzeby występowania do sądu opiekuńczego z wnioskiem o wyznaczenie kuratora dla małoletniego pokrzywdzonego, mimo istnienia do tego przesłanki wynikającej z przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Kolejnym problemem jest opieszałość w kierowaniu takiego wniosku do sądu. Zdarzają się sytuacje, że taki wniosek zostaje złożony dopiero tuż przed czynnościami z udziałem dziecka (np. przed jego przesłuchaniem), a nawet już po postawieniu zarzutów sprawcy. Praktyka organów ścigania w tym zakresie jest niejednolita.

Dlatego też, zdaniem Państwowej Komisji, konieczne jest wprowadzenie takich zmian w polskim systemie prawnym, które w sposób jasny określałyby całą procedurę ustanawiania kuratora dla małoletniego pokrzywdzonego przestępstwem. Ze względu na specyfikę postępowania karnego, w którym istotne znaczenie ma szybkość podejmowanych działań, organem właściwym do ustanawiania kuratora powinien być sąd karny działający na podstawie przepisów tylko i wyłącznie jednej ustawy.

Państwowa Komisja pozytywnie oceniła proponowane zmiany zakładające, że nad działalnością reprezentanta dziecka czuwa sąd opiekuńczy, zaznajamiając się na bieżąco z jego działalnością. Jednocześnie podkreśliła, że w przypadku gdy dochodzi do zagrożenia dobra małoletniego pokrzywdzonego w postępowaniu karnym przez niewłaściwą jego reprezentację, niedopuszczalne jest, aby prokurator lub sąd karny (w zależności od etapu postępowania karnego) pozostał w takiej sytuacji biernym. Dlatego również prokurator (na etapie postępowania przygotowawczego) oraz sąd karny (na etapie postępowania sądowego) powinien czuwać nad należytą reprezentacją dziecka i w razie bezczynności kuratora (reprezentanta dziecka) lub wadliwości jego działania zawiadomić o tym fakcie sąd opiekuńczy.

Państwowa Komisja pozytywnie oceniła nowelizację przepisu art. 216¹ k.p.c., która wprowadza wyższe standardy wysłuchania dziecka w postępowaniu cywilnym, zbliżone do standardów przesłuchania małoletnich w postępowaniu karnym (art. 185a i nast. k.p.k.).

Z aprobatą odniosła się również do propozycji, aby adwokat lub radca prawny, o którym mowa w art. 991 § 1 k.r.o. był wyznaczany z listy reprezentantów dziecka. W swoim pierwszym Raporcie z działalności, udostępnionym w lipcu 2021 r. w Biuletynie Informacji Publicznej Urzędu Komisji¹, Państwowa Komisja zarekomendowała utworzenie list adwokatów i radców prawnych, którzy będą się specjalizować w ochronie praw dziecka (rekomendacja nr 8).

Z aprobatą należało odnieść się do propozycji dodania do przepisów Kodeksu postępowania cywilnego przepisu, który nakłada na sąd opiekuńczy rozpoznanie niezwłocznie, nie później niż w terminie trzech dni od dnia wpływu wniosku o wyznaczenie reprezentanta dziecka oraz zobligowania prokuratora do występowania niezwłocznie, nie później niż w terminie trzech dni, do sądu opiekuńczego z wnioskiem o wyznaczenie reprezentanta dla małoletniego pokrzywdzonego.

We wspomnianym wcześniej Pierwszym Raporcie z działalności Państwowa Komisja podnosiła konieczność ustanawiania kuratora dla małoletniego pokrzywdzonego już w początkowej fazie postępowania przygotowawczego (rekomendacja nr 6) oraz wskazywała na potrzebę rozpoznania przez sąd opiekuńczy wniosku złożonego przez prokuratora w trybie pilnym, tj. w okresie trzech dni (rekomendacja nr 7).

Aktualnie czas oczekiwania na wyznaczenie kuratora przez sąd opiekuńczy jest długi i niejednokrotnie znacznie przekracza określony przez ustawodawcę możliwy czas trwania postępowania przygotowawczego. Dlatego też, zdaniem Państwowej Komisji, zachodzi pilna potrzeba wprowadzenia takiego rozwiązania w polskim systemie prawnym, które pozwoli rozpoznać wniosek prokuratora w jak najkrótszym czasie.

Powyższe rekomendacje były tematem wystąpienia Państwowej Komisji z dnia 19 maja 2022 r., skierowanego do Ministra Sprawiedliwości Prokuratora Generalnego (znak: PRZ 37/2022).

Projekt przewidywał, że sędzia orzekający w sprawach z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego powinien uczestniczyć co cztery lata w szkoleniu i doskonaleniu zawodowym organizowanym przez Krajową Szkołę Sądownictwa i Prokuratury lub innych formach doskonalenia zawodowego, w celu uzupełnienia specjalistycznej wiedzy i umiejętności zawodowych z zakresu prowadzenia czynności z osobami, które nie ukończyły 18 lat, rozpoznawania symptomów krzywdzenia dziecka, zabezpieczenia interesu dziecka w sytuacji sporu między rodzicami lub opiekunami.

Powyższe rozwiązanie zostało ocenione pozytywnie. Zdaniem Państwowej Komisji sprawy dotyczące przemocy seksualnej wobec dzieci powinny być prowadzone tylko przez odpowiednio przeszkolonych sędziów (rekomendacja nr 11). Niezwykle delikatny charakter postępowań z udziałem małoletnich pokrzywdzonych wymaga posiadania przez sędziów orzekających w sprawach karnych odpowiedniej wiedzy i umiejętności z zakresu prowadzenia czynności z udziałem dzieci.

Projekt ustawy przewidywał zmianę przepisów Ustawy z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym (Dz.U. z 2023 r. poz. 31). Biorąc pod uwagę liczbę i charakter proponowanych nowelizacji, zdaniem Państwowej Komisji, należałoby zaproponować projekt nowej ustawy.

Państwowa Komisji z aprobatą odniosła się do propozycji zmian dotyczących: określenia Standardów Ochrony Małoletnich, analizy zdarzeń, w wyniku których małoletni poniósł śmierć lub doznał ciężkich obrażeń ciała, czy też stworzenia krajowego planu przeciwdziałania przemocy na szkodę osób małoletnich oraz krajowego planu przeciwdziałania przestępstwom przeciwko wolności seksualnej i obyczajności na szkodę osób małoletnich zasługują na uwagę. Państwowa Komisja podniosła jednak wątpliwość, czy takie przepisy powinny znaleźć się w ustawie o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym, której głównym celem jest poddanie sprawców przestępstw seksualnych kontroli, nawet po odbyciu przez nich orzeczonych kar.

Projekt zakładał, że w sprawach o przestępstwa wymienione w art. 199–200b k.k. oraz art. 202 k.k. organ prowadzący postępowanie karne zasięga opinii biegłego seksuologa, psychiatry oraz psychologa w celu ustalenia, czy zachodzi ryzyko ponownego popełnienia przez oskarżonego tego rodzaju przestępstwa.

Nie wiadomo dlaczego projektodawcy ograniczyli stosowanie tego rozwiązania z pominięciem innych przepisów wymienione w rozdziale XXV k.k.

Niewątpliwie z punktu widzenia skuteczności prowadzonej resocjalizacji wprowadzenie obowiązku szacowania ryzyka ponownej przestępczości, zarówno na etapie orzekania sądowego, jak i w toku postępowania wykonawczego, jest uzasadnione. Państwowa Komisja zwróciła jednocześnie uwagę, że konsekwencją ustalenia ryzyka powrotu do prze-

stępstwa powinno być podjęcie odpowiednich działań i interwencji korekcyjnych wobec danej osoby. Projektowana ustawa takich działań nie przewidywała.

Zdaniem Państwowej Komisji należy wprowadzić do Kodeksu postępowania karnego obowiązek badania psychiatrycznego i seksuologicznego każdej osoby wskazanej jako sprawca przestępstwa seksualnego na szkodę dziecka (rekomendacja nr 14). Obligatoryjne opiniowanie seksuologiczne i psychiatryczne takiej osoby pozwoliłoby na zastosowanie wobec niej adekwatnych środków karnych i zabezpieczających, a także byłoby pomocne przy kwalifikowaniu skazanego do odpowiedniego oddziału jednostki penitencjarnej.

III. POSTĘPOWANIA WYJAŚNIAJĄCE PROWADZONE PRZEZ PAŃSTWOWĄ KOMISJĘ DO SPRAW PRZECIWDZIAŁANIA WYKORZYSTANIU SEKSUALNEMU MAŁOLETNICH PONIŻEJ LAT 15

1. Wstęp

Państwowa Komisja posiada wyjątkowy status, albowiem została jej przyznane jako jednemu organowi w Polsce kompetencje prowadzenia postępowań wyjaśniających w sprawach, w których karalność czynu uległa przedawnieniu, oraz wydawania postanowień w przedmiocie wpisu sprawców w Rejestr Sprawców Przepiępstw na Tle Seksualnym. Do czasu powołania Państwowej Komisji osoby, które w dzieciństwie zostały wykorzystane seksualnie, po upływie okresu przedawnienia karalności takich czynów nie miały możliwości dochodzenia sprawiedliwości w postępowaniu karnym.

Państwowa Komisja wszczyna postępowania wyjaśniające w przypadku wydania przez prokuratora albo sąd prawomocnego orzeczenia o odmowie wszczęcia postępowania albo o jego umorzeniu ze względu na przedawnienie karalności przestępstwa. Celem postępowania prowadzonego przez Państwową Komisję jest ustalenie, czy zachowanie osoby wskazanej jako sprawca w aktach spraw przekazanych przez prokuratora albo sąd jest jednym z zachowań określonych w rozdziale XXV Kodeksu karnego.

2. Stan spraw

Na dzień 31 grudnia 2023 r. Departament Postępowania Wyjaśniających posiadał łącznie 229 spraw zarejestrowanych do postępowań wyjaśniających;

Państwowa Komisja w okresie sprawozdawczym wydała uchwały o:

- podjęciu 28 spraw do prowadzenia w postępowaniu wyjaśniającym,
- umorzeniu 4 spraw z uwagi na śmierć osoby wskazanej jako sprawca po wszczęciu postępowania wyjaśniającego,
- odmowie wszczęcia 9 spraw z uwagi na śmierć osoby wskazanej jako sprawca, która nastąpiła przed przekazaniem akt przez prokuratora lub sąd do Państwowej Komisji¹.

3. Proces przygotowania do prowadzenia postępowań wyjaśniających

Ustawą z dnia 13 stycznia 2023 r. o zmianie ustawy o Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15 oraz niektórych innych

¹ Wszczęciem postępowania jest chwila wpływu sprawy przekazanej przez prokuratora albo sąd do Państwowej Komisji.

ustaw (Dz.U. 2023 poz. 181) znowelizowano obowiązujące regulacje w zakresie prowadzenia przez Państwową Komisję postępowań wyjaśniających. Nowe przepisy weszły w życie od 26 lutego 2023 r. Przystąpiono do prac organizacyjnych związanych z działaniem Departamentu Postępowań Wyjaśniających, przygotowaniem dokumentów, wewnętrznych procedur zmierzających do prowadzenia postępowań wyjaśniających.

- Przeanalizowano przepisy poprzednio obowiązującej Ustawy o Państwowej Komisji w zakresie możliwości prowadzenia postępowań wyjaśniających oraz zachowania gwarancji procesowych osoby poszkodowanej i osoby wskazanej jako sprawca. Komisja przygotowała projekt zmian do Ustawy i przekazała go na ręce Prezydenta RP.
- Przekazano z Departamentu Postępowań Indywidualnych do Departamentu Postępowań Wyjaśniających wszystkie sprawy, które wpłynęły z jednostek organizacyjnych prokuratury i sądów zakończone wydaniem postanowienia o umorzeniu lub odmowie wszczęcia z uwagi na przedawnienie karalności.
- Stworzono bazę danych umożliwiającą w sposób rzetelny i trafny dostęp do istotnych informacji dla postępowań wyjaśniających.
- w celu zabezpieczenia danych zawartych w postępowaniach wyjaśniających stworzono procedury zmierzające do osiągnięcia najwyższych standardów ochrony. Przygotowano teczki akt spraw na potrzeby prowadzenia postępowań wyjaśniających. Nadano sygnatury sprawom zgodnie z instrukcją kancelaryjną. Łącznie przygotowano 187 tomów akt postępowań wyjaśniających.
- Zapewniono prawidłowy obieg dokumentów i pism przychodzących do Departamentu Postępowań Wyjaśniających.
- Przeprowadzono szczegółowe analizy merytoryczne spraw pod kątem proceduralnym. Przygotowano sprawy do umorzenia zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 1 Ustawy.
- Przeprowadzono analizę spraw przekazanych przez jednostki organizacyjne prokuratur pod kątem prawidłowości wskazanej podstawy prawnej umorzenia postępowania lub odmowy wszczęcia z prawidłową podstawą prawną z art. 17 § 1 pkt 6 k.p.k. umożliwiającą Państwowej Komisji dalsze działanie.
- Na skutek nowelizacji Ustawy konieczne było określenie zasad procedowania postępowań wyjaśniających. Przyjęto nowy regulamin, w którym znalazły się wewnętrzne przepisy wykonawcze zapewniające transparentność, prawidłowość oraz spójność procedur postępowania wyjaśniającego. Szczegółowe zapisy regulaminu Państwowej Komisji znajdują się po linkiem: <https://pkdp.gov.pl/urząd/dokumenty-organizacyjne/>
- Przyjęto regulamin komórki organizacyjnej Urzędu Państwowej Komisji – Departamentu Postępowań Wyjaśniających, który określa jej szczegółowy zakres zadań, w szczególności prowadzenie rejestrów, terminarzy i kontrolek, sposobu zakładania, prowadzenia i anonimizowania akt, ich zamawiania i udostępniania. Zapisy regulaminu Departamentu Postępowań Wyjaśniających znajdują się po linkiem: <https://pkdp.gov.pl/urząd/dokumenty-organizacyjne/>
- Państwowa Komisja wraz z pracownikami Departamentu Postępowań Wyjaśniających brała udział w szkoleniach specjalistycznych z zakresu prawa karnego materialnego i procesowego oraz procedury cywilnej.
- Przygotowano spis spraw zgodnie z wymogami Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz.U. z 2020 r. poz. 164 t.j.).
- Złożono 101 wniosków o uzyskanie danych jednostkowych z rejestru PESEL.
- Zanonimizowano 274 tomów akt w celu zapewnienia ochrony praw i godności osób występujących w postępowaniach wyjaśniających (osób poszkodowanych, osób wskazanych jako sprawców, świadków).
- Przeprowadzono wstępną formalną weryfikację oraz analizę prawną 92 spraw pod kątem podjęcia postępowań wyjaśniających, a także analizę akt przekazanych przez prokuratora albo właściwy sąd.
- W celu zapewnienia ciągłości i sprawności postępowań wyjaśniających wyznaczono członków sprawozdawców oraz przewodniczącego posiedzenia do zastępowania przewodniczącego posiedzenia w danej sprawie w razie nieobecności Przewodniczącego Państwowej Komisji.
- Zwrócono się do Prokuratora Generalnego oraz do prezesów sądów apelacyjnych o zlecenie jednostkom podległym przeprowadzenie analizy spraw zakończonych w kontekście ich przekazania Państwowej Komisji na podstawie art. 10 Ustawy z dnia 13 stycznia 2023 r. o zmianie ustawy o Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15 oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2023 r. poz. 181).

- Przystosowano przestrzeń i infrastrukturę siedziby Urzędu Państwowej Komisji na potrzeby prowadzenia postępowań wyjaśniających, w tym przygotowano techniczne zaplecze sali posiedzeń i sali wysłuchań, aby zgodnie z art. 31a Ustawy umożliwić wysłuchanie osoby poszkodowanej bez obecności sprawcy, z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku, w dwóch osobnych pomieszczeniach. W tym celu pozyskano nową przestrzeń na dodatkowym piętrze budynku, w którym znajduje się siedziba Państwowej Komisji.
- Przygotowano dokumentację i wdrożono procedury niezbędne do uzyskania dostępu do danych zgromadzonych w rejestrze PESEL.

4. Dokumentacja

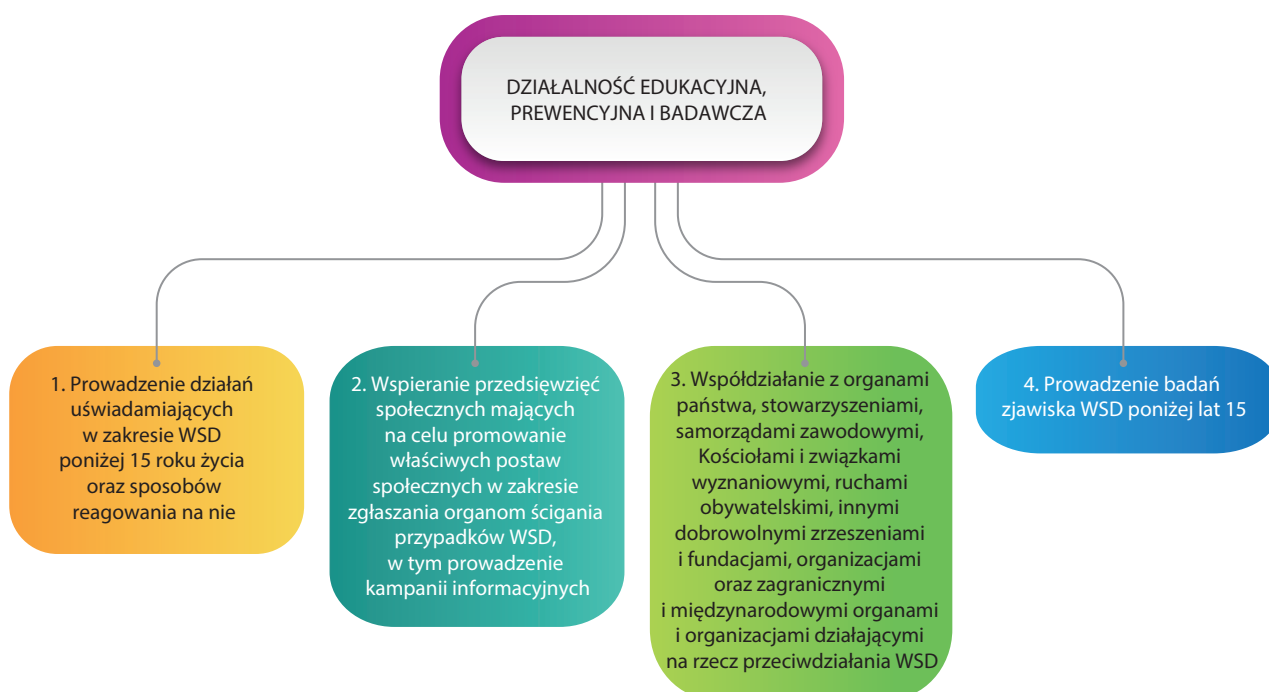
Przyjęto 28 wzorów dokumentów związanych z prowadzeniem postępowania wyjaśniającego: uchwał (w tym uchwała o podjęciu postępowania wyjaśniającego, uchwała o odmowie podjęcia postępowania wyjaśniającego), postanowień, pism (wezwań, zaproszeń, zawiadomień), informacji oraz pouczeń dla osoby poszkodowanej, osoby wskazanej jako sprawca, osoby zgłaszającej, świadków.

Informacje dołączane do zawiadomienia o podjęciu postępowania wyjaśniającego były opracowywane i sprawdzane przez członków Państwowej Komisji, w skład której wchodziły osoby o różnych specjalnościach. Celem tych działań było przekazanie treści w jak najbardziej wyważonym tonie, przy jednoczesnym wskazaniu najistotniejszych informacji.

IV. DZIAŁANIA EDUKACYJNE, PREWENCYJNE I BADAWCZE PAŃSTWOWEJ KOMISJI

Państwowa Komisja od samego początku swojej działalności realizuje wszystkie nałożone na nią przez Ustawodawcę obowiązki w zakresie edukacji, prewencji i badań (Ustawa z dnia 30 sierpnia 2019 r. o Państwowej Komisji do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15, Dz.U. z 2020 r. poz 2219, z 2022r. poz 181). Jednostką Urzędu Państwowej Komisji (UKDP) szczególnie odpowiedzialną za realizację tych ustawowych zadań jest Departament Edukacji i Prewencji (DEP), który w okresie sprawozdawczym podjął działania prezentowane poniżej.

Działalność ta obejmowała nie tylko podstawowe obowiązki dotyczące przygotowywania raportów i sprawozdań (art. 4 ust. 2 pkt 5 Ustawy), ale również prowadzenia badań nad problematyką przemocy seksualnej wobec dzieci i młodzieży, art. 4 ust. 2 pkt 4 Ustawy) oraz działalności uświadamiającej w kwestii profilaktyki i zgłaszania podejrzenia popełnienia przestępstwa (art. 4 ust. 2 pkt 1 Ustawy). Państwowa Komisja za pośrednictwem Departamentu Edukacji i Prewencji przeprowadziła ponadto liczne kampanie informacyjne, wspierając inicjatywy innych organizacji i instytucji stawiających sobie za cel wzmocnienie ochrony małoletnich (art. 4 ust. 2 pkt 2 Ustawy), podjęła także współpracę zarówno z organami państwa, instytucjami publicznymi, jak i organizacjami pozarządowymi, by wspólnie przeciwdziałać problemowi wykorzystywania seksualnego dzieci (art. 4 ust. 2 pkt 3 Ustawy). W dalszej części tego sprawozdania przedstawiono podjęte przez Państwową Komisję liczne nowe inicjatywy i kontynuowane projekty w zakresie edukacji i prewencji przemocy seksualnej wobec dzieci oraz prowadzone badania nad tą problematyką.

Schemat 1. Działalność edukacyjna, prewencyjna i badawcza na podstawie art. 1 pkt 4 Ustawy z dnia 30 sierpnia 2019 roku o Państwowej Komisji do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15

1. Prowadzenie działań uświadamiających w zakresie wykorzystania seksualnego dzieci (WSD) poniżej 15 roku życia oraz sposobów reagowania na nie

1.1. Udział członków Państwowej Komisji w 47. Zjeździe Psychiatrów Polskich „Gdy nauka spotyka się z praktyką”

W dniach 8–11 czerwca 2022 r. na Uniwersytecie Medycznym w Łodzi odbył się 47. Zjazd Psychiatrów Polskich pod patronatem Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego. Czynny udział w wydarzeniu wzięli członkowie Państwowej Komisji: dr Hanna Elżanowska, Justyna Kotowska, zastępca Przewodniczącego Państwowej Komisji oraz Elżbieta Malicka. Podczas wystąpienia *Zjawisko wykorzystania seksualnego dzieci poniżej 15 roku życia w latach 2017–2020 w Polsce – wyniki badań Państwowej Komisji* prelegentki zwróciły uwagę na możliwości pomocy Państwowej Komisji pacjentom, którzy są dotknięci traumą wykorzystania seksualnego w dzieciństwie, jak i pracującym z nimi specjalistom. Przedstawiono też istotne dla środowiska wyniki badań Państwowej Komisji dotyczące profilu sprawców skazanych za wykorzystanie seksualne dzieci, wybranych procedur sądowych oraz wynikające z badań rekomendacje. Zaprezentowane dane pochodzą z badań nad przestępczością seksualną na szkodę małoletnich w Polsce przeprowadzonych przez Państwową Komisję na podstawie akt zakończonych postępowań karnych z lat 2017–2020. Szczegóły badania dostępne są pod linkiem: https://pkdp.gov.pl/wp-content/uploads/2021/08/Raport_PKDP.pdf (dostęp: 06.02.2024 r.).

Wynikające z badań rekomendacje w obszarze psychiatryczno-psychologicznym obejmują:

- ujednolicenie standardów dotyczących kosztów specjalizacji z seksuologii,
- obligatoryjne opiniowanie seksuologiczne i psychiatryczne sprawców,
- włączenie potencjalnych sprawców do systemu profilaktyki,
- wprowadzenie oddziaływań terapeutycznych po odbyciu kary za przestępstwa seksualne wobec małoletnich.

Prelegentki podkreśliły, że współpraca z praktykami, którzy mają bezpośredni kontakt z osobami borykającymi się z problemem wykorzystania seksualnego dzieci, ma dla Państwowej Komisji ogromne znaczenie i zaapelowały do psychiatrów mających takie doświadczenie o nawiązanie kontaktu.

47. Zjazd Psychiatrów Polskich „Gdy nauka spotyka się z praktyką” jest jednym z największych tego rodzaju spotkań środowiska specjalistów zajmujących się zdrowiem psychicznym w Polsce, organizowanym raz na trzy lata. Każdorazowo biorą w nim udział największe autorytety w tej dziedzinie.

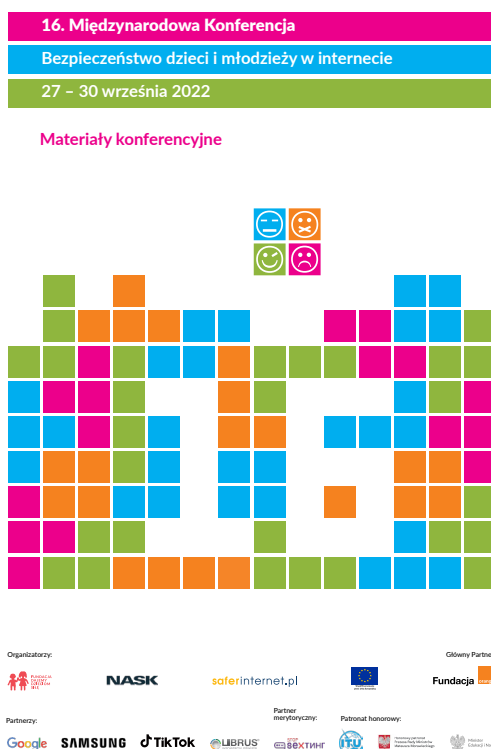
Działanie realizujące rekomendację nr 17 z Pierwszego Raportu Państwowej Komisji

1.2. Czynny udział w konferencji Safer Internet

30 września 2022 r. Departament Edukacji i Prewencji przeprowadził webinar podczas sesji warsztatowej 16. Międzynarodowej Konferencji „Bezpieczeństwo dzieci i młodzieży w internecie”. Webinar zatytułowany *Uwodzenie dzieci w internecie (grooming) – na podstawie akt sądowych* miał na celu zapoznanie uczestników ze sposobem działania sprawców przestępstw seksualnych popełnianych w sieci oraz zmian technologicznych ułatwiających przestępczą

działalność. Prowadzając webinar, na podstawie wybranych przykładów groomingu pochodzących z analizowanych przez Państwową Komisję akt spraw karnych, wskazywały także przyczyny wykorzystywania seksualnego dzieci online oraz, wspólnie z uczestnikami, opracowały zasady ochrony dzieci w internecie i interwencji w przypadku groomingu. W godzinnym, transmitowanym na platformie ClickMeeting webinarze uczestniczyło ok. 100 osób ze środowisk pedagogów i nauczycieli, prawników oraz przedstawicieli administracji publicznej i organizacji non-profit. Warsztat cieszył się dużą popularnością i uznaniem uczestników. Poniżej – informacja o Konferencji i webinarze przygotowana przez organizatorów konferencji.

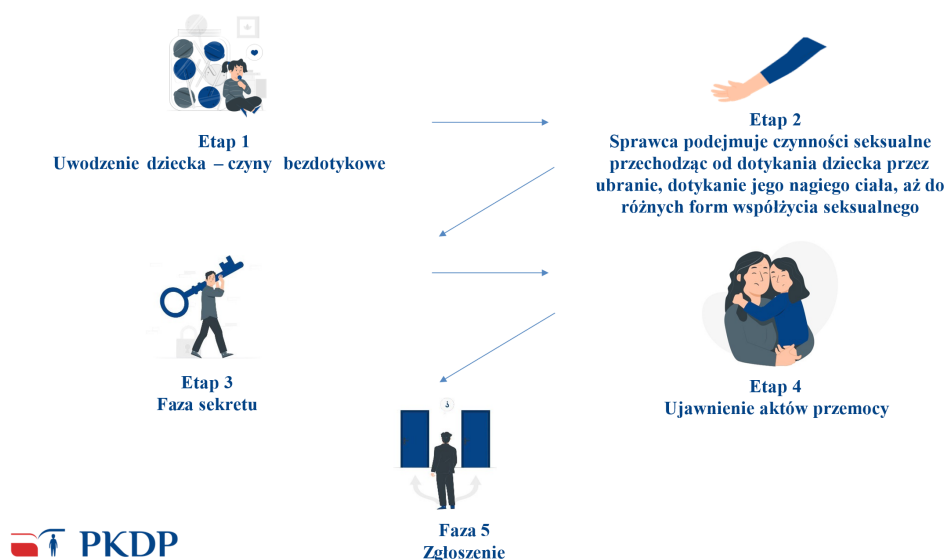
Międzynarodowa Konferencja „Bezpieczeństwo dzieci i młodzieży w internecie” jest cyklicznym i jednym z największych w Polsce wydarzeń o charakterze edukacyjno-naukowym dla przedstawicieli różnych środowisk, pracujących na rzecz ochrony dzieci i młodzieży. Powstała jako wspólna inicjatywa Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę oraz Polskiego Centrum Programu Safer Internet (PCPSI), tworzącego NASK Państwowy Instytut Badawczy. Szesnasta edycja Konferencji, w której czynny udział brały przedstawicielki DEP w imieniu Państwowej Komisji, odbyła się w dniach 27–30 września 2022 r. Konferencja, w której udział można było wziąć stacjonarnie lub online, zgromadziła ponad półtora tysiąca uczestników podczas części wykładowej oraz niemal dwukrotnie więcej podczas ostatnich dni wydarzenia – sesji warsztatowej (<https://www.saferinternet.pl/konferencja/popzednie-edycje.html>, dostęp: 05.02.2024 r.).

Grafika 1. Agenda drugiego dnia 16. Międzynarodowej Konferencji „Bezpieczeństwo dzieci i młodzieży w internecie” (<https://www.saferinternet.pl/pliki/archiwum/Materia%20C5%82y%20konferencyjne%202022.pdf>, dostęp: 05.02.2024 r.)

Działanie realizujące rekomendację nr 17 z Pierwszego Raportu Państwowej Komisji

1.3. Przeprowadzenie szkolenia dla liderów społeczności lokalnych z województwa świętokrzyskiego

15

32

Grafika 2. Przykładowe materiały prezentowane podczas webinaru

Profilaktyka wykorzystania seksualnego w lokalnych środowiskach wiejskich i wiejsko-miejskich gmin to działanie priorytetowe Departamentu Edukacji i Prewencji wynikające ze zdiagnozowanych potrzeb w tym zakresie. Dlatego też Państwowa Komisja zdecydowała się przeprowadzić 3–4 października 2022 r. pilotażowy webinar dla przedstawicieli tych właśnie środowisk dotyczący podstawowych informacji na temat przemocy seksualnej wobec dzieci. Spośród województw o przeważającej strukturze wiejskiej pracownicy DEP wybrali województwo świętokrzyskie. Do Andrzeja Bętkowskiego, marszałka województwa świętokrzyskiego, dnia 13 czerwca 2022 r. skierowano pismo informujące

o działalności Państwowej Komisji i tej szczególnej inicjatywie. W piśmie była też prośba o przekazanie informacji o planowanym szkoleniu do gmin wiejskich i wiejsko-miejskich województwa świętokrzyskiego. Zamysłem organizatorów szkolenia było to, aby w webinarze wzięły udział osoby, które mają duży wpływ na społeczność gminy i tym samym mogą być dla jej członków wiarygodnym źródłem wiedzy o profilaktyce WSD.

W odpowiedzi na pismo Elżbieta Korus, dyrektor Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego, przekazała adresy e-mailowe do 97 osób, które wyraziły gotowość do udziału w pilotażowym szkoleniu. Wśród uczestników byli m.in.: pracownicy urzędów gmin, pedagodzy, członkinie kół gospodyń wiejskich. Do wszystkich zgłoszonych osób wysłano e-maile z informacją o planowanym w okresie powakacyjnym dwugodzinnym szkoleniu i jego zakresie tematycznym. Otrzymano odpowiedzi od 91 osób, którym wskazano do wyboru dwa terminy szkolenia, tj. 3 i 4 października 2022 r.

W celu umożliwienia swobodnego zadawania pytań podzielono uczestników na cztery grupy (dla dwóch grup szkolenie odbyło się 3 października, dla kolejnych grup – 4 października). Webinarium spotkało się z żywym zainteresowaniem odbiorców, którzy w ankiecie poszkoleniowej wysoko ocenili wartość merytoryczną, przydatność i sposób prowadzenia spotkania. Z uczestnikami szkolenia podtrzymywano kontakt e-mailowy, zachęcając ich do włączania się w działania profilaktyczne na terenie ich miejsc zamieszkania. Osoby uczestniczące w szkoleniu otrzymały certyfikaty. Państwowa Komisja wystosowała do Marszałka Województwa Świętokrzyskiego pismo z podziękowaniem za pomoc w organizacji szkolenia.

Działanie realizujące rekomendację nr 17 i nr 18 z Pierwszego Raportu Państwowej Komisji

1.4. Udział członków Państwowej Komisji w posiedzeniu Sekcji Pedagogiki Specjalnej KNP PAN

20 października 2022 r. odbyło się posiedzenie Sekcji Pedagogiki Specjalnej Komitetu Nauk Pedagogicznych Polskiej Akademii Nauk. Na zaproszenie organizatorów udział w spotkaniu wziął prof. Błażej Kmiecik, członek Państwowej Komisji, który przedstawił informacje dotyczące aktualnie podejmowanych działań Państwowej Komisji, zarówno interwencyjnych, jak i edukacyjno-prewencyjnych oraz badawczych. W trakcie spotkania zwrócono uwagę na specyfikę spraw kierowanych do Państwowej Komisji. Wskazano również na ostatnie inicjatywy, w tym zwłaszcza kampanię pod hasłem „Bezpieczne wakacje”. Profesor Kmiecik wspomniał także o głównych założeniach Trzeciego Raportu Państwowej Komisji, dotyczącego, m.in. kompensat uzyskiwanych przez osoby, które w dzieciństwie doświadczyły przemocy seksualnej.

Państwowa Komisja wspólnie z Sekcją Pedagogiki Specjalnej KNP PAN realizuje przedsięwzięcia mające na celu zwiększenie poziomu ochrony dzieci, w tym dzieci z niepełnosprawnością, przed wykorzystaniem seksualnym. Szczególnym osiągnięciem omawianej współpracy była wspólna debata *Dlaczego nie słyszymy głosu wykorzystywanych seksualnie dzieci z niepełnosprawnością? Bariery emocjonalne, komunikacyjne, instytucjonalne*, która odbyła się w 18 listopada 2022 r. Szczegóły omówiono w punkcie 1.6.

Działanie realizujące rekomendację nr 17 z Pierwszego Raportu Państwowej Komisji

1.5. Udział członków Państwowej Komisji w 27. Konferencji Szkoleniowo-Naukowej „Farmakoterapia, psychoterapia, rehabilitacja zaburzeń afektywnych”

27. Konferencja Szkoleniowo-Naukowa „Farmakoterapia, psychoterapia, rehabilitacja zaburzeń afektywnych” pod patronatem naukowym Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego odbyła się w Krakowie w dniach 3–5 listopada 2022 r. z udziałem przedstawicieli Państwowej Komisji. Z ramienia Państwowej Komisji w konferencji udział wzięły: dr Hanna Elżanowska, Justyna Kotowska, zastępca Przewodniczącego Państwowej Komisji, oraz Elżbieta Malicka.

Artykuł 240 k.k. w kontekście relacji terapeutycznej to tytuł wykładu przedstawicieli Państwowej Komisji, w którym zwrócono uwagę na obowiązek wynikający z art. 240 Kodeksu karnego – niezwłocznego powiadomienia o podejrzeniu popełnienia czynów zabronionych z art. 197 § 3–5, art. 198, art. 200 w kontekście tajemnicy zawodowej. Niezawiadomienie podlega bowiem karze pozbawienia wolności do lat trzech, także gdy chodzi o dorosłego pacjenta, który tego zdecydowanie nie chce bądź ze względu na swój stan psychiczny nie jest na to gotowy. W tych warunkach prowadzenie terapii pacjentów zmagających się z psychicznymi problemami wykorzystania seksualnego w dzieciństwie jest poważnie utrudnione, a lekarz lub terapeuta staje przed poważnym dylematem.

Działanie realizujące rekomendację nr 17 z Pierwszego Raportu Państwowej Komisji

1.6. Pierwsza Debata Państwowej Komisji z okazji obchodów Europejskiego Dnia Ochrony Dzieci przed Wykorzystywaniem Seksualnym i Niegodziwym Traktowaniem w Celach Seksualnych

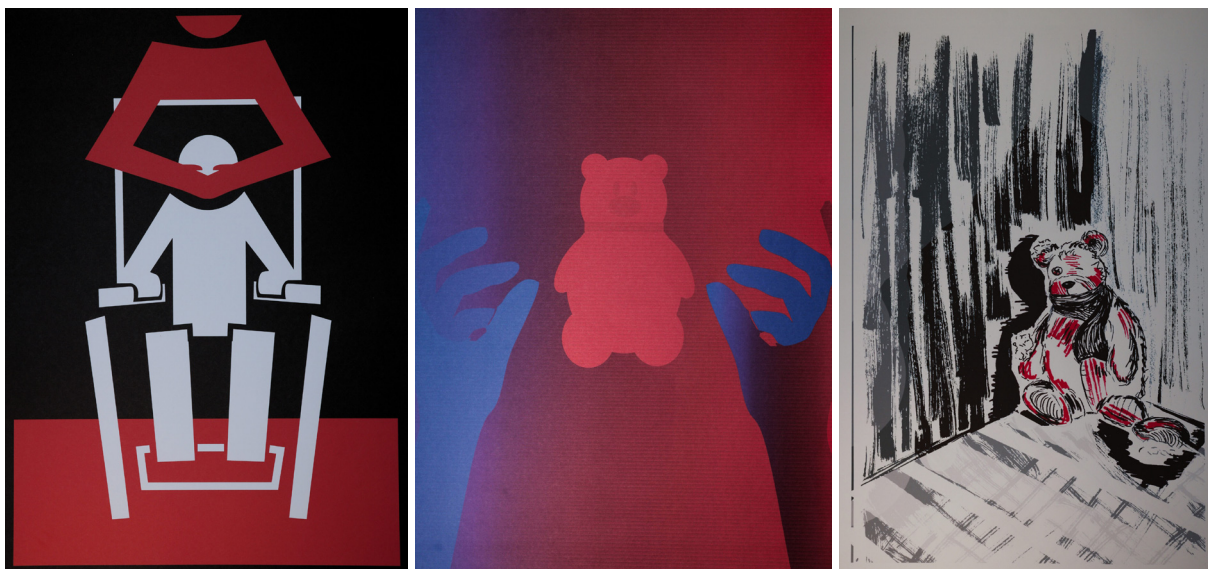
18 listopada 2022 r. w Pałacu Staszica przy ul. Nowy Świat w Warszawie odbyła się Pierwsza Debata Państwowej Komisji na temat: *Dlaczego nie słyszymy głosu wykorzystanych seksualnie dzieci z niepełnosprawnościami? Bariery emocjonalne, komunikacyjne, instytucjonalne*. Wydarzenie to zainaugurowało coroczne debaty organizowane przez Państwową Komisję z okazji ustanowionego przez Radę Europy Europejskiego Dnia Ochrony Dzieci przed Wykorzystywaniem Seksualnym i Niegodziwym Traktowaniem w Celach Seksualnych, przypadającego 18 listopada. Pierwsze z cyklu wydarzeń o charakterze naukowym zostało zorganizowane przez Państwową Komisję z pomocą Sekcji Pedagogiki Specjalnej Komitetu Nauk Pedagogicznych Polskiej Akademii Nauk (SPS KNP PAN), z którą współpraca kontynuowana jest do dziś. Celem Pierwszej Debaty Państwowej Komisji było zwrócenie uwagi na problem wykorzystywania seksualnego dzieci z niepełnosprawnościami i jego skalę oraz przyczyny rzadkiego ujawniania tego typu przestępstw. Za cel postawiono sobie także opracowanie gotowych do implementacji rozwiązań z zakresu ochrony dzieci z niepełnosprawnościami, sposobów radzenia sobie z traumą oraz metod wspierania opiekunów i nauczycieli w ujawnianiu przestępstw.

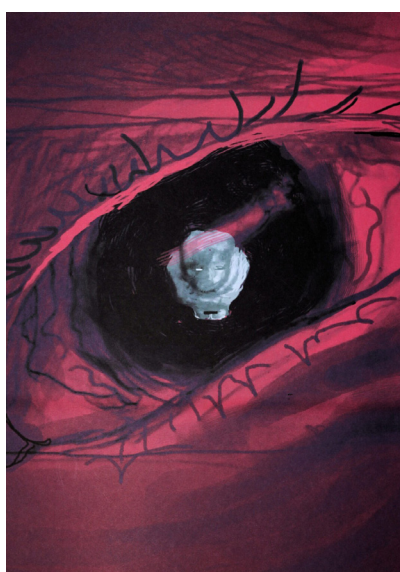
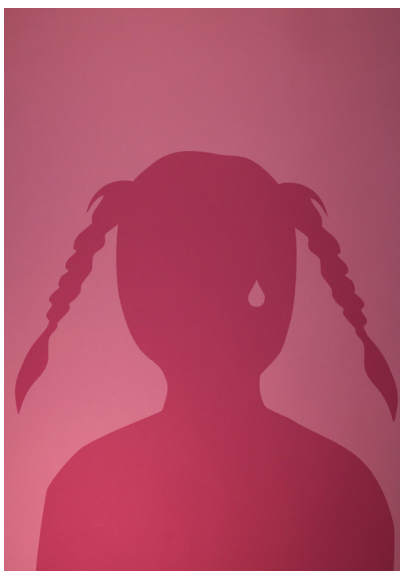
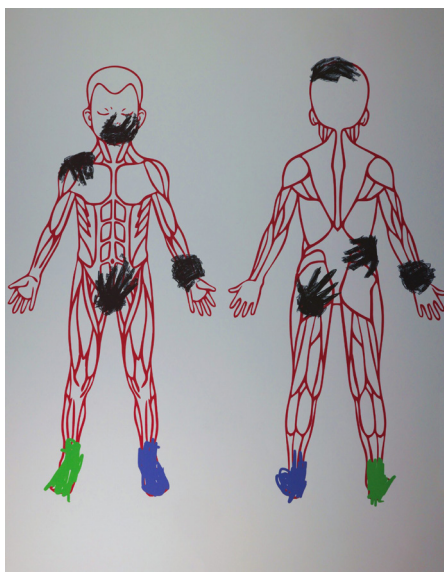
Debata została objęta honorowym patronatem Pierwszej Damy RP Agaty Kornhauser-Dudy, a do udziału w niej zaproszono znamienitych ekspertów z dziedziny pedagogiki specjalnej oraz prawa ze środowisk naukowych i administracji publicznej. W skład prelegentów panelu weszli: prof. dr hab. Marzenna Zaorska, Przewodnicząca SPS KNP PAN, dr hab. Monika Dąbkowska, prof. Uniwersytetu Gdańskiego, Przewodnicząca Zespołu SPS KNP PAN ds. współpracy z Państwową Komisją, dr hab. Beata Nowak, prof. Szkoły Wyższej Wymiaru Sprawiedliwości, dr Monika Zima-Parjaszewska, Prezeska Zarządu Głównego Polskiego Stowarzyszenia na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną, Paweł Wdówik, Pełnomocnik Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych, dr hab. Remigiusz Kijak, prof. Uniwersytetu Warszawskiego

oraz dr Izabela Fornalik z Kliniki Terapii Poznawczo-Behawioralnej Uniwersytetu SWPS. Debatę moderowali dziennikarze Radia Tok FM – red. Karolina Głowacka i red. Michał Janczura. Bierny udział online w debacie licznie wzięli opiekunowie dzieci z niepełnosprawnościami oraz nauczyciele i wychowawcy, także z placówek opiekuńczych i pomocowych. Całość nagrania wykładów Debaty dostępna jest na stronie internetowej Państwowej Komisji w zakładce *Baza wiedzy*: <https://pkdp.gov.pl/baza-wiedzy/debata/> (dostęp: 05.02.2024 r.).

Debatę towarzyszyła prezentacja prac finalistów konkursu plastycznego ogłoszonego przez Państwową Komisję. Konkurs na wykonanie plakatu profilaktycznego na temat ochrony dzieci przed przemocą seksualną to kolejna z inicjatyw podjętych w ramach obchodów Europejskiego Dnia Ochrony Dzieci przed Wykorzystywaniem Seksualnym i Niegodziwym Traktowaniem w Celach Seksualnych. Departament Edukacji i Prewencji wysłał do dyrekcji szkół plastycznych zaproszenia do udziału w konkursie, które spotkały się z dużym zainteresowaniem. Podczas rozstrzygnięcia konkursu dokonano wyboru 14 najlepszych prac. Autorzy wyróżnionych prac i ich opiekunowie zostali nagrodzeni, a plakaty, oprócz prezentacji podczas Debaty dnia 18 listopada 2022 r., zostały wystawione w Urzędzie Państwowej Komisji przy ul. Twardej 18 w Warszawie oraz zamieszczone na stronie internetowej Państwowej Komisji, dostępnej pod linkiem: <https://pkdp.gov.pl/baza-wiedzy/debata/> (dostęp: 05.02.2024 r.).

Grafika 3. Nagrodzone prace konkursowe

1.7. Udział członków Państwowej Komisji w posiedzeniu Komisji Kultury Fizycznej, Sportu i Turystyki Sejmu RP

30 listopada 2022 r. członkowie Komisji prof. Błażej Kmiecik, dr Hanna Elzanowska oraz Justyna Kotowska wzięli udział w posiedzeniu Komisji Kultury Fizycznej, Sportu i Turystyki Sejmu RP. Było to nadzwyczajne posiedzenie zwołane po publicznym ujawnieniu przez panią poseł Katarzynę Kotulę informacji dotyczących doświadczenia wykorzystania seksualnego w dzieciństwie ze strony trenującego ją trenera tenisa. W posiedzeniu głos zabrali m.in. reprezentanci Ministerstwa Sportu i Turystyki, pani poseł, przedstawiciele Polskiego Związku Tenisowego. Wypowiedział się również prof. Błażej Kmiecik, przypomniał ustalenia, jakie zostały zawarte w Drugim Raporcie Państwowej Komisji. Zaznaczył przy tej okazji, że z 68 wystąpień Komisji do polskich związków sportowych odpowiedziały zaledwie 24. Z grupy 24 związków pewne ogólne standardy postępowania w sytuacji wystąpienia niepokojących zachowań/relacji miały 4 związki. Ponad 40 podobnych organizacji niestety nie udzieliło żadnej odpowiedzi.

W swoim wystąpieniu prof. Kmiecik zwrócił uwagę na konieczną modyfikację przepisów prawa, która doprowadzi do pojawienia się zasad uzyskania uprawnień trenera sportowego, a także zlikwiduje niekontrolowaną swobodę w zakładaniu instytucji i organizacji sportowych.

10 stycznia 2023 r. prof. Błażej Kmiecik oraz Elżbieta Malicka, członkowie Państwowej Komisji brali udział w posiedzeniu Parlamentarnego Zespołu ds. Sportu Kobiet. Dotyczyło ono koniecznego podwyższenia poziomu bezpieczeństwa dzieci trenujących sport. W sposób szczególny skupiono się na prewencji wykorzystania seksualnego. W trakcie spotkania członkowie Państwowej Komisji przedstawili wnioski zawarte w Drugim Raporcie Państwowej Komisji. Wskazali również na inicjatywy, jakie podejmuje Państwowa Komisja razem z m.in. Instytutem Sportu w zakresie szkolenia środowisk sportowych w obszarze ochrony dzieci przed przemocą seksualną.

Działanie realizujące rekomendacje nr 17 z Pierwszego Raportu Państwowej Komisji

1.8. Konkursu Plastyczny „Bezpieczny Internet w Komiksie”

W związku z Europejskim Dniem Bezpiecznego Internetu (DBI) 7 lutego 2023 r. Państwowa Komisja ogłosiła Konkurs Plastyczny „Bezpieczny Internet w Komiksie” skierowany do młodzieży szkół i uczelni plastycznych. Celem konkursu było zachęcanie młodzieży do refleksji na temat bezpiecznego używania internetu oraz zagrożeń, które pojawiają się w związku z korzystaniem z sieci. Konkurs miał za zadanie uświadomienie dzieciom i rodzicom, że internet może być miejscem, w którym młode osoby są narażone na przemoc seksualną. Celem inicjatywy było również uwrażliwienie dzieci na rozważne publikowanie treści osobistych oraz zdjęć, jak również promowanie relacji budowanych offline.

Przedsięwzięcie Państwowej Komisji okazało się na tyle interesujące, że zostało zgłoszone do Konkursu „Na najciekawszą inicjatywę profilaktyczną” przez organizatorów Dnia Bezpiecznego Internetu. Informacja o inicjatywie została opublikowana na stronach DBI oraz przekazana rektorom akademii sztuk pięknych oraz dyrektorom szkół plastycznych w Polsce. Na konkurs wpłynęło ponad 80 prac. Do oceny komiksów powołano komisję w składzie: Tomasz Trzaskalik, Wiceprezes Krakowskiego Stowarzyszenia Komiksowego, Grzegorz Kasdepke, pisarz książek dla dzieci i młodzieży, dr hab. Monika Dąbkowska, prof. Uniwersytetu Gdańskiego oraz przedstawiciele organizatora – Justyna Kotowska, zastępca Przewodniczącego Państwowej Komisji, dr hab. Błażej Kmiecik, prof. Uniwersytetu Medycznego w Łodzi, członek Państwowej Komisji oraz Paulina Rezler, Dyrektor Generalna UPKDP. Prace zostały wykorzystane do kolejnych działań profilaktycznych.

Prace w wersji elektronicznej dostępne są pod adresem: <https://pkdp.gov.pl/wp-content/uploads/2023/06/Komiks-wersja-do-druku.pdf> (dostęp: 05.02.2024 r.).

Kampania „Atakuj dyktando” | Autor: Anna Włoch
Praca nagrodzona w konkursie organizowanym przez Poradniczą Komisję do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu subiektywnej manifestacji portretu j. 15.

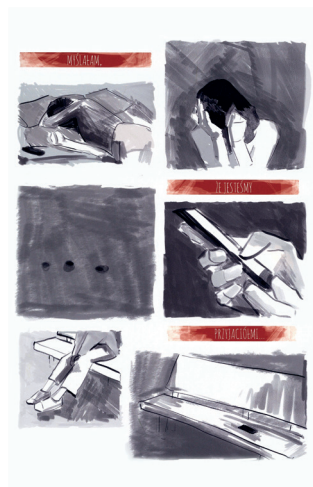
Kampania „Atakuj dyktando” | Autor: Anna Włoch
Praca nagrodzona w konkursie organizowanym przez Poradniczą Komisję do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu subiektywnej manifestacji portretu j. 15.

Kampania „Atakuj dyktando” | Autor: Jędrzej Kozłowski
Praca nagrodzona w konkursie organizowanym przez Poradniczą Komisję do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu subiektywnej manifestacji portretu j. 15.

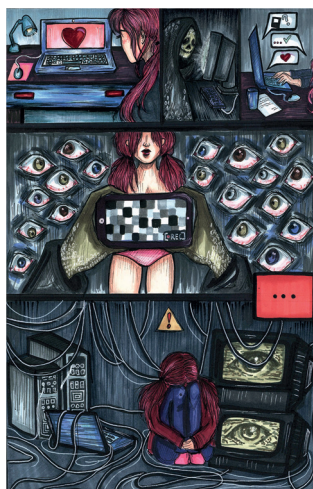
Kampania „Atakuj dyktando” | Autor: Justyna Sikora
Praca nagrodzona w konkursie organizowanym przez Poradniczą Komisję do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu subiektywnej manifestacji portretu j. 15.

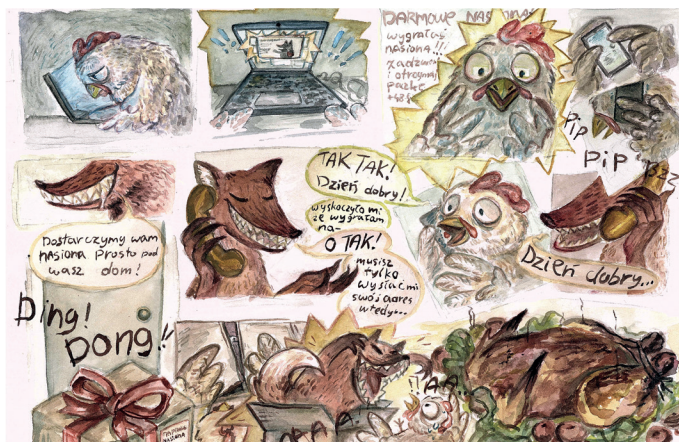
Kampania „Atakuj dyktando” | Autor: Michał Chęć
Praca nagrodzona w konkursie organizowanym przez Poradniczą Komisję do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu subiektywnej manifestacji portretu j. 15.

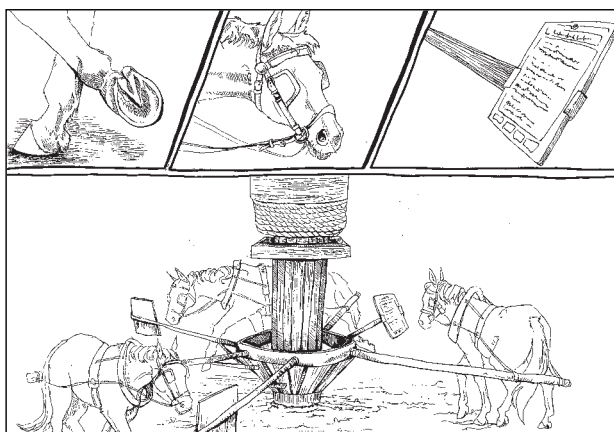
Kampania „Atakuj dyktando” | Autor: Michał Piłk
Praca nagrodzona w konkursie organizowanym przez Poradniczą Komisję do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu subiektywnej manifestacji portretu j. 15.

Kampania „Młodzież dzieciom” | Autor: Celia Misiewicz
Praca nagrodzona w konkursie organizowanym przez Państwową Komisję do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15.

Kampania „Młodzież dzieciom” | Autor: Sofia Labanava
Praca nagrodzona w konkursie organizowanym przez Państwową Komisję do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15.

Kampania „Młodzież dzieciom” | Autor: Alicja Piątek
Praca nagrodzona w konkursie organizowanym przez Państwową Komisję do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15.

Kampania „Młodzież dzieciom” | Autor: Celia Misiewicz
Praca nagrodzona w konkursie organizowanym przez Państwową Komisję do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15.

Grafika 4. Nagrodzone prace konkursowe

Działanie realizujące rekomendacje nr 17 i 18 z Pierwszego Raportu Państwowej Komisji

1.9. Dyżury telefoniczne pracowników Departamentu Edukacji i Prewencji

22 lutego obchodzimy w Polsce Dzień Ofiar Przystępstw, następny dzień (23 lutego) to Międzynarodowy Dzień Walki z Depresją. W 2023 r. Państwowa Komisja włączyła się w obchody tych ważnych inicjatyw ze względu na fakt, że doznawanie krzywdy seksualnej często wywołuje długotrwałą i głęboką depresję. W związku z tym w siedzibie Państwowej Komisji zostały uruchomione telefony wsparcia dla osób pokrzywdzonych przemocą seksualną w dzieciństwie. W godzinach 10.00–18.00 dyżur telefoniczny pełnili prawnik i psycholog. Informacje o dyżurze telefonicznym zostały

zamieszczone na stronie Państwowej Komisji oraz przekazane do agencji prasowych: PAP i KAI, urzędów powiatowych i gminnych. Rozmowa ze specjalistami może być pierwszym krokiem na drodze rozwiązywania problemów wynikających z doświadczenia przemocy seksualnej w dzieciństwie. Konsultacje ze specjalistami mogą stać się impulsem do podjęcia działań prawnych i szukania pomocy psychologicznej. Celem dyżurów telefonicznych pracowników Urzędu było udzielenie wsparcia osobom pokrzywdzonym przestępstwem WSD.

Działanie realizujące rekomendacje nr 17 i nr 18 Pierwszego Raportu Państwowej Komisji

1.10. Przeprowadzenie szkolenia dla dyrektorów szkół podstawowych z terenu województwa warmińsko-mazurskiego

Na zaproszenie Warmińsko-Mazurskiego Kuratora Oświaty specjalistki z Departamentu Edukacji i Prewencji UPKDP w dniu 18 kwietnia 2023 r. przeprowadziły szkolenie z profilaktyki wykorzystania seksualnego małoletnich, którego odbiorcami byli dyrektorzy szkół podstawowych z województwa warmińsko-mazurskiego. Szkolenie spotkało się z zainteresowaniem tą tematyką środowiska pedagogicznego. Jak wynika z bezpośrednich informacji uzyskanych od dyrektorów zaraz po konferencji – są oni przekonani o konieczności poszerzania wiedzy na ten temat.

Spotkanie realizowane w ramach projektu *Szkoła promująca zdrowie* odbyło się w Szkole Podstawowej im. Zawiszy Czarnego w Waśniewie-Grabowie.

Więcej informacji na temat wydarzenia znajduje się pod linkiem: <https://www.ore.edu.pl/2010/06/szkoa-promujca-zdrowie/> (dostęp: 07.02.2024 r.).

Działanie realizujące rekomendację nr 17 i nr 18 z Pierwszego Raportu Państwowej Komisji

1.11. Udział Państwowej Komisji w konferencji organizowanej przez World Health Organization (WHO) i Uniwersytet Warszawski

23 maja 2023 r. prof. Błażej Kmiecik z Państwowej Komisji wziął udział w ogólnopolskiej konferencji na temat wzmocnienia zdolności systemu ochrony zdrowia do reagowania w przypadkach przemocy seksualnej, przemocy w relacjach intymnych i wykorzystywania seksualnego kobiet i dzieci. Konferencja została zorganizowana przez Biuro Krajowe WHO oraz Uniwersytet Warszawski. W jej trakcie prof. Kmiecik wziął czynny udział w debacie na temat reagowania systemu ochrony zdrowia na potrzeby kobiet i dzieci narażonych na przemoc seksualną i wykorzystywanie: przegląd zaleceń zawartych w wytycznych dotyczących wzmocnienia odpowiedzi ochrony zdrowia w Polsce.

Ponadto 22 listopada 2023 r. Prof. Błażej Kmiecik z Państwowej Komisji wziął udział w organizowanym przez Biuro Regionalne WHO w Polsce klinicznym szkoleniu instruktorskim. Jego celem było przede wszystkim zapoznanie uczestników (głównie przedstawicieli zawodów medycznych) z działaniami koniecznymi do podjęcia w sytuacji stwierdzenia, iż pacjent doświadczył przemocy, zarówno fizycznej, psychicznej, jak i seksualnej.

Działanie realizujące rekomendacje nr 17 z Pierwszego Raportu Państwowej Komisji

1.12. Udział członków Państwowej Komisji w Kongresie Psychiatrii Sądowej

W dniach 26–27 maja 2023 r. odbył się w Łodzi 7. Kongres Psychiatrii Sądowej. Kongres jest cyklicznym wydarzeniem skierowanym do ekspertów z zakresu: psychiatrii, psychologii, seksuologii oraz prawa. Podczas Kongresu członkowie Państwowej Komisji: Justyna Kotowska, zastępca Przewodniczącego Państwowej Komisji, oraz prof. Błażej Kmiecik przedstawili główne wnioski Drugiego Raportu Państwowej Komisji. Odniesiono się również do aktualnych działań podejmowanych przez Państwową Komisję w zakresie edukacji, interwencji i projektów badawczych. Kongres stanowił dobrą okazję do przedstawienia szerokiemu gronu specjalistów najważniejszych informacji na temat postępowań wyjaśniających, które w najbliższym czasie podejmie Państwowa Komisja.

Państwowa Komisja stale współpracuje z polskimi oraz zagranicznymi ekspertami z zakresu psychiatrii, psychologii, psychoterapii oraz seksuologii. Działanie to ukierunkowane jest zarówno na doskonalenie standardów ochrony osób, które w dzieciństwie zostały wykorzystane seksualnie, jak i tworzenie procedur dotyczących resocjalizacji oraz terapii sprawców, którzy dopuścili się przestępstw seksualnych.

Działanie realizujące rekomendację nr 17 z Pierwszego Raportu Państwowej Komisji

1.13. Przeprowadzenie szkolenia dla nauczycieli we współpracy z Regionalnym Ośrodkiem Doskonalenia Nauczycieli i Informacji Pedagogicznej w Rybniku

30 maja 2023 r. zrealizowano szkolenie dotyczące profilaktyki WSD dla nauczycieli z województwa śląskiego. Szkolenie przygotowane zostało przez Departament Edukacji i Prewencji we współpracy z Regionalnym Ośrodkiem Doskonalenia Nauczycieli i Informacji Pedagogicznej w Rybniku, reprezentowanym przez dyrektora Sylwię Bloch. Z ramienia Państwowej Komisji szkolenie prowadził dr Marcin Bednarczyk z Centrum Mediacji i Ekspertyz Sądowych. W pięciogodzinnym szkoleniu *Przemoc seksualna wobec dziecka. Analiza zjawiska. Profilaktyka, diagnoza i interwencja* brało udział 79 nauczycieli, pedagogów i psychologów z całego województwa.

Po szkoleniu uczestnicy wypełnili internetową ankietę ewaluacyjną i otrzymali certyfikaty udziału w szkoleniu. Warsztaty uzyskały pozytywną ocenę. W ankietach podkreślano potrzebę kontynuacji szkoleń z zakresu profilaktyki WSD oraz dostępu do materiałów edukacyjnych do pracy z dziećmi i młodzieżą. Spotkanie stanowiło pilotaż dalszych szkoleń nauczycieli.

Działanie realizujące rekomendację nr 17 i nr 18 z Pierwszego Raportu Państwowej Komisji

1.14. Wykład otwarty Państwowej Komisji na Uniwersytecie Medycznym w Lublinie na temat zasad komunikacji z dzieckiem wykorzystanym seksualnie

Państwowa Komisja podjęła współpracę z Uniwersytetem Medycznym w Lublinie w październiku 2022 r. Współpraca ta obejmuje edukowanie studentów w zakresie problematyki wykorzystywania seksualnego dzieci, poprzez:

- przygotowanie fakultetu interdyscyplinarnego dotyczącego w szczególności umiejętności rozpoznawania i prawidłowego reagowania w przypadku podejrzenia wykorzystania seksualnego dziecka,

- organizowanie wykładów edukacyjnych,
- organizowanie warsztatów prowadzonych przez ekspertów z Państwowej Komisji na Uniwersytecie Medycznym w Lublinie, w ramach działającej Akademickiej Pomocy Psychologicznej i Edukacyjnej.

Wyrazem tej współpracy był wykład otwarty *Jak rozmawiać z dzieckiem skrzywdzonym wykorzystaniem seksualnym?* dr Hanny Elżanowskiej, członka Państwowej Komisji, wygłoszony 6 lipca 2023 r. Podczas wykładu zostały przedstawione praktyczne wskazówki do prowadzenia rozmowy dla osób mogących mieć kontakt z dzieckiem skrzywdzonym wykorzystaniem seksualnym. W oparciu o analizy przypadków pochodzących z praktyki klinicznej prowadzącej opisano, w jaki sposób nawiązywać kontakt z dziećmi będącymi w różnych fazach rozwojowych, jak identyfikować symptomy krzywdzenia dziecka, w jaki sposób tworzyć bezpieczne warunki do ujawnienia przez nie urazowych doświadczeń oraz jakie interwencje należy podjąć.

Kolejnym wspólnym przedsięwzięciem była debata naukowa, która odbyła się 18 listopada 2023 r. w ramach obchodów Europejskiego Dnia Ochrony Dzieci przed Wykorzystywaniem Seksualnym i Niegodziwym Traktowaniem w Celach Seksualnych. Wydarzenie opisano w punkcie 1.18.

Działanie realizujące rekomendację nr 17 z Pierwszego Raportu Państwowej Komisji

1.15. Udział członków Państwowej Komisji w konferencji dotyczącej bezpieczeństwa uczniów

19 września 2023 r. w Centrum Dydaktyczno-Badawczym Nauk Przyrodniczych Uniwersytetu Szczecińskiego miała miejsce Ogólnopolska Konferencja „Prawne determinanty funkcjonowania jednostek systemu oświaty – bezpieczeństwo uczniów” zorganizowana przez zachodniopomorskiego kuratora oświaty Katarzynę Koszewską oraz Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego. Konferencja została objęta Patronatem Honorowym Ministerstwa Edukacji i Nauki oraz Wojewody Zachodniopomorskiego. Wydarzenie zgromadziło przedstawicieli kuratoriów oświaty, szkół oraz naukowców. Państwowa Komisja została zaproszona przez organizatorów do czynnego udziału w wydarzeniu.

W Konferencji udział wzięła dr Hanna Elżanowska, członek Państwowej Komisji, która wygłosiła wykład na temat wyzwań, przed którymi stoją polskie szkoły w kwestii ochrony dzieci przed przemocą oraz skutków psychologicznych wykorzystania seksualnego dziecka.

Prelegentka zwracała uwagę na to, że: *Zapewnienie bezpieczeństwa i ochrony przed krzywdzeniem to jeden z podstawowych obowiązków osób pracujących w placówkach, w których przebywają dzieci. Odpowiednie działania profilaktyczne i procedury interwencyjne mogą w tym pomóc. Aby zadbać o bezpieczeństwo dzieci, konieczne jest podejmowanie sprawdzonych działań profilaktycznych oraz ustalenie zasad postępowania w sytuacjach, gdy bezpieczeństwo dziecka jest zagrożone.* Drugi istotny wątek prelekcji dotyczył obrazu psychologicznego skrzywdzonego dziecka, uzyskanego na podstawie badań aktowych, jakie przeprowadziła Państwowa Komisja. Wykład dotyczył psychologicznych mechanizmów funkcjonowania dzieci w sytuacji przemocy, powodów, dla których dzieciom trudno jest ujawniać, że doznały krzywdy, oraz rozpoznawania objawów wykorzystania seksualnego. Przedstawiono również sposoby działania sprawców w kontekście psychicznych skutków, z jakimi mierzą się skrzywdzone dzieci.

Działanie realizujące rekomendację nr 17 z Pierwszego Raportu Państwowej Komisji

1.16. Udział członków Państwowej Komisji w Europejskim Kongresie Sportu i Turystyki

Ochrona dzieci i młodzieży na co dzień uprawiających sport była jednym z głównych tematów dyskusji podczas Europejskiego Kongresu Sportu i Turystyki, który odbył się w dniach 26–28 września 2023 r. Na tym wydarzeniu Państwową Komisję reprezentowała Justyna Kotowska, zastępca Przewodniczącego Państwowej Komisji.

Jednym z zagadnień poruszanych w trakcie Kongresu był temat zagrożeń w sporcie, którym poświęcono odrębny panel dyskusyjny. Justyna Kotowska podczas swojego wystąpienia zwróciła uwagę na problem ochrony dzieci i młodzieży przed przestępstwem wykorzystania seksualnego w sporcie. Wskazała na wyniki europejskich badań dotyczące skali występowania przypadków WSD w sporcie. W tym też kontekście przypomniła wielokrotnie podkreślaną przez Państwową Komisję konieczność wypracowania przez poszczególne związki sportowe zasad ochrony małoletnich przed przemocą oraz zasad wsparcia pokrzywdzonych dzieci. Zastępca Przewodniczącego Państwowej Komisji zwróciła uwagę na szczególnie istotne zachowania dziecka, mogące świadczyć nie tylko o potencjalnym wykorzystaniu seksualnym, ale także o szerzej rozumianej doznanej krzywdzie. Zwróciła uwagę również, że trenerzy, jako osoby mające autorytet i zaufanie dzieci, mogą odgrywać istotną rolę prewencyjną. Justyna Kotowska omówiła również wnioski zawarte w Pierwszym Raporcie Państwowej Komisji dotyczące konieczności profesjonalnej ochrony oraz psychologicznego wsparcia dzieci, które doświadczyły przemocy seksualnej.

Udział w Europejskim Kongresie Sportu i Turystyki wpisuje się w szeroko zakrojone działania Państwowej Komisji i jest kolejną inicjatywą zmierzającą do zwiększenia poziomu bezpieczeństwa dzieci uprawiających różne dyscypliny sportowe.

Działanie realizujące rekomendację nr 17 z Pierwszego Raportu Państwowej Komisji

1.17. Przygotowanie i przeprowadzenie szkolenia dla liderów społeczności lokalnych z województwa podlaskiego

Po pilotażowym szkoleniu dla liderów społeczności lokalnych z gmin wiejskich i miejsko-wiejskich województwa świętokrzyskiego, 7 listopada 2023 r. zorganizowano szkolenie dla podobnej grupy odbiorców z województwa podlaskiego.

Państwowa Komisja wystosowała do Andrzeja Kosickiego, marszałka województwa podlaskiego, pismo z informacją o działaniach profilaktycznych Państwowej Komisji z prośbą o wyznaczenie kilkudziesięciu przedstawicieli środowisk lokalnych, którzy mogą być zainteresowani udziałem w webinarze. Dalsza korespondencja, za wskazaniem marszałka, odbywała się z dyrekcją Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Białymstoku. Zaproszenie do udziału w szkoleniu rozesłano do 62 osób i tak jak poprzednio – byli to pracownicy ośrodków pomocy społecznej, urzędów gmin, szkół itp.

Działanie realizujące rekomendację nr 18 Pierwszego Raportu Państwowej Komisji

1.18. Druga Debata Państwowej Komisji z okazji obchodów Europejskiego Dnia Ochrony Dzieci przed Wykorzystywaniem Seksualnym i Niegodziwym Traktowaniem w Celach Seksualnych

18 listopada 2023 r. Państwowa Komisja po raz drugi uhonorowała, ustanowiony przez Radę Europy, Dzień Ochrony Dzieci przed Wykorzystywaniem Seksualnym i Niegodziwym Traktowaniem w Celach Seksualnych. Tak jak w roku poprzednim – przeprowadziła debatę naukową.

Debata dotycząca roli personelu medycznego w rozpoznawaniu i reagowaniu na przemoc seksualną wobec dzieci zgromadziła wybitnych prelegentów i spotkała się z dużym zainteresowaniem odbiorców. Z uwagi na temat debaty i wcześniejszą współpracę Państwowej Komisji z Uniwersytetem Medycznym w Lublinie miejscem spotkania było Centrum Symulacji Medycznej tej uczelni. Koordynatorem wspólnych działań z ramienia UM w Lublinie była dr hab. n. med. Marzena Samardakiewicz, prof. Uniwersytetu Medycznego w Lublinie. Profesor Samardakiewicz zaangażowała się we włączenie do edukacji studentów medycyny UM w Lublinie tematyki wykorzystania seksualnego dzieci.

Przygotowania do Drugiej Debaty Państwowej Komisji trwały kilka miesięcy. Poprzedziły je liczne kontakty z przedstawicielami UM w Lublinie. Poza sprawami organizacyjnymi istotne było ustalenie składu prelegentów tak, aby był on jak najbardziej reprezentatywny dla środowisk zainteresowanych tematem debaty, a jednocześnie niezbyt liczny, umożliwiający swobodne wypowiedzi każdego z jej uczestników. Informacja o wydarzeniu była szeroko upowszechniana, m.in. na stronie Państwowej Komisji, jak również za pośrednictwem PAP i na stronie Uniwersytetu Medycznego w Lublinie. Ponadto, aby dotrzeć do wszystkich, którzy mogą być zainteresowani, wystosowano pisma zachęcające do udziału w debacie. Adresatami kilkudziesięciu pism byli m.in.: rektorzy uczelni medycznych, prezesi organizacji pozarządowych o profilu związanym z ochroną zdrowia i przedstawiciele związków zawodowych pracowników medycznych.

Spotkanie otworzyło wystąpienie Justyny Kotowskiej, zastępcy Przewodniczącego Państwowej Komisji oraz prof. dra hab. n. med. Kamila Torresa, prorektora ds. kształcenia i dydaktyki UM w Lublinie. Przed zasadniczą debatą wykłady wprowadzające wygłosili członkowie Państwowej Komisji: sędzia w st. spoczynku Agnieszka Rękas i dr hab. Błażej Kmiecik, prof. Uniwersytetu Medycznego w Łodzi. W Debacie brali udział prof. dr hab. n. med. Anna Torres, ginekolog dziecięcy, Jolanta Januszczak, sekretarz Zarządu Krajowego Ogólnopolskiego Związku Zawodowego Pielęgniarek i Położnych, dr n. med. Agata Makarewicz, specjalista psychiatrii oraz psychiatrii dzieci i młodzieży, mec. Monika Horna-Cieślak, działaczka społeczna, Urszula Kubicka-Kraszyńska z Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę oraz członek Państwowej Komisji dr Hanna Elżanowska, psycholog i psychoterapeuta. Spotkanie poprowadziła redaktor Iwona Schymalla. Patronat honorowy nad Drugą Debatą Państwowej Komisji objął prezydent Lublina Krzysztof Żuk.

Debacie przysłuchiwali się pracownicy i studenci Uniwersytetu Medycznego w Lublinie. Uczestnikami Drugiej Debaty Państwowej Komisji byli też liczni (ok. 400 osób) odbiorcy transmisji live przeprowadzonej w serwisie YouTube. Zapis debaty znajduje się pod linkiem: <https://www.youtube.com/watch?v=3RBN9uR5pOO&t=3828s> (dostęp: 05.02.2024 r.).

Dzięki Drugiej Debacie Państwowej Komisji zwrócono uwagę na bardzo ważny i rzadko poruszany temat, jakim jest rozpoznawanie przez personel medyczny objawów krzywdzenia seksualnego dzieci. Lekarze, pielęgniarki, stomatolodzy i ratownicy medyczni, wykonując swoje rutynowe czynności wobec dzieci, nie zawsze potrafią dostrzec, że doświadczyły one wykorzystania seksualnego. Upowszechnianie wiedzy o tym, na co pracownicy ochrony zdrowia powinni zwracać uwagę, jak również w jaki sposób i komu zgłaszać przypadki podejrzenia WSD, to fundamentalna

wiedza, dzięki której przemoc wobec dziecka może zostać przerwana. Dlatego tak ważne jest, aby wyczulić środowiska medyczne na ten problem.

Działanie realizujące rekomendację nr 17 Pierwszego Raportu Państwowej Komisji

1.19. Udział członków Państwowej Komisji w 5. Konferencji Psychologii Klinicznej

W dniach 23–25 listopada 2023 r. na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie odbyła się 5. Konferencja Psychologii Klinicznej. Już pierwszego dnia reprezentując Państwową Komisję Justyna Kotowska, zastępca Przewodniczącego Państwowej Komisji, oraz dr Hanna Elżanowska poprowadziły warsztaty *Rola opinii psychologiczno-sądowej w procesie uzyskiwania zadośćuczynienia w sprawach o przestępstwa seksualne wobec dzieci – analiza przypadków*.

W trakcie trzygodzinnego spotkania skupiono się na wskazanym zagadnieniu opiniowania w sprawach dotyczących przestępstwa pedofilii. Reprezentantki Państwowej Komisji, odnosząc się także do własnego psychologicznego doświadczenia w roli biegłych sądowych, zwróciły uwagę na charakter pracy eksperta psychologa oraz wpływ opinii biegłych na losy osób, które doświadczyły przemocy seksualnej, ze szczególnym uwzględnieniem języka używanego w opiniach psychologiczno-sądowych. Podczas szkolenia skupiono się także na czynnikach decydujących o warunkach dopuszczalności przez organ procesowy opinii biegłych. W trakcie warsztatów podkreślono, że Trzeci Raport Państwowej Komisji zawierać będzie opracowania tych tematów.

Działanie realizujące rekomendację nr 17 z Pierwszego Raportu Państwowej Komisji

1.20. Udział członków Państwowej Komisji w II Forum „Obecni w Kościele”

Działania edukacyjne, prewencyjne oraz badawcze stanowią jedną z ustawowych kompetencji oraz są jednym z zadań Państwowej Komisji. W ramach wskazanej aktywności członkowie Państwowej Komisji Barbara Chrobak oraz prof. Błażej Kmiecik uczestniczyli czynnie w II Forum „Obecni w Kościele”, które odbyło się 25 listopada 2023 r. w Gdańsku w ramach Kongresu Katoliczek i Katolików.

Wystąpienie podczas Forum prof. Błażeja Kmiecika dotyczyło m.in. zagadnień, które zostały przedstawione w Trzecim Raporcie Państwowej Komisji. W trakcie debaty, która miała miejsce podczas tego wydarzenia, poruszony został wątek szeroko pojętych kompensat, jakie osoba skrzywdzona może uzyskać od sprawcy dokonanego na dziecku przestępstwa seksualnego.

Działanie realizujące rekomendację nr 17 z Pierwszego Raportu Państwowej Komisji

1.21. Działanie profilaktyczne „Młodzież dzieciom”

Dzięki dwóm inicjatywom Państwowej Komisji podjętym w 2023 r. w związku z Dniem Bezpiecznego Internetu, tj. Konkursowi Plastycznemu „Bezpieczny Internet w Komiksie” i teledyskowi profilaktycznemu, który powstał dzięki współpracy z Centrum Reintegracji Społecznej w Goniądzu, zgromadzono wartościowe, nie tylko pod względem artystycznym, ale i edukacyjnym, materiały. W celu ich promocji wystosowano pismo do: Ministerstwa Edukacji Narodowej, Centrum

Edukacji Artystycznej, pełniącego nadzór merytoryczny nad szkołami artystycznymi w Polsce, poszczególnych kuratorów oświaty oraz do urzędów marszałkowskich – ze względu na ich współpracę z organizacjami pozarządowymi zajmującymi się dziećmi i młodzieżą. Zwrócono się z prośbą o włączanie zarówno teledysku, jak i prac plastycznych jako pomocy dydaktycznych do lekcji wychowawczych i innych zajęć, podczas których poruszane są z dziećmi takie tematy, jak: bezpieczeństwo cyfrowe, cyberprzemoc, grooming, nawiązywanie relacji w sieci. Z uwagi na to, że autorami tych artystycznych artefaktów są uczniowie szkół ponadpodstawowych, a odbiorcami ich młodszy koledzy, inicjatywę zatytułowano „Młodzież dzieciom”. Podczas lekcji przydatne mogą okazać się informacje na temat tego, gdzie szukać wsparcia i pomocy w trudnych sytuacjach. Teledysk zawiera odpowiednie komunikaty, numery telefonów pomocowych i linki do przydatnych stron:

„Jeśli to też jest Twoje doświadczenie lub masz problemy, o których nie umiesz rozmawiać z bliskimi – potrzebujesz wsparcia lub chcesz się zwyczajnie w świecie wygadać? Jeżeli nie wiesz co robić, pamiętaj, że zwrócenie się po pomoc jest pierwszym krokiem do poprawy sytuacji. Zadzwoń lub napisz.

116 111 – Telefon Zaufania Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę, <https://116111.pl/>

800 12 12 12 – Telefon Zaufania dla Dzieci Rzecznika Praw Dziecka, <https://brpd.gov.pl/dzieci-telefon-zaufania-rzecznika-praw-dziecka/>

800 119 119 – Telefon Zaufania TPD dla dzieci i młodzieży, <https://800119119.pl/>

800 12 00 02 – „Niebieska Linia” Ogólnopolski telefon dla ofiar przemocy w rodzinie

Możesz też wejść na stronę <https://zwjr.pl/dlaczego-tutaj-jestes>, „Życie warte jest rozmowy”.

Z nagrodzonymi pracami można zapoznać się pod linkiem:

<https://pkdp.gov.pl/podsumowanie-i-edycji-ogolnopolskiego-konkursu-dla-studentow-akademii-sztuk-pieknych-i-uczniow-szkol-plastycznych-pt-bezpieczny-internet-w-komiksie/> (dostęp: 05.02.2024 r.).

Poszczególne komiksy można pobrać ze strony:

<https://pkdp.gov.pl/wp-content/uploads/2023/06/Komiks-wersja-do-druku.pdf> (dostęp: 05.02.2024 r.).

Teledysk jest dostępny pod linkiem:

<https://pkdp.gov.pl/wp-content/uploads/2023/10/Teledysk-PKDP-final-1.mp4> (dostęp: 05.02.2024 r.).

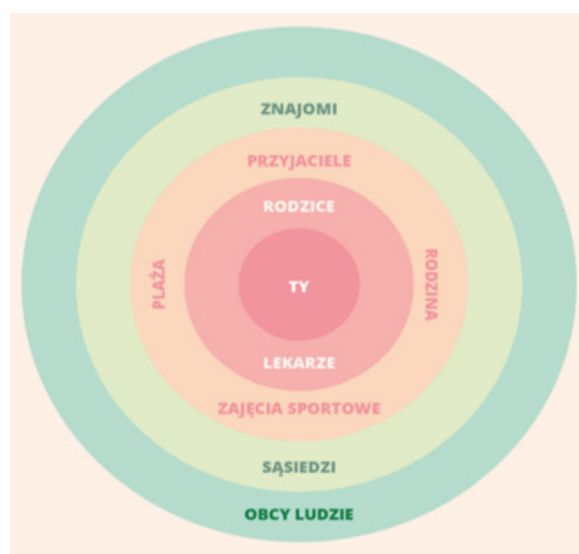
Działanie realizujące rekomendację nr 22 z Pierwszego Raportu Państwowej Komisji

2. Wspieranie przedsięwzięć społecznych mających na celu promowanie właściwych postaw społecznych w zakresie zgłaszania organom ścigania przypadków WSD, w tym prowadzenie kampanii informacyjnych

2.1. Kampania „Bezpieczne wakacje”. Edycja zimowa – „Bezpieczne ferie”

Po sukcesie pierwszej odsłony Kampanii „Bezpieczne wakacje” Departament Edukacji i Prewencji już od października 2022 r. pracował nad zimową edycją kampanii społecznej, tym razem pod hasłem: „Bezpieczne ferie”. W ramach kampanii powstał scenariusz zajęć profilaktycznych dla klas I–IV oraz gry profilaktycznej dla dzieci i młodzieży z klas V–VIII. W pierwszych dniach stycznia 2023 r. Państwowa Komisja wystosowała, za pośrednictwem kuratorów oświaty, prośbę do dyrektorów szkół – tak, aby jeszcze przed feriami rozpocząć prowadzenie zajęć profilaktycznych dla dzieci i młodzieży. Z informacją o Kampanii „Bezpieczne ferie” można zapoznać się za pośrednictwem strony internetowej: <https://pkdp.gov.pl/bezpieczne-ferie/> (dostęp: 06.02.2024 r.).

Zajęcia *Bezpieczne kręgi* i *Krąg zaufania* miały na celu zwrócenie uwagi na konieczność ochrony granic intymności fizycznej. Dokładny opis zajęć i gry profilaktycznej został opracowany wraz z wersją graficzną kręgów i przeznaczony do użytku nauczycieli oraz rekomendowany jako element zajęć wychowawczych. Akcja została przeprowadzona kolejny raz przed okresem wolnym od nauki szkolnej, ze względu na pojawiające się podwyższone ryzyko przemocy seksualnej wobec dzieci w czasie, gdy kontrola nad nimi jest mniejsza. Poniżej znajduje się graficzne opracowanie planszy do zajęć *Bezpieczne kręgi*, stanowiące załącznik do scenariuszy zajęć.

Grafika 5. Przykładowe opracowanie pomocy dydaktycznych do zajęć *Bezpieczne kręgi*

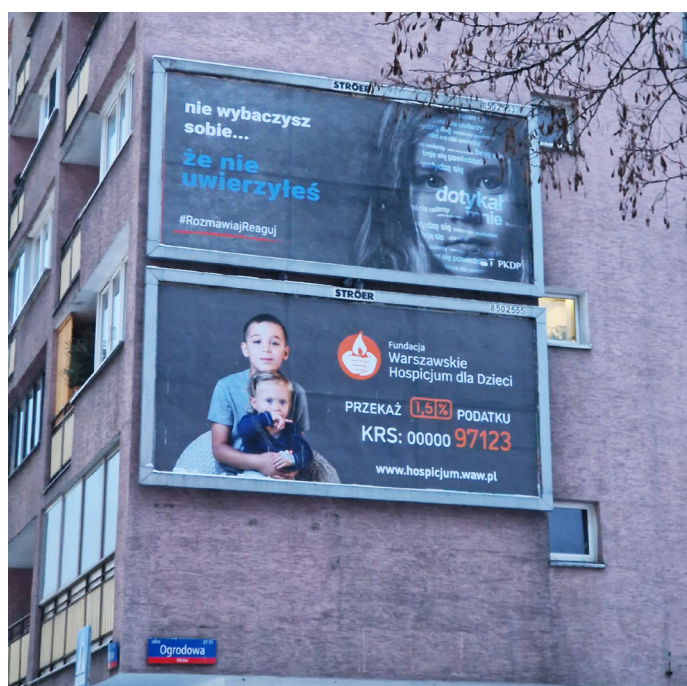
Działanie realizujące rekomendację nr 17 i nr 18 z Pierwszego Raportu Państwowej Komisji

2.2. Kolejne odsłony kampanii edukacyjnej „#RozmawiajReaguj”

W grudniu 2022 r. Departament Edukacji Prewencji rozpoczął realizację kolejnej edycji kampanii edukacyjnej „#RozmawiajReaguj”. Celem kampanii było zwrócenie uwagi rodziców i opiekunów, jak istotną rolę w profilaktyce wykorzystywania seksualnego dzieci pełni właściwa komunikacja, zaufanie i uważność. Kilkaset dużych banerów zostało umieszczonych w największych miastach w Polsce.

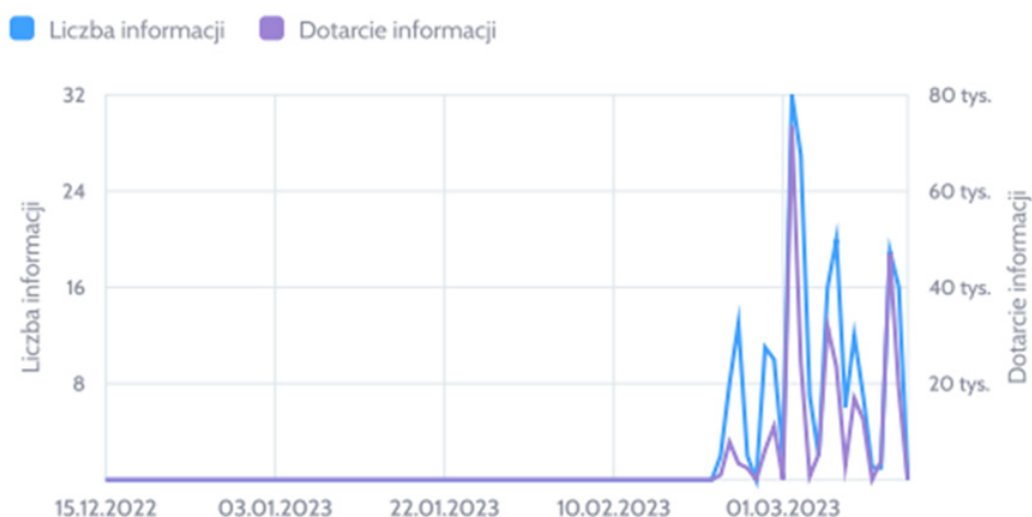
Grafika 6. Baner kampanii „#RozmawiajReaguj”

Fot. 1. Kampania „#RozmawiajReaguj” na ulicach miast

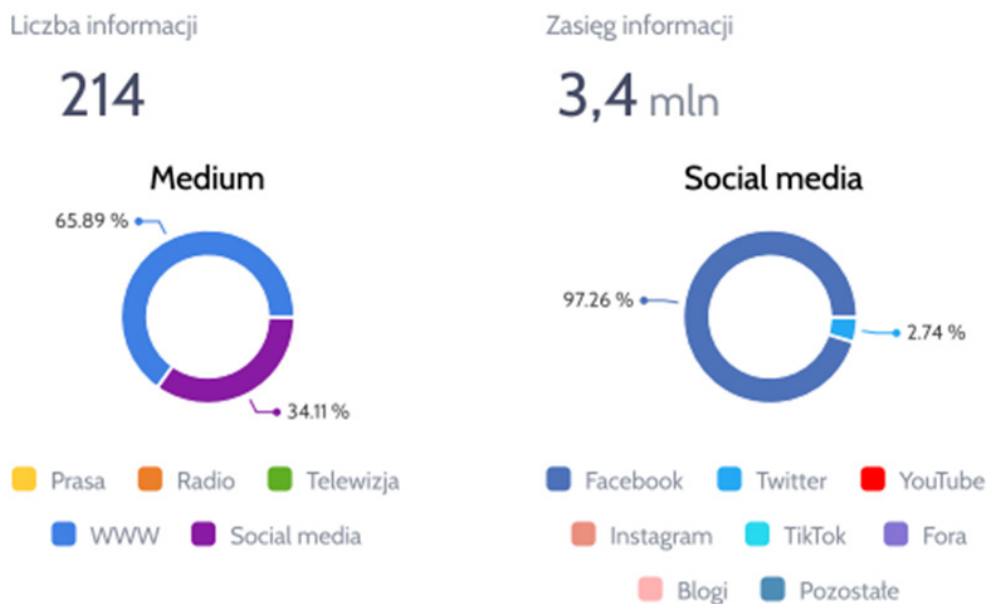
Departament Edukacji i Prewencji, w celu jak najszerzego rozpropagowania przekazu kampanii, rozdystrybuował wersję elektroniczną materiałów edukacyjnych i zaprosił do jej realizacji wiele instytucji publicznych, urzędów centralnych, jednostek samorządu terytorialnego oraz organizacji działających na rzecz ochrony dzieci i młodzieży. Od 15 grudnia 2022 do 15 marca 2023 r. drogą e-mailową przesyłano cyfrowe wersje plakatów i linki do kampanii, m.in. do: Ministerstwa Edukacji i Nauki, Ministerstwa Zdrowia, Ministerstwa Sportu i Turystyki, Komendy Głównej Policji, Agencji Restrukturyzacji i Rozwoju Rolnictwa, urzędów wojewódzkich, urzędów marszałkowskich i starostw powiatowych oraz urzędów miast i gmin – z prośbą o przekazywanie materiałów podlegającym im instytucjom i jednostkom. W odpowiedzi na zainicjowany w ten sposób kontakt do Departamentu Edukacji i Prewencji skierowano wiele zapytań dotyczących możliwości przeprowadzenia szkoleń z profilaktyki WSD. DEP sukcesywnie podejmuje inicjatywy w tym zakresie (szczegóły na temat przeprowadzonych szkoleń przedstawiono w innych punktach tego sprawozdania).

W celu oceny skuteczności działań promocyjnych dokonano pomiaru liczby realizacji Kampanii przez instytucje partnerskie oraz zasięgów przekazów medialnych tworzonych przez te instytucje. Największy wzrost aktywności w mediach odnotowano pod koniec okresu dystrybucji materiałów Kampanii, co wynika z kaskadowego charakteru prowadzonych działań promocyjnych przez DEP UPKDP.

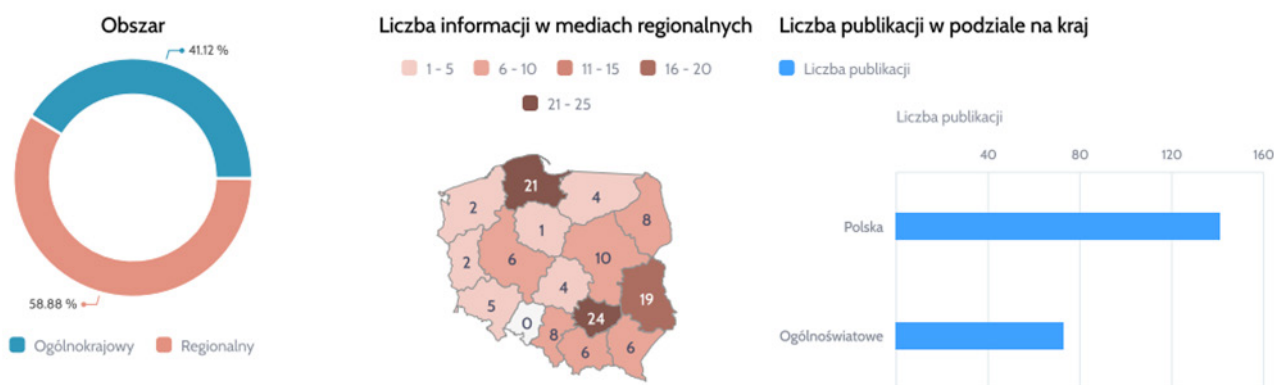
Wykres 1. Liczba i zasięg informacji udostępnionych przez instytucje partnerskie w całym okresie dystrybucji materiałów w ramach Kampanii „#RozmawiajReaguj”

Zgodnie z raportem dostarczonym przez PSMM Monitoring & More instytucje partnerskie opublikowały łącznie 214 tys. informacji, osiągając w ten sposób zasięg 3,4 mln.

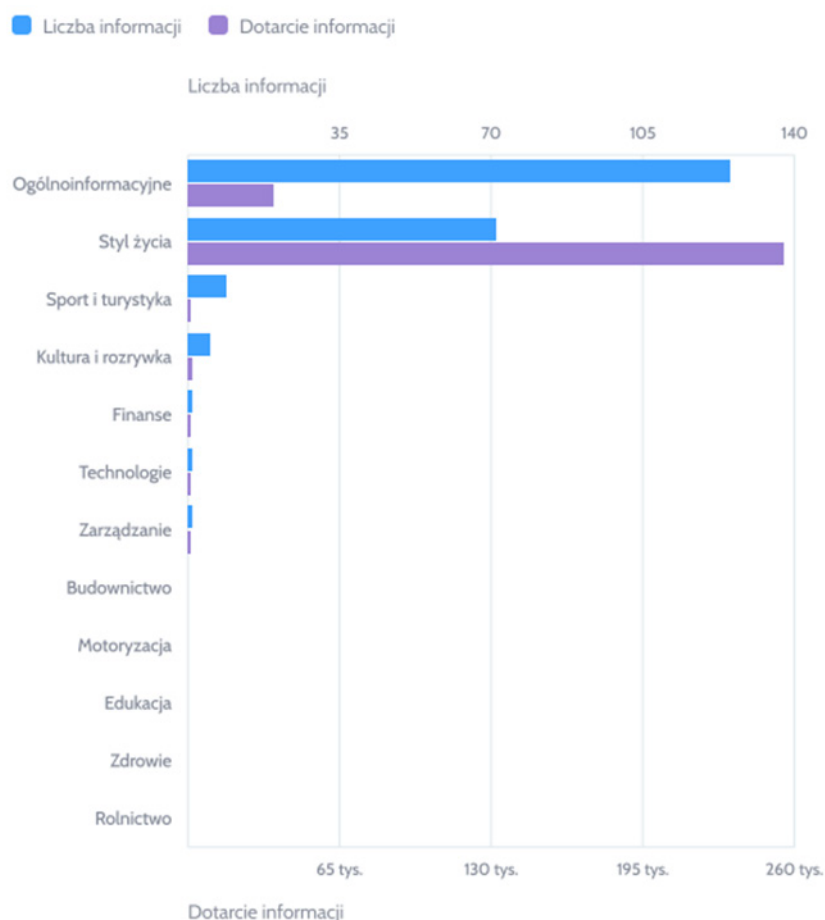
Wykres 2. Liczba i zasięg informacji udostępnionych przez instytucje partnerskie w ramach Kampanii „#RozmawiajReaguj”

Kampania najczęściej pojawiała się w mediach społecznościowych (Facebook i Twitter) oraz na stronach internetowych lokalnych portali informacyjnych, co odpowiada założonym celom Kampanii i rekomendacjom Państwowej Komisji. Kampania powstała bowiem jako odpowiedź na zwiększoną potrzebę edukacji w zakresie profilaktyki i rozpoznawania objawów przemocy seksualnej wobec dzieci w mniejszych miastach i wsiach w Polsce.

Wykres 3. Liczba informacji z podziałem na obszary ich publikacji

Kampania „#RozmawiajReaguj” Państwowej Komisji była najczęściej realizowana przez instytucje partnerskie za pośrednictwem mediów ogólnoinformacyjnych. Niemal dwukrotnie rzadziej przekaz publikowany był w mediach o tematyce związanej ze stylem życia, choć tu informacja docierała do użytkowników najczęściej, osiągając wskaźnik niemal 260 tys.

Wykres 4. Liczba i dotarcie informacji z uwzględnieniem tematyki mediów

Działanie realizujące rekomendację nr 17 z Pierwszego Raportu Państwowej Komisji

2.3. Kampania społeczna „#RozmawiajReaguj” w Librusie

W lutym 2023 r. Departament Edukacji i Prewencji zrealizował kolejną część kampanii edukacyjnej pod hasłem: „#RozmawiajReaguj”. Jej celem było zwrócenie szczególnej uwagi rodziców na zachowanie dzieci oraz rolę prawidłowej komunikacji między członkami rodziny w profilaktyce WSD. Wzajemne zaufanie budowane podczas szczerych rozmów może być czynnikiem chroniącym przed wykorzystaniem. Nieocenianą komunikacją i uważnością pozwalają także wykryć sam fakt wykorzystywania, gdy do niego dojdzie, a także podjąć szybką i skuteczną ochronę dziecka. Jednym ze sposobów upowszechnienia przekazu Kampanii, było dotarcie do środowisk szkolnych, które gromadzą zarówno rodziców, opiekunów, nauczycieli, jak i dzieci. Wykonawcą kolejnej odsłony Kampanii „#RozmawiajReaguj” był Librus Spółka z o.o. Sp.k. Dzięki temu możliwe było zamieszczanie na portalu Librus Rodzina (rodzina.librus.pl), jak i Librus Szkoła (szkola.librus.pl) treści edukacyjnych dotyczących profilaktyki WSD. Akcję tę prowadzono od 20 do 24 lutego 2023 r. za pośrednictwem dwóch ww. portali całkowicie bezkosztowo – w ramach działań CSR Librusa. Łączna liczba wyświetleń Kampanii była wyższa niż planowana – przekroczyła 400 tys.

Publikacja top double billboard na stronie głównej portalu Librus Rodzina (rodzina.librus.pl).	
Data publikacji:	20.02 – 24.02.2023 r.
Model rozliczenia:	CPM
Planowana ilość wyświetleń:	400 000

Publikacja top double billboard na stronie głównej portalu Librus Szkoła (szkola.librus.pl).	
Data publikacji:	20.02 – 24.02.2023 r.
Model rozliczenia:	CPM
Planowana ilość wyświetleń:	400 000

Tabela 1. Dane z raportu z realizacji kampanii dostarczonego przez Librus Spółkę z o. o. Sp.k. – planowana liczba wyświetleń

TOP DOUBLE BILLBOARD Librus Rodzina	WYŚWIELENIA	KLIKNIĘCIA
Całkowita liczba zdarzeń	400 002	1 833
Desktop	96 110	633
Mobile	303 892	1 200

TOP DOUBLE BILLBOARD Librus Szkoła	WYŚWIELENIA	KLIKNIĘCIA
Całkowita liczba zdarzeń	400 005	1 043
Desktop	283 987	476
Mobile	116 018	567

Tabela 2. Dane z raportu z realizacji kampanii dostarczonego przez Librus Spółkę z o. o. Sp.k. – zrealizowana liczba wyświetleń

Działanie realizujące rekomendację nr 17 i nr 18 z Pierwszego Raportu Państwowej Komisji

2.4. Udział Państwowej Komisji w akcjach profilaktycznych

Okres wakacyjny, imprezy miejskie i pikniki rodzinne to dobre okazje do promowania działalności oraz upowszechniania materiałów edukacyjnych i profilaktycznych, przygotowanych przez Państwową Komisję. Podejmowanie takich działań w 2023 r. rozpoczął piknik w ogrodach Kancelarii Prezesa Rady Ministrów w Warszawie, zorganizowany z okazji Dnia Dziecka. W corocznym pikniku KPRM Państwowa Komisja prezentowała się po raz pierwszy. Kolorowe stoisko Państwowej Komisji z materiałami promocyjnymi, gadżetami i słodyczami przyciągało uwagę zarówno najmłodszych, jak i dorosłych. Podczas gdy dzieci oddawały się zabawom prowadzonym przez animatorki, dorośli mogli porozmawiać z członkami Komisji Barbarą Chrobak i pracownikami Departamentu Edukacji i Prewencji UPKDP. Bezpośrednie kontakty pracowników DEP z rodzicami i opiekunami oraz rozmowy o tym, jak budować bezpieczne relacje i jak chronić dzieci przed wykorzystaniem seksualnym, stanowiło główny cel udziału Państwowej Komisji w pikniku.

Kolejna okazja do zaprezentowania szerokim kręgom odbiorców działań i kompetencji Państwowej Komisji miała miejsce 24 czerwca 2023 r. w Mysłowicach podczas Pikniku „Śląsk to wielka rzecz” oraz 17 lipca 2023 r. w Gdańsku, przy okazji plażowej imprezy „Bezpieczne wakacje 2023”. Natomiast podczas pikniku organizowanego 4 czerwca 2023 r. na Bulwarach Rzeszowskich, dzięki uprzejmości Podkarpackiej Komendy Policji, prezentowane były, już bez udziału przedstawicieli DEP, materiały edukacyjne Państwowej Komisji. Warto podkreślić, że to właśnie współpraca Państwowej Komisji z wojewódzkimi komendami policji pozwoliła tak efektywnie włączyć się w lokalne akcje profilaktyczne, propagować wiedzę o ochronie dzieci oraz upowszechniać materiały edukacyjne i profilaktyczne dotyczące problemu wykorzystania seksualnego dzieci.

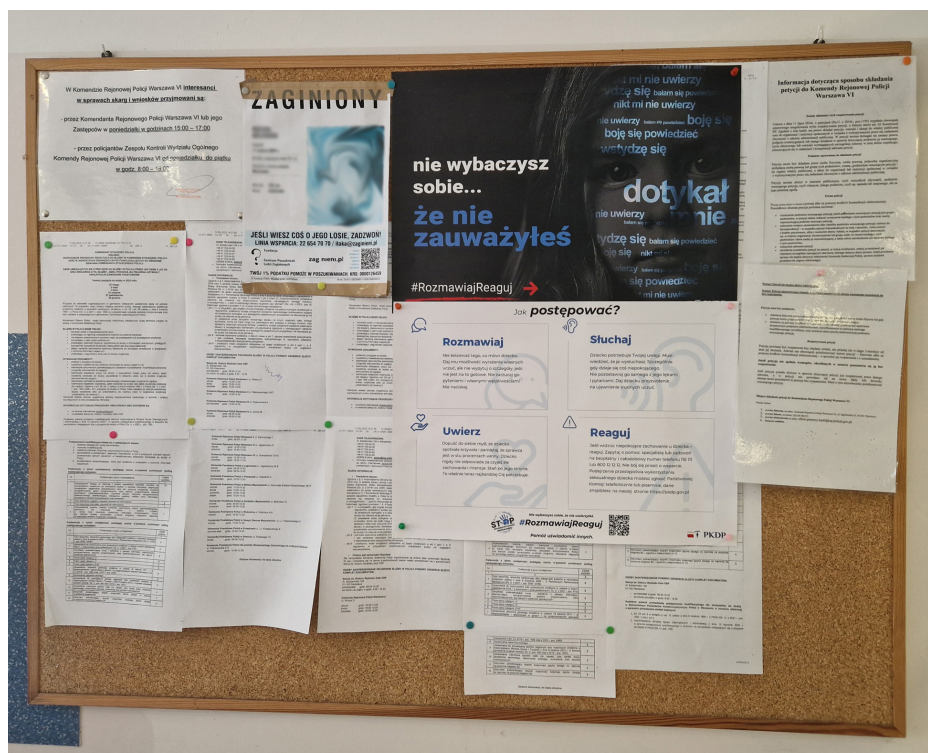
3 kwietnia 2023 r. wysłano pisma z prośbą o współpracę do Komendanta Stołecznego Policji i komendantów wojewódzkich policji. Poza komendami policji kontaktowano się także z innymi instytucjami i organizacjami, np. urzędami miast oraz jednostkami pomocy społecznej, które zaangażowane były w organizację akcji profilaktycznych. Spełnianie wymogów bezpieczeństwa podczas masowych imprez, szczegółowe ustalenia dotyczące samej prezentacji stoiska, ale też wybór animatorów, którzy pomagali organizować zabawy dla dzieci – to logistyczna część tego działania, które było równie ważne, co przygotowania merytoryczne.

Podczas powyżej opisanych akcji dystrybuowane były ulotki profilaktyczne Kampanii „#RozmawiajReaguj” oraz streszczenia Pierwszego i Drugiego Raportu Państwowej Komisji. W piknikach rozdyskrebowano dużą część spośród 5 tys. gadżetów z logo Państwowej Komisji, w tym: zawieszki odbłaskowe (500 sztuk), butelki z przykrywką (50 sztuk), butelki sportowe (50 sztuk) piłki plażowe (500 sztuk), bidony (500 sztuk), pojemniki na kanapki, kredki (700 zestawów), zestawy do kolorowania (200 sztuk), balony (20), ręczniki sportowe (500 sztuk), gwizdki (300 sztuk), cukierki z nadrukiem reklamowym (50 pudełek). Wręczanie tych gadżetów dzieciom stanowiło dobry pretekst do rozmów z nimi na temat higieny cyfrowej, a z ich opiekunami na temat zagadnień dotyczących bezpieczeństwa dzieci przed wykorzystaniem seksualnym.

Działanie realizujące rekomendację nr 18 z Pierwszego Raportu Państwowej Komisji

2.5. Rozsyłanie materiałów z kampanii „#RozmawiajReaguj” do Komend Policji

Przekazano 1000 plakatów kampanii PKDP „Nie wybaczysz sobie”, z prośbą o dystrybucję do podległych Komendzie Głównej Policji jednostek. Wynikiem spotkania był, m.in.: udział przedstawicieli PKDP w letnich piknikach wakacyjnych dotyczących bezpieczeństwa dzieci i młodzieży, współorganizowanych przez policję.

Fot. 2. Kampania „#RozmawiajReaguj” na jednej z komend policji

Działanie realizujące Rekomendację nr 17 i nr 18 z Pierwszego Raportu PKDP

2.6. Kampania profilaktyczna Państwowej Komisji pod hasłem: „Bezpieczne wakacje”

Kampanię Państwowej Komisji „Bezpieczne Wakacje” w 2023 r. rozpoczęto od publikacji na Instagramie oraz TikToku. Państwowa Komisja nawiązała współpracę z Ewą Sękowską-Molgą i Aleksandrą Beltą-Iwacz, popularnymi psychologami, które nagrały rozmowę na temat zagrożeń WSD i odpowiedziały, jak budować bezpieczne relacje z dziećmi, aby chronić je przed przemocą. Prawie 50-minutowy zapis ich rozmowy, wzbogacony prezentacją plansz z ważnymi informacjami o działalności Państwowej Komisji i miejscach pomocy w przypadku skrzywdzenia seksualnego dzieci, trafił do ponad 20 tys. odbiorców. To bardzo istotna grupa odbiorców, gdyż podcasty i publikacje tych dwóch specjalistek śledzą przede wszystkim rodzice i opiekunowie dzieci.

Z kolei filmiki prezentowane na TikToku przez znanych i lubianych przez młodzież tiktokerów obejrzało aż 400 tys. osób. Osiem młodzieżowych gwiazd TikToka, tj.: Zetkacper, True Love, Einar, Michał Witkowski, Zietkowsky, Pushen Girl, Klaudia Sadownik, Róża Wojtczak, w przyjazny sposób przestrzegało przed zawieraniem przypadkowych, niebezpiecznych znajomości, co podczas wakacji zdarza się młodym ludziom szczególnie często. W swoich filmikach przygotowywały się do wyjazdów i informowały, co pakują na wakacje i w co, w jakie relacje, nie będą się „pakować”. Przekaz profilaktyczny kierowany do młodych osób przez ich rówieśników, z którymi się utożsamiają, jest często bardziej skuteczny niż jakiegokolwiek wykłady czy statystyki. Dlatego też ważne, że dotarł on do tak licznej grupy młodych ludzi.

Do wszystkich, a więc też starszych (rodziców, dziadków itp.), trafił z pewnością przekaz zawarty na plakacie *Bezpieczne wakacje*, który był udostępniany na ekranach pociągów PKP Intercity. Prezentacje te odbywały się od 1 lipca do 31 sierpnia 2023 r., czyli w okresie, w którym najwięcej osób, a szczególnie rodziców i dzieci, odbywa podróże. Z plakatami Państwowej Komisji miało szansę zapoznać się ok. 2 mln 300 tys. podróżnych. Opracowanie plakatów informujących o zagrożeniach

wykorzystaniem seksualnym podczas wakacji poprzedzone było intensywną pracą koncepcyjną zewnętrznych realizatorów kampanii, którzy konsultowali się również z pracownikami DEP. W efekcie powstały plakaty nieepatujące przemocą, a zwracające uwagę na znaczenie więzi rodzinnych oraz informujące gdzie, w przypadku zagrożenia WSD, można uzyskać pomoc. Na plakatach był umieszczony został kod QR, pozwalający osobom zainteresowanym uzyskaniem bardziej szczegółowych informacji zapoznać się z publikacjami Państwowej Komisji. Zanim jednak plakaty trafiły na ekrany pociągów, nawiązano współpracę z dyrekcją PKP Intercity. 8 maja 2023 r. wystosowano oficjalny list do prezesa spółki PKP Intercity, który spotkał się z przychylnym odbiorem i decyzją zarządu spółki o promocyjnej wycenie usługi.

Kampania „Bezpieczne Wakacje”, przeprowadzona przez Państwową Komisję w 2023 r. po raz drugi, była skierowana do różnych grup wiekowych, a przekaz był dostosowany do preferencji tych wszystkich grup. Kampanię prowadzono za pośrednictwem wielu mediów, dzięki czemu uzyskano bardzo duże zasięgi, co z kolei przesądziło o jej sukcesie.

Grafika 7. Plakat publikowany w PKP Intercity

Fot. 3 Kampania „Bezpieczne Wakacje” w pociągach PKP

Działanie realizujące rekomendację nr 17 i nr 18 z Pierwszego Raportu Państwowej Komisji

2.7. Profilaktyczna kampania świąteczna pod hasłem: „Uwaga nie tylko od święta”

W okresie świątecznym, od 20 do 25 grudnia 2023 r., Państwowa Komisja przeprowadziła kampanię profilaktyczną na największych portalach internetowych: Onet.pl, WP.pl, O2.pl, Gazeta.pl, Interia.pl, publikując banery zachęcające do budowania relacji rodzinnych, co jest czynnikiem chroniącym m.in. przed WSD. Plakat niósł pozytywny przekaz, zachęcał rodziców do spędzania czasu z dziećmi oraz dzielenia się radością wspólnego świętowania i uczynienia prezentów jedynie pretekstem do bycia razem. W okresie przedświątecznym starano się uniknąć ukazywania problematyki zagrożenia pedofilią poprzez negatywne emocje, a podkreślić, jak wiele w przeciwdziałaniu krzywdzeniu dzieci zależy od rodziców.

Kampania spotkała się z dużym zainteresowaniem grupy, do której była kierowana, tj. przede wszystkim osób, które są rodzicami i mają więcej niż 25 lat. Okazało się, że rodzice 25+ wyświetlali banery 1 564 655 razy, a spośród nich 1 153 846 poszukiwało także usług psychologa dziecięcego. Wiele też osób z tej grupy, bo aż 869 565, poszukiwało dodatkowych informacji dotyczących przeciwdziałaniu WSD.

Grafika 8. Banery Kampanii „Uwaga nie tylko od święta”

3. Współdziałanie z organami państwa, ośrodkami naukowymi, ośrodkami akademickimi i innymi podmiotami w zakresie przeciwdziałania WSD

3. 1. Współpraca z Parlamentem RP

20 października 2022 r. w Senacie członek Państwowej Komisji Agnieszka Rękas uczestniczyła w konferencji dotyczącej ochrony praw dziecka w polskim porządku prawnym. W wystąpieniu podkreśliła, że obecne pojmowanie praw człowieka, w tym praw dziecka, w porównaniu z prądami myślowymi lat 60. ubiegłego wieku, a także rzeczywistość, w której przyszło żyć współczesnej rodzinie – są diametralnie różne. Konieczne jest dostosowanie przepisów do nowej filozofii pojmowania zagadnień rodzinno-prawnych, myślenia o dziecku i rodzinie, ich podmiotowości i ochronie tych dóbr oraz dostosowanie polskich przepisów do rozwiązań prawnych, zgodnych z Konwencją o prawach dziecka i innymi ratyfikowanymi przez Polskę aktami prawa międzynarodowego. Agnieszka Rękas wskazała, że nowe prawo rodzinne powinno być oparte o katalog praw wywiedzionych przede wszystkim z Konwencji o prawach dziecka. Zaprezentowała rozwiązania zawarte w projekcie Kodeksu rodzinnego opracowanym przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Rodzinnego działającą przy Rzeczniku Praw Dziecka Marku Michałaku.

24 marca 2023 r. członkowie Komisji Błażej Kmiecik i Agnieszka Rękas, na zaproszenie marszałek Sejmu, uczestniczyli w debacie o bezpieczeństwie dzieci *Chrońmy dzieci, wspierajmy rodziców*. Ekspertki, przedstawiciele świata nauki i praktycy, w tym nauczyciele, lekarze, przedstawiciele organizacji pozarządowych, samorządowcy i inne osoby zajmujące się niesieniem pomocy dzieciom przedstawiali propozycje rozwiązań problemów i zagrożeń dla dzieci płynących ze strony współczesnego świata, w tym przemocy, agresji (także agresji rówieśniczej). Jednym z podstawowych problemów jest wzrost wśród dzieci i młodzieży przypadków depresji i prób samobójczych, a także zagrożeń płynących z nieograniczonego dostępu do internetu. W debacie wzięli udział także przedstawiciele rządu: minister rodziny i polityki społecznej, minister i wiceministrowie edukacji i nauki, wiceministrowie zdrowia oraz spraw wewnętrznych i administracji. Dyskusja podzielona była na cztery panele: „Przemoc”, „Zagrożenia nowych czasów płynące z Internetu”, „Wartości”, „Uzależnienia”.

Następnie w dniach 26 maja, 14 czerwca i 20 czerwca 2023 r. członkowie Komisji: Barbara Chrobak, Hanna Elżanowska, Agnieszka Rękas i Błażej Kmiecik uczestniczyli w spotkaniach eksperckich ww. paneli, których efektem było wypracowanie wniosków i propozycji działań legislacyjnych i pozalegisacyjnych mających na celu zwiększenie ochrony dzieci i młodzieży przed przemocą, w tym przemocą seksualną i rówieśniczą oraz innymi zagrożeniami, w tym związanymi z dostępem do internetu.

Państwowa Komisja uczestniczyła w pracach zespołów parlamentarnych. I tak:

- 1 grudnia 2022 r. w Sejmie członkowie Komisji Barbara Chrobak i Agnieszka Rękas wzięły udział w posiedzeniu Parlamentarnego Zespołu Praw Kobiet *Dlaczego osoby, które doświadczyły przemocy, milczą. Na co mogą liczyć, gdy zdecydują się o tym mówić?* Było to nadzwyczajne posiedzenie Zespołu zwołane w związku z upublicznieniem przez posłankę Katarzynę Kotulę przemocy seksualnej, której doświadczyła jako nastolatka;
- 18 maja 2023 r. w Sejmie członkowie Komisji Agnieszka Rękas i Barbara Chrobak uczestniczyły w pracach Parlamentarnego Zespołu Praw Dziecka – *Zwiększenie bezpieczeństwa dziecka w sytuacji zagrożenia przemocą domową*.
- 4 lipca 2023 r. w Sejmie członkowie Komisji Agnieszka Rękas i Barbara Chrobak uczestniczyły w pracach Parlamentarnego Zespołu Praw Dziecka – *Prawa dziecka w Polsce: prezentacja raportów „Dzieci się liczą” Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę oraz „Dojrzeć do praw” Fundacji Orange*;
- 9 sierpnia 2023 r. w Sejmie członkowie Komisji Barbara Chrobak i Agnieszka Rękas uczestniczyły w posiedzeniu Parlamentarnego Zespołu Praw Dziecka – *Inicjatywa na rzecz ochrony dzieci przed destrukcyjnymi treściami*. Głównym

tematem posiedzenia były zagrożenia wynikające z dostępu dzieci do internetu, w szczególności do stron zawierających treści seksualne oraz poszukiwanie rozwiązań zabezpieczających dzieci przed tymi treściami. Agnieszka Rękas przedstawiła opracowany przez Państwową Komisję i złożony w dniu 2 lutego 2021 r. na ręce Prezydenta RP projekt zmian w zakresie prawa karnego. Szczególne zainteresowanie uczestników wzbudziła propozycja wprowadzenia do Kodeksu karnego dwóch nowych typów przestępstw: naruszenie intymności osoby małoletniej, gdy jej nagi wizerunek zostaje utrwalony przez sprawcę bez stosowania przemocy, groźby karalnej, podstępny czy innej formy stosowania siły wobec pokrzywdzonego, oraz nawiązanie kontaktu z małoletnim w celu seksualnego wykorzystania w cyberprzestrzeni, ale nie w celu spotkania pozawirtualnego. Uczestnicy posiedzenia w pełni poparli inicjatywę Państwowej Komisji w zakresie zakazu przedawnienia karalności przestępstw seksualnych popełnionych na szkodę małoletniego i zakazu zatarcia skazania w odniesieniu do wszystkich rodzajów kar w przypadku skazania za przestępstwo popełnione na szkodę małoletniego poniżej lat 15.

- 6 września 2023 r. w Sejmie członkowie Komisji Barbara Chrobak i Agnieszka Rękas wzięły udział w debacie eksperckiej pod patronatem Instytutu Praw Dziecka im. Janusza Korczaka. *Odpowiedzialność rodzicielska, nie – władza*, w ramach prac Parlamentarnego Zespołu Praw Dziecka. Agnieszka Rękas wygłosiła wystąpienie *Odpowiedzialność rodzicielska – nowe instytucje prawa rodzinnego*. Poruszyła w nim w szczególności aspekt zmiany określenia „władza rodzicielska” na „odpowiedzialność rodzicielska” – ujętą zadaniowo, wprowadzenie nowych instytucji ochrony dziecka (wspólnie wychowywanego, jeszcze nieurodzonego, nieposiadającego obywatelstwa polskiego przebywającego na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej bez opieki, po uzyskaniu przez dziecko pełnoletności) oraz pieczy konsensualnej i pieczy równoważnej.

Państwowa Komisja brała także udział w spotkaniach eksperckich w Sejmie, których przedmiotem były:

- *Dziecko w postępowaniu cywilnym i postępowaniu karnym* – 30 maja 2023 r. W wystąpieniu, Agnieszka Rękas wskazała regulację zawartą w Europejskiej Konwencji o wykonywaniu praw dziecka, Konwencji o prawach dziecka, obowiązujący w Polsce stan prawny, rekomendacje i ich uzasadnienie;
- *Projekt Kodeksu rodzinnego podstawowe zagadnienia* – 27 czerwca 2023 r. W wystąpieniu Agnieszka Rękas przedstawiła podstawowe instytucje nowego prawa rodzinnego, zawartego w projekcie nowego Kodeksu rodzinnego. Podkreśliła kompleksowość podejścia do tematu prawa rodzinnego. Projekt reguluje w jednym akcie prawo rodzinne w trzech obszarach: materialnym, procesowym i wykonawczym.

3.2. Współpraca z Ministerstwem Sprawiedliwości – Zespół do spraw przeciwdziałania przestępczości przeciwko wolności seksualnej i obyczajności na szkodę osób małoletnich

Przedstawiciele Państwowej Komisji czynnie uczestniczyli we wszystkich obradach i pracach Zespołu do spraw przeciwdziałania przestępczości przeciwko wolności seksualnej i obyczajności na szkodę osób małoletnich, powołanego dnia 29 września 2021 r. przy Ministerstwie Sprawiedliwości. Zespół powstał na mocy rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości i miał służyć analizie problemów systemowych w zakresie ochrony dzieci przed przemocą seksualną i wypracować najlepsze rozwiązania służące wzmocnieniu tej ochrony. Do współpracy zaproszono przedstawicieli instytucji rządowych oraz organów państwowych, oprócz Ministerstwa Sprawiedliwości i Państwowej Komisji, m.in.: Ministerstwo Edukacji i Nauki, Ministerstwo Zdrowia, Ministerstwo Sportu i Turystyki, Ministerstwo Cyfryzacji, Rzecznika Praw Dziecka, Prokuraturę Krajową, Komendę Główną Policji i Komendę Główną Straży Granicznej, Centralne Biuro Zwalczania Cyberprzestępczości, Centralny Zarząd Służby Więziennej, NASK-PIB/Dyżurnet.pl oraz ekspertów z dziedziny prawa oraz psychologii (zobacz także: <https://pkdp.gov.pl/wspolpraca-panstwowej-komisji-z-interdyscyplinarnym-ze-spolem-ministra-sprawiedliwosci/>, dostęp: 06.02.2024 r.).

Zespół rozpoczął prace 17 listopada 2021 r., a zakończył 6 listopada 2023 r. po opracowaniu projektu Krajowego Planu Przeciwdziałania Przestępstwom Przeciwko Wolności Seksualnej i Obyczajności na Szkodę Małoletnich. Dokument, jako efekt prac interdyscyplinarnego Zespołu, został przyjęty uchwałą Rady Ministrów z dnia 17 października 2023 r., jako akt wykonawczy do ustawy z dnia 28 lipca 2023 r., zwanej „Ustawą Kamilka” (więcej na ten temat na stronie: <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/maloletni-pod-lepsza-ochrona>, dostęp: 06.02.2024 r.).

Krajowy Plan wprowadza wiele zmian ukierunkowanych na wzmocnienie ochrony dzieci przed przemocą seksualną, postulowanych i wielokrotnie zgłaszanych przez przedstawicieli Państwowej Komisji w ramach trwających dwa lata prac Zespołu. Państwowa Komisja, na podstawie prowadzonych badań własnych i w wyniku podejmowanych wielu inicjatyw, opracowała i opublikowała obszerną listę wniosków w postaci rekomendacji na temat poprawy sytuacji pokrzywdzonego w wyniku przestępstwa WSD oraz prewencji przemocy seksualnej wobec dzieci (zobacz: Pierwszy Raport Państwowej Komisji, https://pkdp.gov.pl/wp-content/uploads/2021/08/Raport_PKDP.pdf, dostęp: 06.02.2024 r.). Część z wypracowanych przez Państwową Komisję wniosków została przyjęta przez Zespół przy MS i włączona do projektu Krajowego Planu, a dotyczą one m.in.: ponoszenia kwalifikacji i wzmocnienia kompetencji przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości i funkcjonariuszy organów ścigania, prowadzenia akcji uświadamiających i edukujących społeczeństwo, szkoleń dla osób pracujących z dziećmi i młodzieżą, zapewniania wysokiej jakości kompleksowej pomocy dla pokrzywdzonych i ich bliskich oraz dbałości o właściwy przekaz medialny w sprawach przemocy seksualnej wobec dzieci.

Grafika 9. Załącznik do uchwały nr 204 Rady Ministrów z dnia 17 października 2023 r. (za: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WMP20230001235/O/M20231235.pdf>, dostęp: 07.02.2024 r.)

Działanie realizujące rekomendację nr 1 z Pierwszego Raportu Państwowej Komisji

3.3. Kontynuacja współpracy z Ministerstwem Sportu i Turystyki

W utworzonym w kwietniu 2022 r. międzyinstytucjonalnym zespole roboczym, w skład którego weszli przedstawiciele Gabinetu i Biura Politycznego Ministra Sportu i Turystyki, dyrektorzy – Dyrektor Generalny Ministerstwa oraz Instytutu Sportu, Departamentu Prawnego oraz pracownicy Instytutu Sportu i Departamentów: Sportu dla Wszystkich, Turystyki oraz Prawnego, a także przedstawiciele Państwowej Komisji podjęto rozmowy w celu opracowania projektu badań naukowych oraz wspólnej kampanii społecznej (zobacz: <https://pkdp.gov.pl/owocne-poczatki-wspolpracy-panstwowej-komisji-z-ministerstwem-sportu/>, dostęp: 06.02.2024 r.).

W lipcu 2022 r., w ramach podsumowania wcześniej prowadzonych przez pracowników DEP prac nad kwestionariuszem ankiety do badania potrzeb pracowników z branży turystyki w zakresie ochrony dzieci, powstał kompleksowy dokument zawierający najważniejsze wytyczne do regulaminów hoteli i ośrodków noclegowych. 29 lipca 2022 r., zgodnie ze wcześniejszym zobowiązaniem, członkowie Państwowej Komisji przesłali do Ministerstwa Sportu i Turystyki projekt zmian ustawy o sporcie z 2010 r., opracowany przez pracowników DEP. Natomiast 12 grudnia 2022 r. odbyło się spotkanie przedstawicieli MSiT i Państwowej Komisji, po którym pracownicy DEP opracowali uwagi i komentarz do propozycji zmiany art. 12c ust. 2 ustawy o sporcie.

Dalsza współpraca z Ministerstwem Sportu i Turystyki koncentrowała się wokół prac Zespołu do spraw przeciwdziałania przestępczości przeciwko wolności seksualnej i obyczajności na szkodę osób małoletnich przy Ministerstwie Sprawiedliwości, obejmujących wspólne projekty debat i kampanii edukacyjnej. Państwowa Komisja weszła także we współpracę z podlegającym Ministerstwu Instytutem Sportu, realizując znaczące przedsięwzięcia.

Działanie realizujące rekomendację nr 17 i nr 18 z Pierwszego Raportu Państwowej Komisji

3.4. Współpraca z Ośrodkiem Rozwoju Edukacji

W dniach 15 i 16 września 2022 r., w ramach współpracy między Państwową Komisją a Ośrodkiem Rozwoju Edukacji, odbyły się warsztaty dla pracowników młodzieżowych ośrodków wychowawczych. Pomysł zorganizowania takich szkoleń wynikał m.in. z wniosków z ankiet przeprowadzonych wśród uczestników kongresów, którzy podkreślali potrzebę zwiększenia wiedzy w zakresie profilaktyki WSD. Ankietowani sugerowali, że często brakuje im wiedzy oraz wskazówek do pracy wychowawczej i terapeutycznej z dziećmi prezentującymi niepokojące zachowania seksualne.

Prowadzącymi warsztaty i autorkami materiałów dla uczestników były psychoterapeutki: Renata Kałucka i Katarzyna Fenik-Gaberle. Ośrodek Rozwoju Edukacji (ORE) był odpowiedzialny za rekrutację uczestników szkolenia spośród kadry młodzieżowych ośrodków wychowawczych. Uczestnicy warsztatów pozyskali wiedzę i umiejętności pozwalające na wspieranie rozwoju psychoseksualnego i rozpoznawanie problemowych zachowań seksualnych swoich wychowanków. Podczas szkolenia uczestnicy przygotowywali się do rozmów diagnostycznych z nastolatkami oraz uczyli się rozumienia mechanizmów i etiologii niepokojących przejawów seksualności. Spotkanie było okazją do opracowania ramowej procedury postępowania w przypadku wystąpienia problemowych zachowań seksualnych w placówkach wychowawczych.

Podczas roboczych spotkań w 2023 r. Państwowej Komisji i Ośrodka Rozwoju Edukacji powstał plan dalszej współpracy odnośnie szkoleń i przygotowywania materiałów edukacyjnych z zakresu WSD dla innych instytucji oświatowych. W dniach 16–17 marca 2023 r. w placówce szkoleniowej ORE w Sulejówku odbyło się XXI spotkanie informacyjno-konsultacyjne dla wizytatorów ds. specjalnych potrzeb edukacyjnych z poszczególnych kuratoriów oświaty. W spotkaniu z ramienia Państwowej Komisji uczestniczyły: dr Hanna Elżanowska, która wygłosiła wykład otwierający *Obraz dziecka*

skrzywdzonego na podstawie badań Państwowej Komisji. Rola i znaczenie standardów ochrony dzieci w profilaktyce wykorzystania seksualnego, członek Państwowej Komisji Weronika Jakubowska, dyrektor Departamentu Edukacji i Prewencji oraz Joanna Napieraj, pracownik DEP. Tematem dwudniowego spotkania była agresja i przemoc seksualna wśród młodzieży oraz profilaktyka WSD.

Działanie realizujące rekomendację nr 17 z Pierwszego Raportu Państwowej Komisji

3.5. Współpraca z Sekcją Pedagogiki Specjalnej Komitetu Nauk Pedagogicznych Polskiej Akademii Nauk

W 2022 r. Departament Edukacji i Prewencji kontynuował rozmowy na temat współpracy z Sekcją Pedagogiki Specjalnej Komitetu Nauk Pedagogicznych Polskiej Akademii Nauk. W wyniku rozmów w Sekcji powstał specjalny Zespół ds. współpracy z UPKDP pod kierownictwem dr hab. Moniki Dąbkowskiej, prof. Uniwersytetu Gdańskiego. W ramach współpracy dr hab. Błażej Kmiecik, prof. Uniwersytetu Medycznego w Łodzi, członek Państwowej Komisji został zaproszony do wygłoszenia wykładu uczestników obrad KNP PAN. Dr hab. Monika Dąbkowska, prof. Uniwersytetu Gdańskiego, została zaproszona do udziału w pracach jury Konkursu „Bezpieczny Internet w Komiksie”, organizowanego przez DEP. Profesor Dąbkowska jest również konsultantem materiałów edukacyjnych przygotowywanych we współpracy zeownikami Departamentu Edukacji i Prewencji.

Działanie realizujące rekomendację nr 17 z Pierwszego Raportu Państwowej Komisji

3.6. Współpraca z Instytutem Sportu i WHO

Państwowa Komisja wraz z Instytutem Sportu oraz World Health Organization Region Europa na początku 2023 r. podjęła wspólną inicjatywę dotyczącą prewencji przemocy seksualnej wobec dzieci, na którą mogą być one narażone podczas zajęć sportowych i treningów. Nawiązanie współpracy poprzedziło kilka spotkań przedstawicieli Państwowej Komisji, zarówno z przedstawicielami Instytutu Sportu, jak też WHO Region Europa. Głównym celem działań tych trzech podmiotów było opracowanie i przeprowadzenie szkoleń z zakresu profilaktyki WSD dla liderów środowisk trenerskich – tak, aby przygotować ich do samodzielnego edukowania nauczycieli i trenerów.

Dla przyszłych prowadzących warsztaty z zakresu profilaktyki WSD przygotowano materiały edukacyjne ułatwiające przeprowadzenie szkoleń, a dla ich małoletnich podopiecznych – pouczające komiksy. Treści zawarte w komiksach zachęcają dzieci do podejmowania właściwych działań w sytuacjach zagrażających poczuciu bezpieczeństwa, naruszających ich intymne granice. Zespół DEP między sierpniem a grudniem 2023 r. intensywnie uczestniczył w pracach nad komiksami, tworząc, np. zarys scenariuszy i konsultując treści dialogów między postaciami komiksów.

Przyszli szkoleniowcy przygotowywali się do podjęcia odpowiedzialnej misji, jaką jest przekazywanie wiedzy i umiejętności innym, uczestnicząc w warsztatach, a potem, kiedy już sami prowadzili szkolenia, poddając się superwizji. Od marca do sierpnia 2023 r. przeprowadzono trzy warsztaty dla grupy ponad 50 liderów z całej Polski, chętnych do zadebiutowania w roli szkoleniowca (model szkoleń kaskadowych). W jednym z nich, odbywającym się w dniach 16–18 maja 2023 r. w Pucku, uczestniczyli przedstawiciele Państwowej Komisji. Członek Państwowej Komisji, sędzia Agnieszka Rękas, wygłosiła wykład dotyczący regulacji prawnych przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajności na szkodę małoletniego poniżej lat 15. Wystąpienie spotkało się z dużym zainteresowaniem, a pytania zadawane prelegentce świadczyły o tym, że temat ten jest mało znany i ważny dla środowiska trenerów sportowych. Z kolei specjalistki z Departamentu Edukacji i Prewencji przeprowadziły warsztaty, podczas których przybliżyły istotę

zjawiska wykorzystania seksualnego dzieci, jego konsekwencje oraz przykładowe działania profilaktyczne, które trenerzy mogliby zainicjować w lokalnych środowiskach.

W kolejnych miesiącach 26 osób, które zadeklarowały gotowość do udziału w dalszej części przedsięwzięcia, przeprowadziło, we wszystkich województwach Polski szkolenia dla nauczycieli wychowania fizycznego i trenerów sportowych. Uczestnicy szkoleń brali udział w ciekawych, włączających ćwiczeniach, które ułatwiły im zrozumienie trudnych zagadnień związanych z wykorzystaniem seksualnym dzieci, dostali też obszernie materiały, które powstały we współpracy i konsultacji z Państwową Komisją. Celem działania jest fakt, aby należycie wspierać innych nauczycieli i trenerów w prowadzeniu profilaktyki WSD w swoim środowisku. Każdy warsztat był prowadzony przez dwóch trenerów, którzy byli przynajmniej raz superwizowani przez specjalistów z Instytutu Sportu i Państwowej Komisji – dr Hannę Elżanowską i Barbarę Chrobak. 15 grudnia 2023 r. z udziałem przedstawicieli Państwowej Komisji podsumowano korzyści płynące z tej inicjatywy.

Działanie realizujące rekomendację nr 17 z Pierwszego Raportu Państwowej Komisji

3.7. Współpraca z Uniwersytetem Medycznym w Lublinie

Na podstawie porozumienia zawartego dnia 17 lipca 2022 r. między dr. hab. Błażem Kmiecikiem, prof. Uniwersytetu Medycznego w Łodzi a prof. dr. hab. n. med. Kamilem Torrese, prorektorem ds. dydaktyki i kształcenia Uniwersytetu Medycznego w Lublinie, rozpoczęto współpracę pomiędzy dwiema reprezentowanymi przez nich instytucjami. Podstawowym celem nawiązanego porozumienia było poszerzenie treści programowych na kierunkach medycznych oraz nowo utworzonym na Uniwersytecie Medycznym w Lublinie kierunku psychologia o zagadnienia związane z diagnozą wykorzystywania seksualnego dzieci oraz skuteczną pomocą pokrzywdzonym. Ze względu na wyjątkowo ważną rolę pracowników sektora ochrony zdrowia, którzy często jako pierwsi docierają do pokrzywdzonego lub udzielają mu długofalowo pomocy, tak ważne jest ich odpowiednie przeszkolenie.

Szczegóły nawiązanej współpracy omówiono 6 października 2022 r. w siedzibie Państwowej Komisji, gdzie zorganizowano spotkanie robocze z dr. hab. n. med. Marzeną Samardakiewicz, prof. Uniwersytetu Medycznego w Lublinie, prodziekan Wydziału Nauk Medycznych i kierownik Zakładu Psychologii Katedry Psychospołecznych Aspektów Medycyny, reprezentującą UM w Lublinie. Podczas spotkania prodziekan z członkami Państwowej Komisji omówiono projekt utworzenia fakultetu interdyscyplinarnego dla studentów UM w Lublinie oraz możliwość przeprowadzenia zajęć o diagnozie i interwencji w przypadku podejrzenia WSD na wybranych kierunkach medycznych. Członkowie Państwowej Komisji zobowiązali się także do przeprowadzenia warsztatów i wykładów na temat profilaktyki przemocy seksualnej wobec dzieci dla pracowników i studentów UM w Lublinie, w ramach działalności Akademickiej Pomocy Psychologicznej i Edukacyjnej. Informacje na temat spotkania dostępne są na stronie Państwowej Komisji pod linkiem: <https://pkdp.gov.pl/wspolpraca-panstwowej-komisji-z-universytetem-medycznym-w-lublinie/> (dostęp: 06.02.2024 r.).

Działanie realizujące rekomendację nr 17 z Pierwszego Raportu Państwowej Komisji

3.8. Współpraca z Młodzieżowymi Ośrodkami Wychowawczymi

Departament Edukacji i Prewencji współpracę z Młodzieżowymi Ośrodkami Wychowawczymi (MOW) rozpoczął jeszcze w 2021 r., uczestnicząc w kongresach organizowanych przez Sławomira Moczydłowskiego, dyrektora Centrum Edukacji i Readaptacji Społecznej w Goniądzu. Centrum we współpracy z Ministerstwem Edukacji i Nauki oraz Ośrodkiem Rozwoju Edukacji (ORE) dwa razy do roku organizuje kongresy Młodzieżowych Ośrodków Wychowawczych, które stano-

wią forum wymiany myśli, spostrzeżeń i doświadczeń zawodowych pracowników MOW. Wiosenna edycja kongresów przeznaczona jest dla kadry pedagogiczno-psychologicznej, natomiast jesienna – dla dyrekcji ośrodków. Podczas tych spotkań przeprowadzane są również szkolenia dla kadry MOW.

Pracownicy Departamentu Edukacji i Prewencji w imieniu Państwowej Komisji uczestniczyli aktywnie w kolejnych kongresach: 13 maja 2022 i 24–25 kwietnia 2023 r. w kongresie dla psychologów i pedagogów oraz w dniach 15–16 września 2022 r. w kongresie dla dyrektorów MOW. W maju 2022 r. na kongresie dla kadry psychologiczno-pedagogicznej MOW członek Państwowej Komisji dr Hanna Elżanowska wystąpiła z wykładem *Norma rozwojowa w kontekście zachowań seksualnych młodzieży*. Natomiast wiosną 2023 r., podczas II Kongresu Psychologiczno-Pedagogicznego, pracownicy młodzieżowych ośrodków wychowawczych i młodzieżowych ośrodków socjoterapeutycznych dyskutowali nad kwestiami związanymi z bezpieczeństwem i zdrowiem ich podopiecznych. Przeanalizowali również katalog wydarzeń nadzwyczajnych w związku ze zmianami w ustawie o wspieraniu i resocjalizacji młodzieży oraz uczestniczyli w warsztatach z psychotraumatologii i radzenia sobie w sytuacjach kryzysowych. Dyrektor Departamentu Edukacji i Prewencji Weronika Jakubowska przedstawiła dotychczasowe działania DEP oraz zaprosiła do współpracy. Następnie, z inicjatywy DEP, zaprezentowano wykład psychoterapeutki Skill Clinic ze Szwecji – Anette Birgersson – *Problemy zachowania seksualne dzieci i młodzieży*, który specjalistka nagrała z myślą o uczestnikach Kongresu. W ramach konferencji zorganizowano też spotkanie online z prawnikiem z UPKDP – Sylwią Urbańską-Trzcińską, poświęcone problemom ujawniania i zgłaszania podejrzenia przestępstw WSD.

Działanie realizujące rekomendację nr 17 z Pierwszego Raportu Państwowej Komisji

4. Prowadzenie badań nad zjawiskiem WSD

2 stycznia 2024 r. Państwowa Komisja opublikowała raport, z trwających prawie dwa lata badań, *Ile kosztuje cierpienie dziecka wykorzystanego seksualnie?* Dotyczy on konsekwencji przemocy seksualnej w dzieciństwie i możliwych do uzyskania rekompensat z tytułu doznania takiej szkody. Prace badawcze, analiza zebranych materiałów i opracowanie wniosków zakończyły się publikacją materiałów w formie elektronicznej i papierowej, a wyniki badań zostały przedstawione podczas konferencji prasowej Państwowej Komisji 9 stycznia 2024 r.

Badania jakościowo-ilościowe na temat sytuacji osoby z doświadczeniem WSD w procesie uzyskania środków kompensacyjnych są jedną z części Trzeciego Raportu Państwowej Komisji. Raport dotyczy również tematów zdrowotnych, społecznych oraz ekonomicznych kosztów, jakie ponoszą osoby, które w dzieciństwie doświadczyły wykorzystania seksualnego. Celem Raportu jest poprawa sytuacji tych osób poprzez pogłębioną eksplorację obszarów, takich jak m.in.: charakterystyka WSD i systemu rodzinnego pokrzywdzonego oraz bariery utrudniające osobom pokrzywdzonym wszczęcie postępowania cywilnego.

Zamysł Trzeciego Raportu wynika z wcześniejszych prac opublikowanych w Pierwszym Raporcie Państwowej Komisji, które wskazują, że jedynie wobec 8% spośród wszystkich objętych badaniami pokrzywdzonych zasądzone zadośćuczynienie. W związku z tym, że zadośćuczynienie może być kluczowe w dostępie do szybkiej opieki specjalistycznej, np. psychiatrycznej i psychologicznej, postanowiono w sposób pełny i kompleksowy zweryfikować proces uzyskiwania środków kompensacyjnych za krzywdy wynikające z WSD. W celu przeprowadzenia badań przesłano prośbę do wszystkich sądów rejonowych i okręgowych w Polsce o udostępnienie akt spraw z postępowań cywilnych o zadośćuczynienie i odszkodowanie w związku z wykorzystaniem seksualnym małoletnich poniżej lat 15, rozpoczętych i prawomocnie zakończonych w latach 2015–2021.

Na podstawie przeprowadzonego badania oraz opinii ekspertów opracowano listę wskazań dla: osób dorosłych z doświadczeniem WSD, opiekunów dzieci z doświadczeniem WSD niebędących sprawcami pokrzywdzenia i osób z najbliższego otoczenia dziecka. Raport zawiera również rekomendacje dla organów państwa, podmiotów oraz instytucji związanych z opieką, wychowaniem i edukacją.

Fot. 4. Państwowa Komisja podczas prezentacji raportu *Ile kosztuje cierpienie dziecka wykorzystanego seksualnie*

Szczegółowy opis badań oraz uzyskanych wyników znajdują się pod linkiem: <https://pkdp.gov.pl/wp-content/uploads/2024/01/raport-trzeci.pdf> (dostęp: 05.02.2024 r.).

V. REKOMENDACJE PAŃSTWOWEJ KOMISJI DO SPRAW PRZECIWDZIAŁANIA WYKORZYSTANIU SEKSUALNEMU MAŁOLETNICH PONIŻEJ LAT 15

Rekomendacja 1

Systemowe zwiększenie ochrony praw małoletnich pokrzywdzonych przemocą seksualną

W swoim Pierwszym Raporcie z działalności, udostępnionym w lipcu 2021 r. w Biuletynie Informacji Publicznej Urzędu Komisji¹, Państwowa Komisja postulowała wprowadzenie dodatkowych mechanizmów chroniących dzieci przed wykorzystaniem seksualnym, w tym przed wtórną wiktyimizacją. Większość proponowanych przez Państwową Komisję rozwiązań jest ściśle związana z potrzebą dokonania zmian w przepisach prawa. 2 lutego 2021 r. na ręce Prezydenta RP został złożony opracowany przez Państwową Komisję projekt Ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy, którego celem było zwiększenie ochrony prawnokarnej małoletnich pokrzywdzonych przestępstwami przeciwko wolności seksualnej i obyczajności.

Uzasadnienie: Analiza wpływających do Państwowej Komisji spraw pokazuje, że prawa małoletnich pokrzywdzonych nie są jeszcze respektowane w wystarczającym stopniu. Konieczne jest wprowadzenie dodatkowych mechanizmów chroniących dzieci przed wykorzystaniem seksualnym, m.in. poprzez konsekwentne, spójne i surowsze traktowanie sprawców. Proponuje się w szczególności poniższe.

- Wyłączenie przedawnienia karalności przestępstw seksualnych popełnionych na szkodę dziecka oraz wyłączenie zatarcia skazania w odniesieniu do wszystkich rodzajów kar wymierzonych za czyny seksualne na szkodę dziecka, w tym kary pozbawienia wolności orzeczonej z warunkowym zawieszeniem jej wykonania.
- Z dniem 1 października 2023 r.² zmieniono art. 101 § 4 k.k., pierwotnie stanowiący, że w przypadku przestępstw określonych w rozdziale XXV k.k., popełnionych na szkodę małoletniego albo gdy treści pornograficzne obejmują udział małoletniego – przedawnienie karalności przestępstwa nie może nastąpić przed ukończeniem przez pokrzywdzonego 30 roku życia, wydłużając okres przedawnienia do czasu ukończenia przez niego 40 roku życia. Dodać należy, że Państwowa Komisja w projekcie Ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy postulowała wydłużenie okresu przedawnienia karalności przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu, popełnionych na szkodę małoletniego, zagrożonych karą, której górna granica przekracza 5 lat pozbawienia wolności – ta propozycja legislacyjna została zrealizowana (art. 101 § 4 pkt 1 k.k.³ stanowi, że w przypadku przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu, popełnionych na szkodę małoletniego, zagrożonych karą, której górna granica przekracza 5 lat pozbawienia wolności, przedawnienie karalności przestępstwa nie może nastąpić przed ukończeniem przez niego 40 roku życia).

¹ <https://pkdp.gov.pl/kontakt/dla-mediow/raporty-komisji/>

² Ustawą z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2022 r. poz. 2600).

³ Zmieniony Ustawą z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2022 r. poz. 2600) z dniem 1 października 2023 r.

Podkreślić należy, że z dniem 1 października 2023 r. został zmieniony⁴ także art. 105 k.k., który stanowi, że nie przewidziane są wymienione niżej przestępstwa popełnione na szkodę małoletniego:

- określone w art. 197 § 4 lub 5 k.k. (zgwałcenie i wymuszenie czynności seksualnej, także gdy sprawca działał ze szczególnym okrucieństwem i wobec kobiety ciężarnej).
- określone w art. 148 § 2 pkt 2 lub § 3 k.k. (zabójstwo popełnione w związku ze zgwałceniem małoletniego poniżej 15 lat lub ze szczególnym okrucieństwem).

Rekomendacja Państwowej Komisji została częściowo zrealizowana.

Aktualna pozostaje rekomendacja Państwowej Komisji dotycząca wyłączenia zatarcia skazania w odniesieniu do wszystkich rodzajów kar wymierzonych za czyny seksualne na szkodę dziecka, w tym kary pozbawienia wolności orzeczonej z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. Wyłączenie instytucji zatarcia skazania w stosunku do sprawców przestępstw popełnionych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności na szkodę małoletnich ma na celu między innymi uniemożliwienie podjęcia pracy z dziećmi przez osoby, które nie dają gwarancji odpowiedniego wykonywania swoich obowiązków.

- Wprowadzenie nowych typów przestępstw, tj. spenalizowanie zachowania polegającego na upublicznieniu nagiego wizerunku dziecka bez stosowania przemocy, groźby karalnej, podstępny czy innej formy stosowania siły w celu zaspokojenia seksualnego siebie lub innej osoby, oraz kryminalizacja nawiązania kontaktu poprzez internet lub sieć telekomunikacyjną z małoletnim w celu jego seksualnego wykorzystania wyłącznie w cyberprzestrzeni (bez kontaktu w świecie rzeczywistym).

Rekomendacja Państwowej Komisji pozostaje aktualna.

- Wprowadzenie odpowiedzialności karnej za przestępstwo seksualnego wykorzystania dziecka popełnione za granicą, bez względu na to, czy czyn ten jest karany w kraju, w którym go popełniono.

Rekomendacja Państwowej Komisji pozostaje aktualna.

- Wprowadzenie zagrożenia wyższą karą (typ kwalifikowany⁵) dla następujących przestępstw: seksualnego wykorzystania niepełnoletniości lub bezradności, stosunku zależności lub krytycznego położenia, zmuszania do uprawiania prostytucji oraz naruszenia intymności seksualnej – jeśli popełnione zostały wobec osoby poniżej 15 roku życia.

W okresie sprawozdawczym weszły w życie przepisy, które zaostrzyły sankcję karną za przestępstwa seksualne popełnione na szkodę małoletnich poniżej lat 15, i tak:

- od 1 października 2023 r., jeżeli sprawca dopuszcza się zgwałcenia małoletniego poniżej lat 15 podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 5 albo karze dożywotniego pozbawienia wolności (art. 197 § 4 k.k.⁶) – przed nowelizacją sprawca zgwałcenia małoletniego poniżej lat 15 podlegał karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3. Jeżeli Kodeks karny nie precyzuje w sankcji danego typu przestępstwa górnej granicy kary pozbawienia wolności, oznacza to, że wynosi ona 30 lat. Obecnie sprawcy zgwałcenia małoletniego poniżej lat 15 grozi kara nawet dożywotniego pozbawienia wolności.
- ustawodawca wprowadził nowy typ kwalifikowany przestępstwa zgwałcenia - art. 197 § 5 k.k.⁷ stanowiąc, że jeżeli następstwem czynu określonego w art. 197 § 4 k.k. jest śmierć człowieka, sprawca podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 8 albo karze dożywotniego pozbawienia wolności;

⁴ Ustawą z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2022 r. poz. 2600).

⁵ Przestępstwem kwalifikowanym jest przestępstwo posiadające takie cechy dodatkowe, które powodują, że jest ono społecznie niebezpieczniejsze od zasadniczego. Kara za przestępstwo kwalifikowane jest też odpowiednio wyższa.

⁶ Zmieniony ustawą z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2022 r. poz. 2600).

⁷ Dodany ustawą z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2022 r. poz. 2600).

- od 1 października 2023 r., kto obcuje płciowo z małoletnim poniżej lat 15 lub dopuszcza się wobec takiej osoby innej czynności seksualnej lub doprowadza ją do poddania się takim czynnościom albo do ich wykonania, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 15 (art. 200 § 1 k.k.⁸) – przed nowelizacją art. 200 § 1 k.k. przewidywał karę pozbawienia wolności od lat 2 do 12. Po nowelizacji sankcja pełniej odzwierciedla dużą szkodliwość penalityzowanych czynów oraz daje możliwość adekwatnego ukarania sprawcy w zależności od rodzaju wykorzystania seksualnego, którego się dopuścił wobec małoletniego poniżej lat 15;
- zgodnie z art. 200 § 6 k.k.⁹ skazując sprawcę, który popełnił przestępstwo określone w art. 200 § 1, 3 lub 4 wobec małoletniego poniżej lat 15, który w chwili czynu pozostawał w stosunku zależności od sprawcy, w szczególności pod jego pieczę, lub z wykorzystaniem krytycznego położenia małoletniego poniżej lat 15, sąd orzeka karę pozbawienia wolności przewidzianą za przypisane sprawcy przestępstwo w wysokości od dolnej granicy ustawowego zagrożenia zwiększonego o połowę. Przepis ten dodany nowelą z dnia 7 lipca 2022 r. obliguje sądy do nadzwyczajnego obostrzania kary w postaci wymierzania kary pozbawienia wolności przewidzianej za przypisane przestępstwo w wysokości nie niższej od dolnej granicy ustawowego zagrożenia zwiększonego o połowę w tych wszystkich przypadkach, gdy małoletni w wieku poniżej lat 15 w chwili czynu pozostawał w stosunku zależności od sprawcy, a w szczególności pod jego pieczę lub znajdował się w krytycznym położeniu, co sprawca wykorzystał;
- zgodnie z art. 200b k.k.¹⁰, z dniem 13 maja 2023 r., kto publicznie propaguje lub pochwała zachowania o charakterze pedofilskim, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3 – przed nowelizacją art. 200b k.k. przewidywał karę grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2;
- zgodnie z art. 202 § 1 k.k.¹¹, z dniem 13 maja 2023 r., kto publicznie prezentuje treści pornograficzne w taki sposób, że może to narzucić ich odbiór osobie, która tego sobie nie życzy, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3 – przed nowelizacją art. 202 § 1 k.k. przewidywał karę grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2;
- zgodnie z art. 202 § 3 k.k.¹², z dniem 1 października 2023 r., kto w celu rozpowszechniania produkuje, utrwala lub sprowadza, przechowuje lub posiada albo rozpowszechnia lub prezentuje treści pornograficzne z udziałem małoletniego albo treści pornograficzne związane z prezentowaniem przemocy lub posługiwaniem się zwierzęciem, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 15 – przed nowelizacją art. 202 § 3 k.k. przewidywał karę pozbawienia wolności od lat 2 do 12;
- zgodnie z art. 203 § 1 k.k.¹³, z dniem 1 października 2023 r.: kto, wykorzystując stosunek zależności lub krytyczne położenie, doprowadza inną osobę do uprawiania prostytucji, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10 (§ 1); kto, przemocą, groźbą bezprawną lub podstępem doprowadza inną osobę do uprawiania prostytucji, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 15 (§ 2) – przed nowelizacją art. 203 k.k. przewidywał karę pozbawienia wolności od roku do lat 10 dla sprawcy, który przemocą, groźbą bezprawną, podstępem lub wykorzystując stosunek zależności lub krytyczne położenie, doprowadza inną osobę do uprawiania prostytucji. Nowelizacja wprowadziła w § 2 typ kwalifikowany przestępstwa zmuszenia do uprawiania prostytucji z uwagi na wyjątkową dotkliwość czynności realizowanych przy użyciu przemocy, groźby lub podstępu);
- wprowadzono nową postać recydywy w odniesieniu do przestępstw przeciwko wolności seksualnej, i tak zgodnie z art. 64a k.k.¹⁴, jeżeli sprawca w ciągu 5 lat po odbyciu co najmniej 6 miesięcy kary pozbawienia wolności orzeczonej za zbrodnię zabójstwa w związku ze zgwałceniem lub za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej zagrożone karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 8 lat, popełnia ponownie taką zbrodnię lub takie przestępstwo, sąd wymierza karę pozbawienia wolności przewidzianą za przypisane przestępstwo w wysokości

⁸ Zmieniony ustawą z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2022 r. poz. 2600).

⁹ Dodany ustawą z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2022 r. poz. 2600).

¹⁰ Zmieniony ustawą z dnia 14 kwietnia 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r. poz. 818).

¹¹ Zmieniony ustawą z dnia 14 kwietnia 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r. poz. 818).

¹² Zmieniony ustawą z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2022 r. poz. 2600).

¹³ Zmieniony ustawą z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2022 r. poz. 2600).

¹⁴ Dodany ustawą z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2022 r. poz. 2600) zmieniającej nin. ustawę z dniem 1 października 2023 r.

od dolnej granicy ustawowego zagrożenia zwiększonego o połowę do górnej granicy ustawowego zagrożenia zwiększonego o połowę. Podwyższenie górnego ustawowego zagrożenia nie dotyczy zbrodni.

Rekomendacja Państwowej Komisji pozostaje częściowo aktualna – nowele z dnia 7 lipca 2022 r. i 14 kwietnia 2023 r. zaostrzyły sankcje karne za niektóre (wymienione wyżej) przestępstwa seksualne popełnione na szkodę małoletniego poniżej lat 15 oraz wprowadziły nowe typy kwalifikowane m.in. dla przestępstw z art. 197 k.k., art. 200 k.k. i art. 203 k.k. Ustawodawca nie wyodrębnił jednak typów kwalifikowanych poprzez małoletność pokrzywdzonego¹⁵ dla przestępstw z art. 198 k.k. (seksualne wykorzystanie niepoczytalności lub bezradności), art. 199 k.k. (seksualne wykorzystanie stosunku zależności lub krytycznego położenia) i art. 203 k.k. (zmuszenie do uprawiania prostytucji).

- Zakaz warunkowego umorzenia postępowania w odniesieniu do przestępstw seksualnych popełnionych na szkodę dziecka.

Rekomendacja Państwowej Komisji pozostaje aktualna.

- Ograniczenie możliwości zastosowania instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności wobec sprawcy przestępstwa skierowanego przeciwko wolności seksualnej i obyczajności na szkodę dziecka.

Rekomendacja Państwowej Komisji pozostaje aktualna.

- Wprowadzenie obligatoryjności oddania pod dozór każdego sprawcy przestępstwa seksualnego na szkodę dziecka – niezależnie, czy zdiagnozowano u niego zaburzenia preferencji seksualnych, czy też nie, a wobec którego sąd zastosował warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności.

Rekomendacja Państwowej Komisji pozostaje aktualna.

- Odstąpienie od wymierzania kar alternatywnych (grzywna, kara ograniczenia wolności) w stosunku do kary pozbawienia wolności w przypadku takich przestępstw, jak: propagowanie pedofilii (art. 200b k.k.), publiczne prezentowanie treści pornograficznych (art. 202 § 1 k.k.), składanie seksualnych propozycji małoletniemu za pośrednictwem internetu lub sieci telekomunikacyjnej (art. 200a § 2 k.k.):
 - zgodnie z art. 200b k.k.¹⁶, z dniem 13 maja 2023 r., kto publicznie propaguje lub pochwała zachowania o charakterze pedofilskim, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3 – przed nowelizacją art. 200b k.k. przewidywał karę grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2;
 - zgodnie z art. 202 § 1 k.k.¹⁷, z dniem 13 maja 2023 r., kto publicznie prezentuje treści pornograficzne w taki sposób, że może to narzucić ich odbiór osobie, która tego sobie nie życzy, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3 – przed nowelizacją art. 202 § 1 k.k. przewidywał karę grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Rekomendacja Państwowej Komisji w znacznej części została zrealizowana; pozostaje aktualna rekomendacja dotycząca art. 200a § 2 k.k., który to przepis w dalszym ciągu przewiduje kary alternatywne. Należy

¹⁵ Poniżej lat 15.

¹⁶ Zmieniony ustawą z dnia 14 kwietnia 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r. poz. 818),

¹⁷ Zmieniony ustawą z dnia 14 kwietnia 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r. poz. 818).

podkreślić, że Państwowa Komisja w przygotowanym projekcie Ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy¹⁸, złożonym na ręce Prezydenta RP, postulowała odstąpienie od kar alternatywnych w trzech ww. przypadkach. Także podczas prac parlamentarnych nad Ustawą z dnia 14 kwietnia 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw Państwowa Komisja zgłaszała konieczność dostosowania treści art. 200a § 2 k.k. do dyrektyw unijnych, analogicznie jak przy zmianie art. 200b i art. 202 § 1 k.k.

Rekomendacja 2

Stosowanie art. 240 k.k. także w odniesieniu do czynów, których znamiona zostały wypełnione przed 13 lipca 2017 r. i nadal trwają od dnia 13 lipca 2017 r.

Uzasadnienie: Państwowa Komisja nie podziela przyjętej przez Prokuraturę Krajową interpretacji znowelizowanego w 2017 r. art. 240 k.k. Interpretacja ta wyklucza możliwość odpowiedzialności karnej sprawców posiadających 13 lipca 2017 r. uzyskaną przed tą datą wiarygodną wiadomość o przestępstwach przeciwko wolności seksualnej i obyczajności na szkodę dzieci poniżej 15 roku życia. Państwowa Komisja, uwzględniając opinie ekspertów prawa karnego, stoi na stanowisku, że osobom, które 13 lipca 2017 r. posiadały wiarygodną wiadomość o przygotowaniu albo usiłowaniu lub dokonaniu ww. przestępstw, może zostać przypisana odpowiedzialność karna za niezawiadomienie organów ścigania od 13 lipca 2017 r. – niezależnie od tego, kiedy weszły w posiadanie tej wiadomości.

Realizacja: zmiana przyjętej przez prokuraturę interpretacji art. 240 k.k.

W uchwale z dnia 1 lipca 2022 r.¹⁹ podjętej na skutek rozpoznania na wniosek Państwowej Komisji zagadnienia prawnego, Sąd Najwyższy wskazał, że użyty w art. 240 § 1 k.k. zwrot „mając wiarygodną wiadomość” należy rozumieć jako stan wiedzy podmiotu tego czynu w chwili jego popełnienia; termin „niezwłocznie” odnosi się nie do czasu powzięcia informacji o czynie zabronionym dodanym do katalogu przestępstw wymienionych w art. 240 § 1 k.k. przez Ustawę z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2017 r. poz. 773), ale do momentu, w którym zaktualizował się obowiązek denuncjacji, co nastąpiło w dniu 13 lipca 2017 r.; jedyną czynność sprawczą czynu zabronionego z art. 240 § 1 k.k. określa czasownik „nie zawiadamia”.

Sąd Najwyższy podzielił zatem stanowisko Państwowej Komisji, że obowiązek działania, o którym mowa w art. 240 § 1 k.k., powstał wraz z wejściem w życie ustawy nowelizującej i wtedy właśnie należało niezwłocznie posiadane informacje zgłosić organom ścigania.

Rekomendacja Państwowej Komisji pozostaje aktualna – stanowisko prokuratury, mimo uchwały Sądu Najwyższego, nie uległo zmianie.

W wyroku z dnia 12 grudnia 2023 r.²⁰ Trybunał Konstytucyjny orzekł, że art. 15zzr1 ust. 1 Ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych²¹, który zawieszał bieg prze-

¹⁸ Złożony w dniu 2 lutego 2021 r. na ręce Prezydenta RP.

¹⁹ I KZP 5/22, OSNK 2022 nr 9 poz. 32.

²⁰ P 12/22.

²¹ Dz.U. z 2023 r. poz. 1327 z późn. zm.

dawnienia karalności czynu przez okres stanu zagrożenia epidemicznego oraz stanu epidemii, jest niezgodny z art. 2 Konstytucji RP, co oznacza, że karalność przestępstw z art. 240 § 1 k.k. wobec osób, które przed dniem 13 lipca 2017 r. powzięły informację o przestępstwach przeciwko wolności seksualnej i obyczajności na szkodę małoletniego poniżej lat 15, i w sprawie których przed 28 sierpnia 2022 r. nie wszczęto postępowania karnego, uległa przedawnieniu.

Rekomendacja 3

Nowelizacja ustawy o Państwowej Komisji mająca na celu doprecyzowanie procedury postępowania wyjaśniającego, zwiększenie podmiotowości poszkodowanego oraz systematyzację pojęć

Uzasadnienie: Konieczne jest:

- całościowe uregulowanie procedury postępowania wyjaśniającego w sposób gwarantujący poszkodowanemu, osobie wskazanej jako sprawca i innym uczestnikom postępowania prawidłową realizację przysługujących im praw;
- zwiększenie podmiotowości poszkodowanego;
- usystematyzowanie pojęć dotyczących czynów będących przedmiotem zadań i uprawnień Państwowej Komisji;
- zapewnienie poprawności konstrukcyjnej przepisów oraz uczynienie ich czytelnymi w odbiorze społecznym.

26 lutego 2023 r. weszła w życie Ustawa z dnia 13 stycznia 2023 r. o zmianie ustawy o Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15 oraz niektórych innych ustaw²². Na skutek przeprowadzonej nowelizacji:

- wprowadzono do postępowania wyjaśniającego kluczowe gwarancje procesowe, a mianowicie zasadę *in dubio pro reo*, zasadę działania z urzędu oraz zasadę *nemo se ipsum accusare tenetur*;
- zastąpiono zamiennie używane pojęcia „przestępstwo pedofilii”, „nadużycie seksualne”, „czynny o charakterze pedofilskim” oraz „czynności skierowane przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej 15 lat” bezpośrednim odesłaniem do czynów zabronionych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności, stypizowanych w rozdziale XXV Kodeksu karnego i popełnionych na szkodę małoletniego poniżej lat 15;
- wprowadzono regulację dotyczącą podstawy materialnej wydania postanowienia o wpisie w Rejestrze, którą jest ustalenie, że zachowanie osoby wskazanej jako sprawca było co najmniej jednym z zachowań, o których mowa w rozdziale XXV Kodeksu karnego na szkodę małoletniego poniżej lat 15;
- wprowadzono regulację nakazującą wyznaczenie członka sprawozdawcy z grona Państwowej Komisji oraz wyznaczenie funkcji Przewodniczącego w toku postępowania wyjaśniającego;
- określono minimalny skład Państwowej Komisji przy prowadzeniu czynności postępowania wyjaśniającego;
- wprowadzono możliwości wysłuchania osoby poszkodowanej w miejscu jej zamieszkania lub przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzenie tej czynności na odległość z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku albo na piśmie;
- przewidziano obowiązek opracowania treści pouczeń i informacji kierowanych do osób zapraszanych i wezwanych na posiedzenie wyjaśniające;
- wprowadzono gwarancje zachowania anonimowości przez osobę poszkodowaną oraz osobę wskazaną jako sprawca, a także świadka i osoby zgłaszającej;
- uregulowano sytuacje, w których następować może umorzenie postępowania wyjaśniającego;
- przyznano osobie poszkodowanej uprawnienie do wniesienia odwołania na takich samych zasadach, jak osobie wskazanej jako sprawca;

²² Dz.U. z 2023 r. poz. 181.

- określono wymogi formalne odwołania;
- wprowadzono zwolnienia wskazanych podmiotów od kosztów postępowania wyjaśniającego, przyjmując, że co do zasady całość postępowania wyjaśniającego przed Państwową Komisją powinna być nieodpłatna;
- doprecyzowano zakres przepisów stosowanych w postępowaniu wyjaśniającym i odwoławczym przez szczegółowe odesłanie do właściwych jednostek redakcyjnych Kodeksu postępowania cywilnego.

Rekomendacja Państwowej Komisji została zrealizowana.

Rekomendacja 4

Nadanie priorytetowego charakteru sprawom karnym dotyczącym przemocy seksualnej wobec dzieci

Uzasadnienie: Postępowanie karne w sprawach dotyczących przemocy seksualnej wobec dzieci powinno mieć charakter priorytetowy zarówno na etapie postępowania przygotowawczego, jak i sądowego (analogicznie do spraw, w których stosowane jest tymczasowe aresztowanie). W sądach istotne znaczenie miałyby zasada pierwszeństwa w wyznaczaniu terminów rozpraw – po to, by ww. sprawy przeprowadzone i zakończone były sprawne i bez nieuzasadnionej zwłoki.

Realizacja: Odpowiednie regulacje wewnętrzne dotyczące nadania priorytetowego charakteru sprawom karnym dotyczącym przemocy seksualnej wobec dzieci na poziomie właściwych regulaminów sądów i prokuratury.

Rekomendacja Państwowej Komisji pozostaje aktualna.

Rekomendacja 5

Wprowadzenie instytucji adwokata dziecka dla małoletniego pokrzywdzonego

Uzasadnienie: W sytuacji gdy dziecko nie ma ustanowionego kuratora procesowego, wydanie decyzji o przydzieleniu mu adwokata dziecka powinno być obligatoryjne. Wprowadzenie do procedury karnej instytucji adwokata dziecka ma na celu zwiększenie ochrony dobra, praw i godności skrzywdzonego dziecka, a także jego właściwą reprezentację.

Realizacja: Uzupełnienie Kodeksu postępowania karnego o przepis dotyczący instytucji adwokata dziecka. Utworzenie na poziomie okręgowych rad adwokackich i okręgowych izb radców prawnych list adwokatów i radców prawnych, którzy będą się specjalizować w ochronie praw dziecka (listy te mogą być zbieżne lub tożsame z listami adwokatów i radców prawnych, którzy wyznaczeni są do pełnienia funkcji kuratora procesowego).

- Zgodnie z art. 99 § 1 k.r.o.²³ z dniem 29 sierpnia 2023 r. dla dziecka pozostającego pod władzą rodzicielską, którego żadne z rodziców nie może reprezentować, sąd opiekuńczy ustanawia reprezentanta dziecka (wcześniej – kuratora). Zgodnie z art. 99^{2a} § 1 i 2 k.r.o. nad działalnością reprezentanta dziecka czuwa sąd opiekuńczy, zaznajamiając się na bieżąco z jego działalnością. Reprezentant dziecka składa sądowi opiekuńczemu w wyznaczonych terminach, nie rzadziej niż co cztery miesiące, informacje dotyczące jego działalności, w szczególności o dokonywanych wszelkich czynnościach łączących się ze sprawą oraz obowiązkach informacyjnych ciążyących na reprezentancie dziecka zgod-

²³ Zmieniony Ustawą z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r. poz. 1606).

nie z art. 99² k.r.o. 15 lutego 2024 r. wszedł w życie art. 583¹ § 2 k.p.c.²⁴, zgodnie z którym adwokat lub radca prawny, o którym mowa w art. 99¹ § 1 k.r.o., jest wyznaczany z listy reprezentantów dziecka. Zgodnie z art. 583¹ § 3 k.p.c. Minister Sprawiedliwości ma określić, w drodze rozporządzenia, sposób zapewnienia reprezentacji dziecka przez reprezentanta dziecka, w tym sposób ustalania listy reprezentantów dziecka, sposób wyznaczania reprezentanta dziecka oraz system szkoleniowy reprezentantów dziecka, mając na uwadze konieczność zapewnienia prawidłowego toku postępowania oraz prawidłowej realizacji prawa do ochrony interesów dziecka.

Rekomendacja Państwowej Komisji pozostaje częściowo aktualna – choć doszło do pewnej redakcyjnej zmiany treści przepisów dotyczących reprezentacji dziecka w postępowaniu sądowym, to zachowano dokładnie te same przesłanki powołania reprezentanta dziecka (wcześniej – kuratora), a mianowicie: pozostawanie dziecka pod władzą rodzicielską i niemożność reprezentowania dziecka przez żadnego z rodziców. Państwowa Komisja podtrzymuje swoje stanowisko (wyrażone m.in. w Pierwszym Raporcie oraz w opinii do projektu Ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw²⁵), że ograniczenie profesjonalnej pomocy wyłącznie do pokrzywdzonych przestępstwami popełnionymi przez rodziców jest nieuzasadnione i jest przejawem nierównego traktowania małoletnich pokrzywdzonych. Bardzo często sprawcami przestępstw na tle seksualnym wobec dzieci są osoby najbliższe dla ich rodziców, np. partnerzy, członkowie ich rodzin. W sytuacji pokrzywdzenia dziecka przez osobę najbliższą dla rodzica może zachodzić konflikt interesów, bowiem każde z rodziców może odmiennie oceniać dobro dziecka w aspekcie wykonywania praw pokrzywdzonego w procesie karnym. Brak rozwiązań, które zagwarantowałyby każdemu pokrzywdzonemu dziecku właściwą reprezentację jego interesów w postępowaniu karnym, należy ocenić negatywnie. W ocenie Państwowej Komisji, z uwagi na specyfikę przestępstw seksualnych na szkodę dziecka, w każdej sprawie, niezależnie od osoby sprawcy, konieczne jest zapewnienie dziecku profesjonalnej pomocy.

Rekomendacja 6

Niezwłoczne wystąpienie prokuratora z wnioskiem o ustanowienie kuratora procesowego dla małoletniego pokrzywdzonego

Uzasadnienie: W każdej sprawie karnej, w której jeden z rodziców jest podejrzany (oskarżony) o popełnienie czynu zabronionego na szkodę dziecka, sąd opiekuńczy powinien niezwłocznie ustanawiać kuratora do reprezentowania małoletniego (kurator procesowy). Obowiązek i niezwłoczność wystąpienia z wnioskiem o ustanowienie kuratora procesowego nie zawsze są realizowane przez prokuratora, co powoduje brak reprezentacji małoletniego pokrzywdzonego i naruszenie jego praw procesowych (np. brak możliwości zaskarżenia decyzji kończącej postępowanie).

Realizacja: Odpowiednie zmiany w Kodeksie postępowania karnego nakazujące prokuratorowi wystąpienie do sądu opiekuńczego z wnioskiem o ustanowienie kuratora procesowego dla małoletniego pokrzywdzonego **niezwłocznie** po uzyskaniu wiadomości o popełnieniu przestępstwa na szkodę dziecka przez jednego z rodziców.

Zgodnie z art. 51 § 2a k.p.k.²⁶ z dniem 15 lutego 2024 r. sąd, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator niezwłocznie, nie później niż w terminie 7 dni, występuje do sądu opiekuńczego z wnioskiem o wyznaczenie reprezentanta dziecka, o którym mowa w art. 99 § 1 k.r.o.

Rekomendacja Państwowej Komisji została zrealizowana.

²⁴ Dodany Ustawą z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r. poz. 1606).

²⁵ Druk sejmowy 3309.

²⁶ Dodany Ustawą z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r. poz. 1606).

Rekomendacja 7

Rozpoznanie przez sąd opiekuńczy w ciągu trzech dni wniosku prokuratora o ustanowienie kuratora procesowego dla małoletniego pokrzywdzonego

Uzasadnienie: Do czasu ustanowienia przez sąd opiekuńczy kuratora procesowego małoletni pokrzywdzony nie ma żadnej możliwości korzystania z przysługujących mu praw procesowych. Szybkość rozpoznania wniosku jest kluczowa z uwagi na czas trwania postępowania sprawdzającego (30 dni).

Realizacja: Odpowiednie zmiany w Kodeksie postępowania cywilnego nakładające na sąd opiekuńczy obowiązek rozpoznania w ciągu trzech dni wniosku prokuratora o ustanowienie kuratora procesowego dla małoletniego pokrzywdzonego – dokonane na wzór funkcjonujących aktualnie procedur ustalania obrońcy z urzędu dla osób zatrzymanych.

15 lutego 2024 r. wszedł w życie art. 583¹ § 1 k.p.c.²⁷, zgodnie z którym wniosek o wyznaczenie reprezentanta dziecka, o którym mowa w art. 99 § 1 k.r.o., sąd opiekuńczy rozpoznaje niezwłocznie, nie później niż w terminie 7 dni od dnia wpływu tego wniosku.

Rekomendacja Państwowej Komisji została zrealizowana.

Rekomendacja 8

Każdy sąd rejonowy powinien dysponować aktualną listą adwokatów i radców prawnych wybranych pod kątem odpowiednich kompetencji psychospołecznych i wykazujących się szczególną znajomością spraw dotyczących dziecka

Uzasadnienie: Przepisy dotyczące kuratora procesowego niewystarczająco funkcjonują w praktyce. Dzieje się tak m.in. dlatego, że sądy opiekuńcze nie dysponują listami adwokatów i radców prawnych. Osoby znajdujące się na tej liście powinny spełniać wymogi określone w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym, ale także wykazywać się odpowiednimi kompetencjami psychospołecznymi. Jest to ważne ze względu na konieczność nawiązania przez kuratora procesowego takiego rodzaju kontaktu z dzieckiem, który zapewni mu najwyższy poziom poczucia bezpieczeństwa i pomoże uchronić osobę małoletnią przed wtórną traumatyzacją będącą skutkiem uczestniczenia w procedurach sądowych.

Realizacja: Opracowanie przez Naczelną Radę Adwokacką i Krajową Izbę Radców Prawnych list adwokatów i radców prawnych mogących pełnić funkcję kuratora procesowego zgodnie z art. 99¹ Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego oraz przekazanie ww. list do właściwych sądów okręgowych.

Zgodnie z art. 583¹ § 3 k.p.c.²⁸, Minister Sprawiedliwości ma określić, w drodze rozporządzenia, sposób zapewnienia reprezentacji dziecka przez reprezentanta dziecka, w tym sposób ustalania listy reprezentantów dziecka, sposób wyznaczania reprezentanta dziecka oraz system szkoleniowy reprezentantów dziecka, mając na uwadze konieczność zapewnienia prawidłowego toku postępowania oraz prawidłowej realizacji prawa do ochrony interesów dziecka.

Rekomendacja Państwowej Komisji do czasu wejścia w życie rozporządzenia, o którym mowa wyżej, pozostaje aktualna.

²⁷ Dodany ustawą z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r. poz. 1606).

²⁸ Dodany Ustawą z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r. poz. 1606).

Rekomendacja 9

Skuteczne przestrzeganie przez organy procesowe zasady jednorazowości przesłuchania dziecka pokrzywdzonego przestępstwem wykorzystania seksualnego

Uzasadnienie: Ze względu na dobro dziecka pokrzywdzonego konieczne jest unikanie ponownego przesłuchania, które może prowadzić do wtórnej wiktymizacji i dodatkowej traumy. Zdarza się, że w praktyce postępowań karnych organy procesowe nie planują czynności z udziałem pokrzywdzonego dziecka tak, by zminimalizować ryzyko powstania konieczności jego powtórnego przesłuchania.

Realizacja: Odpowiednie regulacje prawne dotyczące kwestii unikania powtórnego przesłuchania dziecka pokrzywdzonego przestępstwem wykorzystania seksualnego wprowadzone na poziomie właściwego regulaminu prokuratury oraz uzupełnienie programu szkolenia Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury.

Rekomendacja Państwowej Komisji została częściowo zrealizowana. Wskazać jednak należy, że zgodnie z nowelizowanym art. 185a § 1 k.p.k.²⁹ przeprowadzenie powtórnego przesłuchania pokrzywdzonego, który nie ukończył 15 lat³⁰, możliwe jest w dwóch przypadkach. Po pierwsze, tak jak dotychczas, jeśli na jaw wyjdą nowe istotne okoliczności. Po drugie – w razie uwzględnienia wniosku dowodowego oskarżonego, który nie miał obrońcy w czasie pierwszego przesłuchania pokrzywdzonego.

Przed nowelizacją oskarżony (podejrzany) mógł zażądać powtórnego przesłuchania pokrzywdzonego dziecka jeśli w czasie pierwszej czynności z udziałem dziecka nie miał obrońcy. W odróżnieniu od poprzedniego uregulowania, sam fakt nieposiadania obrońcy przy pierwszym przesłuchaniu nie jest już wystarczającą przesłanką do ponownego przesłuchania dziecka. Obecnie oskarżony musi złożyć wniosek dowodowy w tym zakresie. Powinien on spełniać wymogi formalne³¹, a więc zawierać tezę dowodową. Sąd będzie mógł oddalić wniosek dowodowy na przykład z uwagi na to, że okoliczność, która ma być udowodniona nie ma znaczenia dla rozstrzygnięcia.

Zmiana ta ma charakter merytoryczny i rozstrzyga wątpliwości, jakie dotychczas powstały w orzecznictwie na gruncie poprzedniego stanu prawnego co do interpretacji słowa „żąda”, gdy oskarżony nie miał obrońcy przy pierwszym przesłuchaniu.

Rekomendacja 10

Obligatoryjna opinia biegłego dotycząca możliwości wykonania powtórnych czynności z udziałem małoletniego

Uzasadnienie: W sytuacji wystąpienia jednego z dwóch przewidzianych w prawie wyjątków od zasady jednokrotnego przesłuchania małoletniego (istotne okoliczności, których wyjaśnienie wymaga ponownego przesłuchania lub żąda tego oskarżony, który nie miał obrońcy w czasie pierwszego przesłuchania pokrzywdzonego) należy uprzednio zbadać okoliczności dotyczące stanu pokrzywdzonego i bezwzględnie zasięgnąć opinii biegłych specjalistów odnośnie

²⁹ Zmieniony z dniem 15 sierpnia 2023 r. Ustawą z dnia 13 stycznia 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r. poz. 289).

³⁰ W dacie przesłuchania.

³¹ Art. 169 § 1 k.p.k.

możliwości wykonania powtórnych czynności z jego udziałem. Działanie takie pozwoli zapewnić mu pełną ochronę i bezpieczeństwo.

Realizacja: Odpowiednie zmiany w Kodeksie postępowania karnego zapewniające, że ponownego przesłuchania, o którym mowa w art. 185a § 1, nie przeprowadza się, jeżeli stan zdrowia lub kondycja psychofizyczna małoletniego pokrzywdzonego poniżej lat 15 na to nie pozwala.

Rekomendacja Państwowej Komisji pozostaje aktualna.

Ustawodawca nie wprowadził przepisu, który nakładałby na organ procesy obowiązku powołania opinii biegłego w celu uzyskania odpowiedzi na pytanie, czy dziecko może być powtórnie przesłuchane.

Rekomendacja 11

Sprawy dotyczące przemocy seksualnej wobec dzieci powinny być prowadzone tylko przez odpowiednio przeszkolonych sędziów

Uzasadnienie: Konieczne jest, aby sędziowie prowadzący przesłuchanie w trybie art. 185a-c Kodeksu postępowania karnego przeszli odpowiednie szkolenia w zakresie podstaw komunikacji z dzieckiem. Niezwykle delikatny charakter postępowań z udziałem dzieci wymaga posiadania przez sędziów karnistów odpowiedniej wiedzy i umiejętności w tym zakresie.

Realizacja: Uzupełnienie przez Ministerstwo Sprawiedliwości i Krajową Szkołę Sądownictwa i Prokuratury programu szkoleniowego dla sędziów – zarówno na etapie szkolenia wstępnego, jak i ustawicznego.

Krajowy Plan Przeciwdziałania Przestępstwom Przeciwko Wolności Seksualnej i Obyczajności ma Szkodę Małoletnich na lata 2023–2026³² przewiduje szkolenia sędziów z zakresu zjawiska wykorzystywania seksualnego dzieci.

Rekomendacja Państwowej Komisji została częściowo zrealizowana. Dodać należy, że Komisja aktywnie uczestniczyła w pracach nad projektem Krajowego Planu Przeciwdziałania Przestępstwom Przeciwko Wolności Seksualnej i Obyczajności na Szkodę Małoletnich na lata 2023–2026, zgłaszając postulat wprowadzenia specjalistycznych szkoleń dla sędziów z przedmiotowego zakresu. Z inicjatywy Państwowej Komisji takie szkolenia są prowadzone w Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury.

³² 17 października 2023 r. Rada Ministrów przyjęła pierwszy Krajowy Plan Przeciwdziałania Przestępstwom Przeciwko Wolności Seksualnej i Obyczajności na Szkodę Małoletnich na lata 2023–2026 (M.P. z 2023 r. poz. 1235). Przyjęty Plan ma zapewnić wzmocnienie systemu ochrony przed przestępstwami seksualnymi m.in. poprzez skoordynowaną analizę zagrożeń przestępczością seksualną, programy edukacyjne, szkolenia dotyczące rozpoznawania symptomów krzywdzenia dzieci, udzielania im pomocy i wsparcia, wzmocnienie kompetencji oraz specjalizację funkcjonariuszy organów ścigania, sędziów i prokuratorów.

Rekomendacja 12

Zmiany dotyczące przesłuchania małoletniego pokrzywdzonego wykorzystaniem seksualnym

Rekomendacja 12A

Określenie płci sędziego prowadzącego przesłuchanie małoletniego pokrzywdzonego w trybie art. 185a k.p.k. (inna niż płeć sprawcy)

Uzasadnienie: Obecnie żaden artykuł Kodeksu karnego nie wskazuje na konieczność unikania zgodności płci między sędzią a sprawcą.

Jeżeli sędzia jest tej samej płci co sprawca, zakres i wiarygodność informacji uzyskanych od dziecka mogą być ograniczone. Ponadto może to negatywnie wpływać na stan psychiczny dziecka.

Realizacja: Odpowiednie zmiany w Kodeksie postępowania karnego nakazujące, aby przesłuchanie małoletniego pokrzywdzonego było dokonywane przez sędziego innej płci niż sprawca.

Rekomendacja Państwowej Komisji pozostaje aktualna.

Rekomendacja 12B

Określenie płci biegłego psychologa biorącego udział w przesłuchaniu małoletniego pokrzywdzonego w trybie art. 185a k.p.k. (taka jak płeć pokrzywdzonego)

Uzasadnienie: Warunek tej samej płci biegłego psychologa biorącego udział w przesłuchaniu pokrzywdzonego dotyczy jedynie przestępstw z art. 197–199 k.k., a powinien obejmować również przestępstwa z art. 200 k.k.

Wzmocnienie poczucia bezpieczeństwa dziecka ma istotne znaczenie dla uzyskania pełnych i wiarygodnych informacji, co wpływa na rzetelność postępowania.

Realizacja: Wprowadzenie odpowiednich zmian do Kodeksu postępowania karnego nakazujący, aby przy przesłuchaniu małoletniego pokrzywdzonego w trybie art. 185a k.p.k. w postępowaniu o przestępstwo z art. 200 k.k. uczestniczył biegły psycholog tej samej płci co małoletni pokrzywdzony.

Zgodnie z art. 185a § 5 k.p.k.³³, z dniem 15 sierpnia 2023 r., w sprawach o przestępstwa określone w rozdziałach XXIII, XXV i XXVI Kodeksu karnego, pokrzywdzonego, który w chwili przesłuchania nie ukończył 15 lat, biegły psycholog biorący udział w przesłuchaniu powinien być osobą płci wskazanej przez pokrzywdzonego, chyba że będzie to utrudniać postępowanie.

Rekomendacja Państwowej Komisji została zrealizowana.

³³ Dodany Ustawą z dnia 13 stycznia 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r. poz. 289).

Rekomendacja 13

Zmiany dotyczące pouczeń i informacji dla małoletniego pokrzywdzonego i małoletniego świadka dotyczących uprawnień i obowiązków procesowych

Rekomendacja 13A

Wprowadzenie informacji skierowanych do małoletnich pokrzywdzonych i małoletnich świadków przygotowujących ich do uczestnictwa w postępowaniu sądowym (z wykorzystaniem istniejących już materiałów opracowanych przez organizacje pozarządowe)

Uzasadnienie: Informacje skierowane do małoletnich pokrzywdzonych i małoletnich świadków powinny być dla nich zrozumiałe – przygotowane w taki sposób, aby ich treść i forma były zrozumiałe dla dzieci. Pomoże to przesłuchiwanemu dziecku w zrozumieniu zasad przesłuchania, w tym prawa odmowy składania zeznań, obowiązku mówienia prawdy oraz konieczności utrwalania czynności w formie zapisu na nośnikach danych. Obniży to także poziom lęku i niepokoju dziecka.

Realizacja: Uzupełnienie przez Ministra Sprawiedliwości rozporządzenia w sprawie sposobu przygotowania przesłuchania przeprowadzanego w trybie określonym w art. 185a–185c Kodeksu postępowania karnego. Zadbanie to to, by język i forma były dostosowane do wieku dziecka (wykorzystanie w tym celu dobrych praktyk wypracowanych przez organizacje pozarządowe). Informacje te powinny być wysyłane drogą pocztową łącznie z wezwaniem do stawienia. Z dniem 15 lutego 2024 r. zostało uchylone Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2020 r. w sprawie sposobu przygotowania przesłuchania przeprowadzanego w trybie określonym w art. 185a–185c Kodeksu postępowania karnego³⁴.

Zgodnie z art. 185f k.p.k.³⁵ przed pierwszym przesłuchaniem osoba przesłuchiwana w trybie określonym w art. 185a–185c oraz art. 185e otrzymuje informacje o przebiegu, sposobie i warunkach przesłuchania. Informacje zawierają opisowe lub graficzne przedstawienie przebiegu, sposobu i warunków przesłuchania (§ 2). Minister Sprawiedliwości ma określić, w drodze rozporządzenia, wzór informacji o przebiegu, sposobie i warunkach przesłuchania dla osób, o których mowa w § 2, odrębnie dla osób przesłuchiowanych, o których mowa w art. 185a–185c oraz art. 185e, uwzględniając potrzebę zrozumienia tych informacji przez osoby przesłuchiwane (§ 3).

Rekomendacja Państwowej Komisji pozostaje aktualna – do czasu opracowania nowego rozporządzenia w sprawie określenia wzoru informacji o przebiegu, sposobie i warunkach przesłuchania.

³⁴ Dz.U. z 20202 r. poz. 1691 z późn. zm.

³⁵ Art. 185f dodany przez Ustawę z dnia 13 stycznia 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r. poz. 289) zmieniającej k.p.k. z dniem 15 lutego 2024 r.

Rekomendacja 13B

Wprowadzenie do pouczeń dla pokrzywdzonego zapisu o prawie do reprezentowania go w postępowaniu karnym – na prawach oskarżyciela posiłkowego, po uprzednim wyrażeniu zgody na piśmie – przez Państwową Komisję.

Uzasadnienie: Osoba pokrzywdzona ma prawo do dodatkowego wsparcia poprzez działanie procesowe Państwowej Komisji i powinna być o tym prawie poinformowana.

Realizacja: Uzupełnienie przez Ministra Sprawiedliwości (określonego w rozporządzeniu) wzoru pouczenia dla osoby pokrzywdzonej o możliwość zwrócenia się do Państwowej Komisji.

Zgodnie z art. 24 ust. 5 Ustawy, który wszedł w życie w dniu 26 lutego 2023 r., prokurator, po uzyskaniu zgody pokrzywdzonego, ma obowiązek zawiadomić Państwową Komisję o wniesieniu do sądu aktu oskarżenia, wniosku w trybie art. 335 k.p.k. (o wydanie na posiedzeniu wyroku skazującego i orzeczenie uzgodnionych z oskarżonym kar lub innych środków przewidzianych za zarzucany mu występki) albo art. 336 k.p.k. (o warunkowe umorzenie postępowania).

Rekomendacja Państwowej Komisji została częściowo zrealizowana. Dodać jednak należy, że dotychczas w rozporządzeniu dotyczącym wzoru pouczenia o uprawnieniach pokrzywdzonego nie nastąpiły zmiany zgodne z postulatami Państwowej Komisji. W dalszym ciągu pouczenia nie obejmują informacji o prawie Państwowej Komisji do występowania w postępowaniu sądowym na prawach oskarżyciela posiłkowego za zgodą osoby pokrzywdzonej. Tym samym pokrzywdzeni nie są powszechnie informowani o możliwości uzyskania wsparcia procesowego ze strony Państwowej Komisji.

Rekomendacja 14

Obligatoryjne opiniowanie seksuologiczne i psychiatryczne sprawców wykorzystania seksualnego dzieci

Uzasadnienie: Obligatoryjne opiniowanie seksuologiczne i psychiatryczne sprawców pozwoli na zastosowanie wobec nich adekwatnych środków karnych, nałożenie właściwych obowiązków, a także będzie pomocne przy kwalifikowaniu skazanego do odpowiedniego oddziału jednostki penitencjarnej oraz zastosowaniu programu resocjalizacyjno-terapeutycznego. Prawidłowe zdiagnozowanie sprawcy i zastosowanie wobec niego odpowiednich środków może uchronić kolejne dzieci przed wykorzystaniem seksualnym.

Realizacja: Zmiana w Kodeksie postępowania karnego wprowadzająca obowiązek badania psychiatrycznego i seksuologicznego każdej osoby wskazanej jako sprawca przestępstwa wykorzystania seksualnego dziecka.

Z dniem 15 lutego 2024 r. wszedł w życie art. 22a ust. 1 Ustawy z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich³⁶, zgodnie z którym w sprawach o przestępstwa z art. 197–200b i art. 202 Kodeksu karnego popełnione na szkodę małoletniego sąd, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator, zasięga opinii dwóch biegłych psychiatrów i biegłego seksuologa lub biegłego psychoseksuologa w celu

³⁶ Dz.U. z 2023 r. poz. 1304 z późn. zm.

ustalenia stopnia prawdopodobieństwa ponownego popełnienia przez sprawcę przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności na szkodę małoletniego, wskazania, jakie działania muszą być podjęte w celu zmniejszenia prawdopodobieństwa ponownego popełnienia tego rodzaju przestępstwa, a także ustalenia, czy sprawca wymaga terapii lub innych indywidualnych oddziaływań, a jeśli tak, określenia ich charakteru.

Rekomendacja Państwowej Komisji została zrealizowana.

Rekomendacja 15

Ujednolicenie standardów dotyczących kosztów uzyskania specjalizacji w zakresie seksuologii

Uzasadnienie: Brakuje osób posiadających wiedzę specjalną w zakresie seksuologii przygotowanych do prowadzenia diagnozy i terapii osób pokrzywdzonych przestępstwem na tle seksualnym. Jedną z podstawowych przeszkód są koszty związane z uzyskaniem specjalizacji.

Realizacja: Refundacja przez odpowiednie instytucje kształcenia specjalistycznego z zakresu seksuologii.

Aktualnie odbywają się konsultacje ze środowiskiem seksuologicznym, psychiatrycznym i psychologicznym w zakresie usuwania barier w uzyskaniu kwalifikacji zawodowych psychoseksuologa.

Rekomendacja Państwowej Komisji pozostaje aktualna.

Rekomendacja 16

Orzekanie terapii uzależnień u sprawców uzależnionych

Uzasadnienie: Zgodnie z wynikami badań aktowych znaczna część sprawców przestępstwa wykorzystania seksualnego dziecka popełnia czyn pod wpływem alkoholu lub innych substancji psychoaktywnych, a część z nich spełnia kryteria uzależnienia. W tej sytuacji złamanie abstynencji stanowi istotny czynnik ryzyka powrotu do przestępstwa. Aby temu zapobiec, konieczne są oddziaływania terapeutyczne również w tym obszarze.

Realizacja: Szkolenie sędziów w zakresie konieczności stosowania programów korekcyjno-terapeutycznych.

Aktualnie odbywają się konsultacje ze środowiskiem psychoterapeutów uzależnień w zakresie ustalania treści, które powinny się znaleźć w zakresie szkoleń sędziów i prokuratorów.

Rekomendacja Państwowej Komisji pozostaje nadal aktualna.

Rekomendacja 17

Przeciwdziałanie wykorzystaniu seksualnemu dziecka w miejscach, w których to ryzyko jest zwiększone

Uzasadnienie: Ważna jest odpowiednia kontrola miejsc, w których dochodzi do kontaktu potencjalnych ofiar i potencjalnych sprawców. Dotyczy to przestrzeni publicznej, np. basenów, galerii handlowych, placów zabaw, placówek prowadzonych przez instytucje kościelne, hoteli i innych miejsc wypoczynku. W ten sposób można by uniknąć wielu przypadków wykorzystania seksualnego dzieci.

Realizacja: Zwiększenie liczby bezpiecznych miejsc poprzez np. monitoring, patrolowanie przez odpowiednie służby, uwalnianie personelu odpowiedzialnego za te miejsca na niepokojące zachowania ze strony dorosłego wobec dziecka oraz wdrażanie procedur reagowania w takich sytuacjach. Przyjęcie przez odpowiednie instytucje i podmioty dobrych praktyk opartych na już wypracowanych wzorcach.

Rekomendacja Państwowej Komisji pozostaje aktualna.

Rekomendacja 18

Objęcie obszarów wiejskich i małych miast działaniami podnoszącymi społeczną wiedzę na temat wykorzystywania seksualnego dzieci

Uzasadnienie: Z prowadzonych przez Państwową Komisję badań aktowych wynika, że obszary małych miast (poniżej 50 tys. mieszkańców) i wsi są terenami, gdzie istotnie częściej występuje zjawisko wykorzystania seksualnego dzieci. Dlatego to tu szczególnie potrzebne jest upowszechnienie wiedzy o problemie wykorzystania seksualnego i kształtowanie gotowości oraz umiejętności reagowania na podejrzenia, że dziecko jest krzywdzone.

Realizacja: Aktywizacja odpowiednich jednostek samorządu terytorialnego oraz wszystkich innych instytucji i podmiotów, które zajmują się ochroną praw dziecka poprzez:

- kampanie informacyjne i edukacyjne;
- wzmocnienie sieci placówek oferujących poradnictwo (np. zwiększenie liczby konsultacji profilaktycznych, wychowawczych i terapeutycznych);
- propagowanie wśród dzieci i rodziców informacji o tym, gdzie szukać pomocy w związku z niepokojącymi sygnałami (telefony zaufania, chat, aplikacje pomocowe, adresy instytucji i placówek);
- włączenie w działania informacyjne i psychoedukacyjne pracowników szkół (psychologów, pedagogów i wychowawców), poradni psychologiczno-pedagogicznych, ośrodków pomocy społecznej, członków zespołów interdyscyplinarnych, placówek ochrony zdrowia (pediatrów, lekarzy medycyny rodzinnej, stomatologów, pielęgniarek) oraz lokalnych organizacji pozarządowych znających potrzeby dzieci i rodziców.

Rekomendacja Państwowej Komisji pozostaje aktualna.

Rekomendacja 19

Stworzenie oraz sfinansowanie szybkiej ścieżki interwencyjnej zapewniającej priorytetowy dostęp do opieki psychologicznej dla dzieci, co do których wystąpiło podejrzenie wykorzystania seksualnego

Uzasadnienie: Czas, w którym dziecko ujawnia fakt wykorzystania seksualnego, jest okresem szczególnie wrażliwym. Brak właściwego wsparcia w tym czasie może skutkować: wtórnym zranieniem, powstaniem trudnych nieodwracalnych zmian w psychice dziecka oraz zwiększać ryzyko wycofania wcześniej ujawnionych informacji mimo ich prawdziwości. Sprzyja to unikaniu przez sprawców odpowiedzialności karnej.

Realizacja: Przekazanie dodatkowych funduszy na zatrudnienie większej liczby odpowiednio przeszkolonych psychologów m.in. w poradniach psychologiczno-pedagogicznych, ośrodkach zdrowia psychicznego i przyjęcie takiego sposobu organizacji tych placówek, który zapewni możliwość interwencyjnego przyjęcia dziecka w ciągu siedmiu dni od zgłoszenia. Przeznaczenie na tego rodzaju szybką ścieżkę interwencyjną dodatkowych środków także przez Narodowy Fundusz Zdrowia. W razie potrzeby dziecko powinno mieć możliwość refundacji pomocy psychologicznej w prywatnej placówce.

Rekomendacja Państwowej Komisji pozostaje aktualna.

Rekomendacja 20

Włączenie potencjalnych sprawców przestępstw seksualnych do kategorii adresatów działań profilaktycznych

Uzasadnienie: Badania aktowe wskazały, że znaczna część skazanych sprawców dopuszczała się w przeszłości łamania norm społecznych. Może to wskazywać na prawdopodobieństwo kształtowania się nieprawidłowej osobowości, co stanowi czynnik ryzyka popełniania przestępstwa na tle seksualnym. Jednym z ważnych celów profilaktyki wykorzystania seksualnego powinno być podjęcie takich działań, które pomogą powstrzymać w przyszłości potencjalnych sprawców przed skrzywdzeniem dziecka.

Realizacja: Wprowadzenie elementów profilaktyki wykorzystania seksualnego dzieci do programów psychoedukacyjnych obejmujących młodzież poddawaną oddziaływaniom resocjalizacyjno-wychowawczym. Stworzenie sieci placówek leczenia ambulatoryjnego dla osób łamiących normy społeczne – także takich, u których rozpoznano zaburzenia rozwoju psychoseksualnego lub zaburzenia preferencji seksualnych, a które nie dopuściły się jeszcze przestępstw o charakterze seksualnym.

Rekomendacja Państwowej Komisji pozostaje aktualna.

Rekomendacja 21

Wprowadzenie oddziaływań terapeutycznych do opieki postpenitencjarnej dla opuszczających zakłady karne osób uprzednio skazanych za przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15

Uzasadnienie: Aktualne wsparcie postpenitencjarne skierowane do osób opuszczających zakłady karne i oddziały psychiatry sądowej, u których uprzednio rozpoznano zaburzenia rozwoju psychoseksualnego lub zaburzenia preferencji seksualnych, nie jest wystarczające. Systematyczne wsparcie resocjalizacyjno-terapeutyczne przyczynić się może do zmniejszenia ryzyka ponownego popełnienia przestępstwa.

Realizacja: Wsparcie finansowe ze strony państwa dla działalności organizacji pozarządowych, które już zajmują się pomocą postpenitencjarną i mają w tym zakresie doświadczenie i wypracowane dobre praktyki.

Rekomendacja Państwowej Komisji pozostaje aktualna.

Rekomendacja 22

Uzupełnienie podstawy programowej Ministerstwa Edukacji i Nauki o tematykę profilaktyki wykorzystania seksualnego

Uzasadnienie: Bezpieczeństwo dzieci oraz młodzieży stanowi szczególny element działań społecznych oraz pedagogicznych. Ważnym kierunkiem strategii profilaktycznych skupionych na potencjalnych pokrzywdzonych są m.in. edukacyjne programy profilaktyki wykorzystania seksualnego. Należy zapewnić dzieciom i młodzieży dostęp do rzetelnych oraz dostosowanych do ich wieku materiałów dotyczących ich ochrony przed przemocą oraz wykorzystaniem seksualnym zarówno w świecie realnym, jak i wirtualnym. Powinny wiedzieć, jak rozpoznawać zagrożenia, jak ich unikać i jak zachować się w sytuacji istniejącego już zagrożenia.

Realizacja: Wprowadzenie do podstawy programowej Ministerstwa Edukacji i Nauki tematyki profilaktyki wykorzystania seksualnego (również oferty przeznaczonej dla dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi i rozwojowymi). Programy wykorzystujące materiały już opracowane przez właściwe organizacje pozarządowe powinny wzmacniać bezpieczeństwo osobiste dzieci oraz kształtować umiejętności rozpoznawania i unikania zagrażających sytuacji, umiejętności fizycznego i werbalnego stawiania oporu potencjalnemu sprawcy, umiejętności odnajdywania i informowania osób dorosłych o zaistniałej sytuacji.

Rekomendacja Państwowej Komisji pozostaje aktualna.